HACÍA

VICTOR

PAPIL
IAN

BO
G

DA
N

IN
FI

DE

LU
L

ROMAN
Ediție
îngrijită,
prefață și

note de
CONSTAN
TIN

CUBLEŞAN

ED
IT

UR
A

DA
CI

A
CL

UJ-
NA

PO
CA,

2ROMANUL ISTORIC — O INTERPRETARE POLEMICA **(Victor Papilian)**

încercările mai recente de a-l aduce în actualitate pe Victor Papilian (1888—1956), în atenţia cititorului de azi, au rămas fără ecoul scontat, deşi voci autorizate (Mircea Zaciu, Ov. S. Crohmălniceanu, D. Micu, Eugeniu Sperantia, Mircea Popa, Ti- tus Bălaşa etc.) s-au aplecat cu discerriămînt asupra operei acestuia, consacrîndu-i pagini de severă analiză, fixîndu-i locul cuvenit în rîndurile scriitorilor noştri de marcă ai perioadei interbelice. O anume tăcere planează încă, nejustificată, în jurul numelui său, poate şi datorită faptului că în ultimii ani de viaţă Victor Papilian a preferat să rămînă într-un aproape totul anonimat, deşi aceştia au fost, cu certitudine, cei mai fructuoşi în privinţa elaborării artistice a unor opere literare — romane şi piese de teatru — capabile a modifica substanţial imaginea pe care i-o conferă personalităţii sale operele anterioare, dealtfel nu foarte numeroase, tipărite de-a lungul a două de- ccnii de activitate bivalentă (1925—1946), ca om de ştiinţă şi scriitor.

Gravitînd pe orbita cercului de la Gîndirea, *Victor Papilian a cultivat o literatură, cum se exprimă un exeget al său (Ov. S. Crohmălniceanu), de „interpretare spiritualistă deschisă înfiorărilor religioase", ceea ce nu a stîrnit interesul prea viu al criticii vremii şi cu atît mai puţin al celei din anii imediat următori războiului. Numai că* mistica *prozelor şi pieselor sale nu trebuie înţeleasă numaidecît în sensul strict al ideologiei curentului respectiv, căci autorul se exersează de fapt în sondarea abisală a psihologiilor, căutînd unghiuri dostoievskiene de judecare a culpelor umane — sociale şi morale — întoarcerea spre misterul credinţei fiind mai degrabă un pretext de abordare polemică a atîtor atitudini de viaţă, fundamentale. Aşa în romanele* Ne leagă pămîntul *(1926),* în credinţa celor şapte sfeşnice *(1933) sau în* Fără limită *(1936), aşa în nuvelele din* Sufletul lui Faust (*1928),* Dincolo de rîu *(1938) sau* Manechinul lui Igor *(1943).*

Ultima perioadă de creaţie literară a lui Victor Papilian se caracterizează în principal prin deschiderea unghiului de investigare analitică spre zone ample ale mediilor sociale contemporane ori spre procesul decantării lor istorice, tentativa construcţiilor de tip frescă fiind, evidentă. Chinuiţii nemuririi, *trilogie elaborată, intre 1941—1945, parţial publicată postum (voi.* ***i,*** Marius Leluţ, *1976; voi. II,* Gaby Leonin, *1981), evocă, într-o epică obiectivată, lumea universitară şi viaţa intelectuală a Bucureştilor începînd cu anii premergători primului război mondial şi continuînd după aceea încă aproape două decenii.*

Prozatorul extinde însă mereu perimetrul investigaţiilor analitice pînă în zonele de la periferia capitalei, în medii extrauniversitare sau privind categorii din spaţii geografice provinciale etc, într-o grandioasă, ca dimensiuni, panoramă socială a epocii. În pandant, Bogdan infidelul, *roman de inspiraţie istorică, reface, într-o respiraţie epică de ample dimensiuni, canavaua socială, dar mai ales* politică, *a evenimentelor ce tind să cristalizeze mereu mai mult conştiinţa afirmării naţionale în provinciile româneşti la mijlocul secolului al XIV-lea, prozatorul fi- xîndu-se în fapt asupra personalităţii şi demersurilor, marcante în acest sens, ale voievodului Bogdan al Maramureşului.*

Romanul lui Victor Papilian îşi propune să urmărească, într-o panoramă desfăşurată a vieţii de curte dar şi a frămîntării maselor populare din Maramureş şi Moldova, atmosfera şi conjunctura social-economică dar nu mai puţin politică şi evident nu în ultimul rînd naţională, care au premers momentului de decizie strategică a întemeierii de către Bogdan, a statului feudal al Moldovei. Bogdan infidelul *se înscrie astfel pe linia preocupărilor prozatorului de a întreprinde interpretări artistice ale unor momente din istoria naţională, proiectînd pe haloul universalităţii semnificaţiile generoase ale afirmării noastre etnice. Aceleaşi idei le întîlnim în piese ca* Biserica din slăvi, Avram Iancu *sau* Crinul de aur la Sfîntul mormînt, *toate elaborate cam în aceeaşi perioadă în care s-a gestat şi romanul în discuţie.Dacă în piesa* Biserica din slăvi, *motivul legendei Meşterului Manole se cuplează pe ideea luptei pentru unitate naţională („DASCĂLUL: De ce nu dvirează biserica lui Manole? Ce-i lipseşte? Soarta sau voinţa omenească? ... Şi împărăţia lui loniţă de ce nu se Împlineşte. Lipsă de har sau de putere? DOMNITORUL: Sfatul tău cade cu multă întîrziere. El e o moştenire de la Basarab, întemeietorul, ce se tot adună în loc să se risipească. DASCĂLUL: Minunată va fi biserica din slăvi... ea va înfrunta veşnicia . . ."), împărăţia lui loniţă — ce revine ca un laitmotiv în creaţia lui Papilian — nu este altceva în intenţia autorului decît simbolul unui stat naţional, unit, al românilor; în* Crinul de aur la Sfîntul mormînt, *piesă inspirată din evenimentele ce au impus jertfa Ioanei d'Arc în legendă, scriitorul nostru ilumineză aceeaşi idee, aducîndu-l pe Vlad, fiul Domnitorului Mir- cea, la Curtea Franţei pentru a-şi anunţa participarea cu oţti la Cruciada ce se pregăteşte, căci astfel vizează, într-un moment favorabil, eliberarea principatelor de sub puterea otomană fi dobîndirea autonomiei naţionale, aşa cum înţelege că în toate ţările din preajmă aceeaşi este frămîntarea cea mai acută a zilei („VLAD: Da, majestate ... . Păgînul este încolţit rău. Partizanii lui Mustafa şi Mehmed uneltesc în umbră .. . Împăratul Paleolog pregăteşte o armată mare de apărare şi atac. În Albania viteazul*

Scanderbeg duce o luptă neîmpăcată, iar voievodul Ion Corvinul de Hunyadi are o armată pregătită pentru cruciadă . .. Regele Sigismund al Ungariei e gata să se aşeze în fruntea armatelor . . . IOANA: Auziţi, Majestate? Se pregăteşte o cruciadă...").

Acţiunea romanului Bogdan infidelul *se fixează în perioada imediat următoare înfrîngerii lui Carol Robert de Anjou la Posada (1330) — retragerea trupelor acestuia spre Transilvania constituind de fapt substanţa epică a primului său capitol, prilej nimerit pentru autor de a prezenta si explica nuanţat cadrul politic şi social al epocii — cînd regele, nemulţumit de numeroasele acţiuni antifeudale ale ţăranilor din Transilvania şi mai cu seamă din Maramureş, ia drastice masuri administrative, pu- aînd dări extrem de mari pentru fiecare poartă iobăgească, ur- mînd ca, de cei ce nu puteau plăti sumele impuse să fie răspunzătoare întreaga obşte ţărănească a formaţiunii. După moartea, în 1342, a lui Carol Robert, noul rege venit pe tron. Ludovic de Anjou, declanşează şi mai hotărîte demersuri împotriva obştiilor maramureşene conduse de voievozi locali, ceea ce nu face decît să provoace noi acţiuni de revoltă ale acestora.*

*În Maramureş existau la acea dată mai multe cnezate care cuprindeau fiecare un număr mai mic sau mai mare de sate, ţormînd cîte-o obşte în fruntea căreia se afla un cneaz sau voievod. Una dintre cele mai importante şi cele mai mari formaţiuni de acest tip, cuprinzînd peste şaptesprezece sate, a fost cea a bog- dăneştilor, situată pe valea Vişeului, cu centrul la Cuhea. Că acest voievodat avea o o importanţă deosebită nu numai în plan local dar şi în relaţiile cu Ungaria, Serbia etc, o dovedesc vestigiile aflate pe teritoriul acestei aşezări: biserica de piatră, ctitorită de bogdăneşti încă înainte de mijlocul secolului al XIV- lea pe locul unui cimitir mai vechi; fortificaţiile de piatră ale reşedinţei, ridicate pe temeliile anterioare ale unor construcţii *semănătoarej obiectele de luptă din fier, de diferite tipuri, precum şi un tezaur monetar conţinînd bani de la curtea lui Ştefan Duşan, cneazul Serbiei, Ludovic de Anjou, regele Ungariei etc. (conf. R. Popa,* Ţara Maramureşului în veacul al XIV- lea, *Bucureşti, 1970).*

La data cînd murea Carol Robert (1342), Bogdan era voievod al întregului Maramureş, coordonînd deci politic şi militar toate celelalte obştii din zonă. El îşi ia astfel responsabilitatea unor atitudini de independenţă faţă de tronul Ungariei, fapt ce duce ca în urma unui conflict cu anumiţi oficiali ai regelui, în iarna anului 1343, Ludovic de Anjou să-l destituie formal din voievodat şi să-l declare „necredincios". Aici începe de fapt şirul unor mari mişcări de revoltă şi de împotrivire ale

ţăranilor maramureşeni, conduşi de Bogdan, care vor dura pînă în 1359 cînd, cercul opresor strîngîndu-se mult prea amenințător, acesta decide trecerea în Moldova, „descălecînd" dincolo de munți. „Lucrul nu era nici nou, nici neobişnuit — comentează acad. Ştefan Pascu în Voievodatul Transilvaniei, *voi. I, ed. a 11-a, Cluj, 1972, p. 470—471 — De multă vreme maramureşenii treceau în Moldova şi moldovenii în Maramureş, simţindu-zt, şi unii şi alţii, la ei acasă, datorită aceleiaşi mase etnice pe amîndouă părţile Carpaţilor şi aceloraşi forme de viaţă în obşti. Bogdan însuşi în răstimpul de la izbucnirea revoltei şi pînă la «descălecare», ar fi trecut munţii pentru a lua legătura cu moldovenii, nemulţumiţi de stăpînirea lui Dragoş şi a urmaşilor săi, în calitate de reprezentanţi ai regalităţii maghiare. Moartea lui Sas, fiul lui Dragoş, în 1358 şi ocuparea «domniei» de fiii acestuia, Bale sau Baliţă şi Drag, a constituit un bun prilej pentru cei nemulţumiţi de a îndrepta lucrurile printr-o acţiune făţişă, hotărîtă. «Descălecarea» din 1359 — rămîne această dată dintre numeroasele propuse, cea mai verosimilă în stadiul actual al cunoaşterii problemei — a însemnat în primul rînd un act social-politic [...] O nouă domnie independentă se înscria pe harta Europei ca urmare a dezvoltării treptate şi ascendente a societăţii moldovene şi a aportului maramureşenilor lui Bogdan".*

Acestea sînt coordonatele mari istorice pe care Victor Pa- pilian îşi ordonează epica romanului Bogdan infidelul. *El a folosit din plin izvoarele ştiinţifice documentare pe care şcoala istorică clujeană le-a pus la dispoziţie, dezvoltînd astfel o intrigă verosimilă şi un conflict care în fondul său ideatic rămîne perfect justificat.*

La curţile de la Bedeu şi Cuhea se întîlnesc, mînaţi de interese diferite, oameni dintre cei mai feluriţi, veniţi aici din depărtate colţuri ale Europei. Între aceştia palatinul Oliver cu frumoasa lui fiică, Katalin, ce lăsase în urmă castelul de la Vişegrad; principele Ivanko, nepot al marelui principe al Moscovei; Pater Dominic, călugărul; tînărul Aldea, despre care se spunea că e coborîtor direct din sămînţa împăratului Ioniţă;, boierul Sava Moldoveanul, stăpîn peste ţinuturile Cîmpulungu-J lui-Moldovenesc, apoi cnejii maramureşeni Prepeliţă, Verlam, Bechea, Dragoş, mai era şi preotul bulgar Sofronie, de la Ohrida, căpetenia cumană Ghiurli-Orman şi atîţia alţii încă. Intrigile politice ce se ţes aici urmează mai ales un program declarat religios căci disputa între primatul în zonă a catolicismului sau a ortodoxismului exprima în fond lupta intereselor de dominaţie a marilor puteri megieşe. Şi, cum Bogdan se dovedea un răzvrătit, în jurul lui se aduna multă lume, mesageri feluriţi ce căutau a-l cîştiga pentru o cauză sau alta.

*Victor Papilian şi-a ales aşadar un moment dificil, dar cu atît mai semnificativ,-din istoria neamului, în care ideea afirmării naţionale, a unităţii de limbă şi de sînge a românilor devenea primordială şi definitorie. Bogdan apare în acest context ca un erou mistuit de dorinţa aprigă de a afirma în faţa Europei şi a lumii întregi viabilitatea şi valabilitatea istorică a fiinţei poporului român, chiar dacă vanitatea sa politică şi socială îl duc uneori spre fetişuri — el se visează la început rege al Maramureşului şi al Pocuţiei. Dar, pe-ncetul, în lungile discuţii cu Pater Dominic (căruia Bogdan îi mărturiseşte deschis: „Biserica romană e cea mai uneltitoare din lume"), cu Vlai- cu, fiul lui Alexandru Basarab („Sînt două mari moşteniri care apasă asupra noastră — 5e confesează acesta la un moment dat —: puterea papii şi puterea Împăratului Ioniţă. Ei, bine, noi, Basarabii, am ales puterea moştenirii lui Ioniţă"), cu temerarul Costea care, întorcîndu-se spre izvoarele trecutului, îl îndeamnă „ . . . să apere darul cel mai de preţ [...] cel al civilizaţiei romane.. .", apoi iarăşi cu înţeleptul Pater Dominic, sfetnicul de nădejde, care îi repetă: „Adevărul e numai acolo unde voinţa cîrmuitorului se împleteşte cu voinţa obştei.. ." şi care ştie **a**-i cultiva în acest sens vanitatea, arătîndu-i că „ . . . mare e gîndul lui Basarab vrînd să ajungă domnul rumânilor . . .", dar ţi văzînd şi cumpănind cu dreptate realităţile imediat înconjurătoare, Bogdan ajunge în final la iluminarea propriului destin, conştientizîndu-şi adevăratul sens al existenţei sale de con- ducător şi izbăvitor al neamului său:*

Izbînda este a mea... numai a mea . .. Ludovic nu va mai fi rege al Poloniei.. . Acum a sosit timpul meu . ..

Apoi, dintr-o dată, ca prin minune, totul în Bogdan se schimbă .. . Parcă vedeai cu ochii cum îşi leapădă trufia, ca pe-o haină veche. Aşezîndu-se pe pat, începu cu glas blajin:

— Eu am greşit adînc, pater Dominic . . .

Şi Dominic înţelese că în sufletul voievodului neliniştea şi disperarea născute din mişcare, făcuseră loc căinţei aducătoare de pace şi mulţumire.

— Eu am greşit adînc . . . reluă vorba Bogdan. Iată că Ba- sarab mi-a deschis ochii. Ştii de ce a învins el pe Carol Ró- bert?

Gîndurile care mai adineaori se ridicaseră sălbatic, se potoliră acum şi le spunea senin şi nepărtinitor.

— Fiindcă Basarab a ştiut să fie Domnul rumânilor. . . Acest copilandru Costea, mult iscusit şi învăţat pentru vîrsta lui, mi-a deschis ochii. Eu n-am ştiut să fiu domnul celor de-o lege cu mine . . . am umblat după închipuiri.

— Legea unită nu-i închipuire . .., spuse Dominic.

— Domnul rumânilor . .. este singurul mare adevăr!"

Această credinţă îl călăuzeşte superior atunci cînd, hotărît
a-şi izbăvi neamul, trece cu mulţimea de credincioşi maramureşeni în Moldova unde, în faţa celor ce-l aşteptau cu frăţească devoţiune, se proclamă domn al unei ţări libere, apărător al gliei şi al fiinţei poporului, în faţa oricăror asupritori dinafară:

„Io, Bogdan Voievod, mă socotesc domn de sine stătător, slugă credincioasă a lui Dumnezeu şi a neamului meu [. • ■] Toţi cei ce mi-au stat într-ajutor şi au luptat alături de mine să slobozim ţara de jug străin şi care mă vor sprijini şi de aici înainte să statornicim pacea şi rînduiala, stăpîni rămîn pe pămînturile lor, ca în veci ale lor şi ale copiilor lor să fie. .

Acum, cuvintele cumpănite ale lui Pater Dominic se constituie ca o concluzie aşteptată a tuturor frămîntărilor şi demersurilor marelui voievod: „Bogdan, care se temea să nu fie minciună, a ştiut să găsească adevărul."

Romanul lui Victor Papilian se înscrie pe coordonatele unei tentative de frescă politică a Europei; autorul caută să lămurească din interior semnificaţia unor conflicte şi maşinaţiuni externe punînd în lumină, deschisă, în principal, problema formării unei conştiinţe politice naţionale a eroilor săi români. Bogdan îl înfruntă astfel dîrz pe Ion de Kölese, cornişele Ţării Maramureşului pe care îl numise aici Regele Ludovic:

„— Maramureşul va fi comitat în regatul ungar.

— Nu! Maramureşul va fi principat în regatul meu.

De la uşă Ion de Kölese se întoarse

— :Mărite Doamne, pînă acum am vorbit ca sol; acum îţi vorbesc ca prieten şi ca soţ de arme. Gîndeşte-te bine ... Să nu greşeşti ascultînd voci străine.

— Nu vreau să fiu o minciună .. . ascult de vocea neamului meu!"

În intriga temerară a romanului — care departe de a licita ipectaculozitatea epicii cavalereşti de capă şi spadă mizează tocmai pe dramatica angajare a eroilor în înfăptuirea istoriei vii a neamului lor — confruntările alternează firesc de la o curte la alta, cumpănind drepturi şi îndatoriri ancestrale ce au menirea a viza un destin naţional pe care cîrmuitorul trebuie să-l urmeze cu străşnicie.

Planurile colaterale ale desfăşurării acţiunii au dramatism şi forţă plastică de expresie. Asistăm astfel la avatarurile fiicei lui Zah Felician, un alt răzvrătit împotriva coroanei, pe care regele o surghiuneşte şi care îşi află sălaş în Maramureş sub protecţia lui Bogdan, de unde, descoperită de iscoade, va trece în Moldova, găzduită la Baia, pe lîngă leprozeria patronată de mănăstirea de aici. Un alt episod fascinant rămîne desigur descrierea descinderii pe pămîntul Moldovei pînă la Iaşi, a unei escorte de vînătoare din Maramureş, cu care ocazie ni se înfăţişează oameni ai locului şi stări de fapte specifice, cu apariţii neaşteptate ale cavalerilor teutoni şi templieri infiltraţi în aceste părţi de lume, cu datini şi rostuiri ale vieţii sociale etc. Nu mai puţin incitantă este evoluţia cuplului format din principele Ivanko şi frumoasa Katalin, care ahtiaţi de putere şi dornici a-şi satisface pofte despotice, .coalizează cu ucrainienii şi dau mînă liberă năvălirilor tătare, terorizînd întreg ţinutul Sucevei. O caldă lumină de înţeleaptă cumpănire a istoriei neamului se *filtrează din episodul vizitei la Cîmpulung-Moldovenesc pe moşia boierului Sava Moldoveanul. Cercetînd ruinelt unor vechi zidiri romane, eroii ştiu să citească în vremi trecute şi peste vremi viitoare, desluşind firul trainic al unei viguroase seminţii ce-şi păstrează aici neclintită fiinţa:*

„— Cat pe boierul aista, să-i arăt ce-am găsit. . . şi-i întinse un vîrf de lance. Prepeliţă îl luă în mînă şi-n timp ce-l privea îl cumpănea ca să-i încerce greutatea.

— Asta-i armă tare veche . . . spuse maica Felicia. E făcută din aramă, metal înlocuit de romani prin fier. Arma asta a slujit unui ostaş care nu era roman.

— Şi naintea romanilor pămîntul acesta a fost frămîntat de alte popoare ...

— S-au nimicit cu toatele .. . dar a rămas totuşi ceva, spuse

Sava. Sufletele celor de atunci trăiesc în copilul acesta . . . sufletele lor s-au pierdut şi într-o zi se vor trezi puternic la viaţă . . ."

Alte episoade ne introduc în lumea şi obiceiurile cumanilor (asistenţa medicală pe care o acordă Pater Dominic unui copil dintr-o aşezare cumană ne dezvăluie chiar viaţa lor de familie)j somptuoasele castele de la Krakovia apar zugrăvite în frumoase ■culori de epocă, aici întîlnindu-se marele sfat de taină al boierilor, hotărînd pentru Polonia un rege autohton, întîlnire la care participă şi Bogdan, fiind chiar unul dintre fermenţii disputei.

Pe toată întinderea sa, romanul Bogdan infidelul *de Victor Papilian se dovedeşte a fi o amplă investigaţie, cu mijloacele prozei artistice, în epoca plină de frămîntări de la mijlocul veacului al XIV-lea european, dînd o interpretare polemică faptelor istorice propriu-zise şi sublimînd astfel conştiinţa afirmării independente a naţiunii române prin izbînda întemeierii statului liber al Moldovei, odată cu „descălecarea" aici a românilor maramureşeni conduşi de voievodul Bogdan.*

Victor Papilian fixează în romanul său o epocă, un moment al istoriei neamului, în care mişcarea de neatîrnare începe să-şi dobîndească mereu mai desluşit conştiinţa imperativă a propriei deveniri, aici la această răspîntie de vînturi politice, cum se exprimă la un moment dat deosebit de plastic unul dintre eroii săi. Din acest punct de vedere romanul Bogdan infidelul *— căruia i se pot stabili multe apropieri, prin împingerea eposului într-un halou de baladă, cu* Nicoară Potcoavă *al lui Mihail Sadoveanu se înscrie în literatura noastră de inspiraţie istorică, fără îndoială ca una din realizările sale majore atît sub raport artistic cît şi în ceea ce priveşte fondul de idei bazat pe un generos patriotism.*

*CONSTANTIN GWBLEŞAN***NOTA** *ASUPRA EDIŢIEI*

Romanul istoric Bogdan infidelul *pare a fi ultima lucrare de mari proporţii pe care Victor Papilian a lăsat-o în manuscris. Elaborat în anii de după 1945, cînd trilogia* Chinuiţii nemuririi *era deja încheiată, el finalizează, de fapt, preocupări mai vechi ale autorului în domeniul ilustrării literare a unor momente din istoria românilor, caracteristice pentru strădaniile acestora de a impune, în plan european, ideea afirmării lor naţionale, independente. În 1947 romanul era terminat şi prozatorul intenţionează a-l publica, în foileton, în paginile revistei* Provincia *din Turnu-Severin. Apare aici, aproape integral, primul capitol în: nr. 42, februarie, 1947, pp. 5—8; nr. 43—44, martie-aprilie, 1947, pp. 11—16 şi nr. 45, mai, 1947, pp. 4—7, dar revista îşi încetează apariţia şi opera rămîne astfel în manuscris, în posesia familiei. în 1978 revista* Manuscriptum *— nr. 4 (33), an. IX, pp. 52—68 — va publica, cu o prezentare a subsemnatului, capitolul al doilea din* Bogdan infidelul, *pentru ca în nr. 1 (34), an. X, pp. 55—56 din 1979, al aceleiaşi reviste, să se tipărească şi cel ae al treilea capitol al său. Ediţia de faţă reproduce textul integral al unui exemplar dactilografiat din romanul* Bogdan infidelul, *păstrat în bune condiţiuni de către fiica prozatorului, dr. Mihaela Papilian, şi pe care ni l-a pus la dispoziţie scriitorul Al. Papilian. Amîndurora ţinem să le aducem, şi pe această cale, cele mai sincere mulţumiri.*

Pentru actuala ediţie a romanului Bogdan infidelul, *îngrijitorul a căutat să actualizeze textul în spiritul normelor ortografice în vigoare, ţinînd seama însă de modalitatea specifică a prozatorului de a marca, prin punctuaţie, o anume topică a frazării. Erorile de dactilografiere precum şi unele omisiuni de- cuvinte au fost corectate în mod tacit.*

CONST. C-.

CAPITOLUL UNU

1

înainte de a intra în poarta Oltului spintecată într-un piept de munte, căpitanul Peter Albrecht făcu numărătoarea oamenilor şi, cu multă părere de rău, trebui să-şi dea seama că abia jumătate să-i fi rămas din banderiul său; iar din oastea lui Tato- mir, mică de felul ei, doar un pumn de oameni, atît cît să-i numeri pe degete. Or fi fost mulţi morţi, pradă corbilor şi sălbăticiunilor blestematei trecători; or fi fost — şi mai dureros încă — mulţi răniţi, uitaţi pe lîngă vreun ochi de apă; dar mai rău decît cei morţi şi decît cei ce-şi trăgeau sufletul chinuiţi de dureri, arşiţă şi friguri, era de cei care alergau, roşi pe dinăuntra de foame şi sleiţi pe dinafară de vlagă — adevărate stafii rătăcitoare — gata să fie ucişi de către lotrii schismatici, sas prinşi şi duşi în robie pe viaţă. Şi totuşi, ca ostaş, căpitanul se putea

socoti mulţumit. Prin înţelepciune şi îndrăzneală, el izbutise să spargă zăgazurile de la miazăzi şi, mai mult decît atît, să mintă pe Basarab trăgînd asupra-şi toată înverşunarea »chismaticului, făcînd în felul acesta cu putinţă scăparea regelui prin poarta de la miazănoapte a pasului. Dar cu cîtă trudă şi cu cîtă pierdere de oameni! Noroc de hărţile cele multe şi amănunţite, în care erau trecute pînă şi izvoarele apelor şi scorburile stîncilor. Ele îl ajutaseră să se descurce din întunericul pădurilor; ele îl povăţuiseră să înşele înălţimea munţilor, ele puseseră, între fugari şi urmăritor, guri adînci de prăpăstii, ^iepţi drepţi de piatră şi vălmăşag încurcat de drumuri, astfel ca urmărind talpa de uriaş a Coziei să iasă, cu cîţi oameni îi rămăseseră, în vadul Oltului. Ga ostaş se simţea mulţumit; ca om, se «imţea depăşit. Prea mult noroc, prea multă prigoană. Şi oamenii, şi munţii, şi rîurile . . . Nici un sprijin, numai împotrivire. Şi acum altă tulburare. Cei doi pereţi muntoşi se ridicau drept ca nişte trîmbe de piatră, amenînţînd să şteargă drumul de dea- •upra malului pe care veneau. Oare ce altă cursă a diavolului îi mai pîndea? Să ai drum pînă la un loc şi, deodată, să te pomeneşti spînzurat deasupra prăpastiei. Şi hărţile, care amuţiseră ... Ele nu mai spuneau dacă drumul se mistuie, ori nu: dacă era zăvorit de cheile munţilor sau de stînci prăvălite în apă.

Oltul se opintea în peretele de piatră. Glasul lui clocotea. Noroc că cerul era senin şi soarele începuse să azvîrle ploaie de sulițe printre vîrfurile pomilor, vestind o zi frumoasă. Pînă acum şi vremea le fusese împotrivă, frig, ceaţă şi burniţare. Drumul şerpuia pe lîngă zidul de piatră, aci urca, aci scobora, cîteo- dată se lărgea ca un podiş, învingînd furia puhoaielor din vale şi, deodată, învins, se trăgea pînă sub munte. Acum, căpitanul porunci oamenilor să descalece, să desjuge boii de la căruţe, să descheie căruţele şi să se strecoare cu cîte o roată sau cu o osie, în cîrcă. Grea muncă şi mai ales primejdioasă. Armele şi poverile din spate nu le atârnau greu, cît mai ales îi împiedecau la mers; iar drumul îi înăbuşea prin lipsa de loc, după cum pe un sugrumat îl înăbuşă lipsa de aer. Gîfîind, cu sufletul în buze, ostaşii înaintau lipiţi frăţeşte de munte, om după vită, sau om după om, într-un singur lanţ mişcător, prinzîndu-se de stînci, agăţîndu-se de buruieni şi ferindu-şi privirile de ameninţătoarea prăpastie, în fundul căreia Oltul clocotea apring şi duşmănos. Oricît ar fi fost de îndrăzneţi, înălţimea era prea ameţitoare şi primejdia prea apropiată. Un pas greşit, un alunecuş, şi gata prăbuşirea. Mai ales trecerea vitelor era trudnică. Li se puseseră astupuşuri la ochi, erau trase din faţă, erau îmboldite dinapoi . . . dar vitele simţeau golul, auzeau clocotul, se fereau, se opinteau şi abia de izbuteau să treacă.

Deodată poteca se mistui cu totul, suptă în pîntecul trîmbei de piatră. Drumul devenise cu neputinţă. Cu obrajii tăiaţi de cute adînci, cu privirile înspăimîntate, cu răsuflarea oprită în coşul pieptului, oamenii căutau în gol şi-n deznădejde. Unde să se ducă? înainte, adîncă prăpastie. îndărăt, prăpădul schismatic. Dar căpitanul, om aprig şi hotărît, se căţără pe munte, aruncă o privire cercetătoare pe tot cuprinsul şi, dintr-o dată, începu să-şi strige vijelios poruncile. Numaidecît oamenii se dumiriră şi prinseră încredere. Aveau să înnădească drum de trecere chiar pe lîngă pieptişul de cremene. Ostaşii se preschimbaseră acum în meşteşugari. Scoborîţi pe frînghii pînă-n vad, cei mai îndrăzneţi începură a înfige pari. Alţii, rămaşi sus, tocmeau pod din loi- trile căruţelor şi scîndurile corturilor. Şi astfel, căţăraţi pe munte, la atîta înălţime deasupra apei, ostaşii păreau nişte zidari lucrînd la turnul unei biserici. Căpitanul nu-i slăbea o clipă, le poruncea întruna, îi îndemna, pînă ce podul de trecere fu înnădit şi oamenii putură păşi pe el. Noroc că lipsa nu era mare. După două lungimi de cal se alegea din nou potecă bună. Dar munca iadului abia acum începea, la trecerea vitelor. Ostaşii le-ar fi prăvălit bucuroşi în prăpastie, numai să-şi uşureze ei drumul, era însă ochiul aprig al căpitanului, pentru care o vită însemna mai mult ca doi oameni. De aceea, cu toata primejdia de lîngă ei, se osîrdeau să le treacă. Caii, speriaţi de zgomotul rîului, simţind pod şubred sub picioare, se frămîntau pe loc, trăgeau de căpăstru şi deodată îşi luau avînt, mai să răstoarne pe călăreţul din faţă. La boi, ostaşii strigau din răsputeri, îi plesneau cu bicele în timp ce cărăuşii îi trăgeau de coarne. Strigătele, ţipetele, chiuiturile oamenilor răscoleau în singuratica vale o vijelie de glasuri şi răsunete, străine apei şi vîntului.

În fine, după ce întreaga oaste trecu de primejdie şi oamenii desfăcură podul, căpitanul porni cel din urmă şi, căţărîndu-se pe munte, îşi ajunse oamenii.

— Asta a fost greşeala regelui, făcu el posomorit către vicecancelarul Tatomir. S-ar fi cuvenit ca, mai înainte, să ne taie drumuri. Nu pleci Ia război fără drumuri sigure.

Tatomir nu răspunse. Era obosit numai privind la strădania peste poate a oamenilor. Se temea încă. Acum, de bine de rău, se găsea o potecă atîrnată de munţi. Dar cine ştie ce nouă cursă a munţilor ăstora blestemaţi îi aştepta pe după vreun picior de stîncă sau la vreo gură de izvor. Priveliştea era înfiorătoare. Din coperişul zidului plin de stînci şi pînă-n albia rîului, muşcînd cu înverşunare piciorul întunecat al muntelui, o prăpastie, iar oamenii, căţăraţi la fel cu pasările cerului, erau ameninţaţi să se prăbuşească în apele înfuriate sau să fie striviţi de o stîncă desprinsă din creştet. Pe urmă, privirea lui desluşi,

sus pe creste, statuile de aramă a cîtorva vulturi. Şi deodată, o mare sfîr- şeală i se lăsă în suflet. Răpitoarele aşteptau prăpădul, ca să se năpustească asupra leşurilor, părăsindu-şi ţinuta lor crăiască din înălţime. Vice-cancelarul îşi simţi buzele murmurînd fără vrerea sa o rugăciune. Şi pe urmă alta şi a'lta ... Iar pe măsură ce sufletul său se îmbuna de duhul sfînt, parcă şi locurile se făceau mai prielnice, înaintea lor drumul răsufla odihnit şi oamenii jalnicului convoi se puteau mişca în voie. Mai sus Oltul, încă nc- pornit în lupta cu stîncile, îşi avea valurile potolite. Lumina multă se prăvălea din văzduh peste malurile mai îndepărtate, aşa că ochiul curteanului dedat la palat cu cărţile alese şi zugrăvelile frumoase, putea prinde icoana pădurilor ruginii sau înscrisul neaşteptat al unui mesteacăn argintat. Pe creste se iveau ţapi isteţi şi blînde căprioare. Priveau la ostaşi cercetîndu-i, şi parcă nu se temeau de aceşti oameni aduşi în atîta nevolnicie. Dar nimănui nu-i era a întinde arcul, fiindcă şi ei erau vrăjmăşiţi şi pîndiţi, fiindcă şi ei erau sălbăticiuni la fel cu sălbăticiunile munţilor. Şi nu după multă vreme, muntele îşi trase din nou în trup braţul care sprijinea drumul; acum altă muncă, altă strădanie. Din nou, pod de trecere, din nou lupta cu vitele, din nou privelişto de zidari ce clădesc un turn de biserică la mare înălţime deasupra pămîntului.

Căpitanul Albrecht se înfurie şi mai rău şi, îndreptîndu-se către mai marele său, îl înfruntă ca şi cum acesta ar fi fost vinovat.

— Ăsta nu-i război, îi batjocură. Atîta lipsă de presimţire... Folosim locurile aşa cum le-am găsit din moşi-strămoşi, în loc să le tocmim după gîndurile noastre.

Şi întinzînd braţul către strînsoarea stîncilor:

— E cu putinţă să n-avem noi drum de-a lungul Oltului, pentru atac sau retragere? Să fim nevoiţi a ne strecura unul cîte unul pe marginea prăpastiei, ţinîndu-ne de stînci şi buruieni, ca lotrii?

— Ar fi greu de tăiat un astfel de munte, răspunse Tatomir răzbit, arătînd către zidul drept, întins din creastă pînă-n rîu, în care oamenii se osîrdeau din greu să adauge pod de trecere.

— Nu-i nimic greu, cînd eşti hotărît să faci război, răspunse căpitanul dîrz.

Şi apoi, mai mînios încă:

— Mă întreb dacă ţara asta este a regelui. ..

— Ce vorbă spui, căpitane?

Albrecht era un om stăpînit de felul lui, dar cînd se pornea cu greu se mai putea opri.

— Dacă ar fi a regelui, ar trebui să fi găsit rînduială regească. Mă tem că-i a lui Basarab, fiindcă numai spre folosul lui văd că lucrează şi munţii sălbatici, şi nul nestăvilit.

Tocmai atunci se apropie de el pater Dominic, însoţit de Drag şi Crăciun. Cei doi tineri erau încă îmbrăcaţi în haine regeşti. N-avuseseră răgazul de lipsă să se schimbe, fiindcă drumul pînă aici fusese numai pîndă şi strădanie. Dar straiele astea străine li se păreau prea grele şi cu totul nefireşti, pe măsură ce se depărtau de locul luptei.

— Unde putem întîlni pe Măria Sa Regele? întrebă sfielnic Drag, căutînd să aducă vorba pe departe despre ceea ce dorea să ştie.

Căpitanul nu răspunse, căta cu ochi crunţi către ostaşii care se căzneau din răsputeri să înfigă stîlpi în apă. Era mînios şi nimeni nu îndrăznea să-l agrăiască de-a dreptul. Nu atît de teamă, cît de sfială. Omul acesta, cu mintea rece şi ochiul ager, izbutise să-i scape de la nimicire. El minţise pe Basarab către miazăzi, scăpînid pe rege către miazănoapte; el îi minţise din nou către răsărit, scăpîndu-i pe ei către apus. Iar acum tot el îi trecea de locurile primejdioase. Se gaseau cu toţii în voia lui, ca oamenii din corabie în voia corăbierului. Şi tot de la a sa dibăcie atîrna şi întregirea oştirii. Căci acum oştirea era împărţită în două: grosul, dus de rege pe drumul străvechi al Loviştei, pe unde nu mai era primejdie, şi banderiul acesta, al căpitanului Albrecht, bătut de dumnezeu şi de soartă, în care se găseau ei. Banderiul lui Albrecht purtase greul luptei. El, ca să mintă pe Basarab, ocolise muntele Cozia; el, ca să scape pe rege, intrase în valea asta blestemată a Oltului, numai piedici şi osteneli. Cu toţii îşi dădeau seama de dreptatea căpitanului. Să fi fost şi de-a lungul Oltului drum larg, ca cel din ţara Loviştei, alta ar fi fost acum soarta lor ... Ostaşii, mai dedaţi acum, izbutiseră să clădească podul şi căpitanul, mai învoit, scoase din sacul său un cărbune şi începu să tragă pe stîncă, mai întîi o dungă îndoită ca un arc.

— Acesta-i Oltul . . .

Şi apoi, trăgînd în săgeată, altă linie:

— Asta-i drumul regelui. Dacă Oltul se face din nou vrăjmaş şi nu putem iuţi pasul cailor şi al oamenilor, atunci vom ajunge pe rege tocmai la vîrf de drum, la Boiţa, unde valea Oltului, adică drumul nostru, se întîlneşte cu pasul Loviştei, adică drumul regelui. Dacă drumul ne este prielnic, atunci, mai sus de Lotru, putem ocoli şi să-l ajungem din urmă ... şi cu cărbunele mai trase o dungă, arătînd cam pe unde se găsea rîuleţul mîntuitor.

între acestea, oamenii izbutiseră să treacă vitele şi poverile. Căpitanul îşi puse cărbunele în sac şi aruncă o privire asupra pilcului de oameni.

— Cred c-am scăpat de primejdii.

Într-adevăr, drumul se arăta mai bun, zidurile arămii se depărtau, poteca se înzdrăvenea între munte şi mal, iar pe alocurea se preschimba chiar în drum bun.

— Mie nu-mi pare rău nici de primejdiile petrecute, spuse pater Dominic, şi mai ales nu-mi pare rău de acest ocol pe lîngă piciorul de uriaş al muntelui Cozia.

Domjnic voia să schimbe gîndurile grele ale căpitanului şi să-i mulcomească necazul. El cunoştea puterea neasemuită a cu- vîntului blajin şi sfătos.

— Numai primejdiile întăresc virtutea omului, iar munţii prilejuiesc cea mai mare desfătare. Aşa că azi mă simt mai în putere decît la plecare, şi am putut cunoaşte privelişti care-mi amintesc de frumoşii mei munţi helvetici.

La vorba călugărului, ceilalţi ridicară privirile către cerul minunat care cobora prin despicătura tot mai lărgită a munţilor. Taina singurătăţii parcă se lămurea, şi lumina învăluia pe aceşti oameni rătăciţi, dîndu-le nădejde şi spor la înfruntarea primejdiilor. în sălbatica măreţie de adineaori pătrunsese un duh blajin. Coastele munţilor trecuseră mai în lături, gîlgîitul Oltului era mai liniştit şi, în pădurile învăluite pe culmi, se iveau şi poieniţe. Iată un stog de fîn prins într-un par; iată o luntre scobită într-un trunchi de copac, legată de mal; iată o cruce. Pe aici se găseau şi oameni, oameni fugiţi de primejdiile războiului, dar nu primejdioşi. Gîndurile acestea deteră alt glas lui Dominic:

— Sîntem pe calea cea bună. Am scăpat de duşmănia oamenilor şi de cea a locurilor. Oamenii de pe aici sînt paşnici, fiindcă numai oamenii paşnici au răgazul s-adune fînul, gîndul să scobească o luntre şi suflet să încheie o cruce. îmi pare rău că nu i-am întîlnit. S-au ascuns de frica războiului.

Era cunoscută plăcerea paterului de a sta de vorbă cu oamenii. învăţa cu uşurinţă limba localnicilor; pe lîngă atît de multă ştiinţă ce sălăşluia în mintea sa, învăţarea unei limbi străine era lucru de nimic. Asta era patima lui, să cunoască limba, obiceiurile şi firea oamenilor.

— Am întîlnit însă ceva de neuitat, ruinile atîtor castre romane. Am găsit un castru chiar pe locul luptei, unul la Poiana, apoi altul la Rădăcineşti şi altul la Bivolari.. . dacă numele acestea sînt cele adevărate şi hărţile căpitanului nu mint.

Căpitanul nu răspunse, Ia fel şi Tatomir. Ei erau oameni robiţi unui singur gînd: căpitanul, războiului şi vice-cancelarul, îndeletnicirilor obşteşti. în schimb lui Dominic nu-i mai tăcea gura. Călărind între Drag şi Crăciun, el îşi depăna gîndurile cu

glas tare. Munţii aceştia îi aminteau de locurile copilăriei lui. Era helvetic şi vorbea limba romuncă, atît de asemănătoare cu cea a schismaticilor lui Basarab şi cu a celor doi tineri, Drag şi Crăciun.

Drumul, deşi urcînd, devenise mai lesnicios. Truda apelor era mai mică, fiindcă şirul munţilor se îndepărtase pe mare ocol şi rîul cobora leneş, în largi şerpuiri. Valurile neînfuriate gîl- gîiau dulce într-o liniştită tălăzuire. Şiragurile boabelor de apă nu se spărgeau, ci alunecau peste pietre, învăluindu-le. Muchia malului abrupt se lărgise într-un podeţ pietruit, pe care doi sau trei ostaşi, chiar călări, puteau trece fără primejdie. Şi deodată munţii se deteră la o parte, ca la o poruncă. în locul zidurilor apropiate, care te strîngeau ca-n sicriu, un zăvoi larg, plin de soare şi lumină. Arini cu iz primăvăratic şi plopi cu frunzele în tremur înveseleau cuprinsul, pînă acum numai piatră întunecată şi păduri singuratice şi trufaşe. Şi parcă să întinerească şi mai mult ţinutul, peste gîlgîitul ciocănit al rîului, prinse a se înfiripa în auz un firicel cîntat şi jucăuş, cînd uşor, aproape fluier de mierlă, cînd greu, aproape zvon de pădure. Era Lotrul, cu limpezimi şi cîntece deosebite de ale Oltului. Priveliştea era minunată. De-a lungul Lotrului, convoaiele munţilor se îndreptau spre apus.

De jur împrejur, horbota pădurişului desfrunzit se lipea de cerul senin, şi de acolo frunzişul scobora în straturi tot mai groase, pe umerii de piatră ai munţilor. Pe alocuri, din coamele verzi şi arămii ale munţilor se iveau colţuri rotunde de stînci albe şi roşii, ca nişte ruine de cetăţi. Pe rîu unduiau plute prinse, pluteau în voie trunchiuri de pomi. Se bănuiau aşezări omeneşti; se simţea duh de bună ospeţie.

Căpitanul dete ordin de pornire, după un scurt popas. Din nou munţii încercară să se apropie, dar nu mai aveau strînsoa- rea de la Cozia. Oştirea se putea scurge în voie. Pe lături, în locul munţilor pieptişi, se întindeau şiruri de dealuri unduite şi tăpşane netede, ducînd în depărtări vîrfurile cele înalte. Se vedeau poteci bătătorite, amintind de piciorul omului; se vedeau pomi retezaţi, cu urmele securii pe ei. Se bănuia că dincolo, în văile scobite printre dealuri, se găseau locuinţe omeneşti. Dar, ca un făcut, nu întîlneau nici ţipenie de om. Aşa că frumuseţea pădurilor, bătînd în arămiu, cerul sticlos, cît şi drumul mai prielnic, puneau în sufletul oamenilor o undă dureroasă. Erau puţini, se găseau încă strînşi în plasa munţilor. Nu se temeau că s-ar putea trezi cu o ploaie de săgeţi, erau siguri că nu se vor ivi pe creste puzderie de schismatici, dar le-ar fi căzut bine o vorbă prietenoasă sau dacă nu, măcar un îndemn, un sfat. Pînă atunci sufletul fiecăruia se bucura cînd piscurile munţilor scoborau coastele de piatră, se ascundeau şi

pajiştile se iveau printre pădurile dese. Piatra goală şi locurile priponoase întunecaseră sufletul şi-l făcuse temător. Prea fusese îndelungată în timp şi loc, singurătatea. De aceea ca o întrezărire de nădejde, sufletul le tresărea întîlnind o plută legată sau o luntre trasă la mal, unelte de pace omenească; iar sufletul se revărsa ca în rugăciune, la cîte o troiţă sau cruce, semn de bunăvestire.

Deodată, Dominic, care cerceta şi el priveliştile, se dovedi mai ager ca însuşi căpitanul Albrecht.

— Un castru . . . strigă el.

Căpitanul nu răspunse. Parcă nu-i era pe voie ca altul să dibuiască semne de folos obştesc. Şi încă nu se zărea decît o despicătură albă în larga şuvoire a pădurilor, putea fi colţ de stîncă, crimpei de nor sau ţid de casă ... şi scoase harta. O privi cîtva timp, apoi ca şi cum ar fi primit încuviinţare, scoase sabia din teacă şi făcu semn de cotire.

— Al şaselea castru, se bucură pater Dominic. Dar ţara asta a fost îndelung poposită de romani ...

Acum, sus, pe muchia dîmbului, se ivise sub bătaia unei trîm- be de lumină, făgetul arămiu şi odată cu el, un zid alb calîna mieilor prunci.

Fără să vrea, paterul îşi îndemnă calul. Era nerăbdător să cerceteze cît mai curînd şi numaidecît, firea lui cărturărească îl îndemnă la vorbă.

— Am avut prilejul să citesc scrierea lui Hyginus: *De mu- nitionibus castrorum* ... Dar mai de preţ, pentru omul ce vrea să cunoască adevărul, sînt chipurile de pe columna lui Trăiun şi cele de pe cdlumna lui Marc Aureliu.

întreaga oştire cotise spre apus, lăsînd în urmă Oltul. Dar nu de dragul ruinelor romane, ci fiindcă aşa îl sfătuiau hărţile. Oamenii îşi îndemnau caii; înţelegeau că pe drumul acesta nou aveau să întîlnească grosul armatei crăieşti. Şi pe măsură ce se apropiau, zidurile se descopereau, pierzînd din albeţea lor. Erau nişte ruini mohorîte; se vedeau pe ele rănile în tencuială; ieşeau, pe alocurea, cîrpelile de cărămidă şi în curînd se zăriră chiar scrijiliturile iederii şi a viţei sălbatice. Prin văzduh începuse să adie miros de zid mucegăit şi de ierburi uscate; începuse să se zărească paragina şi asta — lucru ciudat — nemulţumea pe oameni. Munţii, în desfăşurarea stihiilor de piatră, ape şi păduri — strunite ce-i drept, dar care oricînd se puteau dez- lănţui vijelios — aveau o măreţie, şi sufletul oamenilor se tocmise acelor înălţimi. De aceea, acum se slobozeau către linişţea arătată de dealurile în unduire şi de cîmpia întrezărită, cu oarecare părere de rău. Numai sufletul cărturarului Dominic simţea altcum.

— Oricît ne-ar fi graba, căpitane, va trebui să poposim, spuse el. Ar fi un păcat împotriva sufletului şi minţii noastre, să trecem nepăsători pe lîngă aşa podoabe. Mai ales acum, cînd primejdiile nu ne mai pîndesc.

— Aşa e, răspunse căpitanul scurt şi, ajungînd în dreptul ruinilor, ridică sabia în semn de popas.

Toată lumea se opri, bucuroasă să descalece şi să ia loc de odihnă. Căpitanul îşi zise că trebuia să cerceteze locul,, dar mai ales trebuia să facă rînduială. Oamenii şi caii erau flămînzi şi osteniţi; fără îndoială, carele trebuiau încheiate la loc, şi banderiul refăcut, ca la întîlnirea cu regele, să arate ca o oştire mîndră şi nu ca nişte nefericiţi pribegi. între acestea, căpitanul, vice-cancelarul Tatomir, Dominic şi cu cei doi prieteni urcau către ruini.

— Nu vă puteţi închipui ce duioasă bucurie îmi prilejuieşte mie întîlnirea cu lumea romană. Credinţa creştină şi duhul roman, iată aerul în care va să răsufle mintea unui om ce-şi zice „om". Gîndiţi-vă . . . vom păşi pe urma paşilor legionarilor lui Traian şi Adrian, vom privi clădirea arhitecţilor romani şi vom pipăi zidul care, de aproape o mie de ani, durează.

Era fericit. Ochii îi surîdeau şi chipul îi strălucea.

— Da, scumpii mei prieteni, acesta e un noroc, un mare noroc ... să trăim cîteva clipe în plină romanitate. Fiindcă, repet, nu există alt aer pentru mintea unui om ce-şi zice „om", decît credinţa creştină şi duhul roman.

Ajunseseră acum la ruine. Zidul ce înconjura cetatea, gros cît cinci grosimi de om, era făcut din pietre legate între ele prin var. De-a lungul lui, drumul era greu. Lespezi dărîmate de ploi sau sfărîmate de securea oamenilor, bolovani aduşi de şuvoaie, pămînt în care piciorul omului se afundă adînc, încurcau mersul.

— Iată poarta, pretoria ... se însufleţi Dominic.

Două turnuri înalte străjuind intrarea lăsau între ele drum larg, prin care, în voie, puteau trece două care.

— Ce drum sănătos, spuse căpitanul şi, ca să-şi dovedească vorba, începu a bate cu călcîiul cismei în lespede.

Cu tot zornăitul pintenilor, se auzeau zgomote scurte şi seci. Năpădit de buruieni şi întunecat de ţărînă, drumul mai păstra urme din lespezile pardoselii de piatră. _

— Clădirea aceea, începu să-i lamurească Dominic, era praetorium ... şi arătă în mijlocul îngrădirii de piatră. Pe vremea republicii ea slujea de locuinţă comandantului oştirii. Dar acest castru a fost clădit pe vremea imperiului. Are, de bunăseamă, mai multe încăperi. Una pentru strîngerea armelor; alta pentru altarul cu insignele sacre şi o a treia, pentru căpeteniile oştilor.

Ruina avea încă înfăţişarea de olădire; se putea vedea locul uşii, locul ferestrelor şi, sus, o rămăşiţă de tavan.

— Priviţi o inscripţie ... şi Dominic începu numaidecît să citească.

Unele litere erau şterse, altele lipsă. Dominic avea însă ochiul dedat, putea întregi lipsurile: *Iuliae Augustae Matri Sanctissimi Piissimique Antonini Augusti* . . . Cum lespedea era spartă şi partea de jos căzută, Dominic îşi opri citirea.

— Acest castru durează din secolul al treilea, tălmăci el cele »crite. Inscripţia ne-o dovedeşte. El a fost ridicat pe vremea lui Caracalla.

Căpitanul Peter Albrecht începu să ciocănească zidul cu minerul săbiei. Piatra răspundea la fel de tare ca şi cremenea munţilor. Zgîrie cu pumnalul tencuiala turnată printre plăcile de piatră. Vîrful ascuţit nu prindea nimic, aluneca.

— Ce cetate s-ar putea ridica aici, spuse el cu oarecare amărăciune. Tencuiala asta durează de sute de ani.

— Poate aşa le-a fost datul lor.

Intrară înăuntru. Tavanul încăperii era căzut; ceea ce n-ar fi putut face unealta omenească, toporul, au înfăptuit pe-ndelete ploaia şi vîntul. Pe sub încheieturile tavanului, cuiburi întunecate de păsări răpitoare; prin unghere, plase prăfuite de paian- jeni, unele pogorîte pînă-nspre ziduri, altele adunate într-o pînză de cîlţ alburie.

Ostaşii trecură în a doua încăpere. Aci, paragină şi mai mare. Prin despicăturile zimţuite ale tavanului, trecea în voie suflarea aprigă a crivăţului şi spulberul grindinii şi al ninsoarei. Jos, în colţuri, stăteau grămezi mari de moloz şi pulbere, înne-gritã; prin despicăturile pardoselii irumpseseră buruieni; **pe** zidurile umede se găseau pete mari de mucegai; iar pe lespezi **»e** întindea un covor zdrenţuit de muşchi mohorît.

Căpitanul cerceta cu de-amănuntul clădirea, ciocănea pardoseala, zgîria tencuiala. Dominic vorbea întruna, iar vorba lui călătorea cu o mie de ani în urmă.

A treia încăpere, era însă întreagă. Avea tavan uşor boltit, fără spărturi, şi zidurile erau nevătămate. Paragina nu ajun- **•eie,** păsările cerului şi paianjenii nu-şi găsiseră nici adăpost.

— Acolo a fost un altar, zise Dominic, arătînd spre zidul de la răsărit, acele rămăşiţe de trepte ne-o dovedesc.

Căpitanul pornise a cerceta încăperea potrivit obiceiului său »oldăţesc. Dar Dominic trase pe Drag şi pe Crăciun către zidul dinspre miazăzi. Aci, o placă de marmură cu inscripţiune. Li- terile începuseră să se şteargă şi piatra să se întunece; dar călugărul, după o scurtă opinteală a ochilor, putu să înnădească cuvintele la loc.

— Ascultaţi, prieteni, ce frumos ... se însufleţi el. *„Tibi, ex* ***tpuma*** *Alutae et corpore montium natae, deae horum tractuum* ***et*** *animae meae patronae, fides aetema".*

Şi tălmăci numaidecît:

— „Ţie, născută din spuma Oltului şi trupul muntelui, zeiţă ocrotitoare a sufletului meu şi a acestor plaiuri, credinţă veşnică." [1]

Dominic era schimbat la chip şi fire. Ochii lui cenuşii străluceau parcă în lacrimi şi chipu-i, surîzător deobşte, se îndulcise acum ca-n rugăciune. Fără îndoială că lumea în care intrase, era lumea lui. Din piatra nemişcată, el căpăta spor de viaţă; din fundul istoriei, îi soseau tainice răspunsuri.

— Ascultaţi, ce frumos .. . Scriitorul acestor rînduri a fost poet. Zeiţa a putut să-i fie mamă, soţie sau iubită. Mamă, el simţindu-se renăscut din Olt şi munţi; soţie, cuprinzînd în îmbrăţişarea ei adîncurile şi înălţimile; iubită, cu credinţă nesmintită în veşnicie ... Sau, poate, zeiţa lui a fost însăşi ţara aceasta minunată a Oltului şi a munţilor.

— Toate aceste castre ar trebui preschimbate în cetăţi întărite. Aşa se cucereşte o ţară, îi tăie aspru, vorba, căpitanul. Dar ce faci cu ruine ca acestea...

— Poate că ele apără . . .

— Pe lotrii pădurilor.

•— Poate apără ceva mai mult, spuse Dominic încăpăţînat. Aceste ruine trăiesc ca vieţuitoarele, trag în sufletul lor duh din duhul împrejurărilor şi suflă, peste ele, din sufletul lor, duh roman. Cîte icoane, nevăzute nouă, n-arată ele ţăranilor şi ciobanilor . .. Cîte şoapte neauzite de urechile noastre, nu strecoară ele copiilor care se joacă pe aici... Cîte gînduri negîndite nu stăruiesc în mintea unui poet, şi printre ţăranii de aici, s-or fi găsind şi poeţi... Fiindcă nu numai vorba cărturarilor şi scrisul copiştilor trebuiesc socotite vrednice de laudă. Sînt înţelesuri mai tainice şi mai adînci, care se cunosc de la suflet la suflet, trecînd pe sub vorba aleasă a scrisului meşteşugit.. .[3]

2

— Iată, frate Crăciun, pe măritul nostru crai din nou în hainele slăviei sale.

Regele mergea singur, la mare depărtare de alaiul curtenilor. Acoperit de o mantie roşie, ale cărei falduri, căzînd într-o parte, lăsau să strălucească tăblia platoşei, cu pana de struţ la casca de fier, sabie grea la cingătoare, regele, pe calu-i

3 Datele istorice şi geografice ale acestui capitol au fost luate din lucrările domnilor I. Cornea, Em. Panaitescu şi V. Cristescu *(Autorul).*

împodobit cu peniş alb în frunte şi şabracă de zale sub şa, recăpătase înfăţişarea sa firească. înapoia lui curgea amărîta călătorie de întoarcere a oştirii, întîi căpeteniile curtenilor şi apoi gloata, fărîmiţată în pîlcuri, pîlcuri.

în pofida strașnicilor porunci ale căpitanului Peter Albrecht şi cu toate blîndele îndemnuri ale lui Dominic, călugărul cărturar şi chirurg, oştirea îşi pierduse rînduiala cea de cuviinţă şi ostaşii parcă nu voiau să ştie că în fruntea lor se găsea însuşi regele. Rupţi, murdari, vlăguiţi de osteneală, întărîtaţi de nemîncare, pedestraşii mergeau în neştire pe lîngă călăreţi, aşteptînd descălecarea unora ca pe un har dumnezeiesc. începuse să le atîrne greu toporul la cingătoare; se agăţa coarda arcului de oasele ieşite prin carnea topită. Dar nici călăreţii nu se socoteau mai învoiţi. Simţeau cum îşi slobod caii vinele, cum li se deşală spinările şi cum îşi dau duhul cu fiece pas, fiindcă nutreţul vitelor ca şi hrana oamenilor, se împuţina tot mai mult şi popasurile de odihnă erau tot mai rare. Singurii mai norocoşi se puteau numi cei din carele cu răniţi. Puşi de-a dreptul sub oblăduirea lui Dominic, mereu cercetaţi, mereu învoiţi, ei aveau culcuş bun în căruţele cu leagăn de nuiele, domol purtate de cai cu pasul învăţat, şi hrana le cădea la timp, chiar dacă oastea întreagă ar fi pierit de foame.

în schimb curtenii, meşteri la prefăcătorie, dar şi iubitori de frumoasă înfăţişare, păstrau o rînduială cît mai strînsă, plină de fală, cinstindu-şi astfel armele din mîini şi pe stăpînul din fruntea lor. Voiau să dovedească priceperea clipei, care cerea supuşenie începînd cu cei mari şi voiau, mai ales, să facă zid de despărţire, puternic şi frumos, între nobila privire a regelui şi gloata măruntă şi păcătoasă.

La o lungime de cal înapoia regelui venea marele şoimar, totdeodată şi slujitorul de încredere al regelui. Ducea lancea crăiască **şi** platoşa de lemn cu steaua casei de Anjou, şi culorile casei lui Arpad. La o altă lungime de cal urmau cei trei curteni **de** seamă, voievodul Toma al Transilvaniei, voievodul Ştefan Lackfy, mai marele peste oştire, şi Dionisie, banul Severinului, tustrei îmbrăcaţi în haine de cruciaţi, cu platoşe mari atîrnate **de** gît, cu săbii lungi şi grele la cingătoare. îmbrăcaţi în haine **de** zale **şi** mănuşi de zale, nu li se vedeau decît ochii, nasul **şi** gura, printr-o despicătură a glugii, care le învelea capul. Venea apoi Tatomir, de unul singur, sub rînduiala căruia se afla întreg alaiul crăiesc. Vice-cancelarul izbutise să-şi dreagă armura, găsise coif pe potriva capului său, îşi atîrnase la cingătoare sabia grea cu minerul în cruce, schimbase şi calul — un armăsar negru vioi, cu vinele xoardă şi carnea piatră, care nu voia să ştie **de** foame şi de osteneală — şi astfel, întărit la trup şi Ia înfăţişare, te putea socoti pe bună dreptate cel dintîi în scara curtenilor. După el, în

rînduri de cîte cinci, se înşira alaiul cavalerilor **şi** fruntaşilor, cu ostaşi de seamă, clerici aleşi şi înalţi slujitori crăieşti. Străluceau armurile" în şuvoaiele de lumină năpustite casca de fvier, sabie grea la cingătoare, regele, pe calu-i împo- şi crucea maghiară. Spre deosebire de gloata nevoioasă şi flă- mîndă, aici stăpînea voia bună. Oamenii, scăpaţi cu bine din strunga munţilor, căpătaseră gust de vorbă şi de glumă; iar caii, schimbaţi la timp şi îndestulaţi cu hrană, săltau şi le era a zburda.

La mare depărtare venea, tot de unul singur, căpitanul Peter Albrecht. Neţinînd seama nici de răcoarea dimineţii, nici de ţinuta vitejească a celorlalţi, cu capul gol, fără armură, fără sabie, îmbrăcat doar într-o haină strînsă, gata să plesnească pe muşchii pieptului şi pe vinele braţului, căpitanul rămăsese înadins mai departe de alaiul curtenilor, parca dispreţuindu-i, parcă arătîndu-le că nu face parte din tagma lor. El, de fapt, era creierul oştirii — şi îşi dădea seama — dar îndîrjit, atît de gloata neascultătoare, cît şi de fruntaşii nevrednici, se ţinea de o parte pînă ce clipa îi va fi prielnică. Chiar pe ajutoarele lui cele mai apropiate, Drag şi Crăciun, viteji dovediţi şi la îndrăzneală şi la pricepere, el îi ţinea la depărtare, astfel că cei doi soţi de arme veneau împreună cu pater Dominic, cu care legaseră bună prietenie; iar după ei, se înşira gloata cea mare a pedestraşilor şi călăreţilor, urmată de carele cu merinde, carele cu răniţi şi de cele patru catapulte, aduse din Franţa şi care. în locul isprăvilor aşteptate — să dărîme cetăţi şi să zmulgă pădurile din rădăcini — încurcaseră numai lucrurile.

Cel care încheia lungul şir al gloatei, după căruţele cu răniţi şi tărgile cu catapulte, era Venticello, astrologul regelui, om posac şi nelămurit, veşnic îngîndurat, veşnic mocnit, în care intrase parcă numai duhul nopţii, nu şi lumina stelelor. Venticello căuta singurătatea, aceasta — spunea el — îi priejte. Dar acum, în singurătatea lui găsea şi un mijloc de apărare, fiindcă la plecare prevestise regelui mare izbîndă.

Cei doi prieteni, Drag şi Crăciun, îşi schimbaseră hainele cu straie de ostaş luptător; orice primejdie trecuse şi acum puteau a se simţi în siguranţă în acest ţinut al Loviştei, revărsat printre dealuri şi coline, cu multă lumină şi mult aer, cu ogoare şi pajişti în loc de păduri, cu căsuţe zîmbitoare în loc de colţuri de stîncă, pe un drum din vechime bătătorit, întretăiat de multe răscruci, pe unde cercetaşii puteau alerga în voie, să iscodească primejdiile sau să adune merinde. Şi totuşi, oastea cu cruci şi crini se strecura sfielnică. în pofida glumelor din alaiul curtenilor, un duh mohorît plutea peste întreaga mulţime. Duşmanii se dovediseră neînfricaţi şi cruzi, ostaşii căpitanului Albrecht povesteau minuni despre piedicile şi vicleşugurile Oltului, pe care aveau să-l întîlnească din nou la Boiţa, dar mai ales îi înspăi-

mînta deşertul locurilor pe unde treceau. Putea privirea zări case, pajişti şi ogoare, puteau cercetaşii aduna cîte o vită de pripas sau merinde uitate prin coşere, putea vîntuleţul împrăştia peste tot cuprinsul dangăt de clopot sau ciocănit de toacă, oamenii locului se mistuiseră prin ascunzişuri, numai de ei cunoscute. Şi în sufletul fiecărui ostaş se iscau aceleaşi gînduri: Ce se ascunde? Ce se pregăteşte? Şi jalnic e sufletul ostaşului înfricat, dar mai jalnic sufletul unei oştiri înfrînte. De aceea, deşi se puteau socoti scăpaţi, un duh mohorît plutea peste întreaga mulţime. Dintre toţi cel mai îndurerat, pentru Crăciun, părea Dionisie, banul. El uneltise la Toma voievodul, şi laolaltă înverşunaseră pe rege să pornească împotriva lui Basarab şi iată că acum, la încheierea socotelilor cîştigul se arăta a fi nici unul, iar cheltuielile grămadă. Se dovedise nepriceput tocmai în ceea ce dă preţ unui iscusit curtean, dibacea uneltire, pierduse de bunăseamă bănia, dar mai ales îl durea moartea lui Dezideriu, copilul lui. Ce-i drept, copilul căzuse vitejeşte întru apărarea regelui, căzuse plin de fală, îmbrăcat în haine regeşti. Fapta lui de a fi tras asupra-şi privirea şi înverşunarea duşmanilor, va **fi** preamărită în orice hrisov şi cronică a ţării; copilul va fi socotit mîntuitor al regelui şi mucenic al creştinătăţii. Prin aceasta şi tatăl îşi răscumpăra greşeala, dar el se prăpădise, acesta era faptul crud, şi nici iertarea, şi nici recunoştinţa tuturor regilor pămîntului, nici osanalele tuturor cărturarilor călugări, şi nici chiar rugăciunile papei însuşi, nu i-l puteau scoate din groapa săpată sub o stîncă a blestematelor chei. De aceea amărîtul părinte se lupta din greu cu pravila neîndurată a mustrării de cuget. El ascultase numai de fală. Iar fala îţi umflă sufletul ca pe pînză de corabie şi ţi-l mînă ca pe corabia rătăcită, în neştire şi nesocotinţă.

Tocmai cînd judecata tînărului era mai înverşunată, căpitanul se ridică în scări şi rotindu-se, ca şi cum pieptul şi braţele ar fi fost ale altui trup decît pîntecul şi picioarele, le făcu semn cu mîna să se apropie. Cîteşi trei împinseră caii din pinteni. Fără îndoială că un gînd de mare însemnătate îl muncea, fiindcă de felul său nu era nici vorbăreţ, nici apropiat.

— V-am spus eu că nu-i de nici o ispravă această armă franceză, arbaleta. Bine au făcut ostaşii azvîrlind-o. Cît despre catapulte, ele încurcă drumurile şi încetinesc mersul oştirii.

Toată lumea cunoştea ura căpitanului împotriva a tot ce venea de peste Rin, dar mai cu seamă în privinţa îndeletnicirilor militare. Pentru el, sulița cu ascuţiş de pumnal, care pătrunde şi prin cusătura solzilor de fier, arcul de corn, mare şi uşor, bun să azvîrle săgeţile pe nerăsuflate, şi toporul cu minerul scurt şi ascuţişul greu, în stare să despice omul în două, erau singurele unelte de preţ.

— Şi apoi, bună-rînduială ... şi întinzînd mîna cerc, de la locul de frunte al regelui pînă la locul de codaş al lui Venticello, spuse: Asta-i armată?

Nici unul nu îndrăznea să înfrunte necazul căpitanului.

— Prea multă fală colo şi arătă spre curteni, prea multă ticăloşie dincolo ... şi întinse mîna spre gloată.

Crăciun dădea dreptate căpitanului. O armată viteză va să-şi păstreze vigoarea şi dîrzenia, mai ales în înfrîngere.

— Iată, cum s-au îmbrăcat... şi glasul căpitanului era strunit în batjocură vorbind de curteni. Parcă pleacă să ia cu asalt Sfîntul Mormînt.

Tocmai atunci marele şoimar se apropie de ei, vestind că majestatea sa poftește pe căpitanul Peter Albrecht.

Pe chipul căpitanului sprîncenele încordate se apropiară, Rtrîngînd pielea de pe frunte în creţuri adînci, în timp ce ochii începură a rîde de-a binelea. Batjocura din sufletul lui se mărise, trebuia însă să se arate ascultător. Dădu pinteni calului şi plecă cu marele şoimar.

— N-are dreptate, prieteni, făcu într-un tîrziu pater Dominic. Vestmîntul frumos luminează sufletul şi-l face mai bun. Aşa ne învaţă un mare cărturar, florentinul Taddeo Alderotti, pe cît de înţelept filozof, pe atît de iscusit medic. în tratatul său *Despre păstrarea sănătăţii,* vorbeşte apăsat despre înrîurirea frumoaselor vestminte asupra frumuseţii sufletului.

Atunci, îl întrerupse Crăciun, altcum ar trebui să judecăm şi pe Basarab, fiindcă în oştirea lui se vedeau, nu numai şube şi ţundre, cojoace şi căciuli, ci străluceau şi zalele şi fulgerau coifurile. Prin urmare, alături de ciobani şi de oamenii pămîntului, se găseau curteni viteji şi voinici, ostaşi adevăraţi, bine dedaţi cu luptele.Crăciun îşi opri vorba, minunat parcă el singur de cîtă ştiinţă neştiută stă ghem în sufletul unui om trecut prin grele încercări. Dar în timp ce Dominic asculta ca zgîrcitul la cheia lacătului, Drag privea mohorît în depărtări, către zarea zdrenţuită din vîrf şi pînă-n temelie, de crestele munţilor. O clipă **de** tăcere şi unduirile sufletului lui Crăciun se risipiră peste întreaga oştire. Auzea tropăitul ţăcănit al cailor, carele şi căruţele lăsau în urmă-le un uruit slab, lung; întreaga oştire foşnea cu un suflu moale ca al omului înainte de adormire. Tăcînd, o liniște nestatornică tălăzuia cuprinsul, cu toată veselia curtenilor, cu tot văzduhul plin de lumină şi cu tot şirul acesta lung de oameni şi vite ce înainta. Osteniţi, ostaşii mergeau cu sim- ■ţămîntul adormitor al morţii pe gene şi în grumaji. Ar fi fost poate de lipsă ploaie sau furtună, ca ei să despice ceţuri groase şi să înfrunte vijelii potrivnice. Luptînd cu stihiile, oamenii nu se simt atît de părăsiţi ca în faţa nesfîrşitei clipe de tăcere. Măcar să dai lupta cu gerul. Dar frigul se ostoise odată cu sco- borîrea munţilor,

dezmorţind gheţuşul cîmpiei şi ridicînd abur mulcom. Şi soarele, de care ei fugeau, nu le putea rîde în faţă, părea mototolit şi încurcat ca un ghem prin scama norilor. Rar se auzea mugetul unei vite, rar chemarea unui ostaş, şi din nou tăcerea se făcea una cu tropotul ţăcănit al cailor şi suflarea de om doborît de somn. Să fi fo9t cu ei căpitanul Peter Albrecht! Omul acesta, posac şi scump la vorbă, umplea singur întreg cuprinsul şi însufleţea, numai prin înfăţişarea lui, oştirea întreagă.

Atunci Crăciun, ca să îmboldească slăbiciunea soţului său de luptă, găsi de bine să ducă vorba mai departe.

— Adevărat că sculele lui Basarab erau măciucile de lemn, praştiile şi arcurile, dar se găseau şi gheoage ferecate cu cuie, arcuri tătărăşti şi săbii din Damasc. Am aflat c-aveau, ca şi tătarii, aruncători mari pentru stînci, şi nu arareori ostaşii noştri s-au trezit cu şomoioage de catran aprins, lucrate cu mare meşteşug, care pîrjoleau totul, şi holde, şi fiare şi om.

Rezemat în speteaza şeii, Drag privea în depărtări, parcă fără să audă.

— Şi frumos îmbrăcaţi, ca la Bizanţ. . .

Crăciun înclină capul. Penişul roşu al coifului lui de fier se scoborî peste faţă. înainte de a izbi, împreună cu Peter Albrecht, în poarta de miazănoapte a trecătorii, fusese iscoadă şi tîlmaci pentru prinşii de război şi aflase multe fapte, de care nu se putea dumiri îndeajuns. Basarab era adevărat domnitor. Alături de ostaşi sălbatici, îmbrăcaţi în cojoace miţoase şi cu căciuli în cap, se aflau şi voinici falnici, cu platoşe tari şi spade grele. Schismaticii, cum .erau numiţi aici peste munţi, erau păstori în timp de pace, dar ostaşi în război. Şi Basarab avea o curte măreaţă şi multe bogăţii. îmbrăcămintea lui era ca a împăratului din Bizanţ, obiceiuri ca cele de acolo. Erau adevărate spusele fugarilor munteni, că mulţi din soţii lui Ladislau, fostul voievod al Ardealului, cel mai aprig duşman al regelui, se găseau în armata lui Basarab. Vădit lucru, regele ascultînd **de** Dionisie şi de Toma, căzuse în urzeala unei încurcate uneltiri. Basarab, care ajutase cu oşteni pe ţarul Mihail să lupte împotriva sîrbilor, primise ajutoare în oameni şi bani de la bulgari. Şi tot adevăr era că mulţi ciobani din Ardeal, trecnţi cu turmele peste munţi, luptau acum împotriva regelui. Tot ce era gînd de uneltire, tot ce era mînă de dosadă, se strînsese în jurul lui Basarab. Meşteşugurile acestea dovedeau că Basarab nu era un prost şi un sălbatic, aşa cum auzise la curtea regelui şi cum povesteau toţi acei juzi şi voievozi, fugiţi din ţara munţilor de răul lui Basarab. Acesta era un domnitor crînc^en faţă de supuşi, dar viteaz şi nobil. Şi iată că Basarab se putea făli că alungase pe crai din ascunzişurile lui şi că împlătoşata oaste fusese pusă pe fugă de ceata atît de baţjocorită a mocanilor cu căciulă şi cojoc.

întunecată aducere aminte! Parcă şi acum îi împînzea privirea, de nu se putea bucura nici de mîntuirea sa, nici de tinereţea clocotitoare, nici de dimineaţa îndulcită, tovarăşă de inimă a tînărului voinic. Soarele, înălţat în crucea dimineţii, cerceta întinderea trudită de dezgheţ şi uscăciune, printre zăbrelele unui nor alburiu, cu ochi mici şi vioi. Petele lui aurii, scăpate din închisoarea norilor, se aşezau, aci pe frunzişul îngălbenit al unui pom, aci pe coiful şi platoşa unui călăreţ.

Oastea începuse să scoboare ţinutul scăpat din înălţimea munţilor şi să lunece în povîrniş. Acum, uriaşii de piatră şi stînci se făceau tot mai subţiri şi mai gingaşi, schimbîndu-se la urmă, într-o firavă unduire de creste subţiri pe bolta alburie. Din jocul soarelui cu norii, priveliştea era mereu schimbătoare, cîteodată colinele se arătau parcă topite într-un albastru firav, cîteodată ochiurile de apă străluceau ca oglinjoarele.

— Pustiu ţinut, oftă Drag.

Dar numaidecît Dominic interveni:

— Nu-i pustiu. Nu poate fi pustiu un ţinut străbătut de un drum atît de vîrtos şi de trainic ca acesta pe care ne scurgem acum, drum născocit şi socotit de mintea oamenilor ca o problemă de atritmetică, **şi** lucrat cu migală de artist. în acest drum eu recunosc din nou geniul roman. Drumul e tăiat cu socoteală, trecînd de pe o culme pe cealaltă prin lăsăturile văilor. Vedeţi cu cită dibăcie s-a îndulcit panta munţilor, şi cu cîtă trudă s-a ridicat povîrnişul pripoarelor. Cercetaţi-vă bine mădularele. Pare că mergem tot pe loc întins. Vedeţi şanţurile de scurs apa ploilor. Iată şi pomii sădiţi pe laturi. Gîndiţi-vă la lărgimea drumului, care ar putea cuprinde trei care, unul lîngă altul, **şi** alergaţi puţin săltat, ca să simţiţi cum copitele calului loveso pămînt bătătorit. De fapt, patru straturi de pietriş şi tencuială despart faţa prăfuită a drumului ăstuia de matricea lui de cremene. Aşa lucrau, cu mare ternei^ romanii, drumurile lor.^ Prieteni, asemenea drum e ca o coadă de ciorchine. De ea spînzură sate multe şi mănoase, cum de coada ciorchinelui spînzură boabele de struguri. E pustiu pentru ochii noştri, ca şi pentru cercetaşii noştri. Dincolo de aceste culmi însă, prin desişuri de păduri sau unghere de munţi, doar de ei cunoscute, oamenii locului ne văd şi ne urmăresc. Ei sînt apele abătute, care se întorc cînd zăgazul a fost ridicat.

Fîlfiitul greoi a doi şoimi, zburînd aşa de jos, mai să le şteargă coifurile, împrăştie vorba atît de adunată a călugărului; apoi, peste mersul ţăcănit al cailor, se auzi un pas ascuţit de copită şi cînd cei trei prieteni, în acelaşi gînd, întoarseră calul, ce să vadă? Maître Cliquot, măscăriciul regelui, urmat de Glod, sluga şi ucenicul său. Cliquot şi Glod alergau încolo şi încoace, cînd în fruntea oştirii lîngă rege, cînd în coadă, lîngă Venti- cello.

Fără socoteală la oboseala oamenilor şi jalea din sufletul lor, ei se întreceau, care mai de care, în şotii şi măscări, porunceau ca fruntaşii oştirii, maimuţărindu-i în fel şi chip; batjocureau pe ostaşii nevoiaşi, amintindu-le de neveste şi de copiii născuţi din truda altora; şi făceau mare haz înfigînd ţea- pa în şezutul unui călăreţ trufaş, sau păcălind un bătrîn amă- rît, căruia îi abăteau, ca o săgeată, uliul în ceafă. Cliquot venea călare răsturnat pe sipate, cu picioarele răscrăcărate prin aer, trăgînd de hăţuri calul, pe care singur îl înnebunise. Cu siguranţă că era beat, după cum îi era obiceiul. Iar Glod, ţopăind pe spinarea calului, alerga în urma-i. Ţinea cu o mînă frîul, iar în cealaltă un uliu de care nu se despărţea decît rar. Cei doi nebuni trecură val-vîrtej, unul de o parte, celălalt de alta, ţipînd în urechea călăreţilor, ca să-i sperie.

— Basarab ... Basarab ...

— Uite, ce batjocură, spuse Crăciun cu obidă. Oaste înfrîn- tă, oameni ucişi^ nobili în prinsoare, şi nebunilor le arde de pozne.

Deodată Cliquot strînse hăţurile, puse pintenii şi răsuci calul pe loc. Galul se smunci, înălţă capul şi rînji cu buzele răsfrînte şi dinţii Ia vedere, apoi nechezâ scurt, sforăi nemulţu- mit şi se săltă în două picioare, atingînd pămîntul cu coada. Glod mai alerga întins, dar kjuns în dreptul alaiului de curteni, frînă şi el strîns de hăţuri şi pinteni şi întoarse calul. Cliquot se opri în faţa lor, se închină scoţîndu-şi pălăria şi apoi cu vocea în piept, răcni:

— Eu sînt Basarab.

Nu mult după aceea, strigă şi Gold subţiindu-şi glasul păsă- reşte:

— Eu sînt Basarab . . . apoi scuipă cu scîrbă într-o parte şi-şi şterse gura cu mîneca.

în privirea lui Crăciun plesni necazul ca o ţeapă de argint, dar încleşta fălcile ca să-şi înece năduful. Ce i se trecea lui Cliquot, nu i se putea trece lui Glod; ce-l prindea pe Cliquot, nu-l prindea pe Glod.

— Daţi-mi ursul, să-i pun botniţă . .. strigă Cliquot strîm- bîndu-şi faţa, ca şi cum l-ar fi durut o măsea.

Măscăriciul ştia toate limbile pământului. Era de ajuns să stea cîteva zile într-un ţinut, ca numaidecît să prindă graiul ca lăutarul, după ureche, cîntecul. Crăciun ar fi vrut să răspundă lui Cliquot, cînd Glod îi întrerupse gîndirea.

— Daţi-mi ursul să-i pun botniţă .. .

Cliquot îi făcu nas lung cu degetele răsfirate şi apoi rînji către Drag: _ .

— Voinice, cînd ai gură vrabie, să ai şezutul bolovan.

Iar Glod, parcă înnebunit de bucurie, învîrti roată mîna cu
uliul, şi pasărea, învăţată, rămase nemişcată ca şi cum ar fi fost împăiată. Apoi începu să sară cu calul în jur, ca muşcat de strechie.

— Să ai şezutul bolovan .. .

Nici Drag, nici Crăciun nu zîmbiră. în alte împrejurări ar fi rîs. Cliquot avea gura slobodă. EI singur avea dreptul să înfrunte pe rege şi să-l batjocurească. Dar voia bună, izvodită de măscărici era stricată de sluga lui, nu numai ticăloasă, dar şi proastă.

Glod se căznea din răsputeri să facă lumea să rîdă, dar fără să izbutească.

— Frumos vă mai şedea ca regi, fraţilor, spuse Cliquot.

— Uite, aşa săltaţi, parc-aţi fi căzut pe-o pernă cu ghimpi, completă Glod şi începu să sară pe şa.

Crăciun se înfurie:

— Să taci, că de nu .. .

Dar Drag îl opri. Glod era nu numai sluga lui Cliquot, dar mai avea o îndeletnicire, aceea de a iscodi şi a trage de limbă pe cei îndărătnici la vorbă. Cliquot se aşezase alături de Dominic şi călărea mîndru, cu mîna în şold, ca şi cum el ar fi fost regele. Era îmbrăcat ca ostaşii, cu haine de zale, cizme de piele, şi junghier la cingătoare. Numai pălăria mică, roşie, prinsă de creştet, şi pana regească de struţ atîrnîndu-i pînă pe gît, îi dovedeau nebunia. în schimb, haina lui Glod era un curcubeu de petece, iar capul şi-l ţinea învelit într-o năframă de femeie bătrînă.

Prezenţa nebunilor strica voia celor trei prieteni. Nu numai că le abătea vorba de la fapte şi întîmplări pentru care ei căutau un înţeles, dar le îndurera sufletul cu amintiri, care nici într-un chip nu trebuiau luate în batjocură. Fiecare alergase în ajutorul regelui cu inima avîntată, fiecare şi-ar fi dat viaţa, necum hainele, ca să-l scape. Crăciun îşi aminti din nou de Dezideriu, fiul banului Dionisie. Pierise zdrobit de buzduganul unui valah. Dar nu numai el căzuse întru apărarea regelui, ci şi magistrul Andrei, prepozitul bisericii albense, şi mulţi preoţi, predicatori din cinul călugăresc şi chiar căpitani de-ai regelui. Se pierduse chiar şi pecetea regală, încredinţată magistrului Andrei.

— Mă voinicilor, de ce nu-mi daţi ursul? I-am făcut botniţă şi lanţ.

Cerul se acoperise. Un abur molatic duhnea o căldură nefirească. Farmecul priveliştii aducea mai mult a durere şi, faţă de nenorocirea armatei crăieşti, a regelui şi a întregii ţări, ochii

nebunilor priveau, nu cu nepăsare sau în neştire, ci chiar în batjocură. Zalele armurilor şi vîrfurile suliţelor începuseră a scînteia în abur. Aceeaşi tăcere, adîncită şi mai mult de copitele cailor. în jur, nici ţipenie de om. Şi totuşi, rătăcind pe dealuri, se vedeau ici şi colo stîne; ieşeau de sub un pîlc de pomi, la iveală, colibe răsfirate. Parcă şi locuitorii de pe aici ar fi fost învoiţi cu schismaticii.

Acum nu mai mergeau la întîrnplare ostaşii crăieşti, duşi de priceperea sau voia bună a iscoadelor, tăind pajişti în care iarba se pleca uscată, sau străbătînd lunci cu pomi nemişcaţi, ci urmau drum vîrtos, drum cu chibzuială potrivit de meşteri pricepuţi, drum vechi, călcat năvalnic de oşti în revărsare sau bătătorit încetişor de mersul domolit al cirezilor şi de pasul liniştit al omului singuratic.

Cînd să ocolească coasta unui deal stîncos, se desprinse din alaiul crăiesc, rămînînd mai întîi în urmă şi apoi cîrmind calul, prepozitul Kallay Mârk. îl cunoşteai dintr-o sută după trupul lui scurt şi rotund, aducînd a poloboc. Prepozitul era îmbrăcat ostăşeşte în zale, cizme, cu topor la cingătoare şi suliţă la oblînc. Numai crucea mare, încrestată în platoşă şi-n chivără, dovedea în el pe slujitorul altarului; iar mîinile goale, geanta atîrnată la umăr, călimara din corn de vită şi pana de corb la brîu, pe scriitorul de hrisoave şi de zapise.

— Fraţilor, am venit lîngă voi, zise el după ce-şi puse calul în rînd cu ceilalţi, să mergem laolaltă pînă la ora de popas. Vreau să-mi povestiţi vitejia voastră.

— Vitejia noastră? întrebă cu glas adumbrit Crăciun.

— Da, făcu în batjocură Cliquot, prepozitul trebuie să scrie despre vitejiile regelui. Proştii ăştia de ostaşi, şi arătă către gloată, au şi ei gură, dar într-un fel glăsuieşte gura poporului şi-ntr-altul gura cărţii. Gura norodului zadarnic strigă, nu se aude; gura cărţii tace şi tot s-aude. Deci scoateţi ruşinea din obraz şi căptuşiţi cu ea fundul pantalonilor, altcum puneţi la odihnă pîntecul. Acum trebuie să vorbiţi din burtă, nu din cap. Prepozitul nu vrea să cunoască adevărul, ci numai vitejiile.

Nimeni nu lua seama la vorba lui de nimic; gîndurile oamenilor erau prea grele.

— Aşa e. Fiindcă, după moartea lui Mihai, prepozitul de Posega, eu am preluat asupra-mi sarcina cronicii slăvitului nostru rege.

— Apoi, vitejiile noastre nu le cunoşti, excelenţă? spuse Crăciun îmbufnat, cu ochii la măscăriciul Glod.

Trecuseră de împunsătura dealului şi, pe locul revărsat din nou, Glod înnebunise de-a binelea. Voia neapărat să se afle în

treabă. Acum se strîmba cum îi venea la îndemînă, cotcodăcea, guiţa, necheza, acum urca movila în plesnele harapnicului; acum, în prinsoarea pintenilor, cobora ogaşele fără nici o noimă.

— Poate-mi aduci tu ursul, ţipă măscăriciul Cliquot către prepozit. I-am pregătit îmbrăcămintea din piele de schismatic şi botniţă din piele de cîine, din pielea pe care scrii tu hrisoavele ... şi începu să bată cu pintenii în burta calului.

Calul săltă deodată în două picioare, dar nebunul era bun călăreţ şi-l domoli numaidecît. Parcă îndatorat cu răspuns la isprava mai marelui său, Glod slobozi uliul. Pasărea vîntură de cîteva ori aripele şi deodată porni .să urce în zbor lin, tăind aerul cu aripele întinse ca limba unei spade ascuţite. Prepozitul, fără să-l privească, îşi duse vorba mai departe:

— Ce vrednici ostaşi şi cîte venerabile feţe bisericeşti şi-or fi găsit moartea în închisorile valahilor . ..

Şi fiindcă sufletul nici unuia nu răspunse după cuviinţă, fie cu priviri jalnice, fie cu vorbe duioase, la amarul pîrii sale, prepozitul izbucni cu mare furie şi se porni pe blesteme şi ocări asupra schismaticilor şi păgînilor. Din cauza vicleniei lor căzuse vice-cancelarul majestăţii sale, magistrul Andrei, prepozitul bisericii albense, precum şi Mihail, prepozitul de Posega, precum şi Niculae, prepozitul din Alba transilvană. Apoi, plebanul Andrei din Sarus, şi fratele Petru, călugăr cinstit şi frate iubitor de dumnezeu.

— Mari necazuri şi nenorociri, se îndură Drag cu un oftat. Şi nu vorbesc de foamete şi sete, nici de frig şi osteneală, dar cînd m-am întors îmbrăcat regeşte, la pîlcul meu — mai mare batjocură — piciorul meu nu răzbătea de rîndurile morţilor.

îşi apropie calul de cel al prepozitului, să fie parcă de mai mare mîngîiere omului în suferinţă. Pe Crăciun însa toate aceste socoteli nu-l mulţumeau, îl supăra iscodirea omului bisericii, îl îndîrjea vorba tînguitoare a lui Drag, dar se stăpînea.

— Mai rău decît morţii se află cei duşi în prinsoare, nobili şi feţe bisericeşti . . . apoi voinici de toată vrednicia, pe care duşmanii îi vor pieri în grele cazne sau, şi mai rău, îi vor robi pe viaţă, răspunse prepozitul.

Şi tot pomenind şi căinînd pierderile scumpe, vorba singură se învîrtea, ba într-un chip, ba în celălalt, lămurind fără vrerea lor întîmplarea pentru care era straşnică opreliste să fie numită pe adevăratul nume. Cutezătorii păgîni şi schismaticii luptaseră vitejeşte şi mai ales cu mare dibăcie. Cei mai mulţi or fi fost ciobani la oi, şi armele lor or fi fost praştiile, săgeţile şi buzduganele, dar cu toţii ascultau de ordinele unui plan de mare isteţime ostăşească. Nu se lăsaseră împresuraţi. Ostaşii crăieşti ridicaţi cu mare osteneală pe munţi, fuseseră azvîrliţi prin pră-

păstii, iar alţii vînaţi ca sălbăticiunile, de la mari depărtări. Numai cei mai îndemînatici şi cei mai fricoşi putuseră scăpa cu fuga. în loc ca armatele crăieşti să cucerească crestele, ciobanii coboríseră în vale. Noroc că între timp căpitanul Peter Albrecht putuse doborî zăgazurile de la miazăzi şi să atragă asupra-şi urgia, scăpînd astfel pe rege.

— Unde-i ursul? Unde-i ursul? . . . rîse Cliquot şi scoase limba.

Nebunia lui Cliquot începuse să zgîndărească sufletul lui Crăciun. Vorbele nebunului nu erau parcă lipsite de înţeles.

— Şi cîte vestminte scumpe ostăşeşti, şi cîte arme lucrate în Italia, şi cîţi bani de aur şi argint s-au pierdut... se oţărî preotul ostaş. Dar acum, povestiţi-ne şi voi.

— Noi mare ispravă n-am făcut, răspunse cu glas aspru Crăciun. Noi am fost îmbrăcaţi în haine crăieşti.

— Asta-i cea mai mare ispravă a vieţii voastre, rînji măscăriciul Cliquot. Hainele fac pe oameni. Uitaţi, eu astăzi sînt **oitaş,** şi prepozitul e **tot** ostaş; regele a **fost** soldat... şi poate, pentru întîia dată în viaţă, regele a-fost ostaş.

— Aţi lucrat şi voi pentru salvarea regelui, spuse prepozitul, ca şi Niculae, fiul lui Radoslav.

— Dar nici cu sabia, nici cu arcul, numai cu înşelăciunea.

, — Asta-i totul în război ... spuse prepozitul gînditor, şi poate totul în viaţă.

— În felul acesta dosnic a pierit Dezideriu, fiul hanului Dionisie. Şi el, fiind îmbrăcat în haine regeşti, a fost luat drept regele „ .

Crăciun se înălţă în scări şi umflîndu-şi pieptul, parcă să rupă cămaşa de zale, se întoarse către preot.

— Părinte, aş fi vrut să urc munţii ca să mă lupt pieptiş cu duşmanii, aş fi vrut să stau în apărarea regelui ca magisterul Donciu, ca fiul său Ladislau, ca magistrul Martinus, ca Niculae, fiul lui Radoslav ... Asta aş fi vrut, să lupt! Asta-i menirea mea ... nu să înşel şi să atrag în cursă, cu haine de împrumut, (ă par falnic prin minciună, cînd prin vitejia braţului pot dovedi numai virtute.

— Să-mi fie adus ursul . . .

— Şi noi am luptat, frate Crăciun, spuse Drag.

— Nu, frate Drag. Noi am făcut faptă de muiere. Numai muierile se îngîmfă schimbîndu-şi hainele. Noi n-am luptat, noi am înşelat.

— Ursul, unde-i ursul... rise măscăriciul.

— Mai taci din gură, se înfurie prepozitul. Ce vrei, de tot •pui de urs?

Măscăriciul îl mîngîie cu o pălmuţă pe obraz şi apoi scoase limba.

— V-aţi lăudat că scoateţi ursul din bîrlog . . .

Nebunul adevăr glăsuia. Aşa sunase semeţia regelui.

— Spuneaţi că Basarab era urs.. . fără teamă, nici ruşine, nebunul îi amintea cuvintele regeşti.

Prepozitul se oţărî rău, dar nu împotriva lui Oliquot, ci împotriva lui Basarab.

— Ticăloşi mai sînt schismaticii. îi strică la minte grecii şi Bizanţul. Dac-ar fi catolici...

Crăciun nu se lăsă însă ispitit nici de faima de azi a omului cu călimara la brîu, nici de puterea de mîne a hrisovului. Dacă Basarab se încăpăţîna să rămînă schismatic şi bizantin, poate că avea el o socoteală

.Regele, eare călărea singur şi posomorit în fruntea alaiului, întoarse capul. Marele şoimar, credinciosu-i slujitor, nu aştepta să fie chemat, ci, ca omul cu luare-aminte la fiece pas al stăpî- nului şi cu presimţ la gîndurile lui, se repezi după porunci. Călărea, ca de obicei, la o lungime de cal mai înapoi, atît cît să nu-l tulbure şi să-i fie oricînd într-ajutor.

— Să vie voievodul Toma şi consiliul .. .

Marele şoimar se întoarse cu porunca regească. Trei şoimi, care zburau rotund deasupra armatei, îşi micşorară rotocoalele îndată ce-şi văzură stăpînul întorcînd calul din drum. Zburau slobozi în nemărginirea cerului, dar privirea lor era legată parcă cu aţă nevăzută de privirea marelui şoimar. Fără să oprească şirul şi făcînd semn numai din mîini şi priviri, voievodul duse mai departe, porunca înalţilor dregători. Atunci, din rîndurile alaiului se aleseră prepozitul Cristofor, palatinul Oliver şi vicecancelarul Tatomir. Pe căpitanul Peter Albrecht şi pe pater Dominic, care întregeau consiliul, marele şoimar trebui să-i adune dinapoia curtenilor.

Din aceşti şase dregători era alcătuit sfatul de încredere al regelui, fiecare cu o anumită îndeletnicire. Voievodul cu treburi lăuntrice, prepozitul cu viaţa spirituală, căpitanul cu poruncile militare, vice-cancelarul cu rînduiala curţii şi pater Dominic cu partea de învăţătură. Cel cu mai multă trecere era însă palatinul Oliver, om avut, viteaz şi credincios; deşi tînăr încă, nu pregetase în nenumărate prilejuri să-şi pună viaţa în cumpănă pentru scăparea regelui şi biruinţa oştirilor creăieşti, şi care, mai bine decît orişicine, cunoştea oamenii şi împrejurările din răsăritul regatului.

Ajunşi lîngă rege, cei şase curteni se aşezară potrivit dregă- toriei lor, palatinul la dreapta, prepozitul şi voievodul la stîn- ga regelui, iar ceilalţi mai pe lături. Drumul era acum mai larg şi mai vîrtos pietruit. Scăpaseră cu bine din ţara Loviştei. Ţinutul liniştit, cuprins între dealuri şi coline domoale, rămăsese în urmă şi regele, nu fără o strîngere de inimă, vedea apropiin- du-se lanţul muntos în care se găsea pasul Boiţei, cu chei tot atît de primejdioase ca şi cele unde dăduseră lupta. Aci, unde se găseau acum, locul era încă prielnic unei largi desfăşurări de armate şi unor lupte de vitejie cavalerească, de îndemînare os- tăşească. La fel şi dincolo de pasul Boiţei, nu-l mai pîndeau primejdile, înaintînd spre plaiurile Cibinului, peste care veghea ochiul de stăpîn al voievodului Toma. Greul era în chei.

— Ciudat, spuse regele posomorit, nu întîlnim oameni pe aici.

— Au fugit, majestate, se grăbi voievodul. Au fugit ştiindu- se cu sufletul necurat.

— Iată, colo e un sat.

într-adevăr, coborînd peste deal, printre ogrăzile de ogoare, se vedeau căsuţele înfipte în pămînt, împletindu-se cu pomii desfrunziţi ai livezilor.

— Descalecă, căpitane, şi cercetează dacă nu cumva sîntem ameninţaţi de o nouă cursă . . . sau mai bine adă spre cercetare niscaiva din aceşti răzvrătiţi iobagi.

Apoi regele dete poruncă de încetinire. Căpitanul se întoarse la Drag şi Crăciun. Avea lipsă de ei ca tălmaci. Cîteşi trei săriră de pe cai, să aducă la îndeplinire porunca regală, în timp ce convoiul oştirii se îndrepta în pas încetinit către zarea cu munţii amenin ţători. Pe măsură ce urcau dealul, zgomotul oştirii se stingea. Din vale se alegea un vuiet lung şi întunecat. Oştirea cea fără de sfîrşit se aduna, se micşora, se înşuruba parcă, părea o îngrozitoare urechelniţă cu capul şi coada la vedere, cu trupul ascuns printre întorsăturile văilor. Cei trei înaintau anevoie. Foşnetul vîntului le suna împotrivă, frunzele galbene ale pomilor li se roteau printre picioare, aerul tare li se învălătucea pe la. urechi şi frunte. Se iveau trunchiuri de copaci răzleţiţi, apoi pomi strînşi în pîlcuri şi în sfîrşit, cele dintîi căsuţe ale satului.

La început cîteva bordeie risipite pe cîmpia îngheţată. Zadarnic strigau cei trei ostaşi, zadarnic cercetau colibele. Nici ţipenie de om, nici vite, nici orătănii. Colibele erau mici şi sărăcăcios înjghebate. Unele nici nu se deosebeau de coşercele vitelor, cu pereţii de nuiele, acoperişul de stuf, iar susţinători, o furcă, o grindă şi cîţiva martaci de lemn. Pesemne că aici locuiau ciobanii şi păstorii. Mai încolo, bordeie înfundate în pămînt. Tristă înfăţişare în aceste încăperi joase şi întunecoase, în care văzduhul, încălzit mai mult de suflarea oamenilor şi a vitelor decît de focul din vatră, era acum rece şi umed pătrun- zîndu-te pînă-n măduva oaselor... Cîte o laviţă încheiată din lemne cioplite, goală, cîte o poliţă fără străchini sau ulcioare de lut, cîte o haină zdrenţuită, uitată într-un ungher, dovedeau că oamenii părăsiseră de multă vreme locurile.

Urcînd mereu pe pămîntul îngheţat, cei trei cercetaşi deteră şi de locuinţe mai acătări, colibe care ieşau din pămînt, căsuţe cu gîrlici, iar la mijlocul satului, o casă cu pereţii de şindrilă, ridicată pe cosorobi de lemn, cu mai multe încăperi. Locuită, de bunăseamă, de vreun avut sau chiar de un cneaz. Aci se găseau unelte de lucru: sape, topoare, unelte femeieşti, furci şi caie- re ... dar nici urma de vită. Nici măcar bătrîni osteniţi, nici măcar bolnavi neputincioşi.

Zadarnic iscodeau oamenii regelui, zadarnic strigau, vocile 'lor se spărgeau şi se risipeau prin văzduh. Trudiţi de osteneală, munciţi de necaz, cei trei ostaşi nu se dădură biruiţii Oriunde se zbicea un porşor de fîn, oriunde albea pe perete de zid, ei se opreau. Dar satul, cu toate căsuţele, bordeiele şi coşerele lui, parcă şi mai mult adîncea simţămîntul pustietăţii.

Deodată, un lătrat de cîine ... şi glasul plin de mînie al dobitocului li se păru un semn de mare îndurare cerească. Se îndreptară după el. Cîinele, mare cît un lup, se repezi asupră-le. Drag scoase sabia. Cîinele se trase înapoi. Dobitocul păzea un bordei săpat într-un mal. Lipitura de lut căzuse lăsînd să se vadă pereţii de nuiele; acoperişul de stuf fusese mîncat de ploi pe la grinzi şi golurile acoperite cu tină şi bălegar. Căpitanul deschise uşa. Cîinele, tras înapoi, hîrîia răguşit cu buzele răs- frînte şi dinţii la vedere. Căpitanul scoborî peste prag, după el urmară şi cei doi soţi de arme. Afară, lătratul fioros al cîine- lui nu contenea.

Căpitanul închise ochii. Avea lipsă de o clipă de orbire pentru ca privirea să i se dedea cu întunericul. Mirosea a mucegai, pereţii duhneau o suflare de abur şi vînt; pe acoperiş foşneau uscăciunile stufului şi trosneau grinzile de lemn. Pe urmă întunericul se prefăcu într-o pîlpîire alburie, cînd căpitanul deschise ochii. Pe dibuite privirea începu a prinde cîte ceva. încăperea era mică şi lipită cu lut. Într-un colţ, vatra făcută din două pietre, cu acoperitoare lutuită şi horn ieşind pe sub streaşină. Nici o ferestruică, aşa că pentru lumină trebuiau să deschidă uşa. Lîngă zidul din fund, pe o laviţă, odihnea un ins, bătrîn sau bolnav. Nici nu se urni la intrarea celor trei ostaşi.

— Unde-s oamenii? se răsti căpitanul.

Un mormăit prinse a se desluşi din gîtlejul omului, iar cîinele de afară, cu botul băgat în bordei, făcea o larmă de nu se mai putea auzi nimic. Drag se întoarse amenin ţînd cu sabia. Dobitocul înfricoşat se dete înapoi.

— Unde-s oamenii?

O mînă slabă, uscată, pîlpîind parcă, se ridică din plapumă. Voia să arate că oamenii îs departe.

— Unde-s?

în fine buzele bolnavului izbutiră să închege un crîmpei de vorbă.

— La război, făcu el gîfîind.

Cei trei soţi de arme se loviseră de bună-seamă în acelaşi gînd, întrucît aproape pe nevrute ei se întoarseră unul către altul, să se cerceteze şi să se întrebe din luminik ochilor. Vorba prăpăditului acestuia spunea tot. Oamenii fuseseră duşi laolaltă, femei, bărbaţi şi copii, în oastea lui Basarab sau — cine ştie — poate în altă oaste, care, pe undeva pe aici sau mai încolo, i-o fi pîndit ca şi cea a .lui Basarab.

— Scoală şi vino cu noi. . . porunci căpitanul.

Omul tremură prin văzduh degetele lui uscate, vrînd să arat« că nu e în stare.

— Să-l luăm. Regelui îi trebuie un om.

Şi din nou, către bolnav:

— Scoală . . . scobori numai pînă-n drum.

Şi fiindcă omul nu se urnea, Drag se apropie şi-l ridiai de spate, iar Crăciun îl săltă de subsuori. Acum, în lumina şuvoind de afară, se putea osebi şi chipul lui. Poate nu era atît de bătrîn, era mai ales topit de boală. Dar porunca era poruncă, trebuiau să ducă regelui un om. Căznind cu el din greu, Drag de o subsuoară, Crăciun de cealaltă, izbutiră să-l urnească din loc. La uşa bordeiului cîinele înnebunise de tot. Băgase capul înăuntru

şi lătra parcă să-şi dea sufletul. Căpitanul ieşi în prag ca iabia scoasă, cînele se trase îndărăt, dar nu înceta să-şi veri«

Sprijinit de cei doi tineri, omul înainta din greu, nu se văicărea, nu dovedea vreo durere, gîfîia numai. Slabă pradă acest nenorocit desculţ, cu pulpele ca surcelele, bălăngănindu-şi picioarele la fiece pas, în neputinţă să nimerească pămîntul dintr-o dată cu talpa. Lovea cu vîrful degetelor, nimerea cu dosul lăbii sau, cînd izbutea să-şi înzdrăvenească mădularul, deodată se fleşcăia din genunchi. Slabă pradă, îmbrăcat zdrenţos, c-o cămaşă pînă la genunchi şi încins c-o funie de tei, totuşi mai mult decît ogoarele şi miriştile goale. Pe acolo fuseseră oameni. Pustietatea fusese numai din vicleşug, regele avea dreptate.

Cînd să ajungă lîngă oştire, iată că văzură pe pater Domini« îndreptîndu-se spre ei.

— Duceţi un mort în braţe. Nu vedeţi? îi mustră călugărul.

— înainte, porunci căpitanul, văzînd oarecare şovăială la Drag şi Crăciun.

Cei doi se înverşunară. Drumul fusese rău pînă acum, săriseră peste hîrtoape, se împiedecaseră de movile şi bolovani, d« multe ori trebuiseră să sooată din tufişuri şi buruieni picioarel« împleticite ale omului ce trăgea să moară. Era şi mai gre» deacum încolo, cînd piedicile pămîntului rămîneau o nimica toata pe lîngă piedicile ruşinii. Plecaseră falnici, pentru o nemaipomenită ispravă, menită să îndrepte cît de cît umilinţa înfrîngerii, şi se întorceau — ce batjocură — ducînd pradă şi ostatic o mortăciune.

— Ce-i cu nenorocitul acesta? întrebă regele cînd solii ie înfăţişară înaintea lui.

— E singurul om găsit, majestate, spuse căpitanul, ruşinat parcă şi el de nevrednicia lui.

— Ceilalţi unde-s?

— Să spună el, zise căpitanul arătînd către omul care, co capul plecat, mîinile slobozite şi genunchii îndoiţi, părea că acum, acum, se prăbuşeşte.

— tJnde-s? se răsti regele.

Omul horcăi din adîncul pieptului, parcă şi capul i se ridică puţia, deodată căzu într-o parte. Murise. Cîinele înnebunise de tot. Nu lătra, nu urla, ci cu glas subţiat ca de copil, învîrtin- du-şi capul rotocol, părea să-şi verse durerea pe întreaga obşte a zării, schelălăind.

— Să-l zvîrli în. şanţ, spuse regele, arătînd mortul şi ridică sabia, în semn de pornire.

Drag şi cu Graciun se supuseră poruncii şi traseră pe mort **în** şanţul de lîngă drum. Deodată, din văzduh, se repeziră doi ■li. Păsările lui Glod. Cîinele, care jelea mortul, începu sa se «erte groaznic cu păsările, se trăgea puţin înapoi, ca numaidecit lă se repeadă. Păsările se speriau, filfîiau din aripi şi-şi luau zborul. Dar nu se dădeau bătute. Cum începea cîinele să jelească mortul, ele se întorceau. Cîinele se pornea din nou pe lătrat, încerca să muşte, părea copil în deznădejde, dar lup turbat în înverşunare.

Între timp, armata se pusese în mişcare.

— N-ai putut afla nimic, căpitane? întrebă regele.

— Toţi oamenii sînt plecaţi la război.

— Desigur, în armata lui Basarab, şopti regele printre dinţi.

— S-or fi temut poate, de pedeapsa irtSrfei-tale, căută Toma, voievodul, să îndulcească lucrurile.

Dar în tăcerea stînjenită ce se lăsase în urma cuvintelor curteanului, toţi înţeleseră că acelaşi gînd îi muncea deopotrivă.

— N-am găiit stîne, n-am întîlnit turme coborînd, se oţărî regele. Iată, ostaşii noştri sînt înfometaţi. Am văzut eu însumi, «am deschideau vinele cailor, să le soarbă sîngele proaspăt, ca taurii. N-avem merinde.

— Adevăr este, doamne.

— A cui e ţara asta? se înfurie regele deodată.

— E ţara măriei-voastre, se grăbi voievodul, dar vorba lui rămase în gol.

Prea era în sufletul fiecăruia amintirea cruntei înfrîngeri, ca să se mai gîndească la stăpîn şi stăpînire. Nici regele nu se arătă bucuros de vorba voievodului. El socotea, ce-i drept, ţara aceasta ca pe-o moşie a sa, dar netrebnicul de Basarab îi vătămase socotelile. Nu putea lua nici o hotărîre acum, să se afle mai întîi în Ardeal, să se ştie despărţit de Basarab prin zidul de întărire al munţilor.

— Iată aproape un veac de cînd durează neorînduiala în ţinuturile astea, de pe vremea cînd Ion al II-lea, cu nemaipomenită îndrăzneală, s-a desfăcut de biserica romană, îşi dete pre- pozitul cu părerea.

Căpitanul Peter Albrecht încruntă din sprîncene. Temeiurile popeşti nu-i erau pe plac.

— Să nu uităm pe cavalerii teutoni, din ţara Bîrsei, care au cucerit plaiurile pînă-n Dunăre şi Şiret.

— E adevărat. Dar cu toţii erau vasali ai regelui Ungariei, se grăbi palatinul Oliver, care, în toate vorbele căpitanului, bănuia un ascunziş. Aşa că ţara asta e crăiască.

— E crăiască, datorită cavalerilor teutoni şi a celorlalţi oaspeţi regali, răspunse răspicat căpitanul.

— Gu atît mai mult cu cît papa a şi înfiinţat, pe vremuri, un episcopat al cumanilor, se grăbi prepozitul.

Dar, fiindcă regele tăcu, tăcură şi curtenii. Toate cele spuse aveau o parte de adevăr. Mari fuseseră gîndurile regilor Ungariei, voiseră să cucerească Bulgaria şi Cumania, precum şi toate ţările lui Asan, întorsul de la credinţa apostolică, cînd, ca un blestem, tătarii se revărsară puhoi asupra omenirii, ducînd focul şi pustiirea pe drumurile bătute de ei. De atunci, domnia regilor unguri a fost numai cu numele, iar puterea lor, o părere. Zadarnic îşi ziceau ei ba rege al Bulgariei, ba rege al Cuma- niei, zadarnic făceau danie din Banatul Severinului, ba din ţara Loviştei, că tot cuprinsul era stăpînit de tătari şi, folosindu-se de

lipsa de rînduială adusă de păgîni, schismaticii din părţile locului, după ce se scăpaseră de stăpînirea Asăneştilor, se răzvrătiseră împotriva regilor Ungariei. Numele acestor răzvrătiţi erau 'bine cunoscute: Seneslau, Bărbat, Tugomir, iar la urmă acest încăpăţînat Basarab.

Oricum întorceau vorbele, oricum fereau răspunsurile, pe toţi gîndul îi purta la aceeaşi dureroasă întîimplare, la înfrîngerea de la Posada. Aşa că zadarnic încercau să abată vorba pe o cale mai plăcută. Gîndul.. . iată marele duşman. Gîndul, care-i îmboldea ca junghiul în durerea de măsele, tocmai cînd sufletul încerca să aţipească, să uite.

— Mă gîndesc, începu regele mai tîrziu, care e oare taina regilor Franciei? în acea ţară sînt numeroase popoare, cu mai multe limbi, şi totuşi, un singur rege, stăpîn absolut al tuturor. O singură stăpînire, o singură putere. Mare unire ... Cum nu înţeleg oamenii asta, că timp de secole, ţările apusului au fost lipsite de apărare, fiindcă regii n-aveau nici o putere, toată puterea trecuse la comiţi, grofi şi duci, oameni de rînd, oameni mărunţi, care se măcinau între ei. Cînd s-a găsit Otco cel mare să zdrobească ...

Vorbind, regele iscodea pe sub sprinceană, cînd pe Oliver, cînd pe Toma, voievodul Ardealului. Ştia că vorba-i nu era pe placul curtenilor. Otto cel mare, zdrobind puterea feudală, nimicise o lege şi un credeu; apoi, atît Oliver cît şi Toma erau unguri, şi Otto cel mare zdrobise pe unguri la rîul Lech şi acea înfrîngere suna şi astăzi dureros în inimile lor. Dacă n-ar fi găsit împotrivirea lui Otto, ungurii ar fi fost acum stăpînii întregului apus. Dorinţa lor de mărire fusese zdrobită de tînărul rege german şi ei au trebuit să se strîngă în Panonia. Dar decît o ţară mare şi numeroşi stăpîni, mai bine o ţară mică cu un singur stăpîn.

— Care-i taina regilor Franciei?

Curtenii îşi simţiră sufletul uşurat, văzînd că regele stăruie într-un gînd atît de îndepărtat.

— Nu sînt schimnici ca pe aici, se grăbi prepozitul cu răspunsul.

După buza căzută şi după încruntarea frunţii, se vedea desluşit ca regelui nu-i era pe plac răspunsul. în timpul din urmă îşi pierduse voioşenia, care amintea de obîrşia sa de prin părţile cu mult soare. Tăcu cîtăva vreme, privind pe cîmpie curci umbrele oamenilor şi ale cailor se împletesc şi se desfac, apoi ridică ochii către şoimii săi dragi. Dar şi păsările îşi pierduseră voia, zburau în rotocoale mari deasupra armatei, fără să ia seama la cocorii care împîmzeau din cînd în cînd ţarinile.

— De ce sînt schimnici pe aici? întrebă regele cu privirea în pămînt.

— Fiindcă majestatea voastră e prea miloasă. Fiindcă ma- jestatea voastră, deşi împuternicită cu demnitatea de rege apostolic, nu-şi aminteşte de cuvintele lui Hristos: „Am venit să aduc sabie" . . ., se înverşună prepozitul.

Regele ridică mîna, oprindu-i vorba.

— Nu înţeleg să piară nimeni în nevinovăţie, nici măcar nn om . . .

— Foarte bine, încuviinţară în acelaşi timp şi palatinul şi căpitanul.

Prepozitul dîndu-şi seama că luase vorba prea făţiş, o cîrmi binişor.

— Eu, ca faţă bisericească, nici nu vreau să aud de moarte. Să nu piară nimeni, dar să-i cîştigăm pe toţi. Iată însă că dezbinare mare sălăşluieşte între noi. De treizeci de ani durează cearta dintre Agria şi Ardeal. Şi atunci, cine mai poartă grija »chimnicilor?

Se opri ca să cerceteze chipul regelui, să vadă care-i era voia. Sub casca de fier strălucitoare, în pofida mustăţilor înălbite de chiciură, obrajii regelui stăteau încărcaţi de umbre întunecate. Prepozitul ştia că ragele nu era bucuros de cearta dintre Agria şi Ardeal, dar el, ca om al Sfîntului Scaun, avea datoria să vegheze asupra păcii dinăuntrul bisericii.

Soarele se ascunsese dinaintea alaiului regal şi din păduri adia mireasma tare a serii îngheţate. Treceau printrun loc pustiu. Nici o casă, nici o cruce de biserică prin jur. Pînă-n roata zării, cîmpiile erau pline de chiciură, din crengile pomilor atîr- nau fire de beteală, iar ierburile uscate ale şanţurilor păreau horbote împăienjenite. Un fîşîit de păsări sălbatice străbătu cerul, îi răspunse tropotul cailor din şirul încet al călăreţilor. Căpitanul Peter Albrecht privi spre zborul nepăsător al şoimilor, apoi •ocoti că tăcerea a durat prea mult.

— Mărite doamne, aş vrea să tac, dar vorba excelenţei sale, prepozitul, îmi răscoleşte firea şi îmi amărăşte sufletul. Certurile călugărilor nu fac decît să abată cugetul măriei voastre şi al nostru, al tuturor, de mijlocul cel mai de seamă.

— Care e acela? întrebase într-un singur glas şi regele **şi** prepozitul.

— Nu-d ştiu.

— Ei vezi? ... şi pepozitul zîmbi mulţumit.

— Nu-l ştiu azi, acum . .. dar poate tot l-oi afla dacă maiestatea voastră mă încredinţează cu studiul acestei probleme.

Aşa era căpitanul Peter, fără iuţeală la vorbă, om care-şi învîrtea limba de zece ori în gura înainte de a spune uin da, sau nn ba. Tuturor gîndurilor nerezolvate le spunea probleme **şi** pentru orice i se încredinţa să facă, cerea răgaz de gîndire.

— Schismaticii sînt vătămători, spuse şi palatinul Oliver, nu fiindcă supără pe călugări, ci fiindcă întorc privirea de Ia «orOana regală spre plaiuri străine. De aceea nu mă învoiesc cu marea voastră clemenţă. Capul ce nu se pleacă .. .

— Din nou ... şi regele îl opri. Am spus că nici un om lă nu piară fără temei.

— Mărite doamne, sînt prea multe popoare şi prea mulţi ită'pîni şi omul, nărăvit la rele, se foloseşte.

— Nu cunoşti împrejurările, îi luă vorba din gură voievodul Toma.

îşi frămînta mustaţa neliniştit, se vedea că vorba palatinului ic ciocnea cu gîndurile lui, şi era de înţeles. în orice voievod al Ardealului, chiar de era credincios regelui, stăpînea dorinţa unei neatîrnări.

— Cred că uitaţi cu toţii, se amestecă pater Dominic în vorbă, un temei mai de seamă decît oricare, libertatea . . .

— Astea-s socotelile profesorilor din Pisa şi Paris, cu care îndoapă capul cărturarilor slăbănogi, rîse Peter Albrecht.

— Ba ale celor din ţara cea mai fără nici o socoteală, ţara din munţii helvetici, făcu cam în batjocură prepozitul.

Pater Dominic nu era om să se dea bătut. Cu învăţătura lui de la Pisa, Padova şi Paris nu se fălea, dar nici nu se ruşina, iar despre obîrşia sa helvetică vorbea cu mîndrie.

— Libertatea este un bun firesc al omului, libertatea în toate felurile ... şi mai ales libertatea de cuget.

— Cine vorbeşte în Francia de libertate? spuse regele întor- cînd ochii de la soare-răsare.

— Aşa e, se grăbi palatinul. Libertatea este gîndul cel mai vătămător insului cît şi obştei. Prin libertate omul devine fiară, fiindcă şi fiara e liberă. Aerul înserării se întărîtase. .Soarele, ascuns, slobozise aţele îngheţului tomnatic. Sclipeau bobiţele de apă pe iarbă şi pe vreascurile uscate. Miiaemele împrospătate străbăteau văzduhul, venind din pomii cu frunze ruginii şi din pajiştile cu ierburile aplecate într-o rină.

— Francia este ţara cea mai puternică, spmse mai departe palatinul, fiindcă este cea mai unitară. Şi este cea mai strălucită, fiindcă este ţara cea mai cultă.

— Asta este un adevăr, se repezi prepozitul carc voia să fie pe placul regelui. Francia este ţara cea r»ai cultă. Ea este stu- dîum, după cum Italia este sacerdotium f. Germania, imperium.

— Dar noi, noi ce sîntem? întrebă regele posomorit.

Deodată un strigăt îngrozitor opri vorba regelui. Un tropot
de cal, un urlet şi glasuri nelămurite de oameni. Pînă să întoarcă regele privirea, pe dinaintea lui trecu Glod călare. Ţinea în sus o suliţă, iar în vîrful ei, oîinele. Era neîntrecut în măscări nebunul. Cîinele, străpuns de suliţă, se zvîrcolea' în vîrful ţepei. Era, cînd un ghem de carne vie, cînd o broască întinsă prin văzduh. Cei doi şoimi îl ciocâneau, unul la cap şi celălalt la coadă, şi Glod ştia să învîrtească această morişcă vie, cu mare meşteşug. După ce arătă regelui isprava, o luă în goană înapoi de-a lungul şirului de ostaşi care, după atîtea necazuri, aveau prilejul să petreacă rîzînd cîteva clipe.

Deodată, regele, care pînă atunci mergea toropit ca-n somn, smuci mînios sabia din teacă şi înălţînd-o deasupra capului, făcu semn de oprire. Numaidecît Tatomir, vice-cancelarul, prinse porunca şi, după el, magiştrii, şpanii şi căpitanii înălţară, rînd pe rînd, săbiile, spintecînd văzduhul de-a lungul întregii oştiri.

— Să ştii că ne-a ieşit un şoricel în cale şi acum slobozim iepureşte călărimea să-l facă praf... spuse în batjocură Cliquot lui Andreas plebanul, iar Glod, care parcă sorbea glasul şi mişcările stăpînului său, pricepînd că e rost de grozăvealâ, începu să smiorcaie miorlăit ca pisicile:

— Am prins şoricelul, am prins şoricelul...

Neobişnuită trebuie să fi fost împrejurarea şi de mare însemnătate pentru întreaga obşte, ca însuşi regele să se ostenească în felul acesta, el, care de obicei întorcea doar capul pentru ca marele şoimar să dea fuga, sau să se strivească curtenii îmbulzin- du-se. Şi nici pas de primejdie nu se dovedea a fi. Se înteţiseră satele, se depărtaseră stînele ... casele golite de oameni, şi stînele pline de iscoade. Cheile Oltului, deşi li se vedeau cetăţile de piatră, erau încă departe deşi locul se întindea revărsat ca pe taler. în dreapta drumului un şir de copaci singuratici, cu ramurile azîrlite în sus ca nişte braţe înfuriate, după care cîm- pia se întindea topită pînă sub stăvilarul zării. în stînga, o pădurice în care cercetaşii şi iscoadele nu găsiseră nici urmă de cursă duşmană. Adevărat că dincolo de pădure, după o pajişte luminoasă, podişul începea să urce, ridicînd ca pe cumpănă codrul plin de ascunzişuri şi întunecimi. Dar codrul era departe foarte, şi oştirea adunată pe drum sigur.

— Să vină tălmacii, porunci regele marelui şoimar.

Porunca alerga din gură în gură pînă în rîndul unde Crăciun, Drag şi pater Dominic, călărind alături de Aodreas, plebanul, între Oliquot şi Glod, ascultau în silă mascările nebunilor. Numaidecît „maître" Cliquot dădu pinteni oalului şi după el, Glod. Cliguot, de cînd regele lupta prin părţile răsăritene ale ţării, învăţase limba localnicilor şi putea fi bun tălmaci. Dar i\u o îndeletnicire de folos îi asmuţea sufletul, cît dorinţa de a pietrece. Fiindcă, spre deosebire de Glod care, potrivit „datoriei" de nebun, se străduia să scoată rîsul pe chipul celorlalţi, Cliquot, înălţat pe nesimţite în sfatul demnitarilor, se dovedea a fi cel mai ticălos slujbaş. Fără frîu la vorbă, îngîmfat şi nesimţitor, mereu cu o clevetire sau cu o batjocură împotriva oricui şi mai cu seamă împotriva regelui, binefăcătorul lui, izbuti să schimbe socotelile şi, în loc să facă pe privitori să petreacă, petrecea el de necazul şi nenorocul lor. Mai pe-ndelete se apro- piară şi ceilalţi trei, Dominic, Drag şi Crăciun. În jurul regelui se găseau adunaţi înalţi demnitari, părtaşi ai sfatului de război, voievodul Toma şi prepozitul Cristofor, palatinul Oliver şi căpitanul Peter Albrecht, cît şi mulţi alţi curteni, care prinseseră la timp potrivit gîndul şi voia stăpînului. Şi aveau de ce să fie ispitiţi. în faţa lor, aşteptînd dreptatea unui judeţ crăiesc, se găseau doi călugări

schimnici. îşi sloboziseră la pămînt sacii grei, plini de bunăseamă cu reliovii mincinoase şi bani dobîndiţi prin înşelăciune. Iar acum, întunecaţi de potcap şi mantie, mai întunecaţi de bărbile şi chicile lor stufoase, cu faţa -brăzdată de şanţuri adînci, cu privirile învăpăiate de frică sau de ură — nu se putea şti — aşteptau hotărîrea regelui.

Erau osteniţi de drum şi de povară; anteriile negre se înăl- biseră de praf, potcapurile Ie stăteau strîmbe pe cap, parc-ar fi fost băuţi, şi împăcaţi cu toate aveau, atît în înălţarea trupului cît şi-n scînteierea privirii, o îndrăznealâ fără potrivealâ nici cu primejdiile ce-i aşteptau, nici cu cuviinţa datorată unui alai ostăşesc.

Tulburătoare întîmpîare! Simţeau cu toţii bănuieli şi nelinişti, deşi de o parte se găsea oştirea întreagă, iar de cealaltă doi nenorociţi călugări. Dar şi firea răspundea forfotei din sufletul oamenilor în chip ciudat, cu o sfială fără potrivă şi o alinare de rea presimţire. Anul intrase în luna lui decembrie, prin urmare se apropia crăciunul, dar vremea care pînă atunci îi asu- prinse, ba cu pîoaie, ba cu îngheţ, dintr-o dată se îmbunase şi acum, deşi pe înserate, îi mîngîia cu o aburire călduţă şi un cer albastru, limpede ca de primăvară. Imaşurile prinseseră a sclipi în verde, iar dacă vremea ar fi durat cîteva zile la fel de moleşită, pomii ar fi fost amenînţaţi să dea iar în floare.

— Ce căutaţi pe-aici? întrebă regele mînios.

Oamenii îi înţeleseră gîndul, deşi în limbă străină rostit, numai după îndîrjire, dar nu-şi pierdură cumpătul.

— Salut em tibi, magne domine, Deus et gratia Jesu Christi, tibi superboque exercitui tuo incubat. /

— De unde cunoşti limba asta? se repezi regele iarăşi, la fel de mînios.

Călugărul ridică de la brîu lanţul de mătănii. O şoaptă iute, ca un început de rugăciune îi tremură în buze, apoi înălţînd privirea către rege, chipul lui prinse a zîmbi.

— Mărite doamne, sînt douăzeci de ani de cînd am fost solul înalt prea sfinţitului patriarh Athanasios pe lîngă acei vlahi, numiţi catalani... a căror pomenire umple şi azi de groază sufletul oricărui bun creştin. Atunci a fost de lipsă să învăţ această limbă, fiindcă nu era alt chip de înţelegere nici cu Roger de Fior, căpitanul lor, nici cu ei, oameni adunaţi din toate seminţiile de vlahi.

Îşi opri vorba, ca să depene mătăniile şi ca să murmure în buze rugăciunea începută. O tăcere nefirească se lăsase deodată în auzul celor de faţă. Nimeni nu mai prindea tropotul copitelor, pe nimeni nu tulburau sforăiturile sau strănutul cailor.

Spusele călugărului schismatic aminteau de vitejia şi totdeodată de înspăimîntătoarea cruzime a cavalerilor catalani, învingătorii turcilor şi asupritorii creştinilor. între timp, cerul se prefăcuse pe tot întinsul într-o sticlă fumurie şi plecînd din creş-tetul munţilor, perdeaua de întuneric îşi strîngea ochiurile tot mai tare.

Regele fu cel dintîi care-şi veni în fire.

— Ce căutaţi voi aici?

La vorba lui însunecată, tăcerea se cutremură a furtună iar în ochii curtenilor se învălmăşeau gînduri tulburi. Pe urmă chipurile prinseră a se dezmetici. Oamenii se simţeau iar datori să întărească mînia regelui, azvîrlind priviri năprasnice asupra celor doi călugări, vinovaţi parcă de toate umilinţele armatei creştineşti. Dar în ochii călugărului cărturar nu se desluşeau nici luciri de spaimă, nici clipiri de rugă. îşi dădea seama că în faţa lui avea o oaste creştinească şi că fruntaşul ei putea fi chiar regele, totuşi, fără teamă la vorbă şi smintealâ în glas, el arătă că de răul turcilor fugise din mînăstirea Vatopedi, că slujise cu mare credinţă pe patriarhul Athanasios, cel neînduplecat faţă de ne-socotirea cuvîntului lui Hris«>s, şi acum se găsea în slujba patriarhului Isaia, vrednic apărător al crucii împotriva păgînilor turci.

— Turcii, mărite doamne, pustiesc cu foc nestăpînit ţara plină de roada dumnezeiască a crucii.

— Dar tătarii? se oţărî regele.

Nu cunoşti pe turci, doamne.

egele parcă se tot ştergea de întunecarea fumurie a înse-rării.NUmbre, umbre rătăceau pe chipul său şi ochii i se strîngeaa ca după o noapte de nesomn. Călugărul însă se înverşunase la vorbăAuitînd cu totul de buna-ouviinţă datorată. îşi înălţă braţele în \us, ca şi cum ar fi propovăduit din amvon şi atunci se dezvelea pînă deasupra cotului, mîna lui albă, slabă, osoasă, mînă de schimnjc, de la care parcă se lămureau şi trupul şi faţa, un trup subţire, descărnat sub antiriul larg, şi o faţă scofîlcită şi uscată sub barba-i stufoasă.

— Nu *st* află azi neam mai aprig pe faţa pămîntului decît turcii. Ei pradă, omoară şi batjocoresc fără osebire. La turci nu se cunoaşte mila de copii, de femei sau de bătrîni. Ei una ştiu: creştinii...

— Fiindc-au întîlnit numai regi şi împăraţi nevolnici, se îngîmfă regele.

— Noi nu ne temem aşa de uşor .. . făcu şi palatinul în acelaşi glas.

Curtenii se priviră cu înţeles, clătinînd din cap şi încuviinţînd din ochi în semn de înţelegere deplină a neînfricării adevăraţilor cavaleri. Dar căpitanul Peter Albrecht, deşi cel mai cuminte, era cel mai puţin fălos. Vădit, regele se arăta mînios şi, la mînie, omul greşeşte. El, căpitanul, era ostaş, şi în luptă ostaşul va să fie leu de mînie, iar la iscodire, şarpe de nepăsare.

— Mărite doamne, învoieşte să întreb şi eu pe aceşti oameni.

Atunci se amestecă Glod în vorbă. Ca de obicei, avea uliul pe pumnul stîng. După tulburarea uimirii, îi revenise duhul de măscărici.

— Omul vorbeşte mai bine după ce i s-a smuls limba din gură... şi slobozind hăţurile, îşi răsuci mîna din încheietură.

Dar căpitanul îl înfruntă c-o privire. Nu era timp de glumă, ci de ispravă. Oamenii trebuiau iscoditi cu îndemînare, dar la iscodire se cerea mare meşteşug, fiecare ins avînd în suflet gînduri şi fapte dosite, poate fără viclenie, din însăşi alcătuirea firii lui de om şi a timpului petrecut prin viaţă. Acestea trebuiesc smulse cărturarului, şi nu ceea ce socotea el bun de mărturisit.

— Doamne, să ne spună aceşti oameni, dacă pe drumuri sau la popasuri n-au întîlnit ostaşi rătăciţi... că iată numărarea ne dovedeşte lipsuri multe.

— Ce căutaţi pe aici? se răsti regele din nou, fără să ia seama la vorba îndemînatică a căpitanului.

— Noi cătăm pe Basarab, răspunse călugărul. /

— Pe Basarab? svîcni regele cu vocea răguşită.]

între curteni se iscase mare fierbere, de necaz şi nelinişte
pentru ceea ce se putea întîmpla, fiindcă mînia stăpWlui e totdeauna primejdioasă şi — cine ştie — putea scăpăra/şi împotriva lor. /

Un vînt cu freamăt dureros începuse să cearnă frurtzişul pomilor, prin văzduh tremurau fiori de aer mai întărjt, tuşeau, strănutau caii.

— Ce-a veţi voi cu Basarab? /

Călugărul închise ochii, ridică capul, stătu astfel cîteva clipe, prelungindu-şi privirea pînă înăuntrul sufletului, apoi cătînd mai îmbunat la rege, începu cu glas plin de duioşie.

— Doamne, eu am fost trimes cu însemnată solie. Sînt sol al măritului împărat Andronic cel tînăr şi al înalt prea sfîntu- lui Isaia, patriarhul cetăţii. Soarta mi-a fost potrivnică. Solia a căzut între mare roire de oştire şi eu m-am rătăcit.

— Nu cumva v-aţi rătăcit prin armata lui Basarab? interveni căpitanul împotriva vrerii lui mereu strunite.

Dar călugărul nu-l auzi. Cu mîinile împreunate ca pentru rugăciune, el se frămînta acum pe loc, cătînd să mărească prin cutremur trupesc deznădejdea vorbelor.

— Turcii năvălesc prin curţile creştine, secînd pămîntul de izvoarele vieţii. Ucid copii, răpesc femei. .. Unde pun piciorul, clopotele nu mai sună, fug oamenii din sfintele cetăţi Nicomedia şi Nikeia. Frumoasa Asie e paragină. Şi acum se apropie de Bosfor, minunăţia minunăţiilor pămînteşti, şi de sfînta între sfintele cetăţi pămînteşti ale lumii, cetatea lui Constantin.

Oftînd din greu, el îşi înălţă privirea către cer, să se umple parcă de duh sfînt, şi plin de fericire se întoarse către rege:

— De aceea sînt trimes... să propovăduiesc lui Basarab . . .

— Dar cine-i Basarab? răcni regele scos din fire şi strîngînd pintenii.

Calul îşi încordă gîtul, parcă să se sloboadă în prigoană, dar simţind opreliştea zăbalei, dete înapoi şi începu să scurme cu picioarele de dinainte ţărîna drumului. Şi caii celorlalţi curteni, mirosind înalta poruncă dată de stăpîn, se stîrniră de duh nebunesc. O pasăre ţipă aspru, parcă speriată din somn, fîlfîi repede din aripi şi se înălţă săgeată spre cer.

— Basarab, răspunse ~ blajin călugărul, e în ţară puternic domnitor şi în războaie viteaz luptător.
\ — La moarte cu el... spuse Tatomir în şoaptă. Aştia-**s** iscoade.

Bar căpitanul prinse de mînă j)e grăbitul curtean.

—\ Aşteaptă ... Abia începe sa se mărturisească.

Călugărul n-avea însă acum ochi pentru faptele oamenilor, în el intrase duhul sfînt, care-i înfrumuseţa chipul şi fruntea cu o lumină albă, potrivit poruncilor celor mai presus de fire.

— Aliţ solii şi alţi trimeşi sînt îndrumaţi, doamne, către alţi regi şi "alţi voievozi. Cele două legi e de lipsă să fie din nou una. Toţi stăpînitorii pămîntului trebuie să încingă sabia întru apărarea sfintei comoare a moştenirii lui Hristos.

— Unde se găseşte această comoară? se amestecă prepozitul Cristofor.

— în sfînta cetate a lui Constantin, răspunse nesmintit călugărul.

— La moarte cu el... se înverşuna prepozitul.

Dar, între timp, regele îşi aţintise privirea asupra celui de-al doilea călugăr. înalt, uscăţiv, cu barba tufă biciuită de vînt, cu ochii bulbucaţi şi plini de o lumină tulbure, părea, după barbă şi plete, călugăr, după căutătura ochilor însă, haiduc.

— Cine e el? întrebă regele cu privirea încreţită de tremu- rul genelor, arătînd către ortacul călugărului cărturar.

— Se cheamă că-i frate întru Hristos... şi fiind din partea locului, el mă ajută să scap din rătăcirea munţilor.

■— E grec, ca şi tine? şi regele puse mîna pe sabie, parcă să-i spintece el însuşi.

Fierberea din alaiul crăiesc se mări şi mai mult. Feţele curtenilor se descreţiră din toate cutele, dovedind mare 9paimă lăuntrică. Deşi încredinţaţi că popii schismatici vor fi căzniţi cu moartea, osînda prea căzuse pe neaşteptate. Porunci scurte începură să se audă în şoaptă. Oamenii descălecau, caii erau traşi în lături, apoi se desluşi zăngănit de lanţuri, şi trînturi de fiare grele.

— Să mă slobozi, mărite doamne, a spune şi eu o vorbă ...

Grăise pater Dominic, dar numaidecît interveni Glod.

— Doamne, lasă-mi-i mie. Doresc ca maître Cliquot să-mi dea diploma de nebun. Acuma să mă pună la încercare, să vadă ce pot.

Trecuse uliul pe umăr şi—şi scoase harapnicul de la oblînc.

Vreau să le scot ochi după ochi... şi deodată porni în fugă, învîrtind harapnicul.Bătea desimea pomilor cu mare meşteşug. împresura cîte o crenguţă cu vîrful şfichiului, fără s-o vatăme; zmulgea frunzuliţe pe alese, una cîte una ... numai ca să-şi dovedească isteţimea.

Dar pater Dominic, ca niciodată de hotărît, îndemnă /aiul din pulpe şi ocolind rîndul dinainte al curtenilor, trecu în/faţă.

— Oricum ar fi, sînt şi ei propovăduitori ai evangheliei şi fraţi de-ai noştri. El ştie latina ... /

— Pater Dominic, spuse regele, universităţile din/Paris şi Pisa ţi-au zmintit judecata. Mîine vom intra în cheiV munţilor şi cine ştie ce iscodire duc aceşti nemernici sub chicile Îor lăţoase.

— Mărite doamne, oamenii aceştia sînt soli şi este o sfinţenie, care-i apără. Ei nu ştiu nimic de războI şi nici nu au de-a- face cu armatele duşmane.

Curtenii zîmbeau a batjocură. Le era necaz că vorbele lui Dominic erau potrivite dreptăţii, cînd atît dorul lor cît şi vrerea regelui se iscau din strîmbatate.

— Tu nu înţelegi că din pricina unuia ca acesta am schimbat hainele mele regeşti cu nişte straie de iobag?

Era trudit de mînie regele arătînd către călugărul valah şi, la mînie, el îşi slobozise pe nevrute suferinţa care-l muncea chiar mai mult decît însăşi înfrîngerea. Mîndrul rege, în trupul căruia spumega, la mînie, sălbatica însufleţire a lui Arpad, şi unduia, la voie-bună, nobilul sînge al casei de Anjou, viteazul cavaler, pentru care onoarea era singura măsură a harului dumnezeiesc, fusese silit să-şi schimbe hainele, să se ascundă ca nevolnicii şi fricoşii, să părăsească, măcar vremelnic, firea lui crăiască.

— A fost, doamne, un gînd bun ... şi gîndurile bune vin totdeauna de la dumnezeu.

Sub coiful sclipind în norul înserări, ochii regelui fumegau.

— Nu voi uita niciodată ruşinea asta. Tu nu poţi înţelege, fiindcă în vinele tale nu curge sînge nobil, dar pe mine m-a pătat pe veşnicie. Parcă m-a ars cu fierul roşu. Auzi tu . . . eu, neam de rege, să îmbrac straiele unui ostaş!

Şi ridicînd sabia:

— La moarte ...

— Mărite doamne, începu iar Dominic, mai bine să fie iertaţi o sută de vinovaţi, decît să fie osîndit un singur nevinovat.

— Vorbeşti ca un piţigoi... şi Gliquot îi dete cu tifla. Una ştii, una o ţii.

— Ce frumos te-ai mărturisit mai ieri... să nu piară nimeni fără temei. Aşa ai spus.

— Asta-i mai mult decît un temei, e un tîlc, zise Oliver palatinul.

A Temeiul, doamne ...

Dar regele nu înţelegea să fie înfruntat. Vorba lui să fie porunca, îşi dete învoirea şi voievodul Tpma. Popii aceştia, schismatici, ny erau numai iscoade, ci şi răzvrătiţi.

Parcă ţnai întărit de vorba lui Dominic, călugărul cărturar făcu un pas către rege.

— Doamne, nu apăr nevrednicul meu trup, care, oricît l-aş feri tot putreziciunii şi nimicirii e osîndit... şi nici solia, pentru care se vor găsi alţii mai vrednici ca mine . . . dar am o încredinţare, o sfîntă încredinţare ... şi întinse mîna către dăsagii căzuţi în pulbere. Trăiesc acolo scrisorile învăţătorilor mei, Pachymeres şi Gregoras. Ele duc de-a lungul veacului, în copii sîrguite după vrednicite cronici ale Anei Comnena şi ale lui Niketes Chomates, adevărurile unor fapte de folos cărturarilor cinstiţi. E pusă la loc bun şi o carte rară: *Viaţa sfîntului Dumitru din lessalonic*. Se mai găsesc şi multe suluri cu minunate izvoare de înţelepciune şi adevăr, pentru care am sflnt jurămînt şi straşnic blestem că le voi feri de pieire şi de batjocura păgînilor. Dar iată că învăţătorii mei, Pachymeres şi Gregoras, mi-au pus pe grumazul sufletului sarcină şi mai grea. Mi-au luat jurămînt că voi călători potrivit spuselor lui Kinnamos, să găsesc locurile, să dibui împrejurările în care oastea lui Manuel Comnenul a învins pe unguri.

— Acest nemernic blasfemă, irumpse Oliver şi mînios împinse picioarele în lături, apoi lovi cu pintenii atît de tare încît calul sări în două picioare. Numaidecît ceilalţi cai începură să se frămînte, loveau din copite, îndoiau gîturile, sforăiau ou nările desfăcute, tremurau din toată carnea şoldurilor, parcă nu-şi mai găseau loc. Chiar şi calul regelui, atît de ascultător, se tulburase. Pe sub părul lui luciu trecuse un fior, iar în coama deasă se iscase o zburlire.

Curtenii se priveau uimiţi. Unii prinseră a zîmbi în batjocură, alţii cătau crunt. Nu înţelegeau care e vrerea regelui, fiindcă din posomoreala chipului său nu se putea prinde nici un sfat, nici o părere.

Atunci călugărul valah, cu vocea tremurătoare, se îndreptă către rege şi începu în vorba lui:

— Doamne, mă rog pentru fratele meu. Eu nu ştiu latineşte . . .

Atîta trebui fratelui Dominic ca să schimbe felul vorbei.

— Auzi, doamne, ce frumoasă limbă ...

Dar Glod, care se întorsese, începu să se roage cu mîinile împraunate:

— E păcat de dumnezeu, mărite doamne, să pierdeţi voi, petrecerea, şi eu diploma de nebun. /

— Ce vrei, nebune? se oţărî regele. /

— De mult doresc, doamne, • să afle ochii mei cum s-a zvîrcolit mîntuitorul pe cruce.

— Opreşte, nebune ... se înfioră pater Dominic.

Dar măscăriciul nu se odihnea din ruga lui.

— Doamne, mărite doamne, aşa prilej mai rar. Sîntem într-o ţară duşmană şi ei sînt duşmani... Îi răstignim pe marginea drumului. Oferim oamenilor o petrecere. înălţăm două cruci şi vom vedea cu ochii noştri. . .

Şi din nou rugător:

— Lasă-i în seama mea, doamne. Să-i răstignim... şi se ruga cu mîinile încrucişate pe piept, ca şi cum s-ar fi rugat sfintei fecioare; iar uliul de pe umărul lui îşi întinsese gîtul, încuviinţîndu-l parcă.

— Din spusele tale voi lua partea de cuminţenie, grăi, regele. Trebuie să sfîrşiim mai repede; acum vine noaptea şi tabăra încă nu e întinsă. Cei doi călugări să fie spînzuraţi de crengile pomilor de colo.

— Atunci să-i spînzurăm de picioare, cu capul în jos.. .

Doi pomi, cu crengile răsfirate, se găseau în marginea drumului, despărţiţi de ceilalţi şi tocmiţi parcă pentru osîndă. Frunzele scorojite tremurau în văzduhul umflat de abur, şi tot cuprinsul îşi schimbase înfăţişarea în lumina scăzută a înserării. Trupurile munţilor păreau nişte stafii prinse într-o hori nebună, iar drumul înainte pierzîndu-se ca un rîu de cenuşă.

Gîdele — avea la el şi topor şi streang — aruncă frînghia peste umărul desfrunzit al unui ram. În pofida înserării, cei doi călugări aveau privirea luminoasă. Cărturarul sta smerit şi liniştit, ba ridica chiar ochii plini de duioşie către rege, ca şi cum el şi nu regele ar fi fost cel învrednicit cu miluirea. Celălalt zvîrlea priviri neliniştite din ochii lui bulbucaţi şi îndrăzneţi.

— Sau să-i spînzurăm de chică pînă li se rupe pielea de pe cap ... îşi dete din nou Glod părerea.

Şi cînd toţi curtenii erau cu ochii ţintă la buzele regelui, aşteptînd întărirea judecăţii prin rostul osîndei, ţipete deanădăjduite, ţipete trecute parcă prin zgură de cărbune şi ascuţiş de sabie; ţipete de prooroc vestind dărîmare şi pustiire, începură din partea călugărilor schismatici. Nimeni nu-şi putea închipui cum de se iscase jalea călugărului cărturar. El, care pînă atunci părea împăcat cu soarta, se zmintise de tot. Înălţîndu-şi trupul, cu mîinile ridicate în sus, s-ajungă parcă în slava cerului, căzu în genunchi şi apoi se prăbuşi la pămînt cu fruntea în ţărînă.

— Ticălosule ... răcni deodată Dominic.

O nebună frămîntare se porni iar în rîndul curtenilor. Nimeni nu cunoscuse pînă atunci cuvînt de ocară în gura lui Dominic; buzele lui erau dedate doar cu dulceaţa cuvântului creştin sau a înţelepciunii cuvîntului cărturăresc. Dar uimirea deveni şi mai mare cînd Dominic sări de pe cal şi se năpusti asupra lui Cliqout.

— Ticălosule, ticălosule ...

Atunci oamenii începură să se dumirească. Nebunul golise dăsagii în pulbere şi se desfăta desfăcînd sulurile scrise şi a- runcînd în pulbere cărţile legate în scoarţe tari. Se înţelegea deznădejdea călugărului schismatic şi a lui Dominic mînie. Amîîndoi se osteneau pentru aceeaşi pricină, cărţile. Dominic, înverşunat, era de nerecunoscut, se preschimbase într-un vajnic luptător. Cînd puse mîna în gîtul nebunului, Cliquot se porni pe urlete. Curtenii începuseră să rîdă. într-adevăr, neaşteptată era întîmplarea şi vrednică de batjocură. Şi apoi, fiecare purta pică ticălosului nebun. Regele îşi înfruntă soţii cu o privire cruntă. Olipa era prea grea pentru petrecere şi rîs.

■— Opreşte, Dominic.

Călugărul slobozi pe Cliquot, care plecă înjurînd în toate limbile pămîntului. Atunci regele făcu semn poruncitor. Gîdele se apropie şi puse mîna lui groasă pe umărul călugărului cărturar. Ridioîndu-se din ţărînă, acesta se însenină la faţă, fiindcă vedea pe Dominic cum strîngea cărţile şi le tocmea cu mare grijă în saci, după ştiinţa şi cuviinţa celor ce cunosc preţuirea rîndurilor scrise. Pe chipul schismaticului, nici priviri înspăimîn- tate, nici lacrimi rugătoare. Nu mai ţipa, nu vorbea. Adevăr grăise, comoara de păzit nu era nici solia, şi nici făptura-i trupească, ci hrisoavele purtate cu atîta trudă şi grijă. Acum se găseau în mîini bune, el putea muri.

Gîdele îi făcu semn să-l urmeze. Laţul era pregătit. în drum cărturarul se opri la soţul său, care odihnea pe-o buturugă, lîngă unul din saci, păzindu-l. Celălalt sac fusese luat de Dominic în spate, să-l ducă la carul cu răniţi,

căci nu avea încredere în cei de faţă. După ce-şi îmbrăţişă soţul, îndesă potcapul pe cap, făcu semnul crucii şi îşi vîrî gîtul în ochiul laţului. Toată lumea urmărea priveliştea. Gîdele începuse să tragă de funie cu putere. Trupul popii se înălţa încet, încet. La început mişcă mîinile de cîteva ori, vrînd parcă să scoată laţul din jurul gîtului. Apoi picioarele începură să-i joace

— .Uite cum joacă păpuşa din picioare... rîse Glod şi începu să chiuie ca la nuntă.

Ciudat. Ziua îşi oprise parcă scăderea. Faţa osînditului se adîncea într-o lumină palidă şi se putea desluşi acum, numai după ea, întreaga înfiorare a caznei. Ochii lui, care priviseră atît de dureros, se căscaseră mari, înspăimîntaţi parcă; de cîteva ori capul i se smunci cu necaz; barba se zburli răzvrătită, limba ieşi din gură şi, frînt din grumaz, capul căzu într-o parte. Atunci se prăvăli şi potcapul în ţărînă. Gîdele propti funia întrun ţăruş. Şi deodată, ulial se repezi de pe umărul lui Glod pe capul spînzuratului să-l ciocăne. Aceasta era învăţătura lui Glod …

Nu mai rîdea nimeni. Se întunecase. Roata zilei începuse să coboare. Pîcla înserării se tot îngroşa, dar parcă rotocoalele de întuneric se desprindeau şi din trupul negru al călugărului spînzurat.

— Sfîrşeşte odată . . . porunci regele.

Porunca lui se pierdu în golul întunericului. Nu se ştia cui îi era îndreptată. Curtenii traseră de frîu şi loviră din jiinteni. Tatomir întoarse capul către ceilalţi, fără să dea vreo lămurire. Prepozitul Cristofor şi palatinul Oliver se apropiară de rege. Numai gîdele înţelesese porunca şi se îndrepta către al doilea popă schismatic. Dar, mare minune, şi mai mare spaimă. Din popa schismatic nu rămăsese decît potcapul şi antiriul, care învelea sacul cu cărţi şi potcapul aşezat în vîrf. Hoţomanul se folosise de întuneric şi de zăpăceala pricinuită de spînzura- rea soţului său, se dezbrăcase binişor, minţise privirile curtenilor făcînd din sac un popă, şi se mistuise în pădure. Acum o fi fost departe în codru.

CAPITOLUL DOI

Regele a plecat mai departe la Vişegrad. Din îndemnul lui a rămas însă palatinul Oliver, pe cît de viteaz, pe atît de dibaci la politică.

Oliver, însoţit de pater Dominic şi de căpitanul Peter Albrecht, erau găzduiţi la Bedeu, ca oaspeţi ai cneazului Dragoş. Aici sosise, la chemarea tatălui său, şi Katalin, frumoasa fiică a lui Oliver. Glod nebunul şi Domokoş, logofătul, împreună cu cîţiva oameni, alcătuiau suita palatinului.

Rămăsese la Bedeu şi Crăciun, tovarăşul de arme al lui Drag Sas, feciorul lui Dragoş. Nepot al voievodului Bogdan şi cneaz de Ieud, Crăciun nu se dusese nici să-şi salute unchiul nici să-şi vadă moşia ... Nu se îndura să se despartă de pater Dominic. De cînd îl cunoscuse pe înţeleptul călugăr parcă se născuse a doua oară ... Ochii-i vedeau lucruri nici întrezărite pînă atunci, auzu-i prindea înţelesuri neînchipuite... şi toate izvorîte din cuvîntul nepreţuitului Dominic.

Curtea din Bedeu era împrejmuită de ziduri mari, peste care abia de se zărea vîrful pomilor din livada în mijlocul căreia se înălţa casa. Un pridvor larg, cu pervaz de zid şi »tîlpi de piatră, făcea ocolul casei. La mijloc o uşă de stejar grea, întărită cu drugi de fier; de o parte şi de alta, ferestre mari cu ochiuri mici de geamuri prinse în cercevele de plumb fi zăbrelite.

Alături de casa mare, se ai la o alta mai mică, înconjurată 4e straturi de flori. Era casa lui Drag Sas.

Oaspeţii fură întîmpinaţi după cum se cuvine de cele două •tăpîne: doamna Anca, soţia cneazului şi doamna Sandrina, toţia lui Drag.

Doamna Anca era o femeie cucernică şi smerită. Se purta cb fuste largi şi năframă de mătase peste frunte, pînă la ceafă. Doamna Sandrina era o femeie încă tînără. Deşi avea băiat mare, de treisprezece ani, pielea gîtului era albă, întinsă şi lucie iar cozile ochilor se încheiau în cîte un fir subţire, fără acel păiănjeniş de creţuri care vesteşte începutul bătrîneţii. Trupul strîns la mijloc nu arăta că purtase cîndva cinci sarcini. Ochii mari, negri, de fată şi mîinile lungi şi albe, cu mişcări alene, făceau să zăbovească privirile asupra ei.

La curtea din Bedeu luaseră fiinţă prietenii mari. Deşi oaspeţii se nimeriseră a fi din părţi de ţară depărtate şi felurite, se legaseră între ei, parcă tocmai prin asta. Multă vreme înainte, între aceşti boieri, domnise numai pizmă şi duşmănie. Prinşi între vrăjmăşia ţărilor din jur, nelinişţea pricinuită de războaie se încuibase în ei. Stăpîni necruţători peste cnezatele lor, ei îşi petreceau timpul în neîntrerupte hărţuieli, tîrîndu^şi oamenii şi pe ţărani în lupte necurmate. Năvălirile tătarilor îi învăţaseră că trebuie să fie uniţi în faţa marilor primejdii care-i ameninţau dinafară. De acest fapt se folosise voievodul Ştefan ca să aducă ordine într-o lume dezbinată, şi mai în urmă, Bogdan, fiul 'lui Ştefan, care izbutise să înfrîngă pornirile pizmaşe şi dorul de jaf, punînd ca temei de viaţă, dreptatea obiceiului din bătrîni şi cinstea legii creştine.

Pe lîngă cnejii maramureşeni, Vizuină, Bechea, Verlam, Pri- sacă, Corlat, Prepeliţă şi alţii, veniţi să-i ureze bun sosit stă- pînului, se mai afla şi boierul Sava Moldoveanul, stăpîn pe întinse ţinuturi din Cîmpulungul-Moldovenesc. Venise ca de obicei, ca să facă învoială pentru scoborîtul oilor. Dar acum mai avea el şi un alt îndemn . . . Voia să vestească pe voievodul Bogdan şi pe ceilalţi cneji maramureşeni, că Moldova e golită, tătarii sînt pe sfîrşite şi că pămîntul cheamă oameni. Şi fiindcă avea să zăbovească mai mult timp în ţara Maramureşului o adusese cu sine şi pe fiica sa Albioara.

Sosise apoi din părţile Transilvaniei, tînărul Aldea, despre care epitropul său, părintele Ioanichie, care îl însoţea, spunea că e scoborîtor direct din sămînţa împăratului Ioniţă. Aldea era un tînăr cuceritor. Cuviincios, smerit dar grabnic la înfăptuire, din primele clipe el îşi atrăgea asupra-şi privirile binevoitoare ale tuturor.

Printre oaspeţi se aflau însă şi alţii, mînaţi de gînduri străine, unele mărturisite, altele nu. împreună cu boierul Sava, sosise şi principele Ivanko, cu care se cunoştea avînd moşii învecinate. Ivanko era nepotul mardlui principe al Moscovei, Ivan Kaliţa şi se trăgea din neamul Berladnicilor, fiind strănepot al acelui Ivanko Rostislavici, care, alungat din Rusia, se aciuise în ţara de-i zice a Berladului, aşezată între munţi şi Nistru. Ca urmaş al acestuia, se socotea îndreptăţit să stăpînea9că ţara Berladului. .. Acum, cînd tătarii erau pe ducă, era momentul prielnic să pună mîna pe acest ţinut, pe care îl rîvneau şi alţii. Şi de aceea umbla el lela, de colo-colo, ca să iscodească pe cine s- ar .putea bizui şi cine i-ar putea fi vrăjmaş.

Mai era apoi Sofronie, preot bulgar, despre care nimeni nu putea spune cînd şi cum ajunsese la Bedeu, şi încă temeinic înscăunat de către Doamna Anca, pe care o momise cu gînduri de înălţătoarea slavă: avea să-i ridice, cu meşteri bulgari, mîndră mănăstire la Peri, să-i rămînă numele de pomenire . . . Şi astfel, avea să-şi împlinească, sub oblăduirea preacuvioasei doamne, şi gîndurile lui nemărturisite... Căci Sofronie era trimis de Ohrida să cucerească pentru limba slavonă, această cetate care era Maramureşul, în care preoţii ţineau încă Sfînta Slujbă în limba vlahă şi în care pînă acum nici o învăţătură, de nici un fel, venită dinafară nu lăsase urmă. Oamenii âştia nu aveau ochi şi urechi deoît pentru obiceiurile din străbuni.

Dealtfel şi Ioanichie, epitropul lui Aldea, tot cu astfel de gînduri îl îndrumase pe tînăr să purceadă la acesată călătorie. Numai că el vedea altcumva lucrurile. Ioanichie era preot bogomil şi căuta tocmai să se folosească de limba obştei pentru a propovădui singura adevărată credinţă, care fiinţa în legea bogomilă.

2

Odaia cea mare a lui Dragoş aducea a chilie monahală. La mijloc, masă mare în patru colţuri, acoperită cu velniţă minunat ţesută, iar de jur împrejur, scaune de lemn cu speteze înalte. Trei ferestre într-un perete dau în grădină. între ferestre, icoane prinse între ştergare de borangic şi cu candelă sub ele. Pe celălalt perete, o icoană mare a Sfintei Fecioare Maria, prinsă pe scoarţă. Pe lîngă pereţi, laviţe de lemn, acoperite cu cergă albă şi perne frumos lucrate. Podele de scînduri, curat frecate dar fără nici un covor. în faţa fiecărei icoane, lumînărare, sfeş- nice mari de altar, cu luminări multe. Nici un semn de voini- cie, nici o unealtă de luptă . .. Astea le avea cneazul în odaia lui. Aici, stăpînea pofta doamnei Anca, femeia lui Dumnezeu, iubitoare de oameni şi iubitoare de Hristos.

Adunaţi în jurul mesei, oaspeţii întîrziaseră la vorbă, în timp ce doamna Anca îngrijea candelele, le împrospăta cu unt- delemn şi feştile de iască. Un fir de tămîie, strecurat în lumina candelei, înmiresma aerul încăperii.

— I-a fost uşor lui Burebista, spunea Sava, să unească la primejdie pe toţi cnejii şi ţăranii, fiindcă ţara era

bogată în oameni… Bogăţia cea mare a ţării sînt oamenii… Şi iată că noi, cei din Moldova am început a sărăci. De aceea am venit la voi, să dau de ştire că e pămînt mult de la Dumnezeu şi roditor... şi tătarii sînt puţini şi pe ducă... Şi ar fi păcat lă se înstăpînească alte neamuri, cînd neamul nostru moldo-- vean e tot una cu voi cei din Maramureş. . . Nu uitaţi **pe** Burebista . . . în ţara lui un neaim este şi toţi ne tragem din el. . . Asta e totul, să ai neamul... Bogdan s-a învoit să sloboadă boierii să rămînă în ţara Moldei şi fiecare ce pădure va runcului, a lui şi a neamului lui să fie, dimpreună cu tot pămîntul din jur. Bogată în oameni şi cu ajutorul cavalerilor, acei viteji cavaleri teutoni şi templieri care au alungat pe tătari şi învaţă pe oameni meşteşuguri, avem să facem din Moldova şi Maramureş, o ţară mîndră.

Oliver nu-şi credea urechilor. . . Spumega de mînie dar se ttăpîni.

— Aşa ceva nu se poate, spuse el cu toată liniştea de care fu în stare. Această ţară va fi o marcă regală şi în curînd vom lua măsurile de cuviinţă pentru ^aceasta.

— Eu vă sfătuiesc să nu uitaţi încă pe tătari, rînji Ivanko.

— Eu îi cunosc, spuse Sava . . . Am văzut şi focul şi pîrjolul lăsat de ei.

— Dar nu i-ai văzut la luptă . .. sînt îngrozitori. Nu ştiu 4acă în iad îi mai mare groaza.

Oliver clocotea. Trebuia să pună rînduială în ţara asta, unde fiecare făcea şi spunea ce îl tăia capul. Şi, memaiputînd răbda, ie sculă de la masă. Cînd cu toţii ajunseră în pridvor, la poartă »e înfăţişară doi străini.

— Sînt cumani! . . . strigă Aldea... îi cunosc după port.

într-adevar, erau doi soli trimişi de Ghiurii-Or.man, căpetenia cumană, să-l caute pe pater Dominic despre care auzise că e mare vraci. O nemaipomenită nenorocire se abătuse asupra capului lui: doi copii arşi ... şi era încredinţat că pater Dominic îi poate tămădui.

Oliver îi lăsă pe toţi în plata domnului şi făcînd semm lui Dragoş să-l urmeze, intră la el în cămară.

Pe Oliver îl strîngeau pereţii şi ţeasta îi sta să plesneas-că.. . Dragoş se uita la el în tăcere. îi era parcă milă, dar nici bine nu putea înţelege de ce atîta zbucium.

Pe încetul palatinul se mai potoli şi gîndurile-i învolburate îşi găseau vad spre lumină. El venise aici cu porunci bine lămurite: trebuia să preschimbe Maramureşul în comitat. Era lucru ştiut, că de multă vreme regele încerca să-l facă pe Bogdan să primească o „nova donatio". în felul acesta voievodul ar fi devenit un nobil maghiar şi voievodatul înceta să mai existe. Numai că Bogdan se încăpăţîna să nu primească. De aceea şi dă-duse el pămînt cumanilor, să-şi facă tabără la Strîmtura. .. Qumanii erau sălbatici, dar viteji. Luptaseră şi în oastea lui Ba-sarab şi erau oricînd gata de luptă. Nu era greu de înţeles că Bogdan îi ţinea lîngă el ca să aibă Ia îndemînă o oştire de oameni viteji şi recunoscători, căci sălbaticii sînt cei mai de credinţă oameni.

Bogdan, nu se răsvrătise pe faţă ... Nu spunea vorbe potrivnice regelui. .. numai că parcă era surd ... Şi iată că acum, hotăra şi de soarta Moldovei, fără teamă şi fără ruşine. Asta parcă îl îndîrjea cel mai mult pe Oliver. Dacă voievodul ar fi umblat cu intrigi şi urzeli, i-ar fi fost uşor să-i vie de hac. Dar nu . .. Bogdan făcea totul în văzul lumii, simplu, de parcă lucrul era de la sine înţeles.. .Şi Oliver îşi dădea seama că de fapt, în fundul sufletului său îi era teamă .. .

înverşunarea palatinului trezise în Dragoş noian de amintiri legate de Bogdan.

. .. Şi-l amintea în fel de fel de împrejurări. Iată-i călărind amîndoi în drum spre Ieud, spre Sighet sau spre Gîmpulung, înaintînd domol, fără să privească şi fără să-şi spună un cuvînt, într-o tăcere adîncă, încît numai foşnetul ierbii şi scîrţiitul şeilor le ţineau de urît... Iată-i puşi la luptă dreaptă, văr cu văr, Bogdan cu barba înspicată de fire argintii, dar cu ochi sălbatici, lucind sub sprîncenele stufoase, plecînd la pămînt pe văru-său cu părul mai negru decît cărbunele şi trupul cruce de stejar . .. Sau gonind la vînătoare, cu botul calului aproape de coada sălbăticiunii, tăind turma sălbatică, lovind fără milă, cînd în stînga, cînd în dreapta, cu spada sau cuţitul său ci lung, făcîndu-şi loc printre coamele în vînt, coarnele îndoite şi boturile ridicate ... îl mai vedea şi altcum ... cărturar, osta$, om de condei şi bun ţintaş. învăţase de mic toate meşteşugurile de lipsă unui voievod ...

Dar el, Dragoş, nu se simţise niciclnd la îndemînă alături de acest văr al său. De aceea se lăsă uşor îmbiat de vorba pala-tinului.

... Regele era grăbit. Răzvrătirea lui Basarab şi înfrînge-rea suferită îi stăteau ca un ghimpe şi se temea să nu se în-tîmple la fel cu Transilvania şi Maramureşul... Apoi mai era şi Moldova, care trebuia cucerită, ca să fie pavăză între tătari şi regat. Pentru început aveau să o decreteze domeniu de vînă-toare. Apoi aveau sa meargă să vadă cu ochii lor, ce era adevărat din poveştile lui Sava ... Mai ales pomenirea cavalerilor umbrea chipul lui Oliver şi-i adîncea cuta dintre sprîncene.

Dar pentru toate acestea era lipsă de bani . . . Ori, sprijini-ţi de Bogdan, oamenii se împotriveau să plătească dările cu-venite regelui. Oliver era însărcinat să vegheze ca fără pic de zăbavă, să se sileaască darea „portalis", pe care trebuia s-o plătească tot omul care avea la casă poartă destul de înaltă ca să intre căruţa încărcată cu fîn; caci acela care poate să încarce aşa de mult o căruţă încît se cere poartă mare acela poate plăti şi darea ... şi nu vor fi iertaţi de dare decît aceia care locuiau mai multe familii în aceeaşi curte.

Mai erau apoi şi legile, care trebuiau să fie aceleaşi în toate ţinuturile crăieşti... în curînd avea să vină carte scrisă, dar

pînă atunci porunca regelui era să nu se facă, în nici un caz, judecată fără „Judices Nobilium" ...
. Viteaz ne-ntrecut în războaie, Dragoş era un om paşnic în viaţa de toate zilele şi legămîntul faţă de rege era un drum drept, pe măsura firii lui credincioase şi iubitoare de tihnă. Unde mai pui că ajutînd pe rege să facă din Maramureş un comitat, putea şi el să devină nobil ... şi asta însemna mult. .. Şi Dragoş se învoi să rămînă supus credincios al regelui.

3

Însoţit de Albioara, pater Dominic ajunse aproape de sălaşul cumanilor de la Strîmtura. în curînd se ivi în faţa lor un om înalt, negricios la faţă, cu mustăţi mari, negre, lăsate în jos. Era îmbrăcat în haine de piele, pantaloni negri şi cis- me. La brîu purta cuţitele şi un lanţ de argint.

— Eu sînt Ghiurli-Orman, spuse el şi după felul vorbei se înţelegea a fi căpetenia sălaşului.

Apoi începură să se arate bordeiele săpate în pămînt şi chiar căsuţe, dar fără nici o îngrădire. Apropiindu-se de una din că- isuţe, Ghiurli-Orman spuse:

— Aici se găsesc... Aceste două femei sînt ale mele **şi** aceşti doi copii arşi sînt ai mei. . .

Preotul spuse cu glas scăzut Albioarei:

— Aici trebue făcută o mare lucrare creştinească. Ei sînt păgîni. . . _ . ^ , . „

— Eu v-am adus, voi sa-i tămăduiţi, încheie căpetenia cu- mană.

— Mîntuirea nu-i numai în puterile mele, spuse pater Do- minic. Dumnezeu să^mi dea puterea de lipsă ...

Omul nu înţelese şi plecă. Chiar la intrare, pe o laviţă acoperită cu un ţol roşu, zăceau cei doi copii. Tot corpul ile era carne vie. Preotul desfăcu săculeţul şi scoase o ulcica cu alifie. Copiii ţipau cu desnădejde, mamele se frămîntau pe loc. Părintele Dominic scoase şi o lopăţică şi începu să ungă trupurile arse. Pe măsură ce întindea dresul, ţipetele se mulcomeau, şi cînd trupurile fură unse în întregime, copiii adormiră. Femeile păreau înnebunite de bucurie .. . Vorbeau în limbajul lor neînţeles, dar de bună seamă le mulţămeau. Apoi una din ele scoase de la gît un şirag de mărgele şH întinse Albioarei. Fata se împotrivi, apoi întrebă:

— Sînt botezaţi copiii?

Femeile nu înţeleseră şi preotul le spuse:

— Veniţi după masă la curte, să vă învăţ ce trebue să faceţi ca să vă vindecaţi copiii... şi ele înţeleseră acum.

La prînzul de duminecă, care aduna după obiceiul unguresc, pe bărbaţi şi femei, Albioara povestea cu multă însufleţire ceea ce văzuse în sălaşul cumanilor. Şi la ei în Cîmpulungul Moldei se găseau necredincioşi tătari şi ucrainieni, dar parcă nu erau într-atît de păgîni ca aceşti sălbatici cumani, care nu ştiau de Sfînta Fecioară şi de naşterea minunată a Domnului nostru Isus Hristos. Se închinau focului şi la idoli de lut, iar fiecare bărbat avea mai multe femei.

— De ce te înspăimînţi domniţă?. .. chicoti prinţul Ivan- ko. Şi tătarii au drept la mai multe neveste ...

— Şi ei sînt păgîni.. . spuse Albioara.

— Nu sînt... se împotrivi principele, ei fiind de lege mahomedană ascultă şi de Moise şi de Hristos şi de Arhanghelul Gábriel.

Nu odată se grozăvise Ivanko, lăudînd credinţa lui Mahomed, dar acum gluma lui cădea în pofida şi sila oaspeţilor. Colţul gurii ridicase mustaţa şi sprinceana îi sta frîntă deasupra ochiului.

Albioara asculta în tăcere. Vorba principelui îi amintea de întîmplări din nu prea îndepărtata ei copilărie. Călătoria la Be- deu schimbase multe din gîndurile ei. Şi totuşi, ajungea mereu la aceileaşi amintiri din ţara ei scumpă, la zilele ce se perindaseră atît de fericite în tovărăşia călugărilor catolici din Cîm- pulung, care o învăţau cum să preţuiască sfinţenia Prea Curatei Născătoare de Dumnezeu şi jertfa pentru noi oamenii, a lui Isus Hristos, Dumnezeul-om, şi-i deschidea nădejdea de fericire întreagă, cum numai credinţa în Dumnezeu ţi-o poate aduce. Nu-i ieşea din minte amintirea ţării Moldei, cu şuviţele de apă călduţă vara şi şuvoaiele de apă turbată primăvara, năpustită din munţi pînă-n Şiret, cu pămîntul care duhnea un miros nespus de dulce şi cu rícele argiloase ameţitoare la privit, ţară atît de apropiată prin cuget dar atît de îndepărtată prin vorba oamenilor.

— Dar şi la noi, la creştini, este acest obicei, spunea Ivan- ko, şi mai în batjocură ... fiecare bărbat are mai multe femei.

Albioara însă nu se lăsă înfricata de batjocura principelui.

— Acest obicei este păgîn ...

— Şi la noi, fiecare bărbat are mai multe femei, îi făcea Ivanko în necaz. Drept, că acest obicei are curs pe sub ascuns ... Şi tot astfel fiecare femeie are mai mulţi bărbaţi . . . Nu-i drept, domniţă Katalin? . ..

Katalin, picior peste picior, cu mîinile cerc în jurul genunchiului, asculta legănîndu-şi uşor trupul. Tunica verde de catifea îi strîngea trupul, cişmele roşii din piele moale se mlădiau pe pulpele tari şi sub căciuliţa de astrahan se rotunjea părul, într-o coroană prinsă în două paftale de cosiţe negre. Se legăna uşor domniţa Katalin, privind în sus şi atunci zarea gîtului se întindea în arc subţire, aripile nărilor pîlpîiau uşor ca suflate de vînt şi ochii se pierdeau sub pleoapdle pe jumătate căzute. Părea pierdută în cele depărtări. .. dar pe sub genele lungi ea îl privea pe Crăciun. Ochii ei îl chemau stăruitor sau se dăruiau cu prisosinţă ca să aducă măcar pentru o clipă privirea tînărului asupra-şi.

— Asta nu-i adevărat! ... strigă Albioara.

— Ba-i adevărat, se amestecă acum şi Katalin ... cel puţin aşa-i la curtea din Vişegrad ...

— Își împreunase degetele mîinilor înapoia cefii, ca să-și legene ~capul pe spate și să-și salte pieptul și surîdea lui Crăciun.Răul vine de la acei vlădici și preoți, se bagă în vorbă și Ioanichie, pui de vipere și năpîrci, care punînd lumina sub obroc, apără toate fărădelegile și ticăloșiile oamenilor, în loc •ă pună mîna pe funie și să-i gonească din templu... și **se** opri ca și cum i-ar fi părut rău de cele spuse.

— Ar fi o mare înfăptuire să creștinăm pe cumani, îndulci vorba Dominic.

— Decît să ne pierdem vremea cu învățătura Sfintei Treimi și cu botezul, ar fi mai bine să-i silim a-și împrejmui curțile cu gard, cum au început să facă iobagii. Proprietatea este cel dintîi »emn de civilizație ... spuse căpitanul Albrecht.

— Iată un mare adevăr, sări cneazul Prepeliță. Acesta-i un gînd scump ir.ie chiar dacă e prigonit de cei ce se încăpățînează în negura unor judecăți vechi.

Și începură vorbă aprinsă dacă trebuie sau nu să creștineze pe cumani. Principele socotea că aceștia erau fericiți în starea de sălbăticie în care se aflau, cu focul și idolii lor, dar părintele Dominic susținea că ei nu puteau cunoaște adevărata fericire, fiindcă adevărata fericire numai în Isus se poate dobîndi.

— Eu sînt sigură că pînă la urmă vor primi botezul.. . •puse Albioara sub imboldul unei puteri lăuntrice.

Simțea țintiți asupra-i ochii tuturor, dar își păstra cumpătul și de pe chipul ei se revărsau ape fierbinți de bunătate creștină, în timp ce în ochii principelui stăpînea un licăr de batjocură. *

— Pentru asta le-ar fi de lipsă liturghia în limba slavonă, »puse Sofronie cu patimă.

— De ce numaidecît slavonă?, întrebă Dominic. Doar mai tînt trei limbi care pot cuprinde și tălmăci pe Dumnezeu potrivit Duhului Sfînt și acele limbi sînt: limba ebraică, greaca și latină.

— Cea greacă nu! . .. țipă îndrăcit Sofronie.

— Și nici cea ebraică ... se amestecă Oliver, limba cămătarilor și a iudeilor.

— Atunci limba latină, spuse Albioara blajin.

— Ba numai limba obștei poate aduce lumină în cugetul neștiutorilor, se încumetă Ioanichie.

Oîtă înverșunare asupra acestui păgînesc obicei al botezului, cugeta Ioanichie .. . Apa este lucrarea lui Satanail care se ascunde în ea. Adevăratul botez se săvîrșește prin fapta bună; iar ca semn de legătură cu obștea era îndeajuns atingerea copilului cu Evanghelia Sfîntului Ion, adevăratul evanghelist al cuvîntului lui Dumnezeu.

Zadarnic își cheltuise întru multe feluri propovedaniile sale ... se izbea la fiece pas de mulțimea dracilor, împotriva cărora se simțea tot mai neputincios. Fiindcă numai ca lucrări ale satanei trebuiau socotite îndeplinirea acelor îndatoriri abătute potop asupra copilului și părinților, pregătitoare botezului, toate avînd ca simbol înălțarea crucii, fără să știe nenorociții, că prin cruce nu înălțau credința în Isus Hristos, ci dimpotrivă, o defăimau .. . crucefiind — prin moartea lui Isus pe ea — un blestem trupesc și o batjocură, iar nu o înălțare. Dar zadarnic, orbirea celor proști și surzenia celor ce n-ascultau, îi făceau să nu cunoască prețul Duhului.

Dar trebuia să fie cu mare băgare de seamă. Cunoștea teama oamenilor nepregătiți împotriva adevărurilor adevărate și ușurința cu care se lăsau momiți de obiceiurile și datina preoților. Din pricina unei greșeli, folosind mijloace pripite, ei bogomilii, adevarați creștini și oameni buni — cum se numeau între ei, potrivit faptelor lor cerești — fuseseră prigoniți și alungați. Abia în țara lui Basarab găsiseră adăpost la preoții pe care-i ajutau să slujească liturghia în limba obștei, împotriva preoților bulgari care se căzneau să alunge limba obștei din liturghia sfîntă, altă ispită a lui Satanail... Căci potrivit învățăturii Duhului Sfînt, fiecare neam va asculta Sfînta Slujbă în limba lui.. . Dar iată că acum și Basarab se pornise împotriva lor . .. 'Și își zicea să fie viclean ca mîța bătrînă și prevăzător ca iepurele care doarme cu ochii deschiși.

4

Dragoș se sculase mai devreme ca de obicei. Dormise rău din pricina multor gînduri care i se învălmășeau în cap. îndată ce somnul pornea a mîji din ochi și a pogorî în pleoapele grele, un gînd mai ascuțit străpungea pînza mișcătoare a visului, ca să-i irumpă în creștet ca o faptă aevea. Vorbele scăpărate în înverșunare dovedeau adevăruri nabănuite de el, și-'l pătrunse-seră adînc și cu putere. Zadarnic se străduia să le sleiască puterea, zadarnic încerca să se lepede de ele . . . Le simțea sarcini grele,-înglodate în suflet și pline de putere, gata să răbufnească afară . . . Regele și darea portalis . . . cavalerii și călugării d'n Moldova . . . Basarab și limba slavonă . . . limba obștei . . . Multe și felurite gînduri, care-i cereau parcă lui răspuns.

Ziua se arăta frumoasă și răcoroasă. în curtea plină, părul vitelor sclipea în albastrul strălucitor al dimineții. Mugetul cirezilor, behăitul turmelor și nechezatul cailor, desfătau sufletul oricărui gospodar mai mult decît poleiul de aur al răsăritului. Dar lui Dragoș nu-i era sufletul îndemnat spre folosul roadei. Tot mai bine i se deslușea că omul are două soiuri de îndatoriri. Pe de o parte, trebuia să are, să vîneze și să pescuiască, iar pe de alta, trebuia să asculte liturghia și încă numai într-o anumită limbă. Dacă țelul prim era limpede și lesne de priceput, mai greu erau de înțeles pricinile iscate de cerințele duhului.

De ce să se facă ceartă pentru Sfînta Evanghelie și pentru limba în care să se slujească? Adesea vorba mai mult împiedecă duhul și slujba sfîntă stă mai ales în unirea inimii cu Domnul. Or, inima, o singură limbă, glăsuiește pentru toți oamenii . . . Și în nedumerirea lui trimise un slujitor după Aldea. Dintre atîția bărbați, unii viteji în războaie, alții falnici în știință, el avea lipsă în aceste clipe, de ajutorul unui ins în primăvara

tinereţii, care, singur, părea a nu fi îngrijit de dorul vorbelor alese şi de mîndria faptelor vitejeşti, ci pătruns de Duhul lui Hristos, căuta mai ales buna orînduială din lăuntrul sufletului.

Nu după multă întîrziere se înfăţişă Aldea. Tinărul se scula înaintea tuturor şi se culca în urma lor, ca să poată cinsti pe Dumnezeu în liniştea de cuviinţă şi să nu se risipească în vremelniciile de afară.

— Fiule, îl agrăi Dragoş, vorba noastră de aseară mi-a turburat hodina, dovedindu-mi gînduri şi dorinţe foarte depărtate de poruncile şi îndemnurile sufletului meu. Fii bun şi lă- mureşte-mă ...

— Mărite Doamne, n-aş vrea ca puţina mea ştiinţă să fie pentru mine prilej de trufie. Vîrsta mea .. .

— Nu-mi vorbi de vîrstă, îl întrerupse Dragoş. Judecăţile lui Dumnezeu sînt de obicei ascunse şi omul înţelept nu pregetă să le caute chiar la cei săraci cu duhul, necum la copii şi ne- vîrstnici. Vorbeşte fiul meu .. . Mă simt vrednic să primesc adevărul de la tine.

— Mărite Doamne, fiindcă tu aştepţi de la mine adevărul, eu îţi voi deschide inima ca pe o floare de mac, să-i cunoşti frumuseţea dar şi goliciunea. După cîte ai aflat, se spune că sînt os de Domn. Eu însă nu ştiu asta decît numai din auzite, fiindcă de mic m-am trezit, nu în palat domnesc, ci în casa unchiului meu, Petre din Arpaş de lîngă Olt. De la el şi de la — fie iertată — mătuşa Achilina, am aflat că sînt coborîtor din neam domnesc. Mi-au spus că între răposatul tatăl meu şi Basarab era vifor de duşmănie şi îndelungă risipă de prigoană. Şi această întunecime a ochilor, şi acest lucru străin între oameni de acelaşi sînge, au purces din neînţelegerea iscata din folosirea limbii. Căci iată acum, oamenilor secîndu-li-se pî- raiele de slavă ale duhului şi pămîntului au ridicat stăvilaruî altei patimi a firii: cearta pentru limbă ... Şi fiindcă Basarab înclina către limba bulgară iar tata ducea luptă întru apărare.* limbii obştei, s-a iscat pricină de ceartă şi s-au pornit unul împotriva celuilalt cu înverşunate gînduri de pisma şi viclenie . . . Dar înainte-ne se arată părintele Ioanichie ... El ştie mai bine ca mine toate . : .

Părintele Ioanichie se apropia ca şi cum ar fi ştiut că este lipsă de el.

— Părinte Ioanichie, strigă Aldea, vino încoace . . . Domnul Dragoş doreşte să cunoască adevărul asupra mea. Povesteşte-i tu, eu fiind foarte sărac în amintiri . . .

în Ioanichie, nădejdea strigă cu glas tare. Ca ochii de şarpe sclipeau privirile lui pe sub sprîncenele stufoase. Era un bun prilej pentru propovăduitor să agaţe un suflet necredincios şi sd-l adune de pe drumul îmbelşugatelor erezii a ortodocşilor şi catolicilor. Dar trebuia să fie cu mare băgare de seamă. Să nu fie prea pripelnic la vorbă faţă de necredincioşi, ca nu cumva, în loc de folos să se aleagă numai cu pagubă. De aceea începu cu mare ocol povestirea sa

.— Drept g'ăsuieşte acest fecior, întrucît sufletul său nu cunoaşte nici minciuna, nici viclenia. Dar ca să înţelegi povestirea mea,' trebue să ne întoarcem cu o suta de ani în urmă, cînd un grec cu numele Manastra, intrînd pe furiş în cortul lui Ioniţa Caloian, marele împărat al valahilor şi

bulgarilor, l-a ucis cu mîna sa . . . Ucigaşul fusese bine plătit de împăratul din Ni- ceea. Toate aceste fapte le cunosc din cronica ""u: mare cărturar, Georgius Cochimos ca şi din spusele unui călugăr Ifrim, care a trăit la curtea lui Ioniţă şi a scris despre acele îngrozitoare întâmplări . . . Astfel a pierit, prin viclenie, unul din cei mai mari împăraţi ai lumii, lăsînd doi fii, dintre care cel mai mic a fost trimis la Roma pentru învăţătură, iar cel mai marc, Vasile, a fugit la stînga Dunării, la rudele mamii sale, iar tronul imperiului a fost stăpînit de un nepot al împăratului, cu numele Boţilă ... Pe vremea aceea întreaga obşte se ţinea de credinţa bogomililor, care se întinsese pe tot cuprinsul lumii, şi în Italia şi în Francia. Dar Borilă s-a dovedit mare vrăjmaş acestor drept-credincioşi şi oameni buni, şi a început a-i goni din răsputeri. Mulţi oameni buni, cum se numesc bogomilii, au fugit unde au putut, unii în Grecia, alţii peste Dunăre în ţara care azi este ţara lui Basarab şi care pe acele timpuri, împărţită în mai multe ţinuturi, avea lipsa de oameni harnici şi buni, cum s-au dovedit a fi bogomilii... Bogomilii care ridicaseră pe Ioniţă, lipsiră pe Borilă de sprijinul lor şi astfel acest nevrednic pieri ca un mişel căci Ion, fiul lui Assan şi nepot al lui Ioniţă, s-a întors cu mare oştire, ridicată chiar din obştea din stînga Dunării, toţi bogomili ... şi cu ea veniră împotriva lui Borilă, pe care-l învinseră, îl orbiră şi-i luară scaunul domnesc, întemeind din nou imperiul lui Ioniţă, cu ajutorul acelor cinstiţi oameni buni, bogomilii. Prin vitejia, dar mai ales prin omenia sa faţă de bogomili Ion Assan şi-a întins stăpînirea de la Adrianopol pînă la Ragusa, adică între două mări . . . După moartea lui Ion Assan a urmat fiul său, Căliman apoi Mihail al II-lea, care fu ucis de Căliman al II-lea, ultimul domn din neamul lui Assan . . . Trăiesc însă urmaşii lui Vasile, fiul lui Ioniţă, şi acest tînăr, cu numele Aldea, e cel mai vîrstnic dintre ei toţi.

Călugărul Ifrim credea că lupta dintre bogomili şi bulgari era pentru întîietatea limbii ... şi iată că lupta se duce mai departe. Basarab sprijină pe bulgari, iar acest tînăr Aldea, care este nepot de fiu lui Vasile, are menirea să întemeieze din nou imperiul lui Ioniţă şi deci să adune la el pe toţi cei de-o limbă cu el.

— Iată ce nu pot înţelege, spuse Dragoş, să faci atîta necaz şi să pricinuieşti nelegiuiri şi chiar vărsare de sînge pentru o atît de neînsemnată pricină, limba, ca şi cum nu toate limbile ar fi lăsate de Dumnezeu, pentru înţelegerea oamenilor şi nu pentru dezbinarea lor.

— Ceva nu mi-a putut lămuri nici prea înţeleptul Ifrim în scrierea sa ... Oare deosebirile de credinţă despart limbile, sau dimpotrivă, deosebirea de limbă pricinuieşte despărţirea-credinţelor?

— Credinţa este temeiul tuturor proştilor, se băgă în vorbă Ivanko, care se apropiase pe furiş.

Ioanichie tresari speriat la auzul vocii neaşteptate. Ar fi vrui *să.* fugă, dar nu era potrivit să-şi arate teama sau duşmănia împotriva principelui, şi de aceea îşi urmă vorba.

— în această ceartă pentru limbă s-a amestecat şi papa de la Roma.

— Eram sigur . . . rîse Ivanko. Nu se află întîmplare pe pămînt în care locţiitorul lui Dumnezeu pe părnînt să nu-şi vîre nasul!

Ioanichie care duşmănea pe papă, se lăsă prins . . .

Oarecum înspăimîntat de cele aflate de la Ioanichie, Aldea alergă să găsească pe pater Dominic, singurul în măsură să-i dea sfat şi ajutor. Dominic era cu Crăciun şi tălmăcea un hrisov din latineşte. Amîndoi ascultară cu luare aminte povestirea tî- nărului.

— Iată despre ce nu grăieşte Ioanichie, despre Cuvînt . . . Cuvîntul e cu mult mai mult decît ceea ce pare să fie. Evanghelistul Ion identifică pe Dumnezeu cu Cuvîntul. Cuvîntul aduce o parte din necunoscut în cunoaşterea noastră şi tot el este trîmbiţa prin care sufletul nostru vesteşte tot adîncul mistelrului din noi... Cuvîntul este singurul tălmaci al nesfîrşitului şi nepătrunsului adînc al lui Dumnezeu . . .

— Dar Ioanichie se foloseşte de cuvînt ca să adeverească învăţătura bogomilă . . .

— Greşeala asta o făptuiesc toţi cei care abat rostul Cuvîn- tului de la un gînd dumnezeiesc la o socoteală lumească . . .

— El crede că limba obştei a ajutat lui Ioniţă şi tuturor din neamul Assaneştilor, să întemeieze măreţul lor imperiu.

— Aici are dreptate . . . Fără o limbă a lui, omul s-ar pierde în lume şi nu s-ar mai deosebi de lucruri. Limba leagă pe om de pămînt cu lanţuri grele; şi tot limba rupe lanţurile şi avîntă pe om spre Dumnezeu. Limba face pe om, prin datorie, rob al pămîntului şi tot ea îi dă, prin iubire, libertatea de a ajunge la Dumnezeu ... De aceea toţi oamenii care vor cu adevărat să se mîndrească de a fi făpturile lui Dumnezeu, cunosc două limbi: limba lor obştească, pentru datorinţele pămîntului ... şi limba hărăzită de Dumnezeu iubirii, şi care e una singură, limba Sfîntului Scaun, limba latină . . . Fiindcă în îndeletnicirile lui orice om, care e Om, trebuie să asculte de îndatoririle poruncite de stăpînul său şi de cele poruncite de locţiitorul lui Dumnezeu pe pămînt, care e papa şi locuieşte la Roma . . .

— Ioanichie crede că slujba sfîntă trebue slujită în limba obştei aşa cum face părintele Filipaş.

— Nici aici nu greşeşte, fiindcă acest neam nu este pregătit prin firea sa, să primească tainele în altă limbă.

Luca, cel mai mic dintre fraţii Ludu, se înfăţişă înaintea lut Dragoş, însoţit de Ileana, fata popii Filipaş, aducînd plocon două cămeşi şi două perne, lucrate de fată. Băiatul lăsase în curte ploconul său, un mînz şi un ied fiindcă aveau să se căsătorească şi cum cneazul şi doamna Anca aveau să le fieri aşi, ei veneau să-i reamintească făgăduiala şi ziua căsătoriei Principele, văzînd perechea, izbucni în rîs.

— Mă! . . . tu o să omori floarea asta de fată. într-adevăr, fata popii Filipaş era firavă, albă la faţă, cu.
ochii albastru-vineţiu de cicoare şi parcă rămăsese în copilărie, ca o păpuşă pe care te temi să pui mina să nu se strice
fiindcă feciorul nu răspunse nimic, principele făcu încă-odată:
— Mă! ... tu o să striveşti mîndreţea asta de fată.
Dragoş luă vorba şi făgădui celor doi încredinţaţi că nu-ş>
uită îndatorirea de naş şi că va avea grijă de ospăţul pentru nuntă. După ce cneazul le mai spuse cîteva cuvinte binevoitoare despre îndatoririle lor de soţ şi soţie, cei doi tineri plecară cu cnezina la ţesătorie să ducă ploconul.
Abia plecară cei doi tineri că principele, adulmecînd parca aerul curat lăsat de fată, nu putu să se împotrivească ispitei
— Frumoase fete se găsesc pe aici.
Apoi către Dragoş:
— Cneazule, dumneata te foloseşti de ,,ius primum noctis" sau fiindcă ai început să încărunţeşti, l-ai trecut lui Drag.
O tăcere grea se lăsă după vorba nechizbuită a principelui Ei, lăsaţi chipurile astea de înmormîntare, făcu el. Sîn- tem între bărbaţi ... şi chiar dacă ar fi şi femei . . . ăsta e un drept!
— Dreptul ăsta noi nu-l cunoaştem, făcu Dragoş oţărît.
— îl cunosc toţi seniorii, fie că sînt din apus, fie că sini din răsărit . . . sau vă opreşte Bogdan să fiţi seniori?
Abia plecase Luca şi pe poartă se iviră fraţii lui: Balia. Zaharia şi Pălcuş. Veneau încet şi gînditori, ca oamenii bîntuiţi de necaz. Cneazul le cunoştea ofui şi de bunăseamă el aflaseră de venirea fratelui mai mic la curte şi soseau toţi trei să isco-dească şi să strice învoiala făcută fără ştirea lor.
Ajunşi la scară, ei se înşirară după vîrstă, şi Balin, cel mai mare, începu să-şi spună păsul.
— Mare bucurie pe capul nostru şi însurătoarea celui mai mic dintre noi, care ne-a fost nu numai frate, ci şi copil . . Dar iată că acest copil, în loc să se cumînţească însurîndu-se, a înnebunit . . . Vrea să iasă din devălmăşie ... De aceea tc-am ruga. să nu-i dai voie . . .

Dar legea-i dă învoire . . . spuse Dragoş

— .Legea spune după cum cîntă stăpînirea . . . răspunse Balin.
— Ce folos are el dacă iese din devălmăşie?, întrebă Ivanko.
— Nici unul . . . numai necazuri.
— În curînd are să vină o lege scrisă, spuse palatinul. Dar omul nu avea încredere în ceea ce avea să vină.
— Doamne, numai tu poţi împiedeca o nedreptate ca asta.
— Bine, aşa voi face, spuse cneazul ca să mulţămească pe omul obidit.
Parcă era un făcut. În urma fraţilor Ludu veniră şi strîn- gătorii de dări care începură şi ei să se plîngă ... Mergea greu cu darea pe poartă ... Şi cei care locuiau laolaltă în aceeaşi curte nu voiau să plătească împreună, ci se încăpăţînau să plătească fiecare în parte.
— Dar e-n folosul lor . . . strigă furios palatinul. Plătesc mai puţin.
— Nu pricep, Mărite Doamne . . . sînt încăpăţînaţi.
— Voi da porunci straşnice . . . dar apoi, domolindu-se: Şi voi trebuie să-i faceţi să înţeleagă că le e mai lesne aşa . ..
— Zadarnic . . . făcură într-un glas Ivlavie şi Zaheu.
Pe Oliver, toate astea îl depăşeau. Se sculă să intre în casă iar după el se luară şi ceilalţi oaspeţi. Dominic se apropie de principe.
—■ Iată ce nu pricepe palatinul şi nu pricepe nici domnia ta . . . individualismul acestui neam. Adevărat ca-i mai de folos ca darea pe poartă să fie plătită laolaltă dar oamenii se împotrivesc căci este o sentinţă împotriva firii lor individualiste.

6

Ca dovadă de prietenie şi încredere a regelui, palatinul Oliver îşi prelungise şederea la Bedeu. încetul pe încetul, îşi uitaseră înfrîngerea şi viaţa reintrase în făgaşul ei liniştit de mai înainte. Cu atît mai năpraznic căzu asupra lor năpasta . . .
Nici nu se crăpase bine de ziuă cînd Glod, fără a mai ţine seama de cerinţele etichetei deprinse la curte, dădu buzna în camcra palatinului.
Era el însuşi atît de uluit de vestea pe care o aducea, încît nici nu putea vorbi, ci doar scîncea. Trupul i se zgîlţîia, avea spume la gură şi îşi scăpa ochii peste cap, de ai fi zis că a dat în boala copiilor. Scîncetele lui atraseră pe toţi oaspeţii care se odihneau în odăile alăturate. La vederea nebunului, neliniştea cuprinse întreaga adunare. Trebuia să se fi întîmplat ceva năpraznic de-şi pierduse Glod într-atîta firea. în cele din urmă, printre bîiguielile nebunului se aleseră şi vorbe mai desluşite . . .
Clara, fiica lui Zah Felician, cea urgisită de rege, fusese răpită peste noapte.

Palatinul Oliver înţelese pe loc grozăvia ce se abătea asupra lor . . . El cunoştea bine împrejurarea care dezlănţuise mînia regdui împotriva lui Zah Felician şi a întreg neamului lui.

îşi aducea aminte, de parcă ar fi fost ieri, ziua cînd Zah Felician, nobil de vază din comitatul Nograd, răzvrătindu-se împotriva regelui, a încercat să-l ucidă . . . Era în miercurea de după Paşti, cînd bătrînul nobil cu faţa desfigurată de ură, a păşit în prînzitorul castelului, unde regele era la masa împreună cu ai săi, şi trăgîndu-şi sabia, a lovit înspre rege. Carol Robert a îndepărtat cu braţul lovitura care ţintea capul şi a fost doar uşor rănit. Acum, nobilul furios şi-a îndreptat lovitura înspre regină, căreia i-a tăiat patru degete de la mîna dreaptă, apoi s-a îndreptat spre copiii regali. însă Kneszicsi Miclos şi Drugath Miclos cei doi învăţători ai micilor prinţi, i-au apărat cu propriile lor corpuri. Cei doi credincioşi au fost răniţi mortal însă copiilor nu li s-a întîmplat nimic. Atunci s-a aruncat la Zah, Celenfya Sandorfie Ianos, l-a apucat de coamă. !-a doborît la pămînt şi l-a străpuns cu pumnalul în ceafă Paznicii au năvălit în cameră şi l-au măcelărit pe Zah.

Cu fapta-i nebunească, Zah a atras asupra întregului său neam, doliu. Pe fiul său, care călare a încercat s„ă fugă împreună cu un servitor l-au prins, l-au legat de coada calului şi l-au tîrît pînă ce şi-a dat sufletul. Fiicei mai mari a lui Zah, doamna Leba, care era soţia nobilului Kapay şi mama mai multor copii, i s-a tăiat capul. Soţul ei şi-a sfîrşit zilele în închisoare. Pe copiii lor, un bătrîn servitor i-a dus din milă, pe o insulă îndepartata a mării şi astfel i-a scăpat de la moarte. Sărmanei Clara, fiica cea mică a nobilului răzvrătit, i s-au tăiat nasul şi buzele, au aşezat-o pe un cal şi au pornit-o prin ţară, silind-o ca trecînd prin străzile oraşelor şi uliţele satelor să strige: — „aşa se întîmplă celui care este necredincios regelui".

De cîteva zile, convoiul care purta pe nefericita fată, ajunsese în părţile Maramureşului şi în ajun făcuseră tabără în lunca de lîngă Bedeu ... Şi iată că peste noapte, Clara Felician, fusese răpită!

Nicicînd nu se mai pomenise atîta zarvă la curtea din Be■deu. Dar oricît s-au zorit oamenii lui Oliver şi ai lui Dragoş, n-au putut da de urma fetei lui Zah Felician. N~a fost casă, •coştei sau grajd să nu fie scotocite. Ba au trecut prin sabie şi căpiţele de fîn şi paie . . . Nici Glod, meşter neîntrecut să scoată din om, la un pahar de vin, cele mai tainice ginduri, n-a putut afla nimic.

Principele Ivanko se simţea în largul lui. întîmplarea era pe măsura poftei lui de iscodire. Cu biciuşca în mînă, alerga toată ziua din loc în loc, se vîra în sufletul oamenilor, se amesteca în gospodăriile lor, cîntărea din ochi fetele şi nevestele şi amenința, cu mîna pe pumnal, pe bărbaţi.

De aceea nimeni nu se mira prea mult, cînd, într-o seară, Ivanko fu adus acasă cu un pumnal înfipt în spate. După spusele lui, făptaşul sărise dintr-un tufiş de la marginea drumului şi apoi se mistuise în noapte . . . dar cu tot întunericul, recunoscuse — zicea el — pe popa Ioanichie. Dealtfel preotul bogomil se făcuse nevăzut de cîteva zile.

Boierii din Bedeu erau prea istoviţi de întîmplarea cu fata iui Zah Felician ... în mintea lor secătuită şi în sufletul lor ,sleit, nu-şi mai putea afla loc părerea de rău pentru nenorocirea principelui, mai cu seamă că acesta se însănătoşea văzînd cu ochii.

Ivanko era furios.

Zilele lui Dragoş intraseră în zodia nenorocului . . . După ruga fetei lui Zah Felician şi după încercarea de ucidere a principelui Ivanko, altă supărare. Bogdan sosise la Bedeu şi fără să-i înştiinţeze, vestise că va ţine judecată cu toată obştea. $i asta se întîmpla la o zi numai după sfîrşitul praznicului de la curte. Fusese înştiinţat despre praznicul de la curte la care se aflau şi înalţii oaspeţi, dar fără să ţină seama de rînduiala bunei-cuviinţe, vestise, prin glasul lui Zdroabă, logofătul său de la Cuhea, întreaga obşte şi o chemase la sfat.Dragoş se mînie aflînd despre aceasta. S-ar fi cuvenit să-l vestească şi pe el, s-ar fi cuvenit să ceară învoiala palatinului. Palatinul era omul regelui şi cînd era el de faţă toate drepturile regelui treceau asupra lui. Fapta lui Bogdan dovedea vrajbă, înşelăciune şi răzvrătire. Dragoş rămase cîtva timp în nedumerire şi »e gîndi să se . facă a nu şti nimic., Dar apoi se răzgîndi. Glod, care iscodea totul, avea să afle şi să vestească pe palatin şi în felul acesta Oliver putea bănui că el era învoit cu Bogdan ... şi numai asta n-o dorea cneazul. În adîncul sufletului el duşmănea pe Bogdan. Om trufaş şi ascuns, de care trebuia să asculţi, dar nu să-l iubeşti. Şi se hotărî ca însuşi el să facă cunoscut palatinului necuviincioasa faptă a trufaşului voievod.

Se vedea desluşit că palatinului nu-i era pe vrere fapta lui Bogdan, dar îşi struni chipul.

— Regele a poruncit, nu o dată ci de mai multe ori, ca să nu se împartă dreptatea fără „Iudicis nobilium" ... şi Bogdan n-ar fi avut un prilej mai nimerit să-şi arate ascultarea faţă de legile ţării şi faţă de rege, ca acum cînd sîntem aici strînşi atîta nobilime.

Dragoş ar fi vrut să apese pe aprigul său văr, dar se răz-gîndi. Nu voia să se înfăţişeze ca pismaş şi viclean.

— Să mergem la el. . . porunci palatinul.

Şi atunci se înşiră alaiul. În frunte mergeau palatinul si Dragoş iar după ei ceilalţi boieri. Drag Sas, principele Ivanko. şi popa Sofronie.

Era încă de dimineaţă. Luna palidă cobora în lumina slabă a dimineţii, strecurîndu-se pe lîngă zdrenţe de nori cenuşii. A- laiul ocoli gardul curţii pînă ce ajunse în poiana de lîngă sat. Aci, mulţime de oameni în picioare. în faţa unei mese, un jilţ mare, scaunul de judecată pe care şedea voievodul. Pe un scaun, lîngă voievod, părintele Filipaş. Atît. Oamenii care aşteptau judecata se deteră în lături să facă loc alaiului Lui Dragoş. Dar Bogdan nu se clinti din scaunul lui, iar pe Oliver se prefăcea a nu-l vedea. Se prefăcea ... era lămurit.

— Juraţi pe Sfînta Cruce? . . . întrebă el.

— Jurăm, răspunseră cu toţii.

Bogdan întrebă iarăşi:

— Mai este vreo pîră? ... şi nici o voce nu se mai arătă.

Atunci Bogdan începu a vorbi:

— Oameni buni, v-am ascultat cu toată luarea aminte, iar pîrele voastre le voi judeca potrivit dreptului bătrînesc.

— Ăsta nici n-a auzit că este un drept regal, scris . . . şopti Oliver în batjocură.

Dar Bogdan luă din mîna popii Filipaş hîrtia cu însemnări şi începu hotărîrile.

— Nevasta cîntăreţului Vanciuc n-a adus dovadă nici asupra bărbatului său nici asupra Ţeodotei, nevasta lui Moiseu, paracliseriul. Prin urmare, fiecare bărbat să-şi ia nevasta cu sine, şi s-o struneaască, căci muierea nu atît după năravul sau se ţine cit mai ales după vrednicia şi socotelile bărbatului.

Mai departe:

— Cneazul Prepeliţă nu are drept să ceară de la socrul său Mihalca, cneazul celor trei Apşe, parte din moşie ... numai feciorii au drept la pămînt, iar fetele doară zestre în bani ...

Pentru un furt savîrşit în grînar, pedepsi cu cinci junei pe un opincar ... şi urmă tot aşa cu celelalte pricini, pe care le osîndi după judecata obştelnică.

Purtarea neruşinată a lui Bogdan avusese darul să mînie cumplit pe Oliver, palatinul. Vedea în ea nu numai o jignire adusă lui, ci una împotriva regelui. Hotărînd felul moştenirii lui Prepeliţă se amesteca în drepturile regelui, care singur avea acest privilegiu. Şi asupra adulterului, această greşeală atît de mare, Bogdan n-avea nici o cădere să hotărască, ăsta fiind cu totul un drept al regelui şi al bisericii. Şi palatinul spunea în mînia lui că trebuie schimbat totul în ţară, altcum în scurt timp, nu va mai fi regească şi regele nu va mai avea nici o putere asupra unor oameni puşi în răzvrătire de însuşi voievodul ţării... şi apoi regele avea lipsă de bani pentru războiul cu Basarab.

Ruşinea înfrîngerii îi sta ghimpe în suflet. Nu putea purcede la altă mare ispravă atîta vreme cît îi atîrna ca o zdreanţă de purpura imperială, ruşinoasa înfrîngere . . . Or, Bogdan îngăduind oamenii să nu plătească dările, se împotrivea regelui şl era, deci, aliat cu Basarab . . .

8

Casele cneazului se goliseră. Doar cîţiva oaspeţi mai rămăseseră. Palatinul fusese la Bistriţa să întîlnească pe rege, dar se ferise a povesti de fuga fetei lui Zah Felician. Era curtean vechi, dedat cu obiceiurile curţii . . . Ştia cînd, şi mai ales cît trebuia să vorbească. întors cu puteri mai mari, îşi aşează definitiv reşedinţa la Bedeu, de unde putea supraveghea mai de aproape îndeplinirea poruncilor regale: desăvîrşirea feudalizării în întreaga ţară.

Ivanko îşi prelungise şi el şederea !a Bedeu. Privea toată ziua, întărîtat, de jur împrejur. Nu se sfia a mărturisi că dacă rana trupului se vindecase, rana din suflet îi sta căscată şi nu voia'să se închidă. Această rană era jignirea suferită. Nu putea uita că îndrăznise cineva să-l lovească pe el, pe la spate, şi se jura că nu va dormi liniştit pînă nu va vedea pe nemernicul Ioanichie cu pumnalul în inimă. De aceea nu se urnea de la Bedeu, fiind sigur că ucigaşul stăruie undeva prin preajma-i şi că are să pună .mîna pe el. Prin Zakar, servitorul său de încredere, Ivanko întreţinea legături cu oamenii lui de peste munţi şi nu o dată încălecase şi plecase singur spre tovarăşii lui necunoscuţi, asupra cărora păstra mare taină.

Plecaseră Dominic franciscanul şi Crăciun, cneazul de Ieud, dar din îndemnul doamnei Anca rămăsese părintele Sofronie şi Aldea, orfanul de neam domnesc. Doamna Anca rugase pe Sofronie să nu pornească la drum primejdios pe timp de iarnă, prin munţii întunecaţi de vreme rea, ci să aştepte trecerea timpului potrivnic, şi atunci să pornească mai departe. Cu atît mai vîrtos ţinea doamna Anca sa oprească pe Sofronie la Bedeu întrucît aveau să sosească pe curînd preoţi şi meşteri bulgari cu care Doamna se încumeta a porni mare şi temeinică lucrare în toată ţara: biserici noi şi multe, în jurul cărora să roiască învăţătura multă şi carte bulgărească. Meşterii bulgari urmau să plece la Peri, unde aveau să ridice mîndră biserică, iar preoţii se vor împrăştia în satele de sub stăpînirea lui Dragoş. Doamna Anca se lăsase încredinţată de Sofronie că oamenii de seamă trebuiau să vorbească altă limbă decît cea a obştei, şi această limbă nu putea fi alta decît cea a bisericii, adică limba bulgară. O îndemna la această rîvnă şi purtarea tînărului Aldea, care nu se sfia să-şi arate slăbiciunea. - faţă de Dominic catolicul, plecat acum undeva departe la vreo mănăstire dincolo de munţi . . . Aldea nici chiar în felul acesta, nu putea scăpa de sub vaza,

trecerea şi puterea călugărului papistaş, deşi Sofronie îl ţinea de rău, găsind că prietenia cu un papistaş este nu numai de prisos, dar chiar vătămătoare. Dar Aldea se trezise sub ascultarea lui Dominic, nu din nebunia schimniciei, ci numai din trebuinţa de slobozire a duhului. Găsea în gîndul călugărului multe din gîndurile sale.

Şi palatinul Oliver şi Dragoş se vedeau a fi mîhniţi de plecarea călugărului, dar din pricină de întîmp'lări deosebite. Palatinul Oliver era cel mai supărat. Deşi ştia de mult că paterul avea să se retragă în cele din urmă la mănăstirea din Şiret ca să petreacă cealaltă parte a vieţii mulţumindu-şi sufletul cu îndeletnicirile meşteşugului doftoricesc, pus în slujba tămăduirii bolilor sau numai alinarea suferinţei omeneşti, se obişnuia greu Cu lipsa acestui sfetnic, izvor necurmat de înţelepciune şi soţ de „redinţă la petrecerea prietenoasă a vieţii. Şi pe lîngă asta ciipa plecării i se părea nepotrivită, bănuind că prin pater Do- ■Tiinic şi Crăciun, care plecase cu el, se va lăţi zvonul despre prigoana regelui împotriva fiicei lui Zah Felician. Palatinul iu- oea pe rege şi chiar dacă din gură încuviinţa fapta lui, în fundul sufletului era nemulţumit, fiindcă atari pedepse înspăimîntă lumea, dar o şi îndîrjeşte. Din aceeaşi pricină, nici lui Dragoş nu-i pria plecarea lui Crăciun, ştiind că Bogdan va afla de isprava crăiască, iar el va fi silit să apere pe rege în toate chipurile. Dar dacă Dragoş şi Oliver erau îndreptăţiţi să sufere pentru bunul renume al regelui, neaşteptat de îndîrjit se arăta a fi Ivanko. Fuga fetei lui Zah Felician îl înverşunase, ca şi cum el ar fi fost însărcinat cu răzbunarea regelui. În sinea lui făcea răzbunător tot pe Ioanichie de fapta asta.

— Ticălosul stăruie în preajma noastră . .. spunea el.

I se strînsese mintea ca baierile pungii şi nu mai avea socoteală decît pentru un singur gînd: Ioanichie.

9

Cu toată învălmăşeala de gînduri şi simţăminte, multă uimire a pricinuit întoarcerea lui Prepeliţă, care mărturisea că nu e defel mulţămit de hotărîrea lui Bogdan în cearta cu socrusău.

Potrivit dreptului din bătrîni, de care asculta voievodul, fetele nu puteau fi înzestrate cu pămînt, ci numai cu avere în bani Dar lui Prepeliţă îi trebuia pămînt... şi nu atît pentru folos, căci mai mult venit îi aduceau carnetele cinstite, mai ales dacă regele cerea bani, decît roadă pămîntului. Lui însă îi trebuia pămîntul de dragul de a-l stăpîni ... Să aştepte norul să-şi ridice porţile întunecate pentru ca să-i dea lui, descoperite, ascunzişurile de frumuseţi neştiute ale miriştelor şi rodnicia izvoarelor care gîigîiau din sînul pămîntului . . . Voia să fie singur pe moşia

sa . . . ori, socru-său era neînduplecat şi se împotrivea ca ginere-său să iasă din devălmăşie.

Acum venise la Bedeu să ceară sprijinul lui Dragoş. Prepeliţă dorea să aibă, de la rege, zapis la mînă, care să-i împuternicească stăpînirea şi să-i asigure moştenirea, ca să poată trece averea din tată în fiu urmaşilor lui ca în Polonia şi în Ungaria.

■ Ioanichie era în mare cumpănă . . . Sofronie i se înfăţişa ca un om mare în năzuinţele lui, pe care nimic nu-l oprea ca să-şi ajungă scopul, neascultînd de altă lege decît de voinţa sa. Dar şi el, Ioanichie, îmboldit de o neostoită frămîntare, era hotărît să nu se lase mai prejos. Cu toate că după legea creştină cea adevărată, a bogomililor, el era un slujitor supus Duhului, pilda lu; Prepeliţă îi sta mereu înainte, ducîndu-l la încheierea ca pe oameni, numai folosul pămîntului, adică un cîştig care îndestulează trupul, îi mînă în faptele lor, şi nu o virtute care să le îmboldească sufletul. De aceea se gîndi să lucreze cu m^re băgare de seamă şi să nu piardă nici un prilej potrivit, oricît s-ar păr,ea de neînsemnat, şi cu atît mai vîrtos să se folosească de râvna de mărire a oamenilor. Şi prin această dureroasă înţelegere a lucrurilor, sufletul lui se simţea foarte abătut. Legea bogomilă era în întregime întemeiată pe puterea duhului, trupul fiind semnul păcatului, al slăbiciunii şi al căderii duhului. Trupul era lucrarea lui Satanail, el însuşi Dumnezeu... îşi dădea seama că în lupta pe care o lua pieptiş, avea să fie sprijinit de duhul Sfînt. Dar pentru izbînda din urmă, putea, îi trebuia chiar atît puternicia lui Satanail cît şi înţelepciunea lui Michail . . . Oare nu a spus Ioan Botezătorul: „Eu unul vă botez cu apă, dar cel ce vine după mine vă va boteza cu Duhul Sfînt şi cu foc" . . . Iată aşadar că alături de spirit era focul... şi nu tîlcuia oare focul, fierbinţeala sîngelui, şi toate patimile trupeşti legate de clocotul lui?

Era doritor, şi în acelaşi timp se temea, să vadă cine avea să învingă, trupul sau duhul? . . .

Între tînărul Aldea şi Luca, ginerele popii Filipaş, se legase strînsă prietenie. De aceea lui Prepeliţă i se părea firesc să-i vadă tăinuind laolaltă prin curte. Binişor, se apropie şi el şi intră în vorbă. Cei doi tineri erau prea cinstiţi în sufletele lor, ca să schimbe vorba şi să dosească ceva din ce gîndeau.

— Totul este minciună .. . spunea Aldea. Obîrşia mea domnească, şi chiar şi numele meu, sînt o minciună . . .

Prepeliţă îşi zise că nimerise la timp potrivit.

— Adevărat frate Aldea, dintre toate urîciunile omului, cea mai netrebnică este, fără îndoială, minciuna . . .

— De aceea mă gîndesc cu drag la pater Dominic, căre i numai adevăr, şi-mi vine să fug după el.

Prepeliţă se simţea supărat de vorbele acestea, care păreau a cădea în pofida lui Ioanichie.

— Frate Aldea, vreau să-ţi aduc veşti de la epitropul tău, de la părintele Ioanichie. După multă pribegie întru propovă- duirea credinţei celei adevărate, el s-a tras la mine la Apşa, unde stă ascuns de frica popii Sofronie . . .

Aldea nu răspunse nimic, ca şi cum nici n-ar fi auzit vorbele lui Prepeliţă. Dar se simţi copleşit de parcă ar fi arat o zi întreagă.

— Eu mă străduiesc ca o slugă, iar tu parcă dormi, spuse Prepeliţă. N-auzi? . . . Ioanichie-i la mine . . .

Cu glas şoptit Aldea răspunse:

— Pe aici umblă vorba c-a încercat să ucidă pe Ivanko . . .

— Cum îndrăznesc să ponegrească pe acest sfînt?... se încruntă Prepeliţă. El propovăduieşte credinţa cea adevărată, a legii bogomile, şi umblă din sat în sat, învăţînd oamenii adevă- ruri pe potriva firii lor ...

Aldea nu putea uita învăţătura lui Dominic. Pentru el în văţătura catolică era cea potrivită firii lui.

— Şi mulţi oameni îl ascultă, urmă Prepeliţă. La noi chiar şi popa Artemie s-a dat cu legea asta ...

Aldea c'ătina capul a neîncredere. Prepeliţă se înnădise la vorbă.

— Sînt trei tocmeli cu care bogomilii eîştigă sufletele oamenilor: întîi, cu fapta bună. La ei fapta bună cumpăneşte şi nu rugăciunea, pe care o socotesc făţarnică.

— Asta-i o mare greşeală, îl întrerupse Aldea, întrucît rugăciunea este înălţarea duhului pînă la Dumnezeu pentru dovedirea iubirii noastre.

— Bogomilii învaţă pe oameni că sînt doi Dumnezei, unul bun iar altul rău . . .

Dar Aldea nu-l mai ascultă . . .

10

Mare fierbere a pricinuit şi venirea la Bedeu a lui Ion de Költse trimisul regelui. Regele aflase de fuga fetei lui Zah Felician şi dăduse straşnică poruncă să fie numaidecît prinsă şi dată pe mîna călăului.

Dar mai mare uimire a pricinuit fuga lui Aldea. După dis- pariţia lui Ioanichie, Aldea rămăsese în seama lui Sofronie, şi, deodată, fără nici o vestire, fără nici o bănuială, fugise şi el.

— Asta s-a furişat pe urmele lui Ioanichie, spunea Ivanko, urmărit mereu de chipul duşmanului său bog'omil.

— De unde ... îşi dădu Katalin cu părerea ... şi voia să lege isprava lui Aldea cu răpirea fetei lui Zah Felician.

— Dacă regele ar fi cu adevărat un rege mare, ne-ar trece pe toţi prin ascuţişul săbiei, fiind cu toţii vinovaţi de trădare .. . zise cu obidă principele.

Dar vorba lui, spusă oarecum în şagă, avu darul să neliniştească atît pe Dragoş cît şi pe ceilalţi boieri. Cu toţii se simţeau vinovaţi faţă de rege prin lipsa lor de supraveghere. Răzbunarea regelui intra în grija oricărui slujitor cinstit. Cu toate cercetările făcute, fusese cu neputinţă să se dea de vreo urmă care sa-i pună pe cale. Ivanko era de părere să adune tot satul şi să omoare unul din zece, fără să ţină seamă de bătrîni şi de copii şi atunci se va descoperi adevărul. Dar doamna Anca se împotrivea. Ea avea în sat mulţime de fini şi fine, care, după învăţătura creştină îi erau tot atît de scumpi ca şi proprii ei fii. Şi apoi cu ajutorul lor avea să deştepte înţelegerea pentru legea bulgară.

— Dacă nu cu moartea, atunci măcar cu bătaia ... Să fie bătuţi din zece în zece . . .

Sofronie, pricepînd gîndurile doamnei Anca, găsi un mijloc mult mai blajin. Să făgăduiască iertare de dări celui ce va da de vreo urmă. Dar acum se împotriviră atît Dragoş cît şi palatinul. Iertarea dărilor era un drept al regelui. Regele avea cămăraşi pricepuţi care scoteau pînă la cel din urmă ban.

Adunarea se sparse fără nici o hotărîre.

Cînd Ivanko coborî în pridvor, o privelişte neobişnuită i se desfăşură înaintea ochilor. Cu un preş agăţat de gît, cu o cruce făcută din două scînduri încheiate între ele în dreapta şi cu un pămătuf de busuioc în stînga, Glod se plimba prin curte maimuţărind pe părintele Sofronie. Ivanko se prăpădea de rîs iar nebunul, dînd glas pe nas, începu să cînte popeşte:

— Gospodi pomilui. . . Gospodi pomilui. . .

Se ştia urmărit de privirile prinţului şi de aceea se înrădăcinase în nebunie. în afară de Katalin, numai principele avea trecere în ochii lui. între timp, scoborînd şi Katalin, nebunul îşi întări şi mai mult schimonoselile, dar fetei nu-i fu pe plac şi de aceea îl strigă:

—• Glod, Glod . . . vino-ncoace!

— Gospodi pomilui . . . Gospodi p

— Opreşte Glod, strigă ea cînd

Atunci nebunul, ridicîndu-se, alergă urcînd scara. — Ai să isprăveşti odată, nebune? strigă la el Katalin.

nebunul ajunse la scară.

Şi atunci, nebunul după obiceiul său, se lăsă pe

brînci şi alergă în patru
labe spre scara de la
pridvor, strigînd întruna

— :Nu-s nebun, domniţă Katalin, ci foarte cuminte. Vrei ia găseşti pe fata lui Zah Felician?. .. atunci lasă-mă pe mine tă fiu popă ... ,
Principele dibui parcă o urmă de înţelepciune în cuvintele nebunului.
— Domniţă Katalin, să lăsăm pe Glod să lucreze.
— Eu vă aduc pe palmă pasărea fugită din colivie.
— Ştii unde se află? întrebă fata plină de uimire.
— Nu ştiu încă dar voi afla.
Foarte bine Glod, încuviinţă principele, află şi au să-ţi fie mulţumitori palatinul, Dragoş şi regele.CAPITOLUL TREI

Era noaptea jumătate cînd pater Dominic şi Crăciun, duşi de Lupu ajunseră în sat. O lună încheiată trecuse de la fuga fetei lui Zah Felician şi ei zăboviseră înadins, ca nu cumva plecarea lor prea de timpuriu să dea de bănuit. Dealtfel, ei nici nu ştiau locul unde dosise Lupu fata. Atît bănuiau, că uneltirea se întindea departe, fiindcă la fiecare două zile pater Dominic venea în casa popii Filipaş ca să ungă rănile nefericitei cu dreşuri tămăduitoare. Dar unde stătea ascunsă peste zi, nu putuse afla şi nici ea nu vroia să mărturisească. Acum, Ileana, fata popii vestise că era primejdie din partea lui Glod care iscodea în tot locul. De aceea acum, cei doi, duşi de Lupu — capul uneltirii— mergeau s-o scoată din ascunzătoare şi s-o ducă la Cuhea sau poate la conacul lui Crăciun de la Ieud, lingă Cuhea.

De la oaspeţii din Bedeu îşi luaseră rămas bun de dimineaţă, dar zăboviseră în lunca de lîngă rîu pînă ce se lăsase noaptea din plin.

— Unde mergem acum, Lupule?.. .

— Veţi vedea . . . răspunse acesta scurt. Bine nici eu nu ştiu. La intrarea în sat se ivi o umbră.

— Frate Luca, spuse în şoaptă Lupu.

— Aici îs. . . răspunse glasul în întuneric.

Dominic şi Crăciun înţeleseră că Luca era în tainica lor uneltire.

— Să mergem, doamne, spuse Luca către Crăciun şi porniră mal departe.

Luna se ivise şi lumina cu putere. Deasupra lor, stelele cerului străluceau încît drumul se desfăşura înainte-le ca un covor şerpuitor. Trecuseră de cele dintîi case. Pasul lor în praful molatec al drumului se urma în tăcere. Satul era cufundat în linişte. Cocoşii nu începuseră încă să vestească zorile iar cîinii nu luau seama la trecerea lor tainică. Deodată luna îşi sparse parcă lumina în clopotniţa bisericii şi-n crucile cimitirului, poleindu-le în argint. începură să desluşească chiar şi însemnările de pe

crucile mormintelor. Atunci auziră strănut şi freamăt de cai şi lîngă biserică zăriră doi cai păscînd iarba dintre morminte. Văzîhd caii legaţi între ei printr-o plasă, pricepură cît de bine orînduise Lupu lucrurile.

— Iată aici e şi cîntăreţul Vanciuc, spuse Lupu, mai arătînd o umbră care se furişa din biserică şi venea către ei.

Numaidecît Lupu şi Luca se făcură nevăzuţi şi ei auziră paşi grei urcînd scara clopotniţei. După puţin timp oamenii scoborîră, ducînd în braţe, înfăşurat într-un cearşaf, un trup de femeie pe care-l aşezară ca într-o copaie, în plasa dintre cei doi cai.

— Acum treaba noastră este mîntuită. Plecaţi şi Dumnezeu să vă stea în ajutor ...

— Frate Crăciun, am înţeles toată isprava lui Lupu şi Luca .. . au fost părtaşi prin dosadă, la cea mai creştinească fapta a vieţii noastre.

Lupu prinse dîrlogii şi caii începură să se mişte, dar nici un zgomot nu se auzea. Copitele cailor fuseseră învelite în cîrpe.

— Oamenii aceştia nu sînt numai buni, ci şi foarte înţelepţi, spuse Dominic, n-au uitat nimic. Iar acum... vorba lor . .. să ne ajute Dumnezeu ...

Cînd zorile începură să lase dîre lungi de lumină prin întuneric, ei se găseau pe valea Vişeului.

— Pater Dominic, de aici nu mă mai tem. Mă aflu în ţinutul copilăriei mele, spuse Crăciun.

Arătînd convoiul celor doi cai, Dominic îşi reluă gîndurile cărturăreşti:

— Acesta-i un obicei roman . . . aşa purtau romanii răniţii din război . . .

Şi apoi tot mai avîntat:

— Cînd mă gîndese că atîţia înţelepţi şi cărturari se ceartă ca nişte apucaţi, să hotărască care va fi a treia Romă . . . iata unde se găseşte cea dintîi Romă, Roma eternă, Roma care prin Petru a dus cu bine învăţătura lui Hristos... ea se găseşte pe acest drum de ţară, unde gîndul a cîtorva oameni s-a întîlnit să îndeplinească o faptă plăcută lui Isus Hristos, o faptă, pe care însuşi duhul lui Dumnezeesc nu s-ar fi sfiit s-o pună într-o pildă, alături de cea a bunului Samaritean.

Curtea voievodului Bogdan era împrejmuită cu zid de piatră, ca la cetăţile nemeşilor, aşa cum se cuvenea unui stăpîn de ţară, mare dregător. Poarta cea mare pentru călăreţi şi căruţe era deschisă, şi deschisă era şi portiţa cea mică pentru trecerea cu piciorul.

Crăciun trecuse mai întîi pe la Ieud, unde lăsase pe tata cea bolnavă în grija soră-si, Stana, iar el şi cu pater Dominic plecaseră să vestească pe Bogdan.

Cei doi călăreţi intrară slobozi şi amîndoi simţiră dincolo de poartă, aceeaşi înfiorare, fiindcă în aceeaşi mişcare strînseră hăţurile. Abia trecuse de Sfîntul Ilie şi dintr-o dată timpul se întunecase; nori cenuşii îndurerau cerul şi o ploaie subţire, ca o ceaţă, se aşternuse pe pămînt.

Crăciun n-avea asiîmpăr. îl frămînta rău cugetul ... El era cel silit să ducă vestea lui Bogdan. Nu numai că-i era nepot, nu numai că-şi făcuse ucenicia armelor la Cuhea, dar simţul de dreptate, mai mult decît puterea sîngelui, îl silea. Dar cu toţi douăzeci de ani ai săi, se sfia să dea ochii cu Bogdan. Îi era teamă de năpraznicul său unchi. . . De fapt, nici nu-l cunoştea ... Crescuse în preajma lui, dar chiar de mic, apropierea de unchiul său îl neliniştea. îl văzuse în multe împrejurări asemănătoare, luînd hotărîri diferite, încît niciodată nu puteai ti sigur dacă vorba îi era pe plac. De aceea era mai mulţămit să primească porunci de la el decît să fie povăţuit, să-l asculte decît să fie îndemnat.

Şi acum, gînduri aprige sunau în sufletul său. Nu mai putea da înapoi. Salvarea fetei lui Zah Felician descoperise în el puteri, care-l lămureau faţă de alţii şi faţă de el însuşi. Avea să ducă fapta la bun sfîrşit. .. Avea nevoie să-şi împrospăteze sufletul, devenind astfel un izvor de viaţă ... De aceea, împreună cu Dominic, purceseră, cu toată ploaia de-afară, acolo unde-i mîna sfatul cel bun..

Pe Bogdan îl găsiră stînd de vorbă cu Doamna Maria şi doi cavaleri, teutonul[4]

---

4 Teuton — Denumire a membrilor ordinului monahocavaleresc creat în Palestina în 1190—1191. În 1211 teutonii au fost colonizaţi în Ţara Bîrsei pe care au părăsit-o în 1225. În 1230 cavalerii teutoni sînt stabiliţi în Prusia unde la 1237 se unesc cu ordinul monahocavaleresc al gladiferilor. Iniţiază politica „Drang nach Osten", ducînd numeroase războaie de cotropire ce au urmărit catolicizarea şi germanizarea forţată a populaţiilor din ţărilfe baltice. În 1466, prin pacea de la Torun, Ordinul Teuton a cedat o parte din teritoriile cucerite recunoscîndu-se vasal regelui Poloniei. În 1525 averile Ordinului au fost

Gustav şi templierul[5] Raymond. La intrarea lui Crăciun cu Dominic, se sculă să le ureze bun sosit

secularizate, punîndu-se bazele ducatului

5 Templier — Denumire a ordinului monaho-cavaleresc creat în Palestina în 11 ÎS. Templierii au luat parte în Evul Mediu la bătăliile cruciadelor.

— .Mare bucurie îmi faci nepoate, aducînd cu tine pe acest preacuvios părinte, despre a cărui înţelepciune s-a întins vestea în toată ura.

După ce se închinară în faţa doamnei Maria şi a celor doi cavaleri, Crăciun şi Dominic, fură poftiţi la masă. Lui Crăciun îi pierise orice urmă de sfiiciune.

— Mărturisesc, Mărite Doamne şi unchi, că nu numai datoria şi dragostea de nepot, mă aduc la curtea domniei-tale.

— Ca să ajutăm un suflet de om oropsit, ne-am îndreptat către tine, Mărite Doamne, îi luă vorba Dominic. Din cîte am auzit, şi din cele văzute de mine, cînd ai fost la Ikdeu să împărţi dreptate, am înţeles că Domnia Ta nu te laşi minat orbeşte de voinţa altora, ci în toate împrejurările, judeci cu înţelepciune şi potrivit rînduielilor firii neamului tău, neam de oameni aprigi, dar drepţi.

Şi începu să povestească pe îndelete, toată înrîmplarea cu fata lui Zah Felician.

Bogdan stătea cu bărbia în piept şi ochii, afundaţi în întunericul bolţilor, îşi pierduseră parcă lumina. Gîndea adînc voievodul şi cei din jur nu îndrăzneau să-i tulbure gîndirea.

Cînd într-un tîrziu ridică fruntea, parcă era altul. Privirea-i scînteietoare avea în ea tăria oţelului dar faţa îi era senină iar vorbele îi curgeau liniştite, venind parcă din adîncuri nici de el cunoscute.

— Mă uimeşte o aşa faptă la craiul ungurilor ... La temelia unei împărăţii va să fie o faptă mare şi nu o palmă pe obrazu'- '.mui răzvrătit. Ce fel de împărăţie e aceea dacă se sprijină pe dorul de răzbunare?. . . Pater Dominic, îşi urmă vorba Bogdan, te vei încredinţa că eu, în toate rînduielile, prin orice faptă," mă nizuesc a slăvi prea-curatul suflet al lui Hristos.

Crăciun asculta înmărmurit, în timp ce pater Dominic, cu ochii spre cer, începuse o rugăciune:

— Mulţumescu-ţi Ţie, Doamne Dumnezeule, că m-ai făcut să găsesc pretutindeni în drumul meu, Roma . .. Roma singură şi eternă . . . Găsesc Roma în grai, în veştminte, în faptele oamenilor şi-n înţelepciunea căpeteniilor . . . Urcînd pe această culme a casei tale, mărite voievod, mă găsesc plin de virtute ca şi Petru urcînd colina Vaticanului. Mă voi ruga lui Dumnezeu cu puterea pe care numai duhul Romei mi-o poate da ...

Între Pater Dominic, Crăciun şi cei doi cavaleri, se legă puternică prietenie şi nu era o mai mare desfătare pentru ei decît să stea de vorbă, mai cu seamă după cină, cînd înapoia ta stă munca de peste zi, iar înainte te aşteaptă toropeala dulce "a odihnei.

Era sîmbătă seara şi cina se prelungise mai mult ca de obicei.

— Am să vă mărturisesc acuma, spuse Bogdan, un gînd scump mie, pentru a cărui înfăptuire am lipsă de sfatul şi

sprijinul vostru... Aş dori să preschimb satul ăsta, Cuhea, în tîrg . . .

— Bine aţi grăit, Mărite Doamne, spuse cavalerul Gustav . . . unii cred că satul se freface de la sine în oraş.

— Aşa crede şi căpitanul Albrecht, adăugă Crăciun. Pentru el preschimbarea unui sat în tîrg este sfîrşitul firesc al unui vad de negoţ. Dealtfel, el nu jură decît pe vadurile neguţătorilor, pe vămi şi pe băile de sare şi de argint.

Cavalerul Gustav îşi reluă vorba.

— Greşeşte adînc. Un sat se iscă la marea întîmplare dar un oraş este urmarea unui gînd. Deci dacă vreţi ca acest sat să ajungă tîrg, va mai întîi să clădeşti o cetate sau o mănăstire.

Vorba le fu întreruptă de Zdroabă, care însoţea pe un tînăr, sosit în căutarea lui pater Dominic.

— Aldea! . . . strigă preotul, plin de bucurie.

După ce se închină cu cinste în faţa lui Bogdan, Aldea se adresă lui Dominic:

— Pater Dominic, am venit după tine, căci fără tine mă simt înjumătăţit. Pînă acum am luptat numai pentru Nazaret, acum simt datdria să lupt şi pentru Roma . . . Iartă-mă dacă am spus vreo greşeală sau am făptuit vreun păcat.

— Nu, scumpul meu fiu, n-ai spus nimic greşit. Toţi cîţi sînt aici luptă atît pentru Nazaret, cît şi pentru Roma, fiindcă dacă Nazaretul este mintea cea fără de început, Roma este cuvîntul de apururi vecuitdr . . . Eşti bine venit! . . .

Bogdan asculta cu luare aminte istorisirea lui Crăciun.— După cum vedeţi, încheie acesta, Urmaşii acelor mari împăraţi care au fost Assaneştii, au avut ca temei de viaţă să întemeieze o nouă împărăţie. . . împărăţie întemeiată pe răzbunare, trecută acum în moştenire lui Aldea. Dar învăţătura lui pater Dominic i-a domolit înverşunarea. Aldea este azi un tînăr bun, blajin, care după ce a cumpănit, sau poate dintr-un har divin, s-a lăsat de bucuria vremelnică a urii şi răzbunării spre a se închina cu totul iubirii de oameni ... şi acum nu mai doreşte să întemeieze o împărăţie.

— O împărăţie! . . . făcu Bogdan . . . Lumea e plină de ţări mărunte care luptă crunt între ele şi numai voinţa unui domnitor, de pildă Basarab sau regele ungur, poate aduna mai multe sub aceeaşi coroană.

— Mărite Doamne, ai spus un cuvînt adevărat: voinţa unui domnitor . . . Fiindcă sînt două puteri care pot întemeia o ţară: voinţa unui domnitor şi duhul unui neam. Adevărat . . . Basarab e o voinţă, şi regele ungur altă voinţă, dar duhul neamurilor ce cîrmuiesc e străin de voinţa lor. De aceea aşa de multă silnicie şi la unul şi la altul. . .

— Nu te înţeleg, se încruntă Bogdan.

— Vei înţelege, dacă vei vrea să crezi că şi neamul are o voinţă şi-i stăpînit de un duh .. . Ferice de acea ţară la care duhul şi voinţa neamului se potrivesc cu duhul şi voinţa dom-

nitorului. Dar asemenea potriviri sînt rare ... Nu cunosc decit pe Marc Aureliu . .. Spiritul de dreptate al împăratului se ţinea strîns legat cu cel al împărăţiei, într-**o** obştească unire, şi voinţa de bine a împăratului era urmată de voinţa de bine a poporului ca o datorie firească . . . Mai cunosc pe Ludovic al IX-lea, canonizat azi de biserica noastră. Evlavia şi faptele bune îl îndemnau să fie cît mai drept judecător, unind astfel duhul creştin şi voinţa de fapte bune cu dorinţa de fapte bune şi cu duhul celui mai creştin şi mai rîvnitor popor, al poporului francez. Din nefericire, urmaşii lor n-au fost în stare sa ducă mai departe o moştenire atît de grea. Comod, fiul lui Marc Aureliu, era un ticălos, în care voinţa a triumfat asupra duhului, ajungînd gladiator... iar moştenirea sfîntului Ludovic a necinstit, prin acea ruşinoasă domnie a lui Filip cel frumos — supus cu totul voinţei şi defel duhului — tot ce făcuse înaintaşul său.

— Şi cum deosebeşti duhul de voinţă? întrebă nerăbdător Bogdan.

— Voinţa vine din imboldul nostru lăuntric, ea este o mişcare şi un tîlc al sănătăţii noastre, în timp ce duhul vine de dincolo de noi, dintr-un har dumnezeiesc . . .

— Ţi-e vorba cam încîlcită, pater Dominic . . . vorbeşte mai lămurit.

— Ei bine, iată ce vreau să spun ... Viaţa nu se măsoară după numărul anilor şi nici după lungimea zilelor petrecute, ci după preţul clipelor şi virtutea înfăptuirilor ...

— Da, pater Dominic ... Ai spus o vorbă, pe care n-am s-o uit niciodată, încuviinţă Bogdan. Preţul clipelor şi virtutea înfăptuirilor . . .

Pentru pater Dominic, vorba lui Crăciun era o încîntare. Nu deşertase în zadar sacul cu buna sămînţă a propovăduirii umanistice. Sămînţa cea bună rodise în ogorul de preţ al tînarului ucenic şi acum se revărsa ca hrană îmbelşugată pentru cel flămînzi de gînduri frumoase.

— Mărită Doamnă şi scumpe unchiule, şi voi oaspeţi iubiţi, deşi tînăr de ani, din numeroasele mele călătorii, dar mai ales din a mea petrecere cu acest pater Dominic, am învăţat să socotesc dincolo de vorbele oamenilor şi să mă împărtăşesc de gîn- dul ce depăşeşte lupta, biruinţa şi înfrîngerea. Orice doresc sau gîndesc oamenii de seamă, fie că sînt robiţi trufiei, fie că sînt aleşii harului Spiritului Sfînt, ei nu socotesc clipa de faţă — rîvnă uşoară, pentru oamenii de rînd — ci privesc mai ales peste timp, la zilele din viitor, şi adesea lucrează nu pentru ei, cît mai ales pentru copiii şi nepoţii lor. Omul de rînd se desfată cu plăcerile clipei, dar omul de seamă ştie să aştepte pîna se săvîrşeşte plinirea făgăduinţei.

— Vorba ta e negură întunecată, îl întrerupse Bogdan, dar întrezăresc în ea un gînd scump mie . . . Omul de seamă se cunoaşte după o singură virtute .. . aceea de a scoate apă vie din piatră seacă, sau de a muta munţii, dacă nu poate muta vrerea oamenilor.

11

— Acesta-i numai harul Duhului Sfînt, se amestecă Dominic. Fiindcă numai Duhul poate înfăptui minuni ... şi iscarea unui lucru din cuprinsul firii este o minune.

Se găseau la maşă, după cină, şi ca de obicei, Bogdan îi oprise la o plăcută sfăiuire. în afară de Dominic şi Crăciun mai erau de faţă şi cei doi »avaleri.

— Unchiule, voi risipi prin cîteva cuvinte întunericul vorbei mele ca şi cum aş ridica oblonul pleoapelor de pe ochii întunecaţi de somn. Iată în ce fel cuget eu . . . Nu e pentru nimeni o taină că regele vrea să întemeieze o mare împărăţie catolică pentru a înfrunta noua împărăţie Vlaho-Bulgară pe care o doreşte Basarab . . . Dar iată că şi tătarii, care pentru un moment au trebuit să se retragă, vor să întemeieze o împărăţie prin mijlocirea principelui Ivanko . . . Atunci tu unchiule, vă trebui să alegi. . . căci aşa e soarta neamului nostru, svîrlit la răspîntia vînturilor, să crească împotriva vijeliilor pustiitoare şi să ro dească chiar dacă pîrjolul focului mistueşte răsadniţa sau dacă amorţeşte sămînţa. . . Va trebui deci ca tu să cumpăneşti bi-

— Aşa e, încuviinţă Dominic. Trebuie să-ţi luminezi sufletul ţi cugetul şi să *prinzi* adevărul. Dar aici e mare primejdie . . Oricît ar încerca ştiinţa, adevărul nu se iscă nicicînd din cu-gţt, el este sau un dar al Duhului sau un strigăt al mulţimii . . . De aceea adevăratul ocîrmuitor va să stea de veghe, cu ochii la cer şi auzul la pămînt. . . Dumnezeu şi obştea... Şi asta este una din marile minuni ale creştinismului. Să nu uităm că Dumnezeu a ales casa unui tîmplar, ca să rodească adevărul... şi că papii, cardinalii şi episcopii sînt fii de ţărani sau de meşteşugari. Biserica este cea mai veche democraţie, conducere potrivită darului Duhului Sfînt în sufletul omului, în pofida obîrşiei lui. Aceasta este cea mai mare schimbare — revoluţie, cum se numeşte — cea a călăuzirii conducătorilor potrivit duhului obştei. Nu uita . .. înainte lumea era condusă potrivit voinţei principilor ... Voinţa principilor se întregeşte astăzi prin înţe-legerea glasului obştei. . .

— Ştiu unde vrei să ajungi, pater Dominic ... Ia acea împotrivire dintre duh şi voinţă.

— Sau la acea potrivire, pe care noi, cei din apus, o numim armonie.

— Îţi mărturisesc pater Dominic, că nu pot uita cuvintele tale de la cea dintîia noastră întîlnire. Ele îmi frămîntă sufletul, precum degetele, aluatul.. .

— Mă bucur Doamne .. . fiindcă poate şi pe tine, cîndva, Dumnezeu te va pune să faci dreptate între duhul şi voinţa ta şi duhul şi voinţa acestui neam.

— Mi-ai pus înainte pilde strălucite, amintindu-mi de Marc Aureliu şi de Ludovic cel Sfînt al Franciei.

— Cu atît mai vîrtos trebuie a cumpăni înţelepţeşte, întru- cît neamul acesta poartă în el moştenirea duhului şi a voinţei romane.

11

— Grea judecată ... spuse Bogdan.

- ' - j tina Maria.

— Eu nu înţeleg, spuse şi o

— Ca să poţi înţelege, măriră

Doamnă, nu trebuie să uiţi că Roma este măreaţă, nu numai prin voinţa cezarilor, cît mai ales prin duhul creştin. Sîntem cu toţii oameni în floarea vîrstei şi deci, **în** puterea gîndirii. Trebuie să recunoaştem faptul istoric adevărat, că fără Roma, creştinismul s-ar fi înăbuşit. Creştinismul a luat naştere în Nazaret, dar s-a dezvoltat la Roma .. . Deci Roma duce cu ea, în veac, voinţa romanilor şi duhul creştin. Dacă împăraţii romani ar fi înţeles duhul creştin, Roma ar dura şi azi ca o capitală a lumii întregi . . . Dar supuşi oarbei voinţe Roma s-a prăbuşit. S-a prăbuşit numai ca voinţă . . . voinţa ei a fost însuşită de împărăţia Bizanţului . . . iar Roma a rămas capitala duhului creştin . . . Iată deci, de unde se trage marea neînţelegere. în timp ce regii şi împăraţii ascultă de voinţa cezarilor, strămutaţi la Bizanţ, duhul creştin adevărat ascultă de Roma.

Glod se lăuda că printr-o dibace uneltire, dăduse de urma fetei lui Zah Felician.

— Unde n-a izbutit părintele Filipaş cu mărturisirea bărbaţilor, a izbutit popa bulgar cu mărturisirea femeilor ... Cîntăreţul se ţine cu nevasta paracliserului... şi muierea oîntăreţului a mărturisit tot, numai ca Sofronie să-i aducă bărbatul înapoi. Ei au ascuns fata în clopotniţă iar răpirea a fost făcută de Crăciun şi pater Dominic.

în uneltirea care răsturnase casa cu susul în jos, lucrurile se alegeau ca gunoiul din bucate. înadins au rămas făptuitori; la Bedeu, atît de mult după fuga fetei ca să încurce cercetările si să arunce asupra altora nemernicia înfăptuirii lor. Şi cîtă îndrăzneală, să o ascundă în clopotniţă! . .. Puteau ei să-şi spargă capul şi tot n-ar fi putut ghici culcuşul într-un pod de biserică.

— Paracliserul şi cantorul ar trebui traşi în ţeapă, spunea I vanko.

— Unde o fi acum ascunsă?

— Fără îndoială la Bogdan, la curtea din Cuhea.

— Sau o fi dus-o Dominic la mănăstirea Molda, unde sînt tămăduiţi bolnavii, adăugă Katalin, cu gîndul la Crăciun care era acum alături de fata lui Zah Felician.

— Dacă e la Molda, atunci de ochiul meu nu poate scăpa şi de mîna mea nu se poate feri . . . dau foc mănăstirii, zicea I vanko.

Iar dacă-i ascunsă la Bogdan, acela va avea a

[11]
răspunde mîniei regelui,
hotărî palatinul

.. Atunci s~a pricinuit mare zarvă în adunarea boierilor. Fiecare îşi apăra faima gîndului. Oliver — oştirea, Ivanko — focul, Katalin — călăul pentru Clara Zah . . .

Şi după ce Dragoş a fost martor gîndurilor celor mai ascunse ale prietenilor săi şi care în timpul certei, auzise totul şi nu-i scăpase nici sunetul şoaptelor, a răspuns:

— Duhul cel bun mă povăţueşte să depărtez pentru început, mijloacele cîrtitoare şi deşarte şi să urmez calea cea prielnica a iscoadei ... Şi pentru că Bogdan e mai la îndemînă, să începem cercetarea cu el.

— Drept gîndeşti, îl încurajă căpitanul Albrecht, căci mai de folos e să predăm pe un viteaz ca Bogdan decît pe o fată nevîrstnică şi nevolnică.

4

Cînd palatinul însoţit de fiica sa Katalin, intră în marea încăpere a prînzitorului de la curtea din Cuhea, Katalin fu copleşită de strălucirea luminii şi frumuseţea tacîmurilor. Era tot atît de strălucitor şi de frumos ca la oricare cină aleasă, din Vişegrad. Pe fiecare perete se găseau două candelabre, fiecare cu zece lumini; apoi două făclii mari. Pe masă de asemenea ardeau trei candelabre cu multe luminări şi deasupra uşilor, trei făclii, încît în cameră lumina era ca în miezul zilei de vară. Şi pe masă se vedea o risipă de argintărie şi cleştaruri care îţi încîntau ochii. Italienii obişnuiau să folosească paharele de cleştar şi în afară de lingură şi cuţit, şi un fel de furcă pentru a prinde mai uşor carnea şi a nu fi silit să mănînci cu mîna. Katalin cunoştea toate aceste obiceiuri italiene dar se minuna cum aceste obiceiuri ajunseseră pînă aici. Pe urmă îşi aminti că doamna Maria, soţia lui Bogdan, era polonă şi polonii cunoşteau de bunăseamă învăţăturile italiene.

Katalin şi cu tatăl ei se apropiară de Doamna Maria, care stătea într-un jilţ, însoţită de Laţcu, copilul lui Bogdan, un băiat cu ochii negri, adînci, şi de Margareta, fetiţa lor cu păr bălai şi pchi albaştri. Doamna Maria vorbea şi ungureşte, limbă pe care o cunoştea tot atît de bine ca şi limba ei.

în scurt timp, prînzitorul se umplu de oaspeţi. Dragoş şi cu Oliver nu se mirară prea tare să-l găsească aici pe pater Dominic cu Aldea şi Crăciun, dar avură o tresărire la vederea cavalerilor Gustav şi Raymond, care după purtare se vădeau a fi de ai casei. La urmă apăru şi Bogdan însoţind pe un alt cavaler, pe care îl prezentă cu mare fală: magistrul Walpot.

Doamna Maria îşi urmă vorba începută înainte de intrarea oaspeţilor:

— Părinte Dominic, aş vrea să rămîi la noi, după cum te-am mai rugat, să împărtăşeşti din marea ta învăţătură pe copilul nostru, Laţcu şi cînd fiica noastră Margareta o avea mintea destul de coaptă, să o iei sub a ta oblăduire . . . fiindcă vreau ca şi fata să fie învăţată, cum am aflat că fac toate mamele înţelepte din apus, dînd învăţătură deopotrivă fetelor şi băieţilor.

— Gîndul vostru e cît se poate de înţelept. Iată aici este o altă elevă a mea, domniţa Katalin, care este o fală pentru mine ca şi pentru neamul ei . . .

Dar Bogdan întrerupse această vorbă prea molatecă.

— Să cercetăm pe magistrul Walpot, să ne povestească el din viaţa lui.

Cu toţii curmară vorba.

— Mărite Doamne, eu sînt nepot al acelui Henric von Walpot, care a întemeiat ordinul numit „Equites teutonicii hospitales sanctae Mariae virginis hierosolvitanae". După ce a slujit în Palestina, adăpostind în spitale pe pelerini, pe cruciaţi şi neguţători, ordinul nostru a luat sabia să lupte pentru cruce. La chemarea episcopului Albert de LivOrnes, am sosit în aceste ţinuturi, răspîndindu-ne pînă la Nistru, Dunăre şi mare ca să apărăm pe creştini împotriva tătarilor şi altor păgîni, să ajutăm pe cei săraci cu duhul sau cu puterea trupească, să-şi ducă viaţa omenește.

— Despre faptele voastre bune am auzit, şi a auzit lumea întreagă spuse Bogdan, iar eu le-am sprijinit.

— Cu toate acestea, ca şi fraţii noştri templieri, care au fost mult prigoniţi de regele Franciei, şi noi, cavalerii teutoni, am fost prigoniţi de regii unguri. Mulţi cred c-am venit în aceste ţinuturi ca să scăpăm de urgia regilor. E şi-n această credinţă un adevăr, fiindcă nu poţi lupta pentru cruce cînd eşti prigonit din două părţi, şi de păgînii tătari şi de creştini, unguri sau francezi . . . Dar noi ne-am statornicit aici mai cu seamă fiindcă aici e lipsă de noi.

— Ilustre magister, începu Aldea, îngăduie-mi şi mie o vorbă . . . Te rog să ai bunăvoinţă să mă primeşti ca scutier în viteaza ta oştire şi ai să cunoşti rîvna . . .

— Şi înţelepciunea ta . . . sfîrşi vorba pater Dominic.Faptele tale vor vorbi pentru tine, răspunse magistrul . . . dealtfel ca să cunoaştem viţeii, am venit la curtea măritului voievod Bogdan ... Pe oamenii din ţara Moldei, noi i-am învăţat meşteşugul războiului precum şi alte multe meşteşuguri . . .

— Meşteşugul . .. făcu cu dispreţ Oliver.

— Nu uitaţi, răspunse Dominic, că sfîntul Iosif, părintele adoptiv al lui Isus Hristos era dulgher, adică meşteşugar. Meşteşugul este un dar al lui Dumnezeu.

— Nu te văd dulgher, rîse Ivanko, rasa de călugăr te împiedecă.

— Şi meşteşugul meu, tot dar de la Dumnezeu este. Dacă Dumnezeu nu mi-ar fi ajutat să intru în mănăstire, af. fi rămas păstor în munţii helvetici ... şi dacă Dumnezeu nu m-ar fi îndreptat spre maeştrii mei de la facultăţile . din Padova şi Paris, n-aş fi învăţat frumoasa artă a tămăduirii ... şi dacă Dumnezeu n-ar fi ajutat aceste nevrednice mîini,' n-ar fi găsit cele mai potrivite cusături ca să dreg ceea ce răutatea oamenilor a stricat. . .

— Vorbeşti pesemne de fiica lui Zah Felician?, îl încercă Oliver.

— Chiar de ea, şi dacă voievodul se învoieşte, cînd va fi de tot tămăduită, pot sa v-o arăt, ca să vedeţi ce minuni poate face meşteşugul omenesc însoţit de harul dumnezeiesc ...

Faţă de atîta făţişă înfruntare, palatinul îşi simţi privirea suliţă şi pumnul buzdugan, dar în vorba lui strunită, de curtean vechi, era numai miere.

— Ştie voievodul Bogdan că această fată este duşmana re- gelui?

Bogdan îşi urma vorba cu magistrul Walpot; se uita la palatin, dar privirile-i treceau dincolo de el...

— Bogdan se împotriveşte poruncii crăieşti, răspunse, în locul lui, Crăciun.

— Atunci se face vinovat faţă de rege . . .

— El spune, adăugă Dominic, că firea nu-l lasă ... şi eu îl înţeleg. E greu să lupţi împotriva firii.

— Şi totuşi, noi îl poftim să-şi îndeplinească îndatoririle faţă de rege, încheie palatinul.

Dar, spre mirarea tuturor, A'.dea, tînărul Aldea, s-a pornit cu mare glas:

— Numele nostru trebuie să dăinuiască în veac şi ce ne-ar sluji pentru întărirea lui, oropsirea unei fete slabe şi neajutorate? . . .

— Să nu stricăm voia bună, zise Bogdan şi îi pofti să se aşeze la masă.

Toţi oaspeţii fuseseră poftiţi ca să cerceteze laolaltă cu Bogdan biserica ce se înălţa în mijlocul satului din dorinţa doamnei Maria şi sub îndrumarea cavalerilor.

Meşterii se străduiau cu partea cea mai grea, cu bolţile. Toată lumea se aşteptase că bolţile, acoperişul şi turnurile vor fi din lemn. Dar doamna Maria aflase că în apus bolţile şi turnurile se puteau zidi şi îndemna pe cavaleri să facă biserică de toată

lauda, cu nimic mai prejos de cele din alte ţări mai răsărite. Zidirea era înconjurată de jur împrejur de o schelă de lemn, şi sus, pe podişul înălţat deasupra plopilor se vedeau mulţi oameni căţăraţi, care tocmeau scări, parapete, dovedind parcă prin înălţimea aceea şi năzuinţa spre cer a doamnei Maria . . .

Deodată se auzi buciumul paznicilor de pe- dealuri, vestind mulţime mare de oameni dinspre miazănoapte, şi nu după mult timp putură vedea un convoi de pribegi, urcînd încet spre curtea voievodului. în fruntea convoiului se găseau trei călăreţi, doi în rase călugăreşti iar celălalt, după îmbrăcăminte, boier de seamă. Caii păşeau încet, cu urechile ciulite şi cu nările desfăcute adulmecau aerul necunoscut. Oamenii mergeau tăcuţi. Mugetul depărtat al cirezilor dinapoia convoiului, behăitul oilor şi al caprelor, dovedeau foamea şi neodihna. Erau pribegi, osîndiţi să părăsească vetrele lor, de mari necazuri şi multe nevoi.

Poposirea pribegilor la curtea din Cuhea nu era lucru rar, dar uimirea era pricinuită de faptul că între cei sosiţi se afla Simion, fratele doamnei Sandrina, soţia lui Drag Sas, însoţit de episcopul Chirilă Romanul, răsăriteanul din Przemyl, cu preoţii Nicodim şi Nicoară. împreună cu ei se găseau mulţi ţărani pribegi. Unii tineri, în floarea vîrstei, alţii cu nevesteje şi copiii, mînît)d în care avutul lor şi dovedind astfel c-au părăsit pentru totdeauna locul lor de obîrşie.

În carele trase de boi se vedea toată agoniseala lor, saci cu grîu şi orz, ulcele, străchini şi ulcioare prinse de coviltire şi maldărul de paie legat burduf în coşarcă. Unii trăgeau după ei cîte o vită priponită de un par al loitrei. într-o căruţă se zbătea un purcel înfundat în sac sau cîteva păsări închise în cuşti din găteje. Oamenii vorbesc încet şi chipurile'lor amărîte aduc a jale. Iute se desluşi pricina pribegiei. Gediminas, aprigul principe lituanian, după ce cucerise Podolia şi Volhinia pornise prigoană împotriva creştinilor, cercînd să-i întoarcă la legea **păgînă.** în faţa primejdiei, vlădica îşi adunase oamenii de încredere, căutînd scăpare 'la un domn creştin în stare să-i apere şi, după multă chibzuinţă, alesese pe Bogdan, fiind de acelaşi neam cu ei.

În acele clipe, Bogdan îşi aminti de vorba părintelui Domi- nic: voinţa domnitorului de o parte şi duhul obştei, de alta . . . Dar voievodul nu era omul sa se încurce ou prea multe socoteli lăuntrice. Avea să facă faţă unor împrejurări neaşteptate şi se silea să ia hotărîrile de trebuinţă cît mai repede. în curte era mare învălmăşeală. Unii trăgeau boii de coarne, alţii plesneau din bice ... şi toţi umblau în neştire. Atunci Bogdan dădu cîteva ordine scurte dar lămurite: Boierii şi episcopul vor fi găzduiţi la curte, iar obştea avea să primească loc de popas lîngă pădurea Săliştei, unde se găseau încă colibe părăsite de păcurarii .şi pădurarii tocmiţi să păzească vitele şi să taie lemne.

Cînd boierii se găsiră adunaţi în odaia cea mare, Domin ic luă cuvîntul cel dintîi.

— Dumnezeu v-a umplut mintea de har sfînt. Aţi căzut la timpul potrivit, fiindcă noi ne străduim să tocmim cele mai potrivite legi pentru acest neam a cărui limbă este una de la Dunăre, pînă-n munţi şi care se trage din marea limbă latină.

— Noi vrem să ferim, şi mai mult chiar, să izbăvim noroadele de stropirile cele idoleşti.. . spuse Chirilă. .

— Şi noi slujim cu sfinţenie acest gînd, întări popa Ni- coară.

— La noi în ţară sîntem năpădiţi de cugetele cele neroditoare şi de aceea ne-am întors către lumina mîntuitoare a curţii din Cuhea care încă din timpul fericitului voievod Ştefan, ta- tăl Măriei Tale Bogdane, a fost dătătoare de lumină creştinească pentru toate noroadele aflate în întuneric, încheie Simion.

... Şi Bogdan băgă de seamă că toţi vorbeau în cinstea duhului.

6

Nu era greu de văzut că în jurul voievodului de la Cuhea. viaţa se scurgea feluritã în îndeletniciri . . . Abia se dezmeticiseră de sosirea pribegilor cu Simion, şi în sîmbăta următoare, o mare zarvă îi deşteptă în zorii zilei, pe boierii veniţi din Be- deu. Prin spărtura ferestrelor înguste ei văzură numeroase care şi căruţe, oameni călări şi oameni pe jos, apropiindu-se de curtea cea mare a lui Bogdan.Domokoş, Zakar şi Cîndea, servitori cinstiţi dar şi iscoade Iscusite, dădură buzna în odaia palatinului. Slujitorii povesteau despre oameni, bărbaţi şi femei, pribegi din Pocuţia, neamuri deosebite: ovrei, ruteni, lituanieni, ruşi, dar cei mai mulţi moldoveni, cu toţii veniţi din acelaşi ţinut. Nerăbdători ei cobo- rîră în curte unde găsiră pe Bogdan gînditor, de vorbă cu Zdroabă, omul lui. Ivanko îl agrăi zâmbind pe sub mustaţă:

— Te văd cam îngrijorat voievoade . . . Uite ce mai de lume vine de ţi se închină ...

Bogdan simţi pizma din gîndul principelui: oameni străini dau năvală în ţara Maramureşului . . . Porunci lui Zdroabă să încalece şi să vadă despre ce e vorba. în curînd vătaful se în- toarse cu veste bună.

— Sînt oameni cinstiţi stăpîne . . . Unii sînt băieşi aduşi de evrei pentru scormonirea aurului din măruntaiele pămîntului, alţii sînt muncitori ce caută să se tocmească la noi iar alţii sînt meşteşugari şi vor să intre în slujba cavalerilor despre a căror pricepere s-a dus vestea.

Bogdan porunci lui Zdroabă să dea pe aceşti oameni în seama cavalerilor pentru a-i aşeza pe fiecare la locul său.

Oliver şi cu Dragoş erau furioşi. Bogdan se dovedea un răzvrătit în jurul căruia se aduna prea multă lume. Se hotărîră să-i caute pricină şi cea Ia mai îndemînă era înapoierea fetei Iui Zah l-'elician. La prepusul lor de gîlceavă se însoţiră numaidecît şi principele şi căpitanul Albrecht. Hotărîţi, ei urcară tuspatru la Bogdan.

Dar aci, găsiră pe Bogdan stînd de vorbă cu cei doi cavaleri, pater Dominic, Al dea şi un străin.

Străinul purta, la cingătoare spadă lungă care ieşea de sub pelerina de catifea neagră. După îmbrăcăminte se vedea a fi spaniol. Lucrul n-ar fi fost de mirare, fiindcă la tot pasul în- tîlneai germani, francezi, unguri, poloni, ruteni, dat fiind că de mult timp regele ungur era în lupta cu Veneţia şi, ca atare, ţara era plină de străini gata de luptă.

Străinul stătea în picioare, falnic şi vorbea cu trufie.

— Mă numesc Dalmassio şi sînt urmaşul acelui mîndru căpitan de Fior, comandantul companiei catalane.

— Am auzit despre el, răspunse palatinul, dar acum pare că s-a prăbuşit.

— Am rămas eu să duc mai departe renumele lui Fior şi vitejia companiei . . . Cînd Roger de Fior a fost ucis tîlhăreşte de către împăratul Constantinopolelui, oştirea lui nu mai era în stare să ducă mai departe slava veche, întrucît fiul nu era la înălţimea tatălui ... şi de aceea m-am hotărît să-mi fac singur oştirea mea.

— Şi ce vînt te aduce pe la noi?. .. întrebă Bogdan.

— Eu voi spune fără ocol. în compania lui Fior am cunoscut tot felul de oameni: italieni, sîrbi, dalmaţieni, unguri, cehi, francezi şi germani... dar cei mai viteji sînt vlahii din munţii Pin- dului. De la ei am aflat că mai sînt vlahi şi pe malurile Dună- rii. în Ţara Românească m-am lovit de încăpăţînarea lui Ba- sarab, care nu mă lasă să adun oameni din ţara lui. Din cele aflate, omul acesta are apucături de nebun. .. Vrea să cucerească Constantinopole şi să-şi facă drum spre tronul Bizanţului. Acum am venit cu o corabie genoveză pînă la portul căruia îi zice Maurocastro sau Cetatea Albă. Am cutreierat apoi ţinuturile de-a lungul Nistrului şi pînă Ia munţi şi peste tot am găsit astfel de vlahi ... Şi acum am nevoie să vorbesc cu un stăpîn . . . Din om în om, aflînd că Măria Ta eşti mare voievod al valahilor, iată-mă aici.

Oliver şi Dragoş îşi aruncară priviri piezişe. Erau furioşi . . . Nu se puteau dumiri de unde atîta faimă la Bogdan.

— Şi de unde ai tu bani, atîţia? . . . făcu cu necaz Ivanko.

— Eu primesc bani cînd de la Genova ca să lupt împotriva Veneţiei cînd de la Veneţia ca să lupt împotriva tătarilor. Eu lupt şi pe uscat şi pe mare, şi lupt şi în slujba papei, deşi în oştirea mea se găsesc mulţi heretici numiţi catari. Eu nu prigonesc pe heretici, dimpotrivă, le dau adăpost . . . Dar acum, cu voia domniilor voastre aş vrea să mă odihnesc.

După plecarea lui Dalmassio, îndîrjirea palatinului se mări.

— Regele o să fie foarte nemulţămit de ajutorul dat unui apărător al hereticilor. Azi, în toată lumea, inchiziţia a pornit cumplit război împotriva lor, iar Domnia-ta, fără a da ascultare acestei instituţii, te faci părtaiş la ocrotirea hereziilor, prin acest Dalmassio.

— Un pumnal în inimă, se iuţi Ivanko, l-ar face să amuţească.

— Totuşi eu cred că regele te-ar ierta şi s-ar dovedi mulţă- mitor dacă ai da pe fiica lui Zah Felician, făcu încetişor pala-

Cuvintele molcome ale nobilului, îndîrjiră peste măsură pe Bogdan. îndreptîndu-se către Aldea el îi porunci:

— Prietene Aldea, tu eşti cel mai viteaz şi mai cinstit dintre supuşii mei. îţi poruncesc să înhami o butcă, să iei zece paznici cu tine şi să duci pe fata lui Zah Felician la mănăstirea din Baia. Acolo fiind va fi pusă la adăpost.

— în acest fel, adăugă cavalerul Gustav, tu vei înfăptui acea ispravă care îţi va asigura dreptul de ucenic în ordinul nostru.

Oliver nu se mai putu stăpîni. Ridicîndu-se în picioare el strigă către Bogdan:

— Asta e duşmana regelui şi regele ţi-o cere!!

La care Bogdan răspunse la fel de întunecat:

— Să vină s-o ia!

Dosirea fetei lui Zah Felician la Baia, dovedea toată ura lui Bogdan împotriva regelui. Necredinţa feudalilor era lege, dar parcă necredinţa lui Bogdan era de neînţeles. La ceilalţi, gloria şi bogăţia puteau fi pricină uşor de priceput, dar el îşi punea în joc cinstea rangului şi poate viaţa, de dragul unei fete urgisite de înverşunarea regelui ungur. Numai Dominic îl înţelegea — Bogdan este un adevărat aristocrat.. . Cum v-am mai spus, aristocratul se măsoară pornind de la suflet. . . Aristocratul are o misiune nobilă, să înfăptuiască, de fapt, ceea ce biserica învaţă de la amvon.

Boierii nu erau mulţămiţi cu explicaţiile împăciuitoare ale preotului. Le socoteau făţarnice, şi făţarnică socoteau că este întreaga învăţătură a bisericii romane. Ei îşi urmau înverşunarea împotriva lui Bogdan, dar căpitanul Albrecht era de părere să aştepte întoarcerea lui Aldea şi între timp să iscodească întîmplările de la curtea din Cuhea, care lor le puteau fi de mare folos.

După o săptămînă, boierii văzură pe Aldea, cînd în tovărăşia lui Dominic şi a lui Crăciun, cînd în tovărăşia celor doi cavaleri. Nici o vorbă despre isprava lui la Baia. Zadarnic îl iscodea Oliver şi cu Dragoş, zadarnic căpitanul şi cu Ivanko căutau să-l îndîrjească arătîndu-i cîte foloase ar putea trage de la rege dacă ar dezvălui tainele de la Baia. El le răspundea nesmintit că doreşte să intre în ordinul cavalerilor şi la umăr cu ei să lupte cu arma sau să lucreze cu mistria şi lopata şi să ajute pe bătrîni, pe fecioarele prigonite şi pe săraci, ca să facă voia lui Dumnezeu, potrivit învăţăturii bisericii romane.

Vizita boierilor la Bedeu se prelungea peste prevederile lor. Dragoş începea să fie nemulţămit. Nu că ar fi văzut la Bogdan vreun semn de oboseală... Acesta îşi urma viaţa cu tot firescul obişnuit. Dar tocmai această purtare îl nemulţămea prin apucăturile trufaşe. De părerea lui erau şi ceilalţi boieri, afară de Aldea. Acesta se îngîmfa altcum. Nu vorbea decît despre cavaleri şi cavalerism, despre fapte măreţe şi măturisea că aşa îl îmboldea sufletul lui cu obîrşie imperială. De aceea Dragoş. îl chemă la judecată de faţă cu Oliver, Ivanko şi căpitanul Albrecht. Tînărul se prezentă armat. Fusese încuviinţat de magistrul Walpot să facă ucenicie şi în calitate de scutier purta cămaşă de zale, sabie la cingătoare şi pinteni la cizme.

Dragoş îl agrăi duşmănos:

— Tinere Aldea, noi am venit de la Bedeu pentru o anumită faptă . . . Urgisit de Basarab, tu ai cerut adăpost la curtea noastră şi ai fost omenit cum se cuvine... eşti omul nostru, şi iată că acum tu nu-ţi ţii credinţa. Fapta ta se cheamă vicleniei

— Şi pentru care faptă aţi venit?, întrebă cu nevinovăţie Aldea.

— Am venit să cerem sau s-o furăm, dacă nu ne-o dă, pe fiica lui Zah Felician şi s-o predăm regelui.

Se rupse o grea tăcere între cei de faţă după această aprigă vorbă a lui Dragoş. Cel dintîi care îşi recapătă stăpînirea de sine, fu Aldea.

— Această fată năpăstuită şi batjocorită se găseşte acum în- tr-una din mănăstirile noastre şi este apărată de cavaleri.

— Şi dacă regele va veni cu oştire, ce veţi face voi cavalerii, rîse în batjocoră Oliver.

— Noi apărăm cel mai mare bun ... omul.

— Cu alte cuvinte voi vă împotriviţi regelui!

Aldea răspunse dîrz:

— Regele apără o ţară, adică un pămînt, cavalerii apără omul, adică un gînd dumnezeiesc.

Mînios, Oliver pofti pe Dragoş la o preumblare, ca să se mai liniştească.

Abia plecară că Dominic spuse lui Aldea:

— Prietene, ai vorbit frumos. Vorba ta de adevărat creştin te aşează cu dreptate printre cavaleri. Voi vorbi cu magistrul Walpot spre a-ţi scurta timpul de noviciat, care în ordinul călugărilor ostaşi este tot una cu timpul de scutier.

8

Dragoş şi cu Oliver se hotărîră să părăsească pe Bogdan şi să se întoarcă la Bedeu. Văzuseră îndeajuns şi se temeau de cele ce nu văzuseră şi-ar fi putut vedea. Ultima întîmplare, sosirea lui Dalmassio cu ale sale avîntate isprăvi dovedea cît de multe fapte se petreceau pe sub ştirea regelui şi pe sub privegherea curţii de la Vişegrad.

înainte de plecare, Oliver şi cu Dragoş se hotărîră să mai facă o nouă încercare de a cîştiga prin vorbă bună pe fata lui Zah Felician. Dar, ca un făcut, în acea seară, cînd se pregăteau pentru o iscusită faptă politică, ei fură poftiţi de Bogdan la o mare ceremonie.

Scoborînd în odaia cea mare văzură ceva la care nu s-ar fi aşteptat nicicînd. Sala era luminată de sute de luminări. Candelabrele erau toate aprinse şi pe pereţi numeroase făclii prinse în braţe de fier şi de argint aruncau văpăi strălucitoare. Bogdan se găsea în strana lui şi alături de el Doamna Maria îmbrăcată după moda boierească, purtînd o coroană de nestemate în păr, lanţ de perle la gît şi numeroase brăţări la mînă. Se găseau de faţă şi Pater Dominic, magistrul Walpot şi cei doi cavaleri, Gustav şi Raymond. Alături, pe două scaune, stăteau Margareta ţinînd o ramură de laur şi Laţcu cu sabie de cavaler în mînă.

Noii veniţi se opriră impresionaţi de cadrul sărbătoresc al ceremoniei. Tocmai atunci luase cuvîntul Dominic.

— Mărite Stăpîne, eu sînt învrednicit cu ungerea sacramentală a tînărului Aldea. Dar puterea temporală aparţine regelui sau înlocuitorului său.

Oliver se simţi jignit. El era de fapt înlocuitorul regelui şi el nimerise aici aproape printr-o întîmplare. Ar fi vrut să-şi spună năduful cînd luă cuvîntul magistrul WaLpot:

— Eu deţin şi puterea spirituală şi cea temporală ca magistru al unui ordin de călugări luptători, dar fiindcă avem între noi şi un cărturar ca pater Dominic, şi un viteaz ca măritul Bogdan, eu trec aceste puteri asupra lor şi ştiind că tînărul

Aldea s-a arătat obediente faţă de biserica romană şi viteaz întru apărarea celor slabi şi a năpăstuiţilor, el se dovedeşte a fi vrednic să intre în ordinul nostru.
Acum Bogdan dete semnalul de începere. Dominic luă pe Al- dea de o parte. Aldea era îmbrăcat ostăşeşte, fără pelerină pe el. Trecură alături spre a se mărturisi şi cumineca, iar cînd se întoarseră Aldea veni şi îngenuchie în faţa lui Bogdan. Acesta scoase sabia şi întorcîndu-se către Dominic întrebă:
— Este el pregătit?
— Este pregătit, răspunse Dominic. în faţa lui Dumnezeu el a făcut cele trei probe: a credinţei, a umilinţei şi a devota- mentului pentru aproapele său.
Bogdan **atinse pe scutier cu Vîrful săbiei în creştet, pe umăr şi pe piept, rostind cuvintele de trebuinţă:**
— în numele Tatălui, al Fiului şi al Sfîntului Duh, te declar cavaler.
Atunci magistrul îl îmbrăţişă şi îi spuse:
— De.azi înainte aparţii lui Dumnezeu şi omului.
Margareta se apropie de Aldea şi îi întinse coroana de laur iar Laţcu, sabia de cavaler.
Cei doi cavaleri îl îmbrăţişară şi ei pe Aldea şi îndreptîn- du-se spre Bogdan îl salutară cu mîinile ridicate, strigînd:
— Vrednic este!
Toată lumea avea lacrămi în ochi. Numai Oliver făcu semn lui Dragoş şi se mistuiră din sala cea mare. Astă ceremonie i se părea o nouă şi mare necredinţă adusă regelui.

9

Atît Dragoş cît şi Oliver înţelegeau că duhul de la curtea lui Bogdan depăşea pe cel al unui „iobagio regni". Era de bună seamă acelaşi ca şi cel de la curtea lui Csak Mathe şi de la curtea lui Zah Felician.
— Acum ne dăm seama de ce a pedepsit regele atît de crunt neamul lui Zah Felician, spunea palatinul. Toţi aceşti mari feudali încearcă să-i întreacă monarhia ... şi bine le-a făcut regele.
— Adevărat, încuviinţă Dragoş. Mă uit la acest văr al meu Bogdan, îşi însuşeşte drepturi de rege ...
Necazul lor spori cînd Zdroabă sosi în fugă.
— Măriţi oaspeţi, vă poftește voievodul să veniţi la împăr- ţirea locurilor de muncă.
— La care oameni?
— La cei pribegi, veniţi din Pocuţia.
Oînd ajunseră în curte, caii erau pregătiţi. încălecară şi în curînd fură la locul numit Săiliştea Cuhei.
Călărind în fruntea oaspeţilor de la Redeu, Bogdan dădu roată să cerceteze cu a sa privire aprigă, lumea adunată şi locu- rile încredinţate. Oamenii erau foarte îndîrjiţi în lucrul lor. Unii însemnau hotarele, alţii tocmeau gropi sau însemnau brazde cu sapa. Femeile aşezate în jurul focului începuseră să toarcă şi să cîrpească, pe cînd în jurul lor copiii se jucau cu cîinii. Cîinii mîrîiau şi fugăreau pentru fărîmele de pîine şi ciolane goale. Alţi oameni, mai aşezaţi, începuseră să dreagă carele, tocmeau

obezile şi întăreau spiţele la butuci. Soarele cobora către asfinţit şi ca un taler aprins aluneca pe cerul lucios iar pe măsură ce se apropia de marginea pămîntului umbrele se furişau peste vale.

Oamenii strînşi laolaltă se dădură în lături la sosirea stăpânului. Bogdan îi agrăi cu bunăvoinţă.

— Ei, v-aţi făcut împărţeala, moş Gavrilă?

Moş Gavrilă era un bătrîn înalt şi vînjos, cu plete albe căzîndu-i pe sub căciula neagră, cu faţa roşcată şi ochii albaştri.

— Mărite Stăpîne, ne-am înţeles cu cumătrul Miclea. Sînt două culmi despărţite de rîu. Pe cea de al miazăzi o ia neamul lui iar pe cea de la miazănoapte, al meu ... Că nu ne-om sfădi noi pentru întindere . . . Rodul pămîntului, vrednicia omului, şi nu felul ţărînii o hotărăşte.

Acum luă cuvîntul Miclea:

—■ Şi după ce ne-om înţelege noi, bătrînii, ca să nu,fie sfadă între cei tineri, ăţi veni voi, stăpînii şi-oţi împărţi fiecăruia cît i se cuvine după vîrsta copiilor, ca fiecare să fie stăpîn pe pămîntul lui.

— Să vă socotiţi voi singuri, hotărî Bogdan, cum e mai bine după sfînta dreptate, iar noi om veni cealaltă duminecă, de faţă cu preotul şi martori de încredere, să hotărnicim partea fiecăruia ... să fie omul stăpîn pe avutul lui.

— Iar potrivit dreptului, adăogă Gavrilă, păşunea şi lucrul vor fi folosite în devălmăşie.

— Aşa glăsuieşte dreptul şi aşa să fie!, încheie Bogdan şi se întoarse cu oaspeţii către caii care aşteptau în pădurea Săliştii.

Dominic se apropie de Bogdan care vorbea cu Aldea şi îi spuse:

— Iată Doamne, că aceşti oameni simpli au dovedit, ca printr-un experiment al lui Bacon, adevărul gîndirii noastre. Am vorbit mult despre natura răsăriteană şi apuseană a acestui neam... Vezi că ei posedă proprietatea individuală, ca la romani, dar în duhul unei devălmăşii. Or, devălmăşia este moştenire greacă şi nici decum slavă ... Este voinţa ocîrmuitorului cu gîndul mereu la Bizanţ, care a întreţinut această devălmăşie ca mjloc de strîngere a obştei sub acelaşi sceptru.

— Pater Dominic, cred că întinzi prea mult gîndirea ta, de crezi s-o potriveşti la toate împrejurările vieţii.

Adunaţi în sfat tainic, Dragoş şi cu prietenii săi, înşirau pri- cinele care trebuiau să ponegrească pe Bogdan în faţa regelui. Căci acum era lămurit, trufia nemărginită a lui Bogdan avea să-l strice în faţa regelui. Toţi boierii din Bedeu erau la fel de învoiţi: nu trebuiau să mai ceară pe fiica lui Zah Felician, dimpotrivă, regele să ştie că fusese ascunsă la Cuhea... Şi apoi, să cunoască şi legăturile dintre Maramureş şi Pocuţia şi cum ţăranii din toate neamurile puteau pribegi în voie şi mai ales că Bogdan nu sprijinea strîngerea dărilor care se cuveneau de fapt regelui. .. Hotărîră ca în cel mai scurt timp să se înapoieze la Bedeu de unde palatinul avea să dea o fugă pînă la Bistriţa unde-

şi mutase regele reşedinţa, şi să se înapoieze cu porunci lămurite.

Oliver, palatinul, socotea că e bine să cheme înapoi la Bedeu pe Dominic şi Crăciun.

— Amîndoi sînt uneltele lui Bogdan, îşi dete cu părerea Dragoş. Poate mai mult decît unelte ... braţele lui.

— Şi cum îi scoatem din cuibul ăsta de viespii? întrebă neîncrezător căpitanul.

— Dominic este profesorul fetei mele, răspunse Oliver. E» îi poruncesc şi el trebuie să asculte.

— Dar pe Crăciun?

— Crăciun urmăreşte pe Dominic ca un căţeluş.

10

În sala cea mare, Bogdan sta în jilţul său domnesc şi de acolo poruncea lui Dominic, care, la o masă, tălmăcea în latineşte o diplomă pe care voievodul o rostea în graiul ţării:

— Primul hotar al locului dăruit pribegilor veniţi din Pocuţia, dinspre răsărit începe în acel munte ce se cheamă muntele
Merişor şi străbate culmea înspre miazănoapte pînă la izvorul Prundului. Străbate izvorul Prundului şi acolo se desparte de pădurea Cerbului şi începe a se mărgini cu poiana Dragomireştilor pînă la izvorul apei de-i zice Frumoasa. De aici merge mai sus pînă la locul amintit mai înainte care se cheamă muntele Merişor, care este la izvorul şi de unde începe hotarul pădurii amintite mai înainte care desparte dinspre răsărit pădurea boierului Verban din Săcel, iar dinspre apus pădurea cnezilor Ştefan şi Ioan. Şi aici se termină hotarul.

Acest zapis avea să fie înmînat cneazului Simion, duminecă, după sfeştanie ... Şi voievodul pofti pe toţi oaspeţii să vină la acea sărbătorire.

Seara la cină, de faţă cu toţi oaspeţii, principele Ivanko nu se putu reţine... Părintele pribeag făcuse sfeştania în limba poporului băştinaş şi asta i se părea o nelegiuire.

— Sînt ţjatru limbi liturgice, spunea el, amintindu-şi de o vorbă auzita mai de mult la Bedeu: limba evreiască, cea greacă, limba latină şi limba slavă. Cum pare a fi de rit răsăritean, acest popă ar fi trebuit să rostească rugăciunea lui fie în limba greacă, fie în cea slavonă.

Şi atunci află de la cavalerul Gustav că acelaşi episcop Chirilă, chiar şi hirotoniseşte popi în limba asta, care ţi zic limba valahă, şi că numărul lor e mai întins decît se crede.

— Asta-i cea mai mare necuviinţă faţă de sfînta noastră liturghie.

Supărarea principelui părea mincinoasă. Omul ăsta era mai păgîn decît toţi păgînii, dar era mare făţarnic. Dar lumea îl cunoştea şi nimeni nu lua seama la mincinoasele lui mărturii.

Numai Bogdan era uimit. Ce înţeles avea toată povestea asta cu limba... şi popa Filipaş din Bedeu, şi popa Alexandru de la Cuhea, slujeau în limba obştei, dar el nu luase seama la aşa

Gînd cina se sfîrşi şi oaspeţii se retraseră la culcare, Ivanko ie duse în iatacul lui Oliver.

— Doamne, aici răul e mai întins decît credem noi . . . Va trebui ca regele să vină cu oştire să nimicească, altcum voi fi nevoit eu . . . Auzi ce nelegiuire!... Să slujească sfînta Liturghie în limba prostimii.

Mai apoi, cînd sosiră şi Dragoş, căpitanul Albrecht, pater Dominic şi Crăciun, vorba se înteţi. Ivanko era necruţător. El nu ştia multe: moarte pentru toţi popii valahi care slujeau în limba obştei şi aduşi preoţi bulgari ca să înveţe adevărata religie. În urmă aveau să răpească pe fata lui Zah Felician. Pentru aceasta aveau să se prefacă a pleca, dar în loc de Bedeu, să nimerească la Săliştea şi acolo să dibuiască casa preotului şi să-l ucidă. Cît pentru fiica lui Zah Felician, aveau să vină cu oştire regală, să nimicească pe Bogdan şi să fure fata de la Baia.

Cei patrr boieri, însoţiţi de slugile lor Zakar, Domokos şi Cîndea părăsiră în toiul nopţii curtea lui Bogdan. îşi luaseră de cu seară rămas bun de la stăpîn, dar în loc să ia drumul obişnuit spre Bedeu, o luară împotrivă, spre Săliştea. Erau ho- tărîţi să ucidă pe popa valah. Isprava li se părea uşoară şi totuşi se temeau. Se temeau de urgia lui Bogdan. Bogdan nu avea oştire nici cît un mare vasal al regelui, dar avea ceva mai mult, avea pricepere şi mai ales îndrăzneală. Unul care înfrunta pe rege fără să se ştie stăpîn pe o oştire puternică, era un îndărătnic dar şi un îndrăzneţ.

Către dimineaţă, cerul începu să se însenineze. Numai deasupra pădurii mai plutea o perdea ceţoasă.

Ivanko, conducătorul acestui pîlc de viteji, iscodise prin Zakar colîba popii. .. Mergeau la sigur. Cînd deodată, din colţul pădurii, la cîţiva paşi înaintea lor, se iviră doi ostaşi cu spadele trase, şi se aşezară în mijlocul drumului.

— înapoi!... strigă un glas cunoscut, şi toţi înţeleseră că în faţa lor se găsea pater Dominic. Nu era greu de recunoscut după statură şi după glas.

în acest timp, din negura pădurii, ieşiră întru întîmpinare două pilcuri de oşteni, care cu suliţele întinse se aşezară de o parte şi de alta a boierilor.

— înapoi, sau moartea vi se trage! . ..

Ivanko, cel mai isteţ la adulmecarea primejdiei, întoarse sel dintîi calul şi o luă la fugă. Ceilalţi simţiră un tremur mărunt prin vine. întoarseră şi ei caii şi fură pe urma lui Ivanko.

Gînd soarele începu să-şi netezească marginea după culmile dealurilor, boierii îşi puturâ da drumul ofului lor. Se găseau pe moşiile Bedeului, scăpaseră de orice primejdie.

— Eu am recunoscut, făcu Oliver, între ostaşi, pe cei doi cavaleri Gustav şi Raymond.

— Va trebui, zise Ivanko, să cerem oştire mare de la rege cu care să curăţăm ţara asta de aceste năpîrci.

Şi atunci îşi dădură seama că au fost trădaţi. . . Crăciun şi pater Dominic rămăseseră la Cuhea.

Doamna Maria nu înţelegea ce adevăruri, ce înţelepciune şî ce rîvnă se aflau în aceste gînduri... De ce apăra cu atîta în- focare Dominic limba obştei.

— E greu de înţeles, pater Dominic, spunea ea.

Dar Bogdan nu se vedea a fi mulţumit de întrebarea doamnei sale, căci se încruntă, aşteptînd, ca la judecată, răspunsul. Faţa i se întunecase şi mai mult. Ochii măriţi luceau de o sclipire rece ca gheaţa, şi în aşteptare, scrîşnea din dinţi. Vădit, vorba doamnei nu-l mulţămise. Dar pater Dominic era liniştit.

— Mărită Doamnă, începu el cu glas în freamăt, eu sînt preot romano-catolic, şi totuşi vorba Măriei-tale nu mă ispiteşte, fiindcă ea nu ţine seamă de voinţa neamului. Ar fi mare primejdie silind acest neam să asculte liturghia în limba latină ... în felul acesta lucrează şi doamna Anca de la Bedeu cu părintele Sofronie, care cer să facă slujba în limba bulgară, cu silnicie pentru acest neam... Şi mare primejdie ar fi, fiindcă din umbră pîndesc hereticii bogomili, care ispitesc poporul cu limba obştei.

— Mare primejdie ... murmură Bogdan printre dinţi.

— Aşa e. .. încuviinţă Dominic. Atît aşteaptă bogomilii, ca liturghia să fie slujită în limba bulgară sau în cea latină, ca să-şi repeadă mrejele lor asupra acestui neam ... şi ar izimti, fiindcă oamenii de aici nu au pregătirea de lipsă pentru altă limbă.

Dar doamna Maria, care urmărea strîns toată vorbirea, închise o clipă ochii, parcă să-şi asculte simţirea şi apoi aruncă preotului un zîmbet plin de bunăvoinţă.

— Pater Dominic, tot nu te înţeleg... ce fel de misionar eşti?

11

Eu fac parte din tagma acelor cărturari din apus, cu-noscuţi sub numele de nominalişti. Noi credem în duhul limbii şi în voinţa neamului. împotriva atotputerniciei cezarului, care doreşte unirea lumii, noi credem în dreptatea fiecărui neam şi a limbii lui. Asta îmi este credinţa, o credinţă tot atît de întărită cît şi credinţa în Dumnezeu ... şi sînt nominalist tot atît de pătruns pe cît sînt de creştin.Mare a fost mirarea boierilor, aflîmd despre întoarcerea lui Dominic, Aldea şi Crăciun la Bedeu. Vorbe după vorbe, auzite de Glod, erau purtate de la oamenii lui Bogdan la urechile palatinului şi ale lui Dragoş, urnele pe adevărul lor, altele rostite de-a-ndoaselea, stricînd buna rînduială pe care pater Dominic căuta s-o statornicească.

Cîteşi trei apăreau ca nişte trufaşi răzvrătiţi. Vădit lucru!, oîteşi trei se împotriveau regelui ... şi, nu printr-o gălăgioasă răzbunare cît printr-o făţişă nesupunere, printr-o îndărătnică zăbavă în îndeplinirea poruncilor crăieşti.

Stăteau ou toţii în pridvor şi ascultau neînfricata povestire a lui Dominic.

— Am fost după fata lui Zah Felician, pînă la Baia, unde mănăstirea franciscanilor, Molda, are un spital... Acolo am grijit-0 pînă ce fata s-a putut tămădui de groaznicele stricăciuni ale călăului.

— Rău ai făcut! spuse cu răutate Katalin. Tu eşti în slujba tatălui meu şi n-ai nici un drept să lucrezi înafara poruncilor lui.

— Şi apoi ea a fost pedepsită de rege, stăpînul nostru, adăugă palatinul.

— Iubirea **'Creştină** va **să** fie **lucrătoare** şi **jertfelnică, adică** nu cu **cuvin tul ci cu fapta şi cu adevărul.**

— Voi popii, rîse Ivanko, aveţi totdeauna răspunsul în burtă, dar noi predicăm şi altcum ...

— Şi aoum de ce te-ai întors? îl întreba palatinul.

— Am primit poruncă de la episcopul din Milcovia să păstoresc pe acei cumani care şi-au aşezat sălaşul în poiana de la Strîmtura, la jumătatea drumului dintre Cuhea şi Bedeu. De la plecarea mea, s-au născut prunci s^au legat căsătorii şi aceşti oameni au fost lipsiţi de binefacerile Sfintelor Taine. Au şi murit muilţi din ei şi pentru sufletul celor morţi nu s-a făcut vre-o slujbă de mîntuire după cum nici o rugăciune de pocăinţă pentru cei vii. Aşa că venirea mea era de trebuinţă pentru uşurarea atîtor suflete.

— Şi unde este acum acea Clara, fiica lui Zah Felician? întrebă au necaz Katalin.

Călugărul răspunse foarte liniştit:

— Va sta la spitalul din mănăstirea Molda, pînă va fi de tot însănătoşită. Apoi Crăciun mí^a promis că o va duce la unchiul său la Guhea.

Atunci se amestecă şi Dragoş. Găsea prilejul să-şi arate ne- îndurarea faţă de Bogdan.

— Bogdan ştie că e prigonită de rege!... şi atunci, se pune el împotriva regelui?

— Daca e vorba de dreptate se poate împotrivi şi regelui.

Palatinul întări vorba oiudoasă.

— Va trebui s-o dea regelui!

Atunci izbucni în rîs Ivanko.

— Foarte bine ... foarte bine ... Regele se va putea răzbuna a doua oară. .. Pater Dominic, nici nu puteai lucra mai bine . . . pentru aceeaşi faptă, de două ori răzbunare.

Pe boierii din Bedeu, fapta lui Dominic îi turbura peste măsură.

— N-am fost băgători de seamă cu ăştia doi... ăştias uneltele spurcate ale lui Bogdan şi ale papii, spunea Ivanko. Cel mai nimerit lucru e să-l omorîm pe Dominic ... îl chemăm la o preumblare prin Moldova şi la loc dosit, îl doborîm pe popă şi-l îngropăm în loc neştiut de nimeni.

Ivanko era uşor la cuget şi repede la mînie.

Din foişorul de lemn unde se găsea ascuns, Ivanko urmărea drumul lui Dominic prin sălaşul lui Kurt-Orman, cea de a doua căpetenie cumană. Văzduhul era curat şi mirosul de cetină parcă-l curăţea şi mai mult. Cumanii lui Kurt-Orman, nu-şi tocmiseră nici case, nici bordeie. Trăiau îngrămădiţi fie în care cu acoperitori de pîslă, fie în corturi ridicate de-a-drep- tul pe pămînt.

Pater Dominic era un om ordonat. Trecea pe lingă fiecare car sau cort şi întreba dacă se găseau copii nebotezaţi, spu- nînd la toţi să-i pregătească pentru dumineca viitoare. Apoi cerceta pe căsătoriţi dacă îndeplineau formele de lipsă ale tainei cununiei. În acelaşi timp întreba şi de sănătatea oamenilor, făgăduindu-le să-i tămăduiască prin cuvîntul Domnului, cu ierburi de leac sau cuţit.

După paşnica şi binecuvîntata cercetare a lui Dominic, se repezea şi Ioanichie. Părea neom . .. Parcă era apucat de demon. Zvîrlea picioarele, arunca din mîini şi urla cît îl lăsau puterile:

— Fraţilor, ascultaţi-mă pe mine... nu trebuie botez cu apă. Botezul se face numai în duh. .. botezul cu apă este o nelegiuire şi slujeşte pentru el pe Dumnezeul cel rău ... Căci aflaţi de la mine, sînt doi Dumnezei, Dumnezeul cel bun şi Dumnezeul cel rău şi omul de ispravă slujeşte pe Dumnezeul cel bun, iar popii papistaşi şi popii răsăriteni şi nelegiuiţii slujesc pe Dumnezeul cel rău . ..

Ga şi Dominic, Ioamichie, bogomilul, alerga şi el să-şi atragă pe cumani . . . Aici era rost de gîlceavă ... Acest apucat de Ioanichie putea să-i vie de bac lui Dominic. Şi-l închipuia împlîntîndu-i un pumnal pe la spate popii papistaş.

Ivanko rânjea de mulţumire. Putea scăpa de Dominic, tre- cînd cuţitul în mina altuia. Dar cînd să pornească afară din sălaiş, Ivanko văzu pe Crăciun şi pe Aldea de o parte şi de alta a lui Dominic, şi în închipuirea lui se înfăţişă altă icoană: două pumnale înfipte dintr-o dată în pieptul lui Ioanichie . . . Şi lui Ivanko i se făcu deodată frică.

12

Toată lumea înţelese dorul ce-l aducea pe bătrînul cneaz Mihalca, stăpînul celor trei Apşe, la Bedeu. Cunoscută era tuturor cearta dintre Mihalca şi ginere-său, cneazul Prepeliţă, pentru împărţeala averii.

După ce se salutară şi îşi urară noroc şi voie bună, cneazul, poftit la masă îşi dete inumaidecît drumul ofului său.

— Fraţilor, începu el, pizma ginerelui meu 'îmi macină din greu cugetul şi simţirea. El rîwieşte la o pătrime din pămînt, dar partea lui o răsoumpăr în aur şi argint.

— Poate are dreptate? întrebă căpitanul Alibrecht.

— Nu, n-are dreptate, căci numai feciorii moştenesc pă- m în tul potrivit obiceiului, iar fetele primesc zestrea lor în bani . . . dealtfel aşa a hotărît şi Bogdan.

— Şi ce vrei tu aoum? întrebă Dragoş.

— Eu aş vrea ca astă hotărâre să fie întărită.

Oliver găsi cu bine să se folosească de pricina lui Mihalca pentru a mări autoritatea regelui.

— Eu aş putea aduce de la rege o întărire prin diplomă a drepturilor tale, din care să fie înlăturată partea lui Pre- peliţă.

Dar bătrînul Mihalca avea alt gînd.

— Eu aş cere să se adune în primăvară toţi cnejii şi în adunarea lor să se judece.

Draigoş primi cu bucurie. Adunarea cnejilor era poate prilej să doboare din îngîmfarea lui pe iBogdan.

Cneazul Mihalca nu rămase multă vreme Ia Bedeu şi împreună cu el plecară şi Dominic cu A Idea şi Crăciun. Dragoş şi cu Oliver îi poftiseră şi pe ei la primăvară spre a cerceta laolaltă ţara Moldovei pe care voiau să o dea în dar regelui ca domeniu de vînătoare.

După plecarea lor, vremea începu a se întuneca şi a se înăspri. Pe măsură ce iarna se statornicea, veghele de la Bedeu se prelungeau. Boierii plănuiau cum să facă mai uşoară şi mai plăcută călătoria prin domeniul regal, Moldova. Voiau să facă din acest dar, o sărbătoare de pomină.

13

Grozava irumpere a celor doi răzvrătiţi, Aba şi Amade, întrerupse scurgerea liniştită a vremii.

Palatinul îi recunoscuse numaidecît:

— Sînt Aba şi Amade, doi din cei mai înverşunaţi duşmani ai regelui. Ei, împreună cu Zah Felician, se împotriveau totdeauna poruncilor regale. Acum sînt fugiţi în ţara Iui Basarab. Să-i primim cu voie bună şi cu surîsul pe 'buze . .. cine ştie ce vom putea iscodi de la aceşti doi răzvrătiţi.

Aba şi Amade nu se aşteptaseră să găsească la Bedeu atîţia oaspeţi, şi tocmai pe Oliver, Ion de Kölese şi Peter Albrecht, cunoscuţi ca ' oameni' credincioşi ai regelui. În mijlocul atîtor vrăjmaşi ei nu îndrăzniră să mărturisească făţiş pricinile eare-i minaseră la Bedeu. De aceea chemară pe Drtagoş şi pe Doamna Anca la o adunare tainică şi le povestiră cele aflate în ţara lui Basaraib şi despre gîndurile îndrăzneţe ale acestui

domnitor. Başarab îşi căsătorise fiioa, pe frumoasa Teodora, cu ţarul din Vidin, Alexandru, ca în felul acesta să i se împlinească dorinţa de a înfăptui un imperiu vlaho-bulgar, întrucît ginerele său luînd parte la cîrmuirea imperiului, graniţele 'dintre cele două ţări se ştergeaiu, contopindu-le într-o singură împărăţie. Afară de aceasta, Basarab izbutise să facă mitropolie la Curtea de Argeş, şi—şi întinsese stăpînirea pînă la gurile Dunării şi mare iar acum voia să se întindă spre miazănoapte. Avînd de partea lui pe tătari, primise de la aceştia ţara Mîlcovului şi a Tigheciului. Ei veniseră ca soli din partea lui Basarab. Domnul muntean era foarte mulţămit de rîvna oricărui cneaz sau voievod întru propăşirea preoţimii şi a cărţii bulgare şi fiind de faţă la sosirea lui Cîndea, trimis de la Bedeu în căutare de preoţi bulgari, puteau dovedi cîtă bucurie pricinuise la Curtea de Argeş, gîmdul cneazului Dragoş.

Doamna Anca îşi simţea smeritul ei suflet, care toată viaţa se cheltuise în fapte mărunte, înălţat deodată la străluciul unor fapte împărăteşti.

Basarab încredinţa lui Dragoş voievodatul Maramureşului, alungind pe Bogdan cu ajutorul tătarilor, dacă Dragoş îi închina ţara lui. Basarab voia să întemeieze un mare imperiu pravoslavnic. În ţinutul de la miazănoapte se lovea însă de împotrivirea cavalerilor, care deşi fără ţară, împânzeau tot pămîntul, fără teamă de tătari, fără teamă de rege, fără teamă de Basarab. Acesta n-avea încredere în Bogdan şi încerca să-şi înfăptuiască dorinţa cu Dragoş, cunoscuţi, el şi Doamna lui, ca buni pravoslavnici prin chemarea preoţilor bulgari. El avea lipsă de toate ţările pravoslavnice, între care se număra şi Maramureşul şi Transilvania, şi de toată ţara cu domnitori de bună-credinţă. Regele duşmănea pe cavaleri, Basarab aşijde-rea. Dar el trebuia să doboare întîi pe rege şi apoi mai uşor sfîrşea cu cavalerii.

Doamna Anca era fericită. O mică îndrăzneală, la timp potrivit, mare izbîndă aduce. De aceea fără să mai ţină seama de sfiala ei, se amestecă de-abinelea în fapte de mare vrajbă.

— Dacă sîntem iscusiţi, s-ar putea să adunăm armatele regelui cu cele ale lui Basarab, ca din întâmplare, şi să cadă asupra cavalerilor, fără ca regele sau Basarab să aibă ştiinţă . . . Pe urmă când vom fi scăpaţi de aceşti netrebnici, vom vedea cum e mai înţelept de purces.

Dar Dragoş era un om cinstit. El nu voia să pară ascuns şi doselnic, de aceea la masă, aduse vorba ân faţa oaspeţilor, despre solia celor doi boieri. Nici Aba nici Amade nu păreau înfricoşaţi de vecinătatea oamenilor regelui. Ei se ştiau apăraţi de Basarab şi, deşi la mare depărtare de el, nu se sfiau să povestească deschis gîndurile domnitorului.

— Cine se închină lui Basarab, primeşte în dar o ţară frumoasă.

— Şi care-i ţara la care se gîndeşte Basarab?. .. întrebă pofticios Ivanko.

— Nu-i numai una singură, ci sînt mai multe. Una e ţara Brodnicilor cu cea de la miazăzi; apoi cea a Berladului cu

cca de la miazănoapte, a bolohovenilor sau moldovenilor cum li se mai zice ... ,

Ivanko se încruntă la auzul acestor cuvinte.

— Basarab vorbeşte de ţara Berladului, care este para mea. . . iar ţările împrejmuitoare, ca cea a brodnicilor şi cea a moldovenilor, vor asculta de mine şi nu de el... Eu sînt împuternicitul lui Ivan Kaliţa ...

— Deocamdată nici Ivan Kaliţa şi nici Basarab ou le stă- * pînesc, spuse mînios Ion de Kölese.

— Ou drept cuvînt, fiindcă ele aparţin coroanei ungare adăugă palatinul.

— Nu... vă înşelaţi... Ele aparţin cavalerilor, spuseră într-un glas Aba şi Amade. Şi de la ei le va lua Basarab.

— Vom vedea, spuse Ivanko trufaş.

— Aşa e ... vom vedea, spuse după el şi Olivér.

La grea cumpănă se găsea Dragoş. El pe Bogdan nu-l iubea şi ar fi fost fericit să-i ia locul. De bună seamă că şi regele l-ar fi voit mai mult pe el decît pe Bogdan, ca voievod al Maramureşului, fiind dovedit mai cu credinţă al lui slujitor. Dar oare putea el închina ţara unui aşa de înverşunat duşman al regelui?

— Şi tot Basarab va încredinţa Transilvania lui Ladis- lau .. . spuse Amade.

— Lui Ladislau Borş? se înfurie Oliver.

Aba şi Amade rîseră în necaz:

— Chiar lui.

Toţi cunoşteau vrăjmăşia regelui împotriva Iui Borş şi a neamului lui, dintre care cel din urmă, Ladislau, se găsea acum fugit la Curtea domnitorului Basarab.

— Basarab are nevoie de un om credincios în Transilvania pentru a-şi apăra împărăţia, spuse Amade.

— Cu tătarii e împăcat, adăugă Aba. A căpătat drum deschis Ia mare ... Se poate învoi şi cu veneţienii, şi astfel să fie apărat de duşmănia regelui ungur din toate părţile.

— Să nu fie atît de liniştit, făcu Oliver în batjocură. Ţinuturile pe care cu atîta dărnicie le împarte unuia şi altuia, sînt ale regelui. Transilvania este domeniu crăiesc... deasemenea şi tot cuprinsul de la Nistru pînă la mare, care era locuit odinioară de cumani este tot al regelui, încă de pe vremea lui Andrei şi Coloman.

— A fost cîndva... Astăzi este al Iui Basarab, şi Basarab ni l-a dăruit nouă, iar noi l-am făcut închinăciune lui, şi nu regelui ungur... Şi dacă tu, Mărite Doamne Dragoş, te învoieşti, acest ţinut va fi aii tău . ..

Prins pe neaşteptate, Dragoş simţi că-i tremură mărunt fiecare vinişoară. Fără să se gândească La răspunderea faţă de Oliver, ci mumai dintr-o cinstită supunere faţă .de rege, se ridică vijeLios în picioare. Ochii lui .negri scăpărau priviri lucii, înfăţişând .omul oţelit şi credincios.

—■ Nu! .. . aşa uneltire nu primesc . . .

La .un semn a lui Amade, Aba se soulă, se ¡închinară amândoi, mulţumiră şi plecară. În pridvor, Aba fluieră, şi dintr-o dată apărură doi scutieri cu caii de dîr.logi. Cei doi încălecară şi plecară, urmăriţi de privirile boierilor strânşi laolaltă.

Aba şi Amade plecaseră tot aşa de vijelios după cum veniseră. Palatinul şi cu Dragoş erau nu numai nedumeriţi, dar şi turburaţi. Cei doi soli nu făcuseră cine ştie ce ispravă; fuseseră mai mult vestitorii năzuinţelor unui înfumurat şi nu împuternicţii unui pian de luptă.

Ivanko era de altă părere. Cei doi aveau menirea să pregătească închinarea ţării, întrucît Basarab, în trufia lui, n-a vrut să fie jignit printr-un răspuns duşmănos.

Palatinul se găsea în mare încurcătură. Un glas lăuntric îl vestea că împrejurări neprielnice regelui se pregătesc. Îşi dădea seama că potrivnicilor nu le era teamă de rege şi nici de Dumnezeu.

După cină, îi adună pe toţi la el în odaie. Simţea nevoia să-şi împartă gândurile cu oameni de ¡bună credinţă.

— Prieteni, aţi aflat, nu din spusele altora, ci cu însăşi urechile voastre, uneltirile vrăjmaşilor ţării şi ai regelui. Aţi aflat că Basarab se grăbeşte să înfiinţeze un nou imperiu vlaho- bu'lgar. Aşa se înţelege căsătoria fetei lui cu Alexandru, ţarul din Vidin... Vedeţi deci ce mare primejdie se iveşte de la miazăzi. Acest imperiu este plăsmuit pe duşmânia faţă' de rege...

— Primejdia e cu atât mai mare cu cât Basara'b e prietenul tătarilor, spuse Ion de Kölese.

— Primejdia e că prin tătari a pus mâna pe gurile Dunării ca şi pe Nistru ... îşi dete cu părerea căpitanul Albrecht, urmărit mereu de drumuiri .şi ţinuturi ¡bogate.

— Nu vă temeţi de tătari, îi asigură Ivanko. Pe tătari vi-i aduc eu ca-n palmă . . .

Oliver nu putea înţelege ce se .petrece în juru-i. Nu ştia ■dacă să se mînie sau să cate împăciuire ou vorba bună. Principele Ivanko îi încurca socotelile. Ce rost avea acest principe moscovit, prieten al tătarilor?

Atunci se ridică Prepeliţă.

— Mărite stăpîn şi Doamne, înainte de a vă lămuri asupra pricinilor ridicate de măritul palatin, aş vrea să lămuresc şi eu o bănuială care otrăveşte duhul de aici şi ar putea fi pricină de mare primejdie.

— Ce spui oneaizule? întrebă Ivanko.

— Stăruie pe aici bănuiala că Ioanichie ar fi încercat

— Nu te amesteca în lucruri care nu te privesc . .. strigă Ivanko.

— Mă amestec, răspunse Prepeliţă dîrz, fiindcă Ioanichie este un om de mare ispravă, şi pentru ajutorarea regelui e lipsă de toţi oamenii de ispravă.

•— De ce a fugit de aici?... întrebă mînios principele.

— Nu >de răul tău a fugit, ci de al popilor bulgari care au început să umple drumurile şi casele oamenilor. El e

bogomil şi a plecat prin ţară să propovăduiască credinţa lui ... Şi, dovadă că ¡n-are nimic pe suflet e că se va întoarce ... .

— Asta-i o pricină pe oare o vom lămuri 'Cu alt prilej . . . spuse palatinul. Acum e vorba de regele nostru.

Ivanko şopti lui Dragoş:

— Regele, regele . .. regele nu-i cunoaşte pe ■ principii moscoviţi!

— Ce vrei să spui principe? întrebă Dragoş cu gjlas răstit.

Ivanko sări în sus ca şi cum l-ar fi lovit cineva c-un ciomag.
Era ruşinat şi înfruntat.

— Vreau să spun, ce v-am mai spus odată ... că regele dacă ar fi fost un stăpîn adevărat, trebuia să ne treacă pe toţi prin sabie, începînd cu tine Dragoş... întrucît cu toţii sîntem vinovaţi de trădare.

Vorba-i aprigă bucură pe Katalin, care-l încuviinţă, bătînd din palme.

— Eşti un om pe sufletul meu, principe ...

Cu toată nesuferinţa ce o strînea în sufletul lor îngîmfarea lui Ivanko, Oliver şi Dragoş trebuia să-i dea 'dreptate... Mai întâi trebuia să mîncuie într^un fel treaba cu Bogdan... Cu vor ba prietenească nu izbutiseră nimic.

— Va trebui silit, zise Oliver nu numai să înapoieze pe fiica lui Zah Felioian dar şi să .se supună hotărîrii regelui de a cîrmui ţara potrivit legilor feudale.

Şi se hotărîră să trimită solie la Bogdan împuternicită în numele regelui cu poruncă pentru îndatoririle sale.

— Eu mă duc ... se repezi Glod. Eu v-am găsit puicuţa, tot eu am să v-o aduc legată fedeleş, iar voi s-o jumuliţi.

Nici unul nu-şi putu struni bucuria. Solia aceasta însemna dispreţ şi batjocură. Era nu numai o răsplată pentru dibăcia nebunului dar şi o jignire adusă voievodului şi fetei lui Zah Felician.

— Să-l trimitem pe Glod, încuviinţă principele.

— Foarte bine, spuse bucuroasă şi Katalin.

— Domniţă Katalin, spuse Ivanko, arucîndu-i o privire zîm- bitoare, noi ne potrivim la fire... îmi înţelegi gândurile, şi mai mult oa atît, le simţi. Asta-i un mare dar pentru o femeie . . .

— Principe, eu sînt o fire năvalnică şi-mi place ca bărbatul să fie bărbat, nu muiere.

14

Cei doi neastîmpăraţi răzvrătiţi, Aba şi Amade, se năpustiră la Cuhea ...

— Nu e nici o necinste de a închina ţara unui domnitor de faima lui Basarab, spunea Amade.

— Dimpotrivă, e o cinste ... răspunse Bogdan.

— Ei bine, iată care sînt gîndurile tăinuite ale lui Basarab. Doamne, va să-ţi tocmeşti oştire mare, după cum şi noi vom tocmi în ţările noastre, întrucît Basarab doreşte să cureţe tot ţinutul de tătari.

— Parcă erau prietenii lui! ... întrerupse Dominic.

— Eram, atît cît a fost primejdie de regele ungur . .. dar acum, cînd această primejdie a trecut, nu mai poate fi prieten cu ei .. . Ne trebuie oştire nu numai împotriva tătarilor dar şi pentru înlăturarea altei mari primejdii care-l paşte pe Basarab dinspre miazăzi ... turcii...

— Turcii?... făcură în acelaş timp toţi cei de faţă.

— Da .. . Turcii! mai păgîni şi mai neomenoşi decît tătarii.

Bogdan era plin de avînt.

— Trimiteţi aceste cinstite cuvinte stăpânului vostru, măritul domnitor Basarab. Nu ştiu cînd voi închina ţara, dar poate să se bizuie pe cinstea sufletului meu.

De o săptămînă Bogdan lucra în tainică adunare cu oamenii săi de încredere: Dominic, Crăciun, Aldea şi cei doi cavaleri. După bună oumpăneală şi bună chibzuială a faptelor şi întîm- plărilor, Bogdan şi cu soţii lui se încredinţară că era nimerit să nu închine ţara lui Basarab a cărei împărăţie era întemeiată pe duh bulgar. La această părere se alătura şi Dominic, roma- no-catolicul şi Chirilă, răsăriteanul. Amîndoi erau încredinţaţi că duhul ţării trebuia să fie cel al limbii obştii.

Cînd Aba şi Amade intrară în adunare, nedumerirea stăpî- nea încăperea şi cei doi soli înţeleseră că încă nu se făcuse îm- păoare în sufletul lui Bogdan, dar că se puteau bizui pe el.

Într-adevăr, îndată ce intrară în odaie, Bogdan îi agrăi cu mîna întinsă:

— Inajlţi oaspeţi şi scumpi prieteni, după îndelungi şi aprige sfaturi cu sufletul meu, încă ou m-am hotărît să primesc învoiala Domnului Basarab şi fără să îndepărtez cu totul solia voastră, vă rog să-mi mai daţi răgaz de gîndire ca să pot, cu cugetul curat şi cu deplină încredere în mine, să pun mîna pe evanghelie şi să dau jurămîntul de credinţă, ca la fel de cinstit să primesc sabia şi îmbrăţişarea domnului şi stăpînului meu, Ba- sarab.

Aba şi Amade îi strînseră mîna, învoiţi cu această vorbă cumpănită.

— Credem în cuvîntul tău. Drept e să cumpăneşti cu grijă, căci cine se leapădă de domnul sau, se leapădă şi de Dum-

— Aşa e . . . încuviinţă voievodul, cine se leapădă de domnul său, de Dumnezeu se leapădă.

Toţi cei de faţă încuviinţară într-un murmur această vorbă, preţuită ca un jurămînt.

Cînd doamna Măria plecă să pregătească cină strălucită pentru cei doi oaspeţi, vorba îşi urmă cursul. Cei doi, împotriva obiceiului lor, nu se arătau zoriţi. Din vorbele lor se dovedea a avea pentru Basarab, credinţă de dine ... Prin înţelepciune, vitejie şi vrednicie, ei îl socoteau mai presus de toţi domnitorii vecini. Ei mărturiseau că ochiul isteţ al Iui Basarab privea peste cele mai îndepărtate hotare ale ţării şi peste goana fără de hotar a vremii.. .

Apoi, Dominic părăsi şi el adunarea pentru ca să-şi vadă de bolnav. De la înapoierea la Cuhea, el se îngrijea mai sîrguincios de fiica lui Zah Felieian, întoarsă de la Baia, şi de alţi bolnavi care .aveau lipsă de ajutorul lui. Crăciun era mulţumit de plecarea prietenului său, .deoarece solii vorbeau eu .patimă împotriva Sfîntiului Scaun. Chiar dacă erau şi cei doi cavaleri de faţă, Amade şi Aba, înverşunaţi împotriva regelui şi a papii, nu aveau nici o grijă la vorbă.

— Basara'b ne-a făgăduit tot ţinutul de la Mileov la Şiret, atît ţara brodnicilor cît şi a bolohovenilor . ..

— Acest ţinut are un stăpîn, spuse cavalerul Gustav.

— Pe cine? se repeziră 'deodată Aba şi Amade.

— Acest ţinut este apărat de noi, de cavalerii, în numele papii, papa fiind stăpînul cel adevărat. Sfîntu!l Soaun are o episcopie la Şiret şi alta la Mikovia, oamenii ascultă slujba în limba latină, spurn „Filioque" şi cred în purgatoriu ...

— Dar în curînd toate ţinuturile vor fi împînzite cu preoţi bulgari din porunca aspră a lui Baisaraib, şi atunci se va sfîrşi şi cu limba latină şi cu Filioque şi cu purgatoriul...

— Asta nu se va putea întîmpla, răspunse aprig cavalerull.

Tocmai atunci uşa se deschise şi în pra| se ivi Dominic ţinând de mînă o tînără fată. Toţi izibuonira într-un strigăt de uimire. Fără îndoială că era fata lui Zah Felician ... Dar era atît de schimbată la chip, încît ,nu m.ai era 'de recunoscut. Era şi mai frumoasă decît o văzuseră Aba şi Amade la Vişe- grad ... Purta haine scumpe de catifea, şi un şal alb de horbote ce îi înconjura părul negru, se strîngea la gît şi cădea apoi ,peste umeri.

— Părinte Dominic, se însufleţi Crăciun ... ai făcut o minune . . . Atîta frumuseţe! .. .

— Fata asta a fost dăruită de Dumnezeu ou atîta îmbelşugate încît oricît i-au luat vrăjmaşii, tot i-a mai rămas îndeajuns.

— Dar şi iscusinţa ta e neîntrecută, spuse Bogdan.

— Iscusinţa mea e mai mică decît danul de la Dumnezeu. Şi tot darul de la Dumnezeu a ajutat mîna mea nevrednică, miai mult decît ştiinţa căpătată în atelierelle doctorilor şi chirurgilor din Paris şi Padova, să îndrepte ceea ce răutatea fără de sfîrşit a oamenilor a încercat să strice.

La porunca doamnei Mairia toţi 'trecură în prînzitor şi se aşezară la masă, Clara Zah lângă doamna Maria iar Dominic în faţa voievodului. Oaspeţii erau nerăbdători să afle felul în care cu atîta măestrie pater Dominic izbutise să dreagă chipul sluţit al fetei. Crăciun, mai cu seamă, nu se putea dumiri. Doar to văzuse batjocorită de cuţitul călăului... şi .acum ea strălucea prin frumuseţe, ou chipul îmbietor. Aba şi Amade, foşti prieteni ai răposatului Zah, erau fericiţi. Pater Dominic le arătă cu vorba lui simplă ourn lucrase. Povesti cum chipul fetei fusese mai mult scrijelit decît ciopârţit de cuţitul călăoilui şi >că vindecarea se

făcuse mai mult prin lucrul firii şi mai puţin prin meşteşugul său doftoricesc.

Dar vorba le fu întreruptă. De afară se auzeau sunete de trîmbiţă.

— Soli crăieşti! ... strigară în acelaşi glas Bogdan şi Crăciun.

Glasul trâmbiţelor se tot apropia. Toţi încetaseră a mînca şi
ascultau ou luare aminte. Se pregătea .ceva neaşteptat, de 'bună seamă. Aba şi Amade se ridicară şi puseră mîna pe sabie.

— Staţi şi mâncaţi înalţi oaspeţi... aci sîmteţi apăraţi de stăpânul ţării.

Cu toată încredinţarea dată de Bogdan, un simţământ de nelinişte stăpînea adunarea. Şi abia vorba fu prinsă în mreaja paharelor plinie, că uşa se deschise şi în prag aparu Glod.

Glod era îmbrăcat ostăşeşte. Purta cuşmă şi haină de oatifea vişinie cu găetane negre, pantaloni şi cisme de piele cu pinteni de argint. Îmbrăcat în haine de împrumut, prea mari pentru trupul său firav, Glod stîrnea râsul; părea un făcăleţ într-o doniţă. Dar cînd puse mîna pe minerul săbiei şi începu să se stropşească la cei de faţă, rîsuil se mistui şi necazul încruntă feţele ¿lor ce priveau.

— Sînt trimisul regelui, ca să iau cu mine pe fiica vicleanului uneltitor şi răzvrătit, Zah Felician, şi s-o dau pe mîna călăului.

Clara scoase un strigăt de spaimă şi se aruncă în braţele doamnei Maria.

— Şi sînt împuternicit, voievoade Bogdane, să-ţi amintesc să te ţii de legile feudale ... altcum regele se va mânia.

Şi fiindcă Bogdan îl privea ou ochi aprigi de mînie, Glod strigă:

— Ai auzit?. .. sau e de lipsă să cer ajutorul călăului să-ţi lărgească urechile? . . . Să-mi daţi numaidecât pe fata nemernicului Zah...

Atunci se ridică Bogdan furios şi porunci:

— 'Crăciun, ia-l 'de aici şi să fie 'dus legat 'înapoi la Bedeu.

Crăciun se repezi la Glod. În faţa năvalnicii năpustiri, Glod
înlemni. Crăciun prinse pe nebun de gît şi de mijloc şi ridicîn-
•du-l în sus porni cu el afară.

, Abia plecă Crăciun, că Bogdan se îndreptă către cei doi soli şi le spuse:

— Prin această încercare, Dumnezeu mi-a lămurit gândurile. Primesc solia lui Basarab. li voi închina ţara... şi voi veni chiar eu la Curtea de Argeş să jur pe Sfînta Ciuce şi pe spadă că. prietenii lui vor fi prietenii mei, iar duşmanii lui, şi duşmanii mei... şi-şi strînseră mîinile.

— Firea ta cea bună a triumfat prin justiţie, apărînd pe nefericita fată, spuse doamna.

— Şi spiritul duhului roman, adăugă Dominic, care face din apărarea insului singuratic, năzuinţa unui bun creştin ...

Abia porniseră cei doi soli Aba şi Amade, spre Curtea de Argeş că Bogdan chemă la el pe Dominic şi pe Chirilă.

— Sfinţi părinţi şi iubiţi prieteni, după cum aţi văzut, am închinat ţara lui Basarab . .. dar prin aceasta niu vreau să mă dezleg de gîndul de căpetenie. După cum m-ai învăţat, pater Dominic, ţara va să aibă un temei de credinţă, iar această credinţă va să fie cea de cuviinţă duhului neamului meu.

După ce Bogdan sfîrşi vorba ou cei doi preoţi, se duse în odaia doamnei, să fie singuri ei doi, ca atunci cînd aveau gînduri grele de dezlegat. Flacăra unui candelabru cu cinci braţe lumina încăperea dar cu toate cele cinci lumini, nu se putea bine desluşi înfăţişarea lucrurilor din încăpere.

Bogdan se întinse pe patul cu acoperitoare de blană. Privea foarte încruntat, în timp ice doamna Măria, în picioare, sprijinită de sobă, surîdea soţului ei.

— Iată că într-un tîrg mic cum e Cuhea, se ciocnesc interesele unor mari împărăţii: împărăţia răsăriteană a lui Basarab, regatul regelui ungur şi împărăţia păgînă a tătarilor ...

— Iar noi, aruncaţi de soartă între balauri, urmă doamna Maria, va să luăm o hotărîre.

Pierdut în gînduri, Bogdan nu răspunse.

— Să nu uităm că avem copii şi că hotărîrea noastră apasă asupra soartei lor, adăugă doamna.

Prin crăpăturile cercevelelor, întunericul nopţii pătrundea în încăpere şi odată cu el, umbrele şi temerile care se treceau în moştenire din tată în fiu. Doamna Maria înţelegea că soţul ei avea multe şi felurite griji. 11 ispitea vorba răzvrătiţilor Aba şi Amade; îl neliniştea puterea vrăjmaşă a regelui ungur. Avea să ocrotească viaţa şi avutul pribegilor veniţi din Pocuţia şi avea să asigure liniştea întregului norod maramureşan.

■ — Nu se află decît o singură putere adevărată: papa . .. spuse doamna Maria.

— Aşa am crezut şi eu, că nu se află decît puteri dinafară ... dar iată că 'de ila vorba cu aceşti cărturari, aud alte glasuri care strigă în mine, în limba mea.. . sînt glasurile strămoşilor, mai tari decît le credeam.

— Nu uita pe Laţou, copilul nostru ... Acest copil creşte. L-am trimis departe, la şcoală în Polonia, dar pentru mine e tot aproape ...

Bogdan înţelegea dorul ei de mamă, n-o putea opri să se gîndeaiscă la copil. Adeseori, în mijlocul und adunări strălucite, ea privea undeva, către miazănoapte, căutînd în visul ochilor treji, chipul copilului drag.

— Copilul?... se trezi el întrebând.

— Da, copilul... toată rîvna noastră pentru el va s-o folosim. Cuvintele tale îmi arată că tu trăieşti mai mult în trecut, în timp ce eu trăeîc în viitor, spuse doamna Maria.

Bogdan rămase îngândurat. Hotărîrile mari el trebuia să le ia. Insul 'Sau Obştea? ... se întreba el. Şi parcă în această întrebare stătea toată tăria sau poate toată slăbiciunea lui.

1
1
1

Oliver palatinul luase asupra regelui jignirea. Deşi numai un nebun nemernic, Glod fusese trimis în numele regelui şi ca atare avea drept la respectul unui sol crăiesc. Dar mai mult decît jignirea, îl mînia foarte, uneltirea de la Cuhea. Glod mărturisea că văziuse cu ochii lui, ospătînd la masa lui Bogdan, într-o strălucire de curte regeasca, nu numai pe fiica lui Zah Felician, mai frumoasă ca oricînd, ci şi viteji de seamă, gata de răzvrătire, ca Aba şi Amade.

Lucrurile se desluşeau fără greutate. Cei doi răzvrătiţi, alungaţi de la Badeu, se îndreptaseră către Cuhea unde unelteau împreună ou Bogdan împotriva regelui... Şi această nesupunere nu era ceva nou. De sufletul necredincios al voievodului trebuise să-şi dea seama din clipa în care Bogdan venise la Be- deu să facă judecată, nu potrivit legilor poruncite de rege, oi potrivit unor datini barbare, conţinute într-un cod nescris numit „drept din bătrîni" sau „drept obişnuelic". Vorba lui Glod dez- lănţuise în sufletul palatinului o mînie oumplită. Uitase că e oaspete, uitase că e purtătorul unei mari demnităţi. Fără astîmpăr, întunecat şi furtunos, alerga prin odaie, vorbind în răspăr, dînd porunci aspre şi scrîşnind din dinţi vorbe de sudalmă.

Şi după o aprigă chibzuinţă cu sine, se hotărî să plece el însuşi la rege ca sări povestească cele petrecute şi să-i arate neş- tirbita lui .credinţă şi lipsa de ¡credinţă a altora .. . Avea să trea- că binişor peste fuga fetei lui Zah Felician, şi să anun-ce toată viina asupra lui Bogdan... Căci fără să-l cunoască mai deaproa- pe, pal arinul se întuneca ¡ori de cîte ori venea vorba despre Bogdan. Mîndria curteanului era jignită de purtarea lipsită de cuviinţă a voievodului. Dar pe lîngă asta, parcă un simţămînt mai ascuns vibra în el, un .simţămînt de puterea unei patimi neo- bişnuite. Acest Bogdan se găsea în gheardle unui demon care-i poruncea să îndeplinească fapte peste vrerea lui, fapte care, puteau fi .chiar măreţe ...

Palatinul Oliver era pus la grea încercare şi ca ¡să-şi potolească greutatea inimii, găsea de cuviinţă să pună la cale isprăvi care să-l arate celor de faţă ca om de mare credinţă faţă de rege şi .cu mare silinţă pentru trebile ţării. Dar mai mult decît silinţa faţă de rege, voia să-şi dovedească sieşi, minte ageră şi mînă tane.

După o sfătruire de trei zile la Bedeu, Oliver fu încredinţat să plece la Bistriţa ca să ¡arate regdLui adevărata stare ¡a lucrurilor pricinuită de surda dar încăpăţînata împotrivire a lui Bogdan în .toate celea.

16

Regele era un înţelept: nu credea în recunoştinţă. Păţăniile cu Csak Mathe şi Zah Felician îl învăţaseră că cea mai grea povară pentru un om este recunoştinţa, binele făcut pricinuind mai multă obidă .decît răul, întrucît binele umileşte pe potrivnic, în timp ce răul îl înalţă. Şi încă ceva! ... Cultura atât de înfloritoare a acellui secol alcătuia o mai aprigă pricină de ceartă decît puterea armelor. Era lucru dovedit: omul cult caută mai des ¡sfadă 'decît cel sărac cu duhul. Cultura face pe om ¡trufaş şi trufia este înşelăciunea diavolească şi nălucire. Şi

regele ca un înţelept ce se credea, era hotărît să ,nu se aprindă de mînie şi turbare deoît numai oînd îi venea lui la socotealã şi nu cînd vrea potrivnicul.

Deci, ascultînd cu băgare de seamă învinuirile arătate de Olivei', regele a hotărît cu toată liniştea de lipsă unui domnitor următoarele:

Bogdan intră în şirul firesc al boierilor nerecunoscători.

Un adevărat rege este ¡servitorul ¡supus al dreptăţii şi nu robul pătimaş al răzbunării. Totuşi, oarecare mustrare trebuia dată lui Bogdan ca cel dintîi semn al pedepsei dar şi al indulgenţei regale. Şi, fiindcă nu răspunsese cu voia bună şi inima uşoară la îndemnurile boierilor din Bedeu, să slobozească pe fiica lui Zah Felician, avea să se supună mijlocit de silă. Deci credinciosul Dragoş şi ou viteazul Oliver erau slobozi .să pornească la Cuhea şi să răpească pe fiica lui Zah Felician.

Dar regele avea mustrare şi pentru alte greşeli... Bl privea cu înfricoşată vedere pe acei popi răsăriiteni care slujeau în limba obştei. Ei trelbuie să fi fost bogomili, heretici atît de învecinaţi prin vrăjmăşia cugetului şi isprava faptei, cu catarii, împotriva cărora regii Franciéi dădeau crunt război şi ca atare, ca văr al regelui Franciéi şi fiu credincios al Sfintei Biserioi catolice, el avea datoria morală să pornească o .cruciadă împotriva acestor rătăciţi.

O .asemănătoare pornire avea regele şi împotriva cavalerilor, fiindcă regele Franciéi era furios că ordinul templierilor, 'deşi desfiinţat de către papă, fiinţa totuşi tainic prin răsăritul îndepărtat şi, de bună seamă că dosiseră marea lor comoară prin locuri îndepărtate şi necunosoute ... Şi aflînd că la curtea lui Bogdan se mai învîrteau templieri — deci împotriva ordinului papii — regie ungur poruncea lui Dragoş să cureţe ţara Maramureşului de heretici şi de cavaleri.

Apoi regele adăuga că primeşte cu mare mulţămită acea ţară numită Molda, ca domeniu regal de vînătoare. Vînatul este un venit destul de mare şi mai ales potoleşte patima cea mai arzătoare a unui nobil, dar, adăuga regele, un domeniu .nu poate fi pustiu. Pomi mulţi şi deşi, sălbăticiuni numeroase... dar şi oameni supuşi. Căci preţuirea unui domeniu nu se face numai prin pămint, cît mai ales prin oameni... î.n acest isoop poruncise ca toată tabăra cumanilor de la Strîmtura să fie mutată în ţara Moldei şi cumanii făcuţi robi.

Atît Dragoş cît şi Oliver înţeleseseră cîtă obidă ,se ascunde sub înţeleptele cuvinte regale şi le încuviinţară întru totull.Oliver vedea mai departe de vorba regelui. El înţelegea dorinţa ascunsă în cuvinte meşteşugite... De fapt care era 'durerea regelui? Lipsea în acest ţinut un împuternicit oare în numele regelui să îndeplinească toate treburile şi poftele regale. Cu dragă inimă regele l-ar fi'împuternicit pe Bogdan .ou această cinste, dar voievodul parcă era surd. De fapt Bogdan nici nu plătea 'tributul anual regelui, şi regele se mulţămea ou sorea, hanurile şi vămile.

Dar Oliver era prea cuminte ca să nu vadă că secolul era prielnic marilor răzvrătiri. Bogdan era numai o verigă. Otokar, regele Boemiei se răzvrătise împotriva iregelui ungur Ştefan al V-lea; urmase răzvrătirea lui Gsak Mathe şi Zaih Felician şi a lui Aba şi Amade, apoi a lui Basarab. Dar cea mai ciudată răzvrătire a fost a celor cinci oraşe: Hust, Teceu, Cîmpuilung Vişc şi Sighet, cunoscută sub numele de: „emanciparea urbană". Mai ales denumirea asta îl înspăimînta. Un fapt 'oînid oapătă un nume cu răsunet juridic, a şi intrat oarecum în obiceiul pămîntului şi obiceiul pămîntului precede legea scrisă.

Cunoscând acum dorinţele regelui, boierii începură la Bedeu, sfaturi nesfîrşite, ca să găsească cele mai potrivite mijloace oare să îi ajute a-l supune pe Bogdan. N-aveau o pricină bine întemeiată pe oare sa i-o poată ^runtd în faţă, Bogdan fiind fiu de voievod şi ales voievod al ţării de către congregaţia cnejilor şi nu prin dreptul moştenirii sau prin vorbă regală. De fapt Bogdan nu cerea nici pămînt, nici nu ameninţa ou oastea oi doar adăpostea pe fiica lui Zah Felician. Oricât ar fi fost ea duşmana regelui, nu era pricină de război. .. Apoi, se purtase aşa de bine 'Cu ei în timpul şederii lor la Cuhea, când ei veniseră cu gânduri ascunse asupra liui, încît le venea tare greu să născo-cească o pricină care nu era decât o pricină mincinoasă... Şi apoi dorinţele nemărturisite ale regelui cereau grele isprăvi, pentru oare tnebuiaiu adunată o oştire mare şi bine pregătită iar ei nu puteam să se bizue decât pe caţiva cneji, duşmani ai lui Bogdan, dintre care cei mai înverşunaţi erau ginerii lui Mihalca.

Pe urmă regele era înflăcărat împotriva cavalerilor .. . Unde erou ei?... Gîţi eraiu? ... ce poteri aveau? ... Şi pe hereticii bogomili şi pe hereticii din 'biserica răsăriteană ... Cum îi puteau pierde? ... Cu vorba bună? ... nioi pomenealâ!... deci tot cu puterea... Şi oriunde se învârteau, se întorceau la acelaşi gînd: oştire.

Ivamko avea la îndemână un mijloc simplu şi uşor.

— Să chemăm împotriva lui Bogdan, pe tătari. Eu merg la Hoarda de Aur ca la mine acasă. Mă duc şi car cîteva mii de tătari şi cu ei pustiim totul, nimicim şi pe cavaleri şi răpim şi pe fiica lui Zah Felician.

Dar numai ouvîntul tătari, înspăimânta pe orice om aşezat şi cu frica lui Dumnezeu. Tătar însemna pârjol, moatrte şi siltui- re. Ei erau păgâni şi raci un cneaz sau boier creştin n-ar fi vrut să lupte alături de tătari.

— De aceea e mare Basarab, spunea Ivanko. El n-alege ... Luptă alături de cumani sau de tătari. Cu socoteli de astea bisericeşti nu facem nici o ispravă şi zadarnic vreţi să ajutaţi pe rege.

Pe de altă parte, Bogdan nu era omul care să înţeleagă de vorba bună. 11 încercaseră. Era aoum vorba de putere. Nu se ştia ca el să aibă vre-o oştire cum au avut de gilda Csak Mathe şi Zah Felician. Dar, totuşi, de bună seamă ca se bizuia el pe ceva de se dovedea atît de îndrăznet şi de nesupus.

De aceea, spunea căpitanul Peter Allbrecht, mai bine adăstau pînă ce vremea se va îmbuna. Atunci vor pleca să cerceteze ţara Moldei pentru a statornici întinsul domeniului de vânătoare regală dar şi pentru a iscodi, să cunoască pe ce puteri prietene se puteau bizui sau ce puteri duşmane trebuiau înfruntate, spre a da lovitură din două părţi lui Bogdan ... Dar să treacă iarna. Acum vremea se înăsprise, gerul se lăsase din greu, cînd şi cînd, ful- guia... Aveau să stea la Bedeu şi să plănuiască, pînă ce primăvara, timpul prielnic tuturor marilor isprăvi, avea să stârnească mirosul proaspăt <de iarbă iute şi foşnetul amestecat al pădurii.

CAPITOLUL PATRU

1

Se făceau mari pregătiri pentru plimbarea stăpinilor şi oaspeţilor lor prin Moldova. Prin vorba lor cumpănită, Dragoş şi cu Oliver au căzut la învoială să cerceteze mai întîi locul pe care aveau să-l ofere ca domeniu de vînătoare regelui. Din cele ştiute de ei, ţara era muntoasă, plină de sălbăticiuni, străbătută de rîuri atrăgătoare, şi cu renume străvechi pentru ocnele de sare. Dar nu era lucru uşor să străbaţi ţinuturi necunoscute ...

Zakar, servitorul. prinţului, Cîndea, valetul lui Dragoş, şi Domokoş, logofătul palatinului, munceau fără odihnă să nu uite ceva trebuincios pentru lunga călătorie. Caii pentru călăreţi fură puşi la hrană din plin, apoi căruţele care urmau convoiul fură preschimbate în adevărate cămări: corturi putînd fiecare adă- posti mai mulţi călători, paturi de fier, mese, scaune, oglinzi, apoi de-ale mîncării, în ordine şi la răcoare, ca să dureze timp de o lună întreagă, cît era socotită călătoria.

Şi, în ziua de Sfinţii Petru şi Pavel, Dragoş însoţit de toţi boieri de la Bedeu şi de mulţi cneji maramureşeni, şi cu ceî mai buni gonaci, porniră în zorii zilei.

După trei zile de mers, convoiul a trecut prin trecătoarea Prislop în Moldova şi abia după încă o zi începură a coborî de-a lungul rîului.

Convoiul era alcătuit din trei cete. în frunte se găsea căpitanul Peter Albrecht care îl conducea după ochiul său ager şi potrivit unor hărţi ascunse în buzunarul şeii, despre care nimeni nu ştia cum şi de la cine şi le dobîndise. în urma lui venea ceata boierilor şi cnezilor maramureşeni. Mai întîi Dragoş, Oliver, Ivanko şi Ion de Kölese; în al doilea rînd, Dominic cu ucenicii săi Crăciun şi A'ldea, apoi Katalin şi Jolan, frumoasa soţie a lui Ion de Kölese, împreună cu Drag Sas, fiul lui Dragoş. Urmau apoi în rînduri milităreşti cnejii şi boierii maramureşeni cu cei trei nepoţi ai lui Dragoş: Ion, Ştefan şi Gyula.

Ceata a doua era condusă de Domokoş, Cîndea şi Zakar. Aceştia duceau ceata cîinilor, fiecare avînd în mînă funiile de care erau legate dobitoacele. Un singur dobitoc alerga slobod; pe lîngă cai şi printre copitele lor. Era o căţea, corcitură de lup şi cîine, pe care Ivanko o luase de la Bedeu şi îi schimbase numele din Floarea în Molda. Căţeaua asta părea singura iubire a principelui.

în urma celor trei paznici veneau gonacii în număr de cincizeci, mergînd pe jos, înarmaţi numai cu ghioace şi topoare ca să reteze pomii potrivnici.

După ei urma a treia ceată, cea a căruţelor trase de boi. Erau căruţele cu merinde, în care se adăpostea şi cîte un om şchiopătând sau prea ostenit.

Prin Maramureş căpitanul îi purtase pe drumuri ocolite, ferind moşiile lui Bogdan, să nu se afle cumva, dar ajuns în Moldova, căpitanul o luă de-a dreptul, tăind drumurile ocolite şi înfruntînd codrul cu pomii bătrîni. Pe cînd Maramureşul avea vechi drumuri şi poteci, ţara Moldei era parcă neumblată şi gonacii adeseori trebuiau să netezească drumul pentru înaintarea oamenilor.

Sătule de vorba închisă şi de fapta îngrădită de la curtea din Bedeu, cele două femei aşteptau acum cuvintele frumoase,, pe care bărbaţii sînt meşteri să le născocească pentru femei. . . Dar bărbaţii doreau să tragă foloase din cunoaşterea ţinutului. Căpitanul Peter Albrecht cerceta, socotind locurile potrivite pentru lupte, şi cele bune pentru tabăra oastei, în timp ce palatinul Oliver alegea muntele cel mai priporos potrivit unui castel regal. Pater Dominic cerceta locurile ca un cărturar, cu ochii la ierburile de leac, la aşezarea stîncilor în munţi după care el citea vîrsta pămîntului. Ştefan, Ion şi Gyula rîvneau la un pămînt încă împădurit ca ăsta, dar care s-ar fi putut preschimba în moşii frumoase, în pămînt de arat, apă bună de pescuit şi codri prielnici unor vînători boiereşti. Numai Drag, cu ochii la domniţa Katalin, îşi făcea o bucurie împlinind cele mai neînsemnate gusturi ale fetei.

Mersul tărăgănat, fără nici o întîmplare deosebită, obosise pe călăreţii, care slobozind hăţurile, moţăiau în leagănul monoton al cailor... Cu adevărat ţara nimănui. . . Rar şi rar, cîte un ţăran desculţ cu desaga în ispinare sau o femeie cu ulciorul pe cap, mistuindu-se numaidecît la vederea alaiului. Într-un tîr-

5*ziu*, Dragoş rupse vorba. Simţea nevoia să se dezmorţească şi să dezmorţească şi pe soţii de vînătoare.

— Regele are dreptate, această ţară adăposteşte numai sălbăticiuni ... Şi atunci se porni vorbă aprinsă între boierii fruntaşi şi fiecare începu să-şi depene ofui ce-l mîna. Dragoş găsea ţinutul pe potriva gustului de vînătoare al unui rege. Ion de Kolcse era mai cu rîvnă pentru ţara Maramureşului care după alungarea lui Bogdan avea să fie preschimbată în comitat, iar el numit comite, va introduce legile străşnice ale feudalismului. Oliver încerca să-şi asmuţă soţii la un nou război împotriva lui Basarab. Numai Ivanko nu-şi putea molcomi înverşunarea împotriva fiicei lui Zah Felician.

în pofida acestor gînduri vrăşmaşe, Dominic vorbea prietenilor săi Aldea şi Crăciun.

— Ţara aceasta nu poate fi atît de pustie, spunea el, altcum Sfîntul Scaun n-ar fi întemeiat trei episcopii: Baia, Milcovia şi Şiret... Oamenii localnici trebuie să fie acum în locuri tăinuite .. . Ei au un mare duşman care îi prigoneşte ... şi aceşti oameni prigoniţi şi nefericiţi au lipsă de ajutorul nostru.

în schimb Domniţa Katalin şi Doamna Jolan, zburdau afară din rînd, jucîndu-se în cîmpie, între sau printre jDomii pădurii, pentru ca întoarse din nou în rînd, să rîdă şi sa petreacă.

Căpitanul Albrecht mai avea o socoteală ascunsă. însemna pe nişte hărţi ale sale, tot felul de amănunte: neamul pomilor, felul stîncilor, numărul izvoarelor, locul pîraielor, mersul cărărilor şi al drumurilor şi cînd voia să afle mai mult, dădea poruncă de popas.

Ajunseseră acum la o cărare care se afunda într-un codru des. Căpitanul care călărea în frunte ridică mîna în sus, dete un strigăt scurt şi sări peste un şanţ. Numaidecît, tot pilcul de călăreţi se împrăştie ca să sară şanţul cîte unul, şi apoi să se strecoare în pădure. La fel făcură şi gonacii. Mai greu a fost pentru carele cu boi. A trebuit să se doboare copacii în dreapta şi în stînga ca să lărgească pîrtia. Ciudat lucru! începuse să se arate un crîmpei de drum bătătorit în care cetele se formară din nou. Dar, ca un făcut, drumul se înfunda din nou într-o mejdină mocirlită sau pe alocurea se închidea de-a binelea de bolovani. Mersul cailor era anevoie şi răbdarea boierilor greu încercată. Dar greutăţile drumului deşteptară pe călăreţi. Acum prindeau cu mulţumire ţîşnirea unui iepure, cîte o căprioară pierzîndu-se în depărtare sau cîte un bour gros în pîntece şi tare de grumaz, năpustindu^se peste pomii fragezi. Dar nimeni nu avea inima să întindă arcul sau suliţa. Vînătoarea îşi avea socotelile ei de la care nici un nobil nu se putea abate.

în timp ce înaintau spre miazăzi, ţinutul nu se lămurea, nu se iveau casele mult dorite şi nici oameni. Dimpotrivă, locul se făcea tot mai întunecos şi mai sălbatic. Rupînd vreascuri uscate rămase din alt timp, copitele cailor speriau iepurii din tufişuri şi zgomotele paşilor alungau păsărelele speriate din pomi.

Acum ajunseră la poalele muntelui şi soarele, ca o nemăsurata floare sîngerie, curgea în şuviţe şi pete peste stînci,

crengi şi Irunze şi pînă la pămînt. Codrul părea o minunată grădină care îi chema prin vrăjita-i arătare.

Ciudată era purtarea lui Drag, care-şi lăsase acasă nevastă şi copii, şi fără să ţină seama de trebuinţele curţii şi de muncile cîmpului, pornise în alaiul palatinului. Era de-a dreptul alta decît cea a lui Ion de Kölese. în timp ce acesta stăruia tot timpul pe lîngă nevastă-sa, Sas făcea tot ce putea ca s-o uite pe-a lui. Dealtfel, nimeni nu-şi putea închipui pe Sandrina în haine bărbăteşti, ca Jolan şi Katalin, călărind. Sandrinei îi şe-. dea mai bine între fetele de casă, ajutînd doamnei Anca la cu- nie şi ţesătorie.

... Mergeau duşi de căpitanul Albrecht, iar în urma lor se lăsa înserarea ca o ceaţă neagră, în timp ce înainte luna creştea şi se întărea. Bucuria din suflete se topise într-o întinsă duioşie. Deodată pomii, fură scăldaţi de-o lumină argintie. Venise noaptea. Căpitanul Albrecht Peter îi mîna spre locuri numai de el bănuite, ureînd un drumeag împădurit. Nu era o taină pentru rúmeni că ei fugea de drumurile bătute şi de plaiurile înflorite. Cătînd cu dinadinsul locurile potrivnice şi potecile munţilor, mergeau încetişor. Pasul copitelor deştepta din pietre şi frunzişuri, răspunsuri căzute de mult în adormire. Pomii de pe colnic se apropiau şi se depărtau, rînd pe rînd.

Deodată, căpitanul se rupse vrăjii. El nu era omul să se lase furat de închipuiri. Trase hăţurile, făcu semn de oprire şi apoi descălecă. Toţi boierii traseră de hăţuri ca să oprească mersul cailor, apoi descălecară şi ei. Slujitorii alergară numaidecît să ia caii stăpînilor în primire şi îi sloboziră prin iarba proaspătă ca apoi să-i adape.

Acum boierii, ca să-şi dreagă mădularele zdrobite de atîta alergătură se adunară într-o jpoieniţă.

— Nu ştiu de ce, darjpadurea, ca şi tăcerea unei catedrale, mă pătrunde şi mă înfioara, spuse Katalin.

— Ai dreptate, domniţă Katalin, adăugă Drag, numai în pădure şi în biserică uiţi de viaţă, ca să te contopeşti cu fiinţa iubită.

— Eu aş vrea să înnoptez aici, spuse Doamna Jolan..Nimic mai frumos decît topirea umbrelor pe pămînt si ivirea frumoaselor flori de foc pe cer.

— Şi apoi o preumblare în doi, printre pomii poleiţi cu **o** lumină de argint, încheie Drag.

— Pădurea e frumoasă pentru vînatul din ea, făcu ciudos principele. Nu-i aşa, căpitane?

— Bogăţia pădurii nu o face numai vînatul. Unde pui pomii?, dar aurul stîncilor? dar sarea pămîntului?, fiindcă ştiut este că aurul şi sarea, ca şi comorile, stau ascunse mai ales sub loc împădurit, urmă înţelepţeşte căpitanul.

— Nu-i adevărat, încheie pater Dominic, lauda pădurii este cinstita expresie a simţirii noastre celei mai adînoi.

Liniştit, surîzător şi limpede la gînd, pater Dominic urmă:

— Toate versurile de iubire, de frumusețe, închiriate pădurii îs adevărate. Sufletiil pădurii este liniştit şi simţitor, glasul ei armonios ne încîntă. Frunzişul ei mătăsos şi pomii argintaţi de lună ne îndeamnă la dragoste, ne îndulcesc amintirile şi ne îndrumă năzuinţele şi nădejdile, iar urletul vijeliei ne aminteşte de clocotul patimilor noastre. Duhul pădurii este acelaşi ca şi duhul omului, mărturisind marea taină a libertăţii.

Acum principele izbucni într-un rîs hohotit.

— Voi, călugării cărturari, o să înnebuniţi lumea cu vorba voastră nesocotită. O ţineţi întruna cu libertatea, ca şi cum nu soarta, adică Dumnezeu, ar fi împărţit oamenii în slugi şi stăpîni...

— Adevărurile dumnezeieşti nu sînt garantate deoît de învăţăturile Evangheliei. .. Nu uita, mărite Doamne, că la cina cea de taină, Isus a spălat mai întîi picioarele ucenicilor săi, arătînd astfel că stăpînii trebuie să fie slujitorii slugilor.

— Scara gîrudirii tale duce în jos, a mea duce în sus, făcu în batjocură Ivanko.

— Bagă de seamă să nu aluneci şi să cazi de sus, îi răspunse Dominic.

— Căpitane, făcu rîzînd Katalin, e rîndul nostru acum să călăuzim pe boieri. Veniţi după noi. .. noi ne călăuzim după lună şi după frumuşeţea pădurii ... şi luînd-o pe Jolan de mînă, porniră hîrjonindu-se, rîzînd şi bătînd din palme. Ceilalţi boieri n-avură încotro, şi o luară pe jos după tinerele femei.

— Staţi să dau poruncă oamenilor să ducă carele de-a lungul rîului, porunci căpitanul.

Şi acum convoiul se frînse în două. Gonacii şi carele o luară de-a lungul rîului, în timp ce ei aveau să taie pădurea. Mergeau pe jos, bucuroşi să-şi dezmorţească mădularele şi vinele de oboseala călăritului. Se întunecase de-a binelea. Luna se înroşise între perdelele de negură. Se auzea ţîrîitul pitulicei şi cîntecul privighetoarei. Pîlcul de oameni se lăsa călăuzit de zbenguielile frumoaselor doamne.

Deodată, luna se prinse într-o cruce de lemn.

— Un schit, spuse pater Dominic.

Căpitanul grăbi pasul, ceilalţi după el.

— Aici va să fie un sihastru, îşi dădu cu părerea Pater Albrecht.

— Gazdă de hoţi. . . spuse Glod şi punînd mîinile la gură, începu să urle: hu, hu, huuuu . . .

Gîteva păsări speriate de strigătul nebunului, se ridicară fîlfiind aripile. Dar nici ţipenie de om.

— Aici vom face popas peste noapte. Domniţa Katalin şi cu Doamna Jolan vor dormi în biserică, iar noi afară.

Schitul se găsea într-o poiană înconjurată de pomi. Glod se repezi înăuntru. în curînd începură să se audă lovituri. Cînd intră înăuntru, nu mică fu mirarea căpitanului văzînd pe Glod că strică stranele.

— Ce faci, nebune?

— Trebuie să tocmesc un pat bun pentru stăpîna mea.

Glod era mai mult îngîmfat decît nebun. Un om care voia să fie întotdeauna la vedere dar care se ştergea întotdeauna cînd era vorba de stăpîna lui.

Cînd Peter Albrecht ieşi din nou în aerul răcoros, slugile lui Domokoş aprinseseră vreascuri şi stăteau roată în jurul focului. în întunericul pădurii, la pîlpîirea cîte unei limbi de foc, se vedeau din cînd în cînd boii desjugaţi, rumegînd lîngă caii şi măgarii priponiţi de crengile pomilor. Lumina dezvăluia uneori şi chipurile stăpînilor care, odihnind pe buturugi şi pietre, aşteptau cina. Noaptea era răcoroasă, cerul plin de stele. Din adîncul codrului, vîntul aducea o adiere plină de miresme. Plesneau vreascurile în foc, plesnea şi cîte o creangă uscată în pomi, foşneau prin iarbă şopîrlele, se foiau cosaşii. Cîte o rază, furişată prin frunziş, făcea să strălucească carapacea unui gîndac, care, rotund şi umed, pe frunză părea un bob de rouă. Cîte un fluture de noapte se învârtea în jurul unui trunchi de copac, iar prin iarbă pui de păsări alergau după gîndaci, seminţe şi poame sălbatice.

Aşteptând pe Domokoş să facă mîncarea, Peter Albrecht dete drumul gîndurilor sale.

— Nu se află alt mijloc decît lupta şi războiul, spuse el.

— Ăsta-i un mare adevăr, încuviinţă Ivanko.

— Nu se afilă decît un singur mijloc, pacea... se amestecă şi Dominic în vorbă.

În noaptea alburie de vară, spartă din cînd în cînd de flăcările focului, se descoperea şi în sufletele oamenilor -ceva din firea pădurii. La fulgerarea focului, ochii căpitanului, atît de albaştri şi de dulci altădată, se arătau acum a fi lucioji ca sticla, iar glasul lui amintea de colţii fiarelor. în schimb, vorba şoptită a paterului, plină de fiorul sfinţeniei, era parcă pe potriva viersului pădurii.

— Oare Sanctitatea sa e pentru pace? — făcu în batjocură căpitanul.

— Cînd conciliu! judccă şi dă sentinţa, da . . . fiindcă con- cilliul, şi nu papa, este infailibil.

— Războiul singur dezvoltă vlaga.

— Adevărat... fu din nou de aceeaşi părere Ivanko.

— Pacea îndârjeşte pe om 'la învăţătură şi la ridicarea meseriilor. Pacea dă răgaz omului să se stăpînească pe sine. Pacea arată că omul trebuie să ajute pe om. Pacea ¡face ca omul să gîndească şi să respecte legea. Pacea dă rînduială şi armonie. Omul trebuie să fie părtaşul legii, nu sclavul ei. Vechea lege romană . . . iată adevărul, spuse Dominic.

— Astea-s bune pentru munţii helvetici, nu pentru aici.

Undeva în depărtare o cloşcă sălbatecă îşi chema puii fugiţi
de lîngă cuib. În pădure, dincolo de foşnetul ierbii, se auzea mişcarea sălbatecă a fiarelor chinuite de foame şi dragoste. Se

putea bănui numai după auz, fuga iepurilor prin iarbă, drumul cerbilor printre frunzele uscate şi căţărarea rîşilor pe trunchiurile de pomi.

— Trebuie să ţinem seama, în toate, de ceea ce filozofii numesc „natura umană" îşi continuă Dominic vorba.

— Nu, omul. nu poate fi lăsat în voia acelei naturi, spuse Ivanko. Lui îi trebuie bici şi jug. Numai că biciul să-l mîne pe drumul cel bun ...

— - De aceea a conduce oamenii este o artă, şi aceasta nu poate fi lăsată filozofilor, ci numai regilor, răspunse sigur de sine palatinul.

Deodată un sunet de corn sfîşie liniştea văzduhului. Ivanko sări în sus.

— Mîna pe sabie, prieteni, strigă el. Acest loc e sălaş de hoţi.

— Nu, prinţe, făcu nesimţit Dominic. Cornul a dat semnal de cavaler.

— Să fim gata ... susţinea Ivanko.

— Ai dreptate, făcu şi Peter Albreoht. ridicîndu-se în picioare şi prinzînd minerul săbiei, gata de luptă.

Toţi îşi opriră vorba şi ciuliră uredhile. Crengile pomilor se frîngeau, iar prin iarbă se auzeau paşii greoi, apoi un zornăit de pinteni. Şi deodată, în faţa lor se iviră printre pomii pădurii doi cavaleri. înalţi, bărboşi, cu mîinile ca nişte lopeţi. Coifurile străluceau în bătaia lunii, iar pe umărul sting al mantiei albe se vedea crucea.

— Pace, în numele Domnului nostru Isus Hristos.. . rosti cel dintîi.

— Pace, în numele Domnului nostru Isus Hristos. . . răspunse pater Dominic. Văd că sînteţi cavaleri, iar noi sîntem oameni de seamă. Iată aici se găsesc palatinul Oliver şi principele Ivanko . . . Aceşti viteji sînt Dragoş, cneaz de Bedeu şi căpitanul Peter A'lbrecht, din neamul oaspeţilor crăieşti . . . iar eu sînt călugăr franciscan, doctor în teologie şi medicină.

— Toate aceste nume ne sînt cunoscute, răspunse teutonul.

— Vă sînt urechile cam mari de măgar... rîse Ivanko în batjocură.

— Urechile nu ne sînt mai lungi ca la ceilalţi oameni, şi nici auzul mai ascuţit, dar glasul ce ne porunceşte sună mai tare ca trîmbiţa. El ne aduce poruncă sfînta, prin rostul marelui magistru Henrich von Walpot, care locuieşte în cetatea numită, din această pricină, Cetatea Neamţului. El vede şi aude pentru noi, şi chiar mai mult, judecă pentru noi. . . astfel că toţi fraţii noştri, tăinuiţi prin păduri, ca noi, sau la vedere, ca cei de la Cuhea, vorbesc şi judecă la fel.

— Cunoşti pe cavalerii de la Cuhea? — întrebă Dominic.

— Toţi sîntem fraţi de cruce şi ne cunoaştem între noi.

— Mă bucur de întîlnirea unor oaspeţi atît de nobili, ispuse celălalt cavaler. Poate că a fost îndrumată de Sfînta Fecioară Maria. Eu sînt templierul Guillaume de Tours iar soţul meu este teutonul Urlioh von Mayerhoff. Sîntem mai mulţi răspîn- diţi prin aceste dealuri şi păduri, slujind cu drag lui Dumnezeu, ajutînd după puterile noastre, pe oameni ... şi pregătindu-le trupul şi sufletul pentru timpul cînd Sanctitatea sa Papa va porni o nouă cruciadă, pe care o aşteptăm cu toată rîvna şi credinţa.

Între acestea, Domokoş aduse o jumătate de oaie trasă în frigare. Atunci toţi se întinseră pe jos pentru cină şi după ce părintele Dominic binecuvîntă masa, începură ¡să îmbuce, fiind obosiţi şi înfometaţi.

— E vreo deosebire între teutoni şi templieri, întrebă Ivanko în şoaptă pe Dominic.

— Vezi bine . . . e adevărat că atît teutonii cît şi templierii sînt călugări luptători, dar teutonii se aleg mai ales dintre germani, iar templierii mai mult dintre francezi . . .

Cavalerul Guillaume prinse întrebarea lui Ivanko.

— Pentru că 9Înteţi nobili nu mă sfiesc a vă povesti . . . Noi nu ne temem de cuvîntul spus unui nobil, deşi tot răul ni se trage de la cel care zice că-i cel mai nobil dintre nobili, de la regele Franciéi, Filip.

— El poate fi rege, fără a fi şi nobil, răspunse Dominic.

— Aşa e, prietene . . . De nenorocirile noastre poate s-a auzit şi pe la voi.

— Nu, spuse Ivanko, şi am fi doritori să le auzim.

— Ei bine, iată . . . După ce am fost învinşi de paginii musulmani şi alungaţi din ţara sfîntă, ne-am adăpostit în insula Cipru ... şi pe urmă diavolul a sfătuit pe comandantul nostru să părăsească Ciprul şi să se ducă la Paris.

— Ce, voi aveţi legături eu diavolul? ... se repezi Ivanko.

■— Asta a fost o vorbă . . . vreau să spun c-am nimerit prost.

La Paris am dat de Guillaume de Nogaret, cancelarul, om mai rău dedît însuşi diavolul. El ne-a bîrfit, ne-a prigonit, pînă ce am fost nevoiţi să fugim care încotro am nimerit . . . şi mulţi am găsit 9căpare la aceşti fraţi ai noştri, cavalerii teutoni, tot atît de buni creştini, pe cît de viteji oşteni. în felul acesta am ajuns aici, din îndepărtata Francié.

— Şi aici ce faceţi?

— Ţi-am spus că ajutăm oamenii din popor. îi ajutăm cu spiritul, fiindcă oamenii de pe aici au căzut în grozava rătăcire bogomi'lă, de care primejdie nici stăpînul lor Bogdan ii-a fost în stare să-i ferească.

Principele înghimpa cu privirea, atît îl înverşunase vorba cavalerului. De unde pînă unde Bogdan ...Plimbarea depăşise timpul socotit de căpitan pentru a ajunge la Baia Moldei. Se găseau în a cincea zi... Poate se rătăciseră prin. drumurile neumblate şi pădurile vrăjmaşe . . . Nu le mai era aminte de turmele mari de sălbăticiuni sperioase, nici de frumuseţile ţinutului şi ale cerului. Pe măsură ce înaintau, desişul sporea şi, ca să poată trece carâle cu boi, trebuiau să doboare crengile potrivnice . . .

Deodată, Zakar se opri în faţa unui perete stîncos ascuns de pădure. Pereteile era despicat şi tufe de roşcuţe ascundeau despicătura.

— Aproape, pe aici, locuieşte un pustnic, spuse Cîndea vătaful, şi depărtînd cu amîndouă mâinile ramurile încîlcite ale tufişului, făcu loc principelui Ivanko, care înaintă urmat de Peter Albrecht şi Dominic.

— Ce ne poate spune un călugăr bătrân şi murdar? ... îşi dete Katalin cu părerea.

Dar oricît ar fi vrut să fie pe placul frumoasei fete, toţi se luară pe urma căpitanului, care socotea plimbarea drept o ispravă de război, şi la război el nu cunoştea nici blîndeţe şi nici frumuseţea purtării faţă de femei.

Duşi de Cîndea, toţi oaspeţii coborîră de-a lungul unei poteci tăiate între două rînduri de plopi. înserarea se lăsă pămîntie. Cele din urmă lumini ale amurgului soînteiau ca o pulbere de cenuşă. Totul era liniştit, numai un rîuleţ clocotea undeva, în apropiere. Şi deodată, întunericul se înălţă în faţă-le pieptiş. Luna, venită dinapoia arborilor, răspîndea o lumină argintie. Acum puteau întrezări o colibă între doi piepţi de munte. Fără sfială, Ivanko împinse uşa. Un muc de luminare aşezat pe vatră, lumina slab, dar destul ca oaspeţii să poată intra înăuntru. Meşteşugul zidirii colibei era foarte simplu. Trunchiuri descojite şi crengi mai groase, cioplite, legate strîns prin împletituri de nuiele şi tencuite pe dinăuntru cu pămînt muiat cu apă. Două ferestre lungi cît două palme lăsau să treacă o lumină cenuşie. Ţăruşi groşi, de lemn cioplit încheiau perete de perete iar deasupra se afla acoperişul pieziş, ca de biserică, acoperit cu stuf şi păpuriş şi sprijinit de căpriori bătuţi în ţăruşi. în fundul tindei se vedea o uşă scundă şi îngustă. Ivanko trase de retez, o deschise şi dădură cu ochii de 0 chilie mică. Un pat de lemn, acoperit c-un lăvicer, o vatră şi o masă cu trei scaune joase, alcătuiau lucrurile de trebuinţă ale stăpînului. Căci locuinţa nu era pustie. La masă se găsea un ins îmbrăcat în anteriu de preot şi c-o scufie în cap, cercetând o carte. Două lumînări, lipite de cîte un taler de lemn, luminau slab încăperea. Văzduhul era plin de miros de ceară, ulei şi tămîie.

Schimnicul nu păru nici mirat, nici speriat de intrarea străinilor.

— Fiţi bineveniţi în această casă, în care lipsa de trufie este singura avuţie... iar smerenia, însuşirea de căpetenie a stăpînului ei...

— Frate, spuse Dominic, noi am înţeles dintru început c? te-ai tras în această schimnicie ca să ocoleşti, poftele cele fără orînduială şi să ¡fugi de mândria .şi de nădejdea deşartă. Deschide inima, şi păsul tău spune-l fără teamă, întrucît ai înaintea ta oameni de omenie şi temători de Dumnezeu . . .

— Eu de oameni nu mă tem, măcar că sînt singur . . . Mă tem însă de prisosul de vorbă, ca omul sortit de bunăvoie gîn- dirii, rugăciunii şi ¡scrisului. . .

— Ce poţi scrie tu? — întrebă Ivanko cu privirea dispreţuitoare.

— Iată ... şi schimnicul luă de pe poliţă un mănunchi de foi.

Dominic nu putu răbda şi numaidecît luă foile, le apropie de luminare, şi după ce le privi, izbucni într-o sfîntă rîvnă:

— Dar cartea e scrisă în limba acestui neam.

Abia acum schimnicul se dumiri că înaintea-i se afla o faţă bisericească.

— Adevărat grăieşti ... eu sînt învăţăcelul cărturar, ca- re-şi trage învăţătura chiar de la un ucenic al lui Ieremia . . .

— Ieremia bogomilul?... întrebă plin de nerăbdare Domi-

— Chiar el. . . Ieremia a avut în preajma lui mai mulţi ucenici cărturari: pe Dobre, Ştefan, Vasile, Petru, Mitran, Ion şi alţii în număr de doisprezece. Şi aceşti oameni sfinţi au avut la rîndul lor alţi ucenici... şi fiecare din aceştia şi-au găsit, la rîndul lor, alţi ucenici. Unul dintre aceşti ucenici a fost şi învăţătorul meu Andrei, care, prin marea-i învăţătură şi purtarea de sfînt ¡se poate socoti ucenic al măreţului Ieremia.

— Atunci, tu eşti bogomil, şi cărţile tale deşartă în lume rodul acestei învăţături?

— Nu mă sfiesc a vă încredinţa despre acest adevăr, pe care singuri îl puteţi vedea după două însuşiri ale mele . .. Schimnicia, fiindcă numai noi, bogomilii, ştim a fi schimnici ... şi după scrisoarea acestor cărţi, scrisă în limba obştei, ca să facem din ea grai dumnezeiesc.

— Dar pe părintele Ioaniohie l-ai cunoscut? se repezi Ivanko.

— L-am cunoscut. . . cît a fost în prigoană, în această schimnicie a fost adăpostit.

— Dar acum unde-i?

— De bună seamă în propovăduire, fiindcă aceasta este cea de-a treia noastră însuşire, ştim să propovăduim . . .

— Şi a întors oamenii la credinţa bogomilă prin propovă- duirea lui? — întrebă Crăciun.

Călugărul ridică în sus mîna lui de iască.

— Ca nisipul de pe vad. Oamenii de prin prejur cred cu toţii în legea bogomilă ... şi eu, pentru dorinţa lor de adevăr, mă zdrobesc a scrie cărţile acestea.

— Dar cum o duci fără de femei? — întrebă Ivanko rî- zînd.

Tocmai atunci Dominic >se aplecase asupra cărţii, ca să arate caligrafului o greşeală, iar principele, supărat că gluma lui n-a prins, se adresă palatinului.

— Să mergem ...

Numai Dominic rămase cu schimnicul. Abia ieşiseră din colibă şi Ivanko se răsti către palatin:

— Prea mult se vorbeşte despre aceşti bogomili.

La care palatinul răspunse îngândurat:

— Ca nişte cîrtiţe mişună aceşti schimnici, parcă pe sub pămînt.

întîlnirea cu schimnicul din pădure scoase din nou la iveală voia bună a călăreţilor. Deşi petrecerea în schimnicie a unui om nu putea turbura cu nimic liniştea ţinutului, totuşi era un semn de viaţă omenească care deschidea nădejdea de a găsi şi alte aşezări mai temeinice. Multă vreme boierii nu au vorbit de- cît despre rostul schimnicului. Dragoş era uimit, Oliver furios de parcă ar fi fost înşelat. Dintre toţi, Ivanko era cel mai nepotolit şi nimeni nu pricepea pentru ce. El cerea lui Dragoş să se întoarcă şi să omoare pe schimnic. Dominic căuta să-l domolească.

— De ce te-ai înverşunat atât, principe?

— Aceşti pustnici ne sînt cei mai aprigi duşmani, spunea el, dar nu putea aduce nici o dovadă.

— Ai cui duşmani?

Dar principele se bîlbîia numai.

— Ai... ai. ..

Şi năpădit de furie, nu găsea răspunsul potrivit.

Deodată, nu prea departe, se auziră strigăte deznădăjduite. Dominic îşi opri calul să poată auzi mai bine ... şi apoi strigă:

— Aldea, Crăciun .. . după mine!

Şi rupînd rîndurile statornicite de căpitanul Albrecht, se repezi în pădure. Aldea şi Crăciun îl urmară. Atunci, cele două femei, Katalin şi Jolan, doritoare de noutăţi, se luară după ei şi în curînd tot pilcul se găsea pe urmele lui Dominic. Drumul se lărgise şi ducea într-o poiană unde se vedea sumedenie de oameni, bărbaţi şi femei.

— Sînt tătarii — făcu Ivanko şi se repezi înainte ca la nişte prieteni.

Dar cineva îi strigă: ,,Opreşte!". Şi în faţă i se iviră doi bărbaţi înalţi, cu suliţe lungi.

înaintea suliţelor, calul principelui şovăi şi tot pilcul de oameni se opri. Numai Dominic însoţit de Crăciun şi Aldea înaintă îndrăzneţ.

— De ce ne opriţi, fraţilor, spuse Dominic. Venim numai cu gînduri bune, gînduri de la Domnul nostru Isus Hristos. . .

Unul dintre oşteni scoase un corn de bour şi trîmbiţă. Ecoul răspunse îndelung şi cînd se făcu tăcere, cei doi ostaşi începură să strige:

— Creştini, creştini! . . .

Dominic descălecă, se apropie de botul calului şi începu să-l mîngîie. Părea mai îngrijorat de soarta dobitocului decît de a sa. Din pădure se ivi în curînd un om cu barbă mare îmbrăcat în haină de piele, însoţit de patru inşi ce păreau ajutoarele lui.

Ivanko le cunojtea limba şi începu să tălmăcească ce spunea străinul. Bărbosul era preot păgîn.
•— Ce cauţi aici, omule? întrebă Dominic.
Spre marea lui mirare, străinul răspunse în limba obştei.
— Eu sînt preotul marelui zeu Swatovit. Tocmai ne pregăteam să-i jertfim nişte leproşi.
Dominic se înfurie.
•—• Cum? Voi jertfiţi oameni?
Preotul rîse.
—■ Noi jertfim leproşi, nu oameni, se încăpăţâna el.
— Şi cum îi jertfiţi? — întrebă nerăbdător Ivanko.
— Le dăm foc, răspunse nesmintit preotul, şi îndreptîndu-se către ajutoare, le porunci ceva în limba lui.

Ajutoarele începură să rupă crengi uscate şi să caute găteje pe care le făceau mormane. Ostaşii tătari aduseră trei pari ce trebuiau pe semne să slujească de ruguri. Acum se desluşirâ şi leproşii, care legaţi de oîte un pom, scoteau din răsputeri strigăte de desnădejde. Între acestea, se apropiase şi Katalin şi îl întrebă pe Ivanko:

— Ce fac?

Preotul lui Swatovit răspunse ca şi cum ar fi fost el întrebat:

— Scăpăm lumea de ei.

Katalin începu să rîdă.

— Katalin ... o mustră Dominic.

— N-auzi că sînt leproşi?... i-o tăie mînios principele.

Deodată, din depărtare, se auzi sunet de corn. Toţi păgânii
se ridicară. Erau neliniştiţi... Un alt corn răspunse din altă parte ... apoi altul, şi altul...

La al patrulea sunet toţi păgînii o rupseră la fugă, iar preotul şi ajutoarele lui se mistuirâ în pădure. Rămaserâ, legaţi, numai cei trei leproşi. Dominic chemă pe Aldea şi pe Crăciun.

— Să dezlegăm pe aceşti nefericiţi... şi îndreptîndu-se către Dragoş:

— Mărite Doamne, să încărcăm pe aceşti oameni într-unui din carele noastre şi să-i ducem la Baia. Acolo, la mănăstirea franciscanilor, se găseşte un spital pentru leproşi. în felul acesta, plimbarea noastră prin aceste meleaguri, ar avea un rost creştinesc, poate adevăratul rost al nostru.

3

Mergeau agale, încă buimaci de somnul trudit al nopţii. Soarele începuse să arunce văpăile de rumeneală printre pomii parcă ceva mai răriţi. Drumul se mai îndreptase şi caii păşeau cu voie bună.

— Tăcere! porunci căpitanul.

Ca la o înţelegere tainică, toţi călăreţii struniră hăţurile şi caii se opriră. Un zvon ciudat se auzea în depărtare. Se desluşea un zgomot aspru. Descălecară, deteră caii în primire slugilor şi porniră spre locul de unde veneau sunetele. Pe măsură ce înaintau, zgomotul se lămurea. Acum se auzea şi freamătul

prelung al Lvorului de apă. Deodată, printre pomi apăru o căsuţă şi în >curînd văzură strălucind un iezăr şi înălţîndu-se un stăvilar.
— O moară! . . . ţipă Oliver.
— Ce-o fi măcinînd? — rîse în batjocură Ivanko . . . Pietre?
Ajungînd lîngă moară, nu mică le-a fost mirarea văzînd în uşă un cavaler.
— Ce fel de moară e asta?... se grăbi să întrebe Ivanko.
— E un firez pentru lemne.
Tocmai atunci venea dinspre pădure un car încărcat cu lemne.
— Un firez mînat de apă? — se minună Crăciun.
— Aşa e... răspunse cavalerul din uşă. E un firez mînat de apă ca >să cruţăm braţele şi sănătatea oamenilor.
Pesemne că el supraveghea numai, căci avea spadă la cingătoare şi era îmbrăcat în mantaua albă eu crucea pe umăr.
— Să vedem, spuse Dominie.
— Face să fie văzut, încuviinţă cornişele.
Cercetară mai întîi stăvilarul pe dinafară, şi lanţurile ce slujesc la ridicarea şi lăsarea stavilelor, scocul, roata ... apoi intrară înăuntru, urcară pe pod, cercetară prăsnelul şi roata pe care se mişca panglica de fier cu dinţi care folosea la tăierea lemnului.
— Mare binecuvîntare a lui Dumnezeu, spuse Dominie, în această moară de ferestruit lemnul.
—• Adevărat... un singur om poate tăia o pădure întreagă în două zile.
— Dar tu ce treabă faci pe a;ci? — întrebă Ivanko pe cavaler.
— Eu sînt meşteşugar şi dreg orice se strică la moară.
— Adică mai mult priveşti.
— În timpul slobod învăţ pe oameni cuvîntul Evangheliei ... iar cînd e de lipsă, apăr locul de tîlharii care se îndulcesc la lemnele tăiate şi făcute seînduri.
— Departe e mănăstirea Molda? — întrebă Dominie.
— Dacă mergeţi, ca pînă acum, prin pădure, e departe, dar dacă luaţi pe drumul bătătorit ce duce la Baia, şi de acolo la vale, atunci veţi găsi mănăstirea cît aţi zice zece pateri şi zece credeuri.
Ivanko făcu palatinului un semn cu ochiul şi-i zise:
— Asta-i mare tîlhar ...
După ce isprăvirăcu moara, plecară. Căpitanul în frunte, ceilalţi după el, iar Ivanko îşi continuă vorba cu palatinul.
— Ar fi bine ca regele să aşeze şi aici o cetate . . . şi arătă către moara din pădure.
— Tot ţinutul acesta va fi stăpînit de rege. . . răspunse palatinul.
Dragoş, care cunoştea părţile locului dinspre Baia, se amestecă în vorbă.
— Ţinutul acesta e plin de munţi păduroşi. Găseşti în el peşteri înfundate, pentru ascunzişuri... chei ocolitoare, pentru fugă ... şi sus pe piscuri, stînci şi bolovani pentru luptă precum şi cazane mai întărite ca cetăţile.

— Acestea toate vor fi în folosul nostru, spuse căpitanul.

— După cum vă va fi înţelepciunea, făcu cu un uşor zîmbet Ivanko. Vă pot fi de folos, dar pot să se întoarcă împotriva voastră.

Căpitanul ieşi din pădure, ca să ia drumul bătătorit ce ducea la Baia.

Dragoş era fericit de întorsătura lucrurilor. împrejurările potriveau gîndurile altora pe calea împlinirii dorinţelor lui . . . Baia îi amintea de Mina, ibovnica lui din tinereţe, mama lui Sas, fiul său cel mare. Fusese meşteră la dragoste. Şi aprigă, le-gîndu-l strîns de amintirea unor zile de tinereţe, cînd, nebun de patimă îşi croia drum spre soarele şi lumina de la Baia. Mina era văduva unui negustor de vite, şi de la moartea soţului, ţinea pe a sa socoteală negustoria, cu vînzări la neguţători poloni, unguri şi armeni.

Mina era săsoaică şi ca toate femeile din neamul ei avea părul bălai numai inele, şi ochii, flori de cicoare. Era înaltă şi bine legată. La atîta risipă de lumină numai buzele prea sîn-gerii se împotriveau... Şi avea un mers mlădios şi cald.. .

Amintirea Minei se înnoda nu numai cu anii tinereţii dar şi cu ani de belşug, cînd îşi ducea turmele de oi şi vite şi herghe-liile de cai pe drumul ce şerpuia de-a lungul Şiretului pînă la tîrgul Baia, de unde îşi întorcea carele jtîline de sloiuri de ceară, de blănuri scumpe şi butii cu ţuica şi vinuri. Căci fusese neguţător şi nu se ruşina de a sa îndeletnicire care-l prisosea mai mult decît roadele ţarinii şi a cîmpului.

Trecură mai întîi un rînd de mesteceni, arşi parcă de ar-gint topit; apoi găsiră un drum de ţară hotărnicit de plopi înalţi, de-a lungul căruia se pierdută în pădurea de fag. Ajunseră în rariştea pădurii şi deodată văzură în depărtare zidurile mănăstirii . . .

După atîtea zile se vedeau acum oameni la muncă. într-o mirişte un copil păzea oile. Mai încolo un lan de grîu întîr- ziat, în care secerătorii stăteau pînă la jumătate înfundaţi. Din oînd în cînd, ocolişurile drumului schimbau priveliştea. Ba o va'le presărată cu pîleuri de copaci, ba o roată de sat cu căsuţele împrăştiate printre pomi.

Ţinutul era viu .. . era locuit... avea un suflet, dar fiecare se simţea singur ...

Deodată, un oîntec se înălţă în tăcerea ce-i înconjura:

— Ascultaţi,... 'spuse pater Dominic.

Melodia venea de undeva de aproape, căci se desluşeau lămurit cuvintele:

„Nu e fapta-a omului Domnul să o miluiască . . . Ca rodul credinţei lui Pus în limba strămoşească ..."

— Eu mă duc să găsesc pe cei ce cîntă, şi va ajung din urmă . .. spuse Dominic şi luîndu-se după glasurile ce cîntau, găsi cinci tineri în jurul unui foc.

Aceştia văzînd un călăreţ lîngă ei, încetară cîntecul.

— Fraţi creştini, nu vă temeţi... şi eu sînt un om al lui Dumnezeu şi nu vă fac nici un rău . . .

— Nu ne temem decît de Dumnezul cel bun. .. fiindcă împotriva Dumnezeului cel rău ne apără legea noastră . . .

— Am înţeles. . . sînteţi bogomili.

— Da . . . răspunse cel mai îndrăzneţ. Noi ascultăm de legea cea adevărată a lui Ieremia.

— E păcat să vorbeşti astfel, frate. . . Iată, colo este o sfîntă biserică, unde se găsesc călugări care vă pot învăţa adevărata lege a lui Christos.

Bogomilul răspunse răstit:

— Aceşti preoţi mincinoşi care grăiesc împotriva duhului!... Ei botează cu apă, cel mai mare păcat. .. adevăratul botez e numai în duh . ..

Ca om cinstit ce era, Dominic trebuia să recunoască puterea propovăduirii bogomile ... Se împlineau cinci ani de cînd, luat în armata craiului ungur ca chirurg, cutreiera aceste ţinuturi locuite de oameni cu grai latin şi îşi putuse da seama el, nominalistul, că oamenii din locurile ţinute sub propovăduirea bogcmilă căpătaseră în vorba lor o lumină şi o tărie, deosebită de cei ţinuţi în strînsoarea ortodoxiei. Lim'ba este ca pasărea Phenix, se poate mistui prin foc şi poate fi prefăcută în cenuşă, dar învie şi capătă viaţă îndată ce o putere o strînge şi o împiedică să se risipească în vînt... Se gîndea cu drag la timpul eînd se va întoarce la Bolognia şi Paris, purtat de dorul de învăţătură, sau în sfînta mînăstire a franciscanilor din Ile de France, şi va face cunoscut tuturor podoabele de limbă de prin locurile acestea necunoscute.

4

Tîrgul Baia se întindea pe cele două maluri ale rîului.

Rîul curgea între două costişe, una pe care roboteau oameni de toate neamurile ca să scoată sare, argint şi aur, numită Baia veche, cealaltă alcătuind ceea ce se numea Tîrgul Moldovenesc. Lucru văzut, numai în Tîrgul Moldovenesc se găseau locuinţe mari şi statornice. în vatra băieşilor nu se aflau curţi cu ziduri ci numai colibe şi bordeie în care trăiau amestecate toate neamurile pămîntului: unguri făloşi, italieni cioplitori în piatră şi buni cîntători, nemţi pricepuţi în toate meşteşugurile, ucraineni păgîni, Ieşi grozăviţi la vorbă şi leneşi la treabă şi în fine cei mai mulţi, moldoveni cărora toţi ceilalţi le spun vlahi.

în schimb, Tîrgul Moldovenesc nu-şi desminţea numele. Se găseau acolo uliţe îmbuturate, curţi săseşti cu gard de lemn şi porţi mari lucrate în florături; era o uliţă mare unde boitele meşteşugarilor se găseau strîns lipite şi în care lucrau tot felul de meşteşugari, mai ales pielari, cizmari, croitori, lemnari şi olari. Tîrgtil era ocîrmuit de şoltuz şi pîrgari, în timp ce oamenii din Baia Veche, de starostii breslei băieşilor.

După vrerea lui Dragoş, convoiul ocoli Baia şi intră pe podul ce unea cele două părţi ale tîrgului. Toată lumea cunoştea graba lui, şi pentru ce intrase în tîrg. Toţi ştiau că era timp îndelungat de eînd era împătimit de frumoasa sasă şi deşi nu mai era tînăr, totuşi timpurile tinereţii şi azi îl mai legau.

Căpitanul, parcă în ciudă, îi spuse:

— Am făcut o greşeală trecînd uşor pe la băile de sare şi de argint. Iată o marfă care ar trebui să ispitească mai mult pe rege decît pădurile cu toate sălbăticiunile lor.

Palatinul se simţi îmboldit de cuvintele căpitanului.

— E greu de priceput unei minţi de rînd gusturile şi gîn- durile unui nobil. Ţi-am mai spus căpitane, regele este cel dintîi dintre nobili, şi cea mai de căpetenie îndeletnicire pentru un nobil este vînătoarea ... Nu-i aşa, nobile Dragoş?

— Adevărat. .. Cea mai de căpetenie .. . dar, adăugă Dragoş, ea vine numai după îndeletnicirea războiului.

, în tîrg pilcul se alcătui altcum. în frunte mergeau Dragoş cu Oliver. Toţi recunoşteau lui Oliver întâietatea nobleţii, iar lui Dragoş graba patimii.

Străbătură uliţa meşteşugarilor şi ajunseră la o curte largă împrejmuită de un gard de lemn. Aici Dragoş dete semn de oprire. Era casa văduvei Mina, mama lui Drag Sas. Boierii des- călecară şi slugile duseră caii la grajd. Curtea în care pătrun- seseră avea aceeaşi înfăţişare ca pe vremea răposatului ei băr- bat, aşezare potrivită şi pentru frumuseţea tîrgu'lui dar şi pentru muncile cîmpului.

Ceea ce uimi pe toţi, erau numeroasele turme de oi care umpleau curtea şi călcau straturile de nalbă şi bujori şi doborau trandafirii roşii şi albi care împodobeau faţa casei.

Văduva Mina se arătă foarte bucuroasă de sosirea înalţilor oaspeţi, dintre care pentru doi sufletul ei striga de iubire. Numaidecât se întinse masă mare de popas, căci stăpîna era şi bogată şi iscusită ... Şi abia boierii se spălară şi îşi potriviră pe dîte un scaun oasele scrîntite din locul lor, că friptura de miel şi începu să umple casa cu abur de cimbru şi leuştean.

Casa văduvei avea şi un prînzitor. Aici, pe o masă lungă acoperită cu o pînzitură albă se găseau blide şi cîte un cuţit şi o lingură pentru fiecre oaspete. Dar ceea ce a mirat mái cu seamă a fost ivirea unui boier necunoscut, îmbrăcat bogat, cu cisme tătăreşti şi pumnal haiducesc la brîu. Era un tînăr frumos, cu chipul fraged dar ochii vii şi mişcări agere şi puternice.

— El e domnul Vlaicu, fiul lui Alexandru Nicolae Basarab, spuse Mina.

Palatinul schiţă o mişcare de nemulţumire dar Mina con- tinuă:

— El a adus din Muntenia turmele de oi pe care le- aţi văzut în curte.

Ivanko găsi de bine să-şi dovedească încă o dată vorba-i păcătoasă.

— Ciudat principe, spuse el cu glas tare, cînd mînă turmele în loc să con/ducă oştiri.

Vlaicu, care vorbea cu Crăciun, se îndreptă spre Ivanko.

— Nu ştiu unde şi cînd lupţi principe, dar aş vrea să ne întîlnim spre a-ţi dovedi că sînt tot atît de bun conducător de oşti pe cît sînt de bun oier.

Mina aduse trei ulcioare de vin alb dintr-un ocol ce-i zice al Tecuciului şi două cu vin negru din alt ocol, cel al laşului. Cînd oaspeţii gustară din vin, limbile li se dezlegară. Mai ales cu toţii voiau să aibe ştiri de la Curtea de Argeş, unde Alexandru Nicolae domnea în tovărăşia tatălui său, bătrî.nul Basa- rab, duşmănind pe toţi craii învecinaţi, mai cu seamă pe craiul unguresc. Orice vorbă, orice mişcare a feţii sau a braţului tînă- rului Vlaicu, amintea oaspeţilor maramureşeni înfrângerea regelui maghiar. De aceea cu toţii îl pîndeau să-i prindă un cusur sau o vorbă proastă. Dar principele Basarab deşi tinerel, nu se lăsă nici prins şi nici îmboldit. Avea privirea ageră şi vorba sprintenă.

— De cînd tata a cuprins cetăţile Licostoma şi Maurocas- tro ...

— Cum?! ... îl întrerupse Ivanko, doar acele cetăţi erau tătăreşti. Cine a îndrăznit să le atace?

— 'Chiar eu, răspunse Vlaicu. Acele cetăţi se cheamă în limba noastră Chilia şi Cetatea Albă ... cândva ele au fost ale patriarhiei din Constantinopol; azi cînd la Curtea de Argeş avem mitropolitul nostru, de drept ni se cuvin nouă.

— Ar fi bine să întrebi şi pe Atlamos, mai marele tătarilor.

Vlaicu rîse.

— L-am întrebat cu puterea armelor ... şi răspunsul mi-a plăcut. .. Dar parcă m-am îndepărtat de ce voiam să spun . .. şi o luă de la început:

— Deci, după ce tata a cuprins Chilia şi Cetatea Albă, am cunoscut mare sumedenie de oameni... şi păgâni, şi creştini, şi am aflat multă înţelepciune, căci poruncile şi legile sale, Dumnezeu nu le grăieşte prin rostul unui singur neam şi din fiecare casă se poate naşte unul care să fie străpuns de săgeţile Duhului Sfîtnt.

— Eşti tînăr, fiule, îl întrerupse Dominic, dar Dumnezeu ţi-a descoperit un mare adevăr.

Crăciun luă paharul în cinstea principelui Basarab. Acesta fără să se îngâmfe îşi urmă liniştit vorba sa.

— Genovezii, cei mai vestiţi marinari, caută mai cu seamă stejari din ţinutul vostru, cu care înfăptuiesc cele mai trai- nice vase; şi noi oamenii din ţara lui Basarab ne fericim cu sarea pe care băieşii o scot din măruntaiele pămîntului chiar în acest minunat tîrg, şi de vinuri cum nu se află nici la Bizanţ. Şi peşte mare şi gustos se găseşte îmbelşugat în Dunăre şi în celelalte rîuri. Măcar că şi alte ţări sânt binecuvântate de Dumnezeu, nici una nu dă asemenea rod ca aceste rîuri moldoveneşti ...

— Te-am prins, strigă principele, asta-i ţinta ta, să iscodeşti bogăţiile acestei ţări, nu să vinzi oile tale.

— Dintre toate bogăţiile, numai una m-ar ispiti, care la voi boierii băştinaşi trece nebăgată în samă: caii. . . Neguţătorii armeni şi greci plătesc aur curat pe un asemenea armăsar... dar nu de asta am venit. Nu mă sfiesc a spune că noi voim a goni pe tătari din aceste ţinuturi pentru că la noi nu mai încape ţara de atîta lume. Pentru că bunicul, şi apoi tata, au aşezat multe rânduieli după felul împărăţiei Bizanţului: au

împuternicit dregători şi boieri mulţi cărora le-au dat hrisoave domneşti, au înstăpînit pe toţi ostaşii dîndu-le vatră de casă, ocol de vite, pămînt de lucrat, vii şi livezi pentru pomi roditori.. . Nu mint, dar ţara a devenit neîncăpătoare şi de aceea vrem să alungăm pe tătari şi să luăm tot cuprinsul de la Dunăre şi pînă la Baia.

— Te-am prins din nou principe, rîse Ivanko, numai că în drumul tău dai de ţara Berladului, ţară din moşi-strămoşi a mea.

— Dumnezeu va hotărî a cui este.

— înalţi prieteni, se amestecă şi Dominic în vorbă, dar uitaţi în toata socoteala voastră şi Sfântul Scaun... Pe aici sînt mulţime de mănăstiri şi biserici catolice iar misionarii îi găseşti la tot pasul.

V'laicu rîse.

— Părinte Dominic, vorbeşti ca mama mea vitregă, doamna Clara, şi e uşor de înţeles ... E un lucru la care m-am gîn- dit. Sînt două mari moşteniri care apasă asupra noastră: puterea papii şi puterea împăratului Ioniţă. Ei bine, noi basarabii am ales puterea moştenirii lui Ioniţă.

Oliver, palatinul, ca să pună capăt unei vorbiri înfierbîntate spuse:

— Dar vremea a trecut, şi noi va să ajungem înainte de asfinţit la mînăstire.

Toţi mai închinară un pahar în sănătatea gazdei şi apoi se îndreptară spre grajduri, unde slugile scoaseră caii odihniţi, înşeuaţi şi gata de plecare.Mănăstirea Molda se găsea la o jumătate de zi depărtare de marginea tîrgului, înălţată pe un dîmb gol. Din pricina schimbării de înfăţişare a văzduhului, părea că se leagănă lin în adierea vîntului. Dincolo de mănăstire spinările dealurilor goale săltau pînă-n zare unde cercul de păduri încheia cerul cu pămîntul. Nici un pom răzleţit, nici o turmă de oi nu oprea desfăşurarea pînă-n hotarul pădurilor. Chiar de la poalele dealului se puteau vedea, deoparte, culmile coborînd tărăgănat înspre Iaşi, iar de cealaltă parte, un podiş în pantă, sfiirşindu-se în apa Mo'ldei. La ieşirea din tîrg, de-a lungul drumului, stăruiau cîteva căsuţe sărăcăcioase, aooperite cu stuf, întreg cuprinsul părea o insulă de lumină înţepenită în jurul bisericii din pustiul împădurit.

O clădire de piatră, înconjurată de zid, cu măreţe turnuri colţuroase, aducînd a cetate, era mănăstirea din Baia. Biserica şi chiliile călugărilor se aflau înlăuntrul zidului. Călăreţii pătrunse-ră pe sub bolta înaltă a turnului dinspre drum. Dincolo de zid se vedeau grădini cu flori în faţa chiliilor şi grădini cu pomi roditori în preajma bisericii.

Călăreţii descălecară şi deteră caii în grija lui Domokoş care făcu tabără în jurul mănăstirii pentru toţi gonacii.

Portarul trase dlopotele vestitoare de oaspeţi aleşi şi în curînd coborî întru întâmpinarea lor pater Bernard, stareţul. Era un om binevoitor; rîdea din plin după fiecare vorbă bucălîndu-işi obrajii şi săltîndu-şi pieptul şi pîntecele la fiecare hohotire.

Pater Dominic arăta repede obîrşia fiecărui nobil.

— După înălţimea rangului, iată aici pe Ivanko principe de Moscova .. . apoi pe Oliver, palatin regal. . . Dragoş, cneaz de Redeu şi fiul său Drag, nobil de Sas.. . care deşi nu-s de legea noastră au dreptul după rang şi vitejia pusă în slujba regelui, la găzduirea voastră.

Dominic numi pe rînd şi pe ceilalţi oaspeţi, iar Bernard îi pofti pe toţi la odihnă, dueîndu-i într-o sală mare, unde se mai găseau dîţiva călugări.

— E ora cînd fraţii, obosiţi de muncă, au dreptul la odihnă. Acum îşi spun unul altuia gîndurile, şi .. . toate sînt închinate lui Dumnezeu şi ştiinţei. Trebuie să ştii, frate Dominic, că aceşti călugări, veniţi din mari depărtări, sînt cărturari care, în singurătatea de aici, vor să cerceteze ştiinţa şi filozofia, de-parte de zgomotul şi neliniştea oraşelor ...

— Pater Benedict, nu ma cunoşti? — strigă plin de veselie Dominic, îndreptîndu-se spre unul din călugări.

— 'Cum să nu te cunosc . .. N-am învăţat laolaltă la Paris?

— La neuitatul nostru maestru, William de Occam.. . spuse Dominic. Şi apoi, noi franciscanii[6] nu sîntem fraţi oriunde ne-am afla?...

Benedict nu răspândea în jurul lui farmecul lui Dominic. Reverenda atîrna pe el şi, deşi era un om voinic şi în floarea vîrstei, în adînciturile frunţii priveau fără strălucire doi ochi cenuşii. Pe chipul lui era ştearsă orice urmă de spirit, ca să rămînă numai carnea orânduită în trăsături grosolane, iar buzele sale subţiri dovedeau închircire sufletească.

— Da, frate ... în aceste locuri depărtate şi dosite putem vorbi în voie de marele nostru frate nedreptăţit şi prigonit, de William de Occam ...

Dar Benedict, privind roată spuse în şoaptă:

— E bine totuşi să fim băgători de seamă ... în funcţiunea mea de capelan al regelui, am fost trimis în diferite rînduri la Veneţia, să mijlocesc un tratat de alianţă între republică şi rege, şi din aceste călătorii am învăţat că prin tăcere mult aduni iar cu vorba tot risipeşti . . .

— Acest dispreţ pentru vorbă nu şade bine unui nominalist[7]. Numai cu vin tul poate împăca raţiunea cu credinţa .. . spuse Dominic.

Benedict nu răspunse de-a dreptul, ci îşi urmări gândul:

— Acum mă găsesc în trecere spre noua mea reşedinţă episcopală . ... căci prin bula papală din anul acesta am fost numit episcop de Şiret. Mai zăbovesc cîtva timp pe aici, ca să-mi însuşesc limba ţinutului, fiindcă, tot printr-o decizie papală, clericii şi episcopii trebuie să cunoască limba locuitorilor.

— Asta-i o măsură cît se poate de înţeleaptă ... în afară de faptul că singura realitate, care răspunde conceptului, este Cuvântul, vei putea, cunoscând limba, sa vezi în acele ţinuturi mtilte neînţelegeri şi prigoană, legate de cuvînt.. .

Cei doi călugări se pierdură repede în discuţiuni asupra învăţăturii apusene...

înţeleg pricina surghiunului tău, frate Benedict ... el are ceva asemănător cu al meu. Noi învăţăceii minunatului decan, sîntem prigoniţi. Atît discipolii lui Toma de Aquino cît şi acei ai lui Scot Duns ne duşmănesc ... şi minunatul frate Occam poate, de boală şi de inimă rea, o fi pe patul de moarte la Paris... El ne-a

6 Franciscan = călugăr (sau călugăriţă) membru al unuia din ordinele fondate de Francesco d'Assisi: fanciscani sau minoriţi — 1209; clarisele — 1212; terţiarii. Se mai consideră sub aceeaşi denumire şi cei aparţinînd unor ordine întemeiate ulterior, cu rfeguli asemănătoare (ex.: capucinii).

7 Nominalism = Curent filosofic medieval care susţine că numai lucrurile individuale există cu adevărat, noţiunile generale (universale) nefiind decît simple cuvinte, nume ale lucrurilor. între principalii reprezentanţi se ■numără Roscelin din Compiegne, Duns Scot, W. Occam.

arătat că mintea noastră nu-i în stare să cuprindă şi să înţeleagă transcendentul...

Prinţul Ivanko izbucni în rîs.

— Ce-i aia transcendentul?... Gînd trîntesc o femeie în pat, sînt sau nu în transcendent?

— Prinţe, uiţi că te găseşti într-un locaş al lui Dumnezeu ...

— Oare ,nu tot Dumnezeu a lăsat să trînteşti femeia în pat şi să te arunci asuipră-i?... rîse Ivanko.

— Sînt aici şi două tinere femei, care se ruşinează, spuse Dominic.

Dar tocmai atunci intră un călugăr şi-i spuse ceva la ureche lui Benedict.

— Vorbeşte tare, pater Tomas.. . noi nu avem ascunzişuri ... şi aceşti oaspeţi vor fi fericiţi să te asculte şi să te cunoască.

— îl cunoaştem, spuse Drag. E vistiernicul acestui sfînt lăcaş şi e însărcinat cu strîngerea dărilor pentru mănăstire.

Atunci pater Tomas începu să povestească despre greutăţile întîmplate. Se schimbaseră timpurile şi oamenii... Un duh rău, un duh de răzvrătire, prinsese viaţă în sufletul oamenilor şi aceştia se împotriveau sa plătească dările.

— Poate nu e sufletul de vină, făcu Dominic împăciuitor, poate e blestemata erezie bogomilă[8] de vină .. . erezie care încearcă întoarcerea la păgînism crezând în doi dumnezei: unul al bindui şi altul al răului, şi care vrea ,să nimicească viaţa, oprind căsătoria, mai rău încă, vrea să nimicească în întregime biserica noastră creştină, atît cea apuseană cît şi cea răsăriteană.

La auzul acestor cuvinte blajine, Benedict se înfurie. Ochii lui împroşcau sclipiri de oţel.

— Erezia este un pretext bun pentru răi şi vicleni. Bogo- milii sînt fraţi buni cu catarii[1] ... şi cu toţii ştim cum au sfîrşit catarii cînd au întâlnit oameni de virtutea lui Simon de Mont- fort şi a închisorilor papei Grigore al IX-lea.

— Vorba ta nu e pilduitoare, fiindcă nici Simon şi nici inchizitorii n~au izbutit decît să-i alunge şi să-i schimbe din

8 Bogomil = Adept al bogomilismuifili, o doctrină creştină eretică, bazată pe dualismul binelui ţi al răului. **A** Fost influenţată **de** gnosticism. Larg răspîndkă în secolele X—XV, mai cu seamă în Peninsula Balcanică şi în Rusia. Avînd un caracter antifeudal a fost aspru persecutată. Conform tradiţiei se socoteşte că ea a fost fondată de preotul Bogomil, care a predicat în Bulgaria între 927—950 e.n.

catari în valdeeni[9], cazari sau patareni[10]... la fél de eretici şi de primejdioşi.

— Te asigur frate, că în diocezia mea, în Şiret, nu va rămâne nici urmă de eretic, fiindcă eu sînt investit cu putere de inchizitor şi mă voi folosi de ea . . . nu mă voi lăsa dus de minciunile leneşilor şi hoţilor.

— E numai răzvrătire în gîndul făptaşilor . . . întări vistiernicul mînăstirii.

— Vezi frate, îl agrăi Benedict de-a dreptul pe Dominic, ăsta-i duhul răzvrătirii pornit de la Occam, care a răbufnit, de la Paris, tocmai aici...

Chipul lui Dominic se posomori. Două umbre subţiri ca nişte dungi negre coborîră în jos, din colţul buzelor.

— Cum?. . . oare tu să-l fi părăsit pe minunatul Doctor Invincibilis? întrebă cu amar Dominic. O ştii bine, ca şi mine, că în urma certei cu papa, a fost alungat din ordinul nostru şi pedepsit la închisoare pe viaţă şi dacă n-ar fi găsit adăpost la regele Bavariei, azi de bună seamă nici n-ar mai fi în viaţă ... Eu nu pot uita o clipă că el a demonstrat, pînă la evidenţă, adevărul nominalismului, care pentru mine ca medic şi filozof, este pîinea mea sufletească cea de toate zilele.

9 Vakleeni = Valdensi = Adepţi ai unei secte care propovăduia concepţii ascetice severe, asemănătoare cu cele ale catarilor, albigenzilor, bogo- mllilor şi fraţii boemi, fundată în 1176 de către negustorul din Lion, Petrus Valdesius. Secta a fost crîncen prigonită de inchiziţie căci reprfezenta o reacţie a păstorilor alpini împotriva feudalismului şi a papalităţii.

10 XIV) înrudită cu bogomilismul, care respingeau ierarhia catolică şi conside

— Dar palatinul Oliver frînse vorba:Cucernici părinţi, mă bucură foarte mult că mi-a ajuns la cunoştinţă plîngerea voastră. Eu sînt omul regelui şi voi lua măsuri ca dările să fie plătite la zi, pentru că altfel răul se poate întinde ... azi nu vor să plătească bisericii, mîine nu vor plăti nobilului . . . poimîine nu vor plăti regelui. Unde vom ajunge?... La o adevărată răzvrătire. Aşa şi-au pornit saşii răzvrătirea de acum treizeci şi cinci de ani.

într-acestea un călugăr veni să-i vestească, din partea superiorului, că cina era gata. în refectoriu, împreună cu stareţul Benedict, se mai găsea un prelat.

— E monseniorul Vitus de Monteferreo, provincialul nostru, care a fost numit de curînd episcop de Milcovia, spuse Benedict. El va avea lipsă de sprijinul vostru.

Vitus avea înfăţişarea cărturarului. înalt şi slab, cu părul încărunţit pe la tîmple, purta ochelari mari care-i ascundeau în parte ochii albaştri. De pe buzele lui rase, se desprindea un surîs cald. Pe c'ît era Benedict de vulgar şi de răutăcios la înfăţişare, pe atît era Vitus de aristocrat şi de blînd.

— Mă bucur mult de sosirea voastră . .. iată, eu aici am găsit o comoară.

Oliver şi cu Dragoş tresăriră. Şi regele Ungariei vorbea de o comoară, comoara templierilor ... Dar repede se dumiriră. Vitus vorbea de o altfel de comoară.

— Am găsit aici documente pe care nici în biblioteca Vaticanului n-am reuşit să le aflu. E o desfătare să poţi descifra în viitoarea timpurilor, adevăruri cunoscute numai de marii cărturari ai altor vremi ... Şi observînd cu atenţie împrejurările am ajuns la gîndul că şi neamul acesta al moldovlahilor îşi are obîr- şia tot în îndepărtata ţară a Italiei.

— E un gînd la care am ajuns şi eu, spuse Dominic, studiind limba acestui popor. Cuvintele lui ne duc de-a dreptul la Roma.

Dar discuţia lor fu întreruptă de rîsul hohotit al lui Ivanko.

— Mai slăbeşte-o cu Roma ... Mo'ldovenii sînt neam bun cu ucrainenii şi moscoviţii.

Fără a ţine seama de întrerupere, Dominic îşi urmă vorba.

— Monseniore, drumul vostru va fi spornic. Eu cunosc bine căpeteniile şi obştea acestui neam. Sînt de lege răsăriteană, fiind însă de obîrşie latină, uşor vor fi aduşi la credinţa firească firii lor, la credinţa catolică.

— După cum ştii, eu sînt jurist... la mine istoria şi patima dreptului roman, depăşesc vocaţia misionară.

— Vei găsi aici dovadă ¡strălucită despre temeinicia acestui drept, întîlnind în obiceiurile şi orînduirile acestui neam moştenirea legilor romane.

— Asta va fi îndeletnicirea mea de căpetenie . ..

— Ce studiu minunat... se înflăcără Dominic ... Iată că romanii, după ce au cucerit mai întâi lumea cu spada, au

cucerit-o a doua oară prin crucea lui Hristos... şi acum a treia oară o vor cuceri cu puterea dreptului...

— Adevărat, încheie Vitus... Dreptul roman, aşa cum a fost glăsuit prin rostul marilor jurisconsulţi de la Roma — Caius, Ulpian şi Papinian, este o pregătire la gândirea şi simţirea creştină. Isus Hristos a descoperit, prin moartea Lui, evanghelia dreptului în sufletul oamenilor ... iar dreptul roman ne învaţă s-o aplicăm prin legile laice.

În biblioteca mănăstirii Molda, se intra printr-o uşă scundă de lemn şi deodată apărea o vastă încăpere. Toţi boierii fură uimiţi cum se putea ca într-o clădire aşa de modestă la înfăţişare să se ascundă aşa sală mare. Zidurile erau acoperite cu dulapuri în oare se găseau cărţi şi zapise.

— Iată, zise Vitus, luînd cîteva foi de pe masa ce se găsea în mijlocul sălii, aici sînt diplomele de înnobilare ale voievodului Niculae şi ale fiilor săi, comiţi de Ugocea şi de Maramureş, care au luptat alături de rege împotriva lui Csak Matei... De asemenea, diploma lui Petre, comite de Bereg şi a lui Ştefan, castelan de Seleuş şi a lui Danciu, fiul lui Toma cuceritorul cetăţii Nylad devenit castelan de Muncaci şi comite de Bereg şi Ugocea ... Toţi aceşti viteji au luptat alături de rege âmotriva răzvrătiţilor Csak Matei, Zah Felician, Aba şi Amade... Este un bun obicei ca diplomele nobilitare să fie redactate în mai multe copii, dintre care una să fie păstrată în arhiva mănăstirilor. Se poate reface, nu cu aproximaţie, ci cu certitudine istoria acelor timpuri.

— Monseniore, vorba ta este o încântare pentru mine, nominalistul ... Eu cred că universalul nu este o realitate, un „res" ci numai un Cuvânt. Pentru mine, singurul lucru real este individul.

— Cu aceste teorii, o să ajungi un răzvrătit împotriva bisericii, ca şi Occam, spuse Benedict.

Pe Vitus nu-'l interesau certurile filozofilor.

— Mai sînt şi alte documente de mare preţ, zise el, şi.. . 'cu voia Sfîntului Părinte aş vrea să le duc la biblioteca Vaticanului.

Tuşi puţin să-şi dreagă glasul. Ochii 'lui albaştri erau tari la privit dar vorbind de documente, privirea i se îndulcea şi un suris mulţumit îi lărgea faţa.

— Am aici scrisoarea papei Inocenţiu al III-'lea, către Io- niţă, împăratul de la miazăzi, în care-i aminteşte de obîrşia sa romană.

Şi ducindu-se la un dulap, trase zăvorul, scoase un pergament şi-l ceti:

— Audito quod de nobili urbis Romae prosapia progenitores tui originem traxerunt. .. "[11]

Şi mai departe:

11 — „Auzi că strămoşii tăi îşi trag originea din nobila stirpe a oraşului Roma..."

„Populus terrae tuae, qui de sanguine Romanorum se asserit desceiidisse" . . .[12]

6

După masă, Vitus pofti pe Dominic la o preumblare prin grădina bisericii. Acesta era foarte fericit găsind un cărturar pe potriva sufletului său. Iar Vitus vedea în Dominic un ajutor în lucrarea cu care fusese încredinţat de Sfîntul Scaun.

— Fiind încredinţat cu întoarcerea Ia adevărata credinţă a schismaticilor răsăriteni aş dori mai întîi să cunosc firea şi datinile lor ... Fiindcă Sanctitatea Sa are gînduri înalte. El doreşte catolicizarea întregului răsărit prin mijlocirea acestui neam de obîrşie latină.

— Papa este bine informat.. .

— Ţi-am spus că Sfîntul Scaun are documente despre latinitatea acestui neam ... ţi-am citit şi scrisorile către Ioniţă, împăratul valaho-bulgar, tot de obîrşie romană şi el. . .

Vitus se opri din mers şi apoi oftă.

— Şi totuşi ne vom lovi de mari greutăţi.

—■ Ştiu . . . răspunse Dominic, de puterea limbii.

— Aşa e.. . dar Sfîntul Scaun a găsit mijlocul să înlăture această greutate.

Dominic încercă să ghicească cu privirea gîndul de pe obrazul lui Vitus.

— Adevărul spuselor mele porneşte de la fapte hotărâte cu mulţi ani în urmă, de la conciliul de la Lyon, cînd acum şaizeci de ani, papa Grigore al X-lea a poftit să facă o împăcare între răsăriteni şi apuseni. . . Gîndul papei Grigore a trecut la înfăptuire acum treizeci şi trei de ani, cînd papa Nicolae a întemeiat a treia biserică, numită „unită", răsăriteană după cult dar ascultând de Roma. Această biserică unită ¡a cîştigat ¡mulţi credincioşi, mai cu seamă în rîndurile ucrainienilor, polonilor şi armenilor.. . iar acum a început propovăduirea ei în ţara lui Basarab, Transilvania şi ţările vecine.

— Doamne, ¡cum de nu mi-a venit şi mie în gînd aceasta? ... Va fi o credinţă pe potriva acestui neam.

— Acum înţelegi care este rostul venirii mele în aceste ţinuturi. Trebuie -să întorc pe oameni către Apus prin mijlocirea acestei biserici.

— Prin mijlocirea ei, catolicismul va cuceri întreg răsăritul, îl încredinţa Dominic.

Dar tocmai atunci se auziră strigătele de veselie ale oaspeţilor şi Dominic continuă:

— Dar nu prin mijlocirea acestor oameni . . . Cunosc eu un voievod, plin de duh şi de credinţă ...

— Cine e?

— Voievodul Bogdan de la Cuhea.

12 „Poporul ţării tale, care afirmă (spune) că se trage din sîngele romanilor "

Atît doamna Jolan cît şi Katalin, coborînd din locuinţa şcolii, unde erau găzduite, avură simţămîntul că scapă dintr-o închisoare. Pînă noaptea tîrziu fuseseră silite să asculte,în loc de cuvinte de dragoste, nesfîrşitele discuţii dintre Vitus şi Dominic asupra puterii cuvîntului. Pentru ele călugărul înnebunise. Pînă la urmă, îndreptăţea parcă pe părtaşii bogomili, care de dragul cuvîntului înbrăţişează erezia. De dimineaţă se mai alipise discuţiei şi Benedict, aşa că vorba devenise şi mai aprigă. Şi în drumul ce ducea de la şcoală spre refectoriul mănăstirii, vorba celor trei călugări întîrzia pe doamnele ¡nerăbdătoare.

— Eu, *ca nominalist, spunea Dominic, înţeleg patima bo- gomililor pentru cunoaşterea cuvîntului . . . fiindcă nominalismul, monseniore, în afară de valoarea metafizică, răspunde unui principiu de viaţă al timpului. Nominalismul îngăduie fiecărui neam să-şi dezvolte viaţa şi limba maternă. Prin nominalism, oamenii din ţări atît de diferite ca: Flandra, Bretania, Burgo- nia ... au devenit francezi... şi mă întreb, de ce un locuitor din Oxford şi unul din Canterbury se numesc englezi?... şi oamenii altor ţări ca Saxonia, Bavaria şi Suavia îşi zic germani?

— Ai dreptate, încuviinţă Vitus. De bună seamă că nomi- na'lismul a călăuzit pe Sfîntul Părinte, silind ;pe preoţii şi călugării din ţările răsăritene să cunoască cu de-amănuntu'l limba ţării. Şi, mai mult chiar, nominalismul a călăuzit conciliul de la Lyon în încercarea lui de a împăca şi uni cele două 'biserici, înfiinţmd biserica unită ... Ce păcat că neînţelegerea oamenilor a împiedicat împlinirea unui gînd atît de măreţ.

în refectoriu, ceilalţi oaspeţi îi aşteptau. Dar discuţia era prea aprinsă, ca să poată fi împiedicată.

— Toţi oamenii de bunăr-credinţă trăiesc sub spiritul conciliului de la Lyon, deşi o jumătate de veac ne desparte de acel timp fericit cînd grecii cîntară credeul în latineşte, cu adaosul „Filioque", şi recunoscură, în numele împăratului Mihail Paleo- log, supremaţia bisericii romane asupra tuturor bisericilor răsăritene creştine ... spuse Dominic.

— Şi care a fost rezultatul acelui conciliu? întrebă Bene- dict cu răutate.

— Eşti realist, Prea Sfinte . .. făcu Dominic.

— Adevărat, răspunse Benedict, şi nu mă sfiesc a spune că realismul este adevărata filozofie a bisericii şi, în acelaşi timp, singurul sistem de cugetare potrivit oricărui spirit logic. Deci, vă întreb: care a fost folosul conciliului de la Lyon? . . .

Şi tot el răspunse:

— Patriarhul Bekkos a trebuit să se ascundă în mănăstire, ca să scape de furia poporului . . . Apoi, un conciliu adunat la Con- stantinopol, l-a osîndit... iar mai tîrziu, papa l-a excomunicat atît pe eil cît şi pe împărat. ..

— A rămas ceva, monseniore . .. răspunse numaidecît Dominic. A rămas o mare mişcare de idei, care a dat naştere bisericii unite.

— Eu n-am auzit de aşa ceva, spuse Ivanko.

— Fiindcă nu eşti nici istoric, nici jurist. . . îl repezi Vitus. E adevărat că multe biserici monofisite armeniene s-au unit cu biserica romană, cu dreptul de a-şi săvîrşi cultul în limba şi după ritul obştei.

— Asemenea biserici unite se găsesc şi în Polonia şi în ţara ucrainenilor, mărturisi Benedict, iar noi avem poruncă de la papa să-i ocrotim ca pe cei mai scumpi fii ai săi.

— îngăduind dogma că cele două naturi ale lui Hristos lucrează printr-o singură voinţă, papa n-a făcut un act de trădare către biserica romană, ci un act de mare înţelepciune faţă de creştinism şi de milioanele de schismatici monofisiţi, de al căror suflet el este răspunzător.

— Să plecăm! . .. ţipă Ivanko. După moarte vom avea timp destul să ne lămurim de cîte naturi şi de ci'te voinţe se găsesc în Isus, ... dar acum, picioarele îmi sînt neliniştite şi cer trup de cal.. haideţi la plimbare!

Dominic nu se lăsă răpus de vorba nesocotită a principelui şi spuse:

— Cu atît mai mult trebuie să întărim sfatul Sfântului Scaun privind mişcarea de unire a credincioşilor orientali cu biserica romană, potrivt spiritului concilului de la Lyon.

— Să mergem! . . . pater Dominic, o ţinea Ivanko întruna.

Şi după ci mulţi oaspeţi strigară: „Să mergem, să mergem"
... şi mai vîrtos se auzeau glasurile ascuţite ale domniţei Katalin şi al doamnei Jo'lan.

— Nu vorbeşti ca un adevărat catolic, ¡strigă Benedict lui Dominic la plecare.

— Vorbesc ca un adevărat nominalist, pentru care totul se reduce la individ şi la experienţă.

Dar oaspeţii înconjurară pe Dominic şi cu mare alai fu scos din refectoriu. în curte, caii înşeuaţi aşteptau. Dar pînă să încalece, Dominic tot nu conteni discuţiile.

— Biserica unită răspunde unui sentiment sfânt care trebuie să fie treaz în sufletul adevăraţilor creştini, cel al unităţii bisericii ecumenice .. .

Dar vorba lui rămăsese fără răspuns. Strigătul călăreţilor şi tropotul cailor înăbuşeau vorba.

Nici pe drum Dominic nu-şi găsea astâmpăr. Era eu calul când lângă Crăciun, cînd l'îngă Aldea, cărora li se mărturisea:

— Dacă n-aş fi un cărturar cinstit, ci un om muşcat de şarpele invidiei, nu mi-aşi recunoaşte greşeala ... Se poate -să fi trăit atîta timp prin aceste meleaguri şi să nu fi băgat de seamă acest adevăr minunat că mîntuirea acestui neam este în credinţa unită? . .. Această a mea greşeală ¡îmi măreşte şi mai mult preţuirea pentru Sfîntul Scaun. De la Avignon Sanctitatea Sa urmăreşte cu ochi deschişi mişcarea lumii întregi. îmi vine să cred că nu conci'liul, ci papa este infailibil . . .

Viaţa era o desfătare la mănăstirea din Baia. Unii ascultau cu voie bună discuţiile dintre Dominic şi Vitus. Ivanko îşi făcea de lucru pe la grajduri unde se găseau adăpostiţi minunaţi cai, bine îngrijiţi şi frumoşi la trup. Alţii mergeau la pescuit, însă sub această pace liniştită, fiecare îşi urma ţelul 'lui. Cei trei nepoţi ai lui Dragoş şi alţi tineri cnezi din alaiul lui, plecau zilnic la vînătoare, de fapt ca să cerceteze ca locuri ce le-ar place mai mult să primească de la rege — un domeniu donator.

— Voi vă înşelaţi, le spunea Vitus. Regele nu arc nici o putere în această ţară.

— Dar ce! ... are alt stăpîn?

— Această ţară e a Sfîntului Scaun. Sfîntul Scaun primeşte dările de la mănăstiri şi unde se strîng dările acolo e şi stăpânul.

— în curînd vom vedea noi a cui e ţara, mormăia Ivanko.

Doamna Jolan şi cu Katalin, mereu se rugau de Dominic să
le ducă în spital să vadă şi ele leproşii. Katalin mai ales se arăta lipsită de răbdare. Bănuia că aici .se găsea Olara Zah şi ardea de necaz să pună mâna pe ea. Dar Dominic pregeta.

— E o boală foarte molipsitoare şi cercetările şcolilor din Paris şi Padova încă n-au găsit taina molipsim de la om la om.

Dar fiindcă femeile tot stăruiau, le făgădui că le va împlini voia.

Mănăstirea Molda din Baia avea şi un spital pentru leproşi şi un seminar pentru tinerii studioşi ce doreau să ajungă clerici. Şcoala era lipită chiar de corpul mănăstirii, aşa că profesorii scoborau de-a dreptul din chiliile lor ca să intre în şcoală. Spitalul se găsea într-o altă despărţire a curţii, unde se găseau locuinţele călugăriţelor, dat fiind că de bolnavi se îngrijeau maicile.

Duminică dimineaţa, cînd toţi bolnavii fuseseră spălaţi şi legaţi, Dominic pofti pe cele două femei să viziteze laolaltă spitalul. Toţi boierii îl urmară pe Dominic ca să vadă în spital pe aceşti năpăstuiţi ai sorţii. Mai ales Katalin era doritoare să le vadă rănile, să se încredinţeze dacă semănau cu cele descrise în vechiul testament şi dacă e adevărat că aceşti 'bolnavi nu sînt simţitori.

— Atunci oamenii ăştia ar fi scăpaţi .de pedeapsa ţepii şi a securii, căci nu moartea înfricoşează pe răzvrătit cît cazna, îşi dete cu părerea principele Ivanko.

Toţi încuviinţară părerea principelui, afară de pater Dominic, care la fiecare gînd lumesc se împotrivea cu o vorbă din Biblie sau din cărţile lui doftoriceşti.

— ,,Dumnezeu vorbeşte o dată şi chiar de două ori, dar omul nu bagă de seamă" — se găseşte scris în cartea lui Iov. . . . Cine ştie ce păcate or fi ispăşind aceşti nefericiţi.

— Isprăveşte popo, eu sfaturile tale slăbănoage. Eu nu cunosc pe Dumnezeu decît prin sănătate, bucurie şi rîs, adăugă principele.

Între acestea ajunseră la spital. Clădirea era alcătuită din chilii miei în care se găseau trei sau patru bolnavi. Ep«u chilii pentru bărbaţi şi altele pentru femei. De la intrare te îneca o duhoare de puroi amestecat cu miros de cimbru şi stejar. Un fum înecăcios ieşea dintr-o încăpere din fund, răspîndindu-se de-a lungul sălilor.

— Fierul roş, băile de cimbru şi de stejar, iată leacurile pentru cumplita boală.

Intrară în cea dintîi cameră. Bolnavi îmbrăcaţi într-o cămaşă de în, stau culcaţi pe paturi.

— Vedeţi, spuse Dominie, boala se arată mai cu seamă la faţă. . . Aceste umflături, ea nişte cireşe albe, sînt semnele bolii.

Katalin se arătă grozav de nerăbdătoare să privească la acele chipuri desfigurate, şi cu toată opreliştea lui Dominie, ea nu se putu opri de a ciupi şi de a împunge carnea sîngerîndă sau stricată de boală.

Rîaînd, îi spuse lui Ivanko:

— E adevărat! E adevărat! nu simt nimica . . .

— Să încercăm şi pe alţii, răspunse principele.

Atunci, Katalin, bucuroasă să fie îndemnată, luă pe rînd bolnav după bolnav. Nici unul nu simţea.

— E adevărat! E adevărat! nu simt nimica . . .

Dimpotrivă, Jolan era cu mult mai simţitoare. Pe ea suferinţele şi urîciunea bolii o dezgustau şi o înfricoşau. Pater Dominie pofti pe oaspeţi să treacă mai departe. în alte chilii se găseau oameni cu picioarele frînte, alţii cu răni negre de gangrenă sau umflate de puroi. Călugăriţele le sugeau puroiul, le spălau rănile şi le legau cu cîrpe curate.

— Cine ştie ce blestemăţii se petrec noaptea aici între călugări şi călugăriţe, făcu în rîs Ivanko.

— Principe, îl înfruntă Dominie, aceşti oameni de voie s-au tras în aceste sălbăticiuni. Fiecare dacă voia să trăiască potrivit dorinţelor trupului, nu ajungea aici ... Şi apoi, tu nu vezi, spitalul unde îngrijesc maicile e cu totul despărţit de mănăstirea călugărilor şi de şcoală.

— Să nu ne duci şi la şcoală, strigă principele. Ne ajunge spitalul . . . Rămânem aici cu leproşii şi călugăriţele . . .

Dar Dominic îi pofti mai departe. Ajungînd într-o cameră mai mare unde se găseau mai multe călugăriţe, Dominic se opri.

— Aici sînt ¡surorile care se devotează marei cauze a omenirii suferinde . . . Maică Felicia . . ¡strigă el.

Şi atunci, spre mirarea tuturor, apăru o călugăriţă foarte tînără şi foarte frumoasă. Cum o văzu, Katalin dete un ţipăt.

— Asta e Clara, fata lui Zah Felician . . . Aici stă ascunsă de furia regelui . . . apărată de rîlhari şi de vicleni, ţipa tot mai înfuriată Katalin.

— Te înşeli, domniţă Katalin, îi răspunse Dominic, ea este apărată de cumplita boală şi de mina Domnului, căruia îi slujeşte eu fapta şi credinţa.
Dar Katalin era furioasă. întorcîndu-se către Ivanko, îi spuse:
— Să mergem, principe . . . cred că aş fi mai fericită în cortul tătarilor decît în acest loc de vicleni ... şi luînd pe principe, amîndoi porniră înapoi.
Aflarea fetei lui Zah Felician, îndîrji foarte mult pe vajnica fată. Era nesătulă în dorinţa ei de răzbunare şi pe măsură ce prada îi scăpa din mînă, pe aceeaşi măsură ea creştea în furie.
După-masă, ea se îndreptă către Crăciun.
— Prietene Crăciun, vreau să-mi dai dovadă de prietenia ta.
— Bucuros, domniţă Katalin.
— Caută printre bolnavii din spital pe maica Felicia, răpeş-te-o şi s-o dăm pe mîinile călăului la Vişegrad.
— Domniţă, eu am jurat în faţa lui Dumnezeu fapta bună. Ori, ceea ee vrei tu, numai faptă bună nu se cheamă.
Katalin se înfurie.
— Voi găsi eu alt cavaler mai de onoare... şi luîndu-'l pe Ivanko de o parte, îi spuse:
— Principe, vrei să-mi faci o plăcere?
— Vorbeşte!
— Să dai asalt mănăstirii şi s-o răpeşti pe fiica lui Zah Felician, s-o duci gîdelui.
Principele se îngîmfă:

Aşa voi face!Neastâmpărat şi fără odihnă se arăta principele Ivanko. De- îndată, se puse pe iscodit. Puse pe drum în chip tainic, pe credinciosul său Zakar. După o săptămînă de iscodire, acesta se întoarse cu veşti de mare însemnătate: de la Baia pînă la Nistru era drum de trei zile iar peste Nistru se găsea tabăra tătară a lui Atlamos.

Ai'lamos era un viteaz cunoscut principelui ... şi numaidecît Ivanko prinse a plănui o uneltire. Strînse toţi boierii şi le vesti:

— Chemăm pe tătarii lui Atlamos. Ăştia vor da năvală şi vor răpi pe fiica lui Zah Fdlician iar noi o vom răscumpăra de la păgîni şi o predăm regelui.

— Foarte bine! bătu din palme Katalin.

— Asta e un lucru rău, povăţui Dominic, şi Dumnezeu nu va ajuta gîndurile rele.

— Dumnezeu! Dumnezeu .. rîse Ivanko ... să avem noi pe fata lui Zah Felician ... şi cu Dumnezeu ne socotim noi mai pe urmă . . .

Oliver dădea dreptate lui Ivanko. De cînd aflase că fata lui Zah Felician se află dosită aici, furia lui nu mai cunoştea margini. I se părea o jignire de-a dreptul îndreptată împotriva regelui. ^ ^ .....

În viitoarea acestor vrăjmăşii, nimeni nu ţinea seama la Al- dea care dispărea dîte o zi sau două şi care spunea că a fost la vînătoare. Şi în adevăr, se întorcea .cînd cu un mistreţ, cînd cu cîte un iepure.

Era în mijlocul nopţii dînd nişte urlete îngrozitoare treziră pe toţi locuitori mănăstirii. Ivanko, principele, ce dormea în aceeaşi chilie cu Oliver, strigă:

— Sînt tătarii, îi cunosc după strigăt... şi îmbrăcîndu-se în grabă, scoborî în curte.

Aici, o privelişte nemaipomenită: toţi călugării îngenunchiaţi, în frunte cu Vitus, cîntau, cerînd ajutorul cerului. Ivanko rîse.

— Mai bine ar cere ajutorul iadului.

Şi parcă vorbele lui erau ascultate, căci deodată o flacără se ivi pe cer la colţul din apus al clădirii.

Dominic, venind în grabă, spuse lui Dragoş:

— Să ridicăm oamenii noştri împotriva vrăjmaşilor.

Dar Oliver nu voia să audă.

— Nu ne-am adus oamenii în aceste depărtări să apere ceea ■ce nu e al nostru.

— Mănăstirea este a noastră întrucît în ea sînt oameni în grea suferinţă şi copii ce învaţă.

Ţipetele tătarilor erau tot mai înverşunate. începură acum să cadă şi săgeţi, întrucît păgânii se căţăraseră pe ziduri. Prăpădul era apropiat. Din curte se înălţau glasuri în rugăciune. Principele rîdea mai departe.

— Gîntaţi şi cerşiţi ajutorul ¡lui Dumnezeu. El vă dă flăcări, săgeţi şi sulişe.

Deodată, eînd glasurile erau mai înfierbântate, se desluşiră sunete de corn în depărtare.

— Cavalerii! Cavalerii! . . . făcu Dominic. Dumnezeu ne-a ajutat.

Ivanko începu să înjure ... Şi numai la sunetele de corn ce veneau din toate părţile, puzderia de tătari începu să sloboadă mănăstirea şi pieiră fără urmă.

Urzeala principelui căzuse. Fiica lui Zah Fe'ician nu fusese răpită.

9

Plecînd repede după isprava cu tătarii, boierii din Bedeu se îndreptau spre Iaşi.

Ivanko se simţea ruşinat. Uneltirea lui nu dăduse roade, iar stăpînii în această ţară se dovedeau a fi fost cavalerii. Şi Dragoş şi Oliver se ţsimţeau la fel de vinovaţi. Cu ce obraz aveau să se înfăţişeze regelui? Fiica lui Zah Felician trăia nesupărată la adăpostul unei mănăstiri, cavalerii erau stăpânii cu adevărat ai ţinutului... Cum să-l dăruiască regelui ca o ţară a nimănui?

Neîntrecut de furioasă era şi Katalin; călărea tot timpul lângă principele Ivanko, singura fiinţă care i se părea a o putea înţelege. Nu-i putea ieşi din cap faptul că frumoasa Clara, fiica lui Zah Felician, rivala ei în frumuseţe de la Vişegrad, era în viaţă şi bine ascunsă în această înfundătură de ţară.

În supărarea lor, nici unul nu mai lua seama la frumuseţile ţării străbătute. întâlneau imaşuri largi presărate prin codrii deşi, vite albe şi oi strînse în turme mărunte ce dispăreau cînd apăreau călăreţii. Din porunca lui Albrecht, care tot voia să scurteze-drumurile şi s-ajungă cît mai repede la Iaşi, călăreţii se afundau fără nici o grijă în întunericul codrului unde zimbrii se întreceau cu cerbii şi căprioarele munţilor iar iepurii se încurcau printre picioarele cailor. Prin pomi se auzeau cîntece de păsări necunoscute.

Zidirea munţilor şi gardul viu al pădurilor rămăseseră mult în urmă . . . Cum s-a crăpat de ziuă, slujitorii au pus căpestre'le pe gâtul cailor, le-au dat grăunţe şi nutreţ şi i-au adăpat, iar cînd stăpînii s-au sculat, erau gata de plecare. Peste noapte, oaspeţii poposiseră în cîmp deschis, aproape de Şiret, sub corturi, şi cum se sculară, din porunca căpitanului Albrecht, îşi încinseră spadele, îşi împlîntară suliţele în teaca legată de oblînc, încă- lecară şi plecară.

Drumul cobora drept, pe mare întindere. îl însemnau stâlpii drepţi ai plopilor înşiraţi de cele două părţi. Pe măsură ce înaintau, bezna pădurilor din urmă-'le se desfăşura într-o ifişie întunecată, unduind de-a lungul culmilor.

Acum se găseau în plină cîmpie. Nici urmă de fagii rămuroşi, pe care se încolăceau iefburi agăţătoare groase cît nişte frînghii, şi nici de stîncile împodobite de ferigi, iscate din despicăturile pietrelor. Departe rămăseseră piscurile ascuţite ale munţilor, înălţate ea nişte foişoare în cerul palid al dimineţii, ţărmurind cetăţi de stîncă. De acum înainte, ţara îşi arăta holdele secerate şi miriştile scăldate în lumină şi numai porşorii de

grîu şi vitele ce alegeau iarba nouă, zdruncinau întinsoarea cîmpiei.

Au început chiar să se arate căsuţele albe, împrejmuite de garduri de nuiele, vestind oarecare bogăţie. Apoi, turmele de oi şi de vite se tot adunau, casele se strîngeau laolaltă, se ivea o bisericuţă iar prin curţi se arătau bărbaţi cu desaga în spinare, copii mînând oi sau păsări şi femei cu furca în brîu.

Pe măsură ce se depărtau de sat, clăi'le de paie se rareau, curţile erau goale, iar prin arătură nu mai rătăceau vite şi păsări. Se vedea sărăcia de la marginea aşezărilor şi în curînd înaintea lor se aşează drumul prăfuit. . .

După cinci zile de mers, li se înfăţişă tîrgul Iaşilor.

La început, tîrgul Iaşilor apărea ca un sat, cu case mici, colibe şi bordeiuri amestecate, fiecare avînd o curte cu pomi roditori în care se vedeau slobode vitele de muncă şi păsări multe . . . Cu timpul, casele se apropiară de drum ca apoi să se înşire de-a lungul lui. Grădiniţe îngrijite, cu flori sădite în straturi înlocuiau livezile de pomi şi din cînd în cînd se vedeau mici ân- jghebări pentru lucrul roţilor de car, al secerelor, al coaselor şi al fierului de plug. Se iviră chiar şi cîrciumile, vestind, toate laolaltă, apropierea tîrgului. Apoi, dintr-o dată drumul se deschise într-un mare oco'l.

— Aicea-i tîrg pentru întreg ţinutul, spuse căpitanul, cântărind din ochi şi oameni şi vite.

În afară de ţărani, desculţi, cu părul lăţos, îmbrăcaţi numai în cămaşă şi cioareci, se vedeau şi chipuri de tîrgoveţi, cu haine lungi pînă-n pămînt înflorate eu fir şi mătase, sprijinindu-se în toiege de alun eu măciulii de argint sau fildeş. Se vedeau şi ostaşi încălţaţi în cizme lungi şi îmbrăcaţi cu dulame scurte de catifea, pantaloni de piele şi pe cap cu cuşme înalte împodobite cu pene de struţ sau de cocoş.

în mijlocul ocolului, îngrădit cu scînduri prinse în stoleri de lem:"!, se găsea oborul de vite. Erau vite multe, priponite în ţăruşi, apoi care cu coviltir, pline de grîne sau butoaie cu vin şi ţuică, din care se vindeau căni mari. Oamenii făcuseră focuri şi frigeau carne de porc şi jumeri; văzduhul era plin de fum mirositor. Călăreţii înconjurară întreg oborul. Piaţa se întindea mult dincolo de ţarcul vitelor. Şiruri de căruţe acoperite cu coviltire de rogojini stau frumos orînduite. Pe jos, pămîntul era bine măturat şi acoperit cu pietriş mărunt. Mai aproape se întindeau boitele de scînduri acoperite cu pînză de sac, în care oamenii străini la vorbă şi la port, negustori veniţi din lumea 'întreagă, arătau femeilor strînse să privească, postavuri înflorate, şiraguri de mărgele, cercei şi sulimanuri. Pe polițe erau înşirate oale şi ulcele, străchini şi linguri, iar de stinghii spînzurau coase, seceri, oale şi talere de lemn, doniţe şi donicioare.

Erau evrei, uşor de recunoscut după perciuni şi barbă, după căciula lor înaltă de vrăjitor şi după mantalele roşii cu pată galbenă înainte şi înapoi. Apoi ucrainieni vînjoşi cu barba şi pletele roşii, îmbrăcaţi în haină de piele şi chiar cumani, în,

haine de blană, cu arcuri lungi la umăr şi buzdugane de lemn, ghintuite în cuie.

— Àsta-i locul nostru, făcu Peter Albreoht. Aici va trebui Majestatea Sa să hotărască vamă.

Palatinul începu să cumpănească locul. într-adevăr, piaţa era aşezată într-o cîmpie mare în care >se scurgeau numeroase drumuri. N-o nimerise rău căpitanul cerînd vamă pentru rege. Era loc destul şi pentru vamă şi pentru cazărmi regale.

Căpitanul cîrmi şi întoarse alaiul către poarta cea mare de intrare în Vatra Pîrgului. Cu toată mulţimea, călăreţii treceau în trap, privind cu mîndrie la furnicarul de pe jos, care se da în lături ca să le facă loc liber.

Ajunşi în piaţa cea mare, căpitanul arătă o ospătărie:

— Iată al doilea stîlp al tîrgului: hanul. Aici va trebui să descălecam, să lăsăm caii să se odihnească şi să mănînce, iar noi prindem puteri la un pahar de vin.

— Mîine dimineaţăjpornim <să ne întoarcem la Bedeu şi drumul făcut timp de douăzeci şi cinci de zile, va să-l sfîrşim doar în cinci zile, încheie Ion de Kölese. Ne aşteaptă doamna Anca şi doamna Sandrina.

Descălecară cu toţii şi deteră caii în primire lui Domokos, apoi ei se înşirară pe laviţele de lîngă masa din faţa hanului.

— De aici putem privi lumea să ne desfătăm ochii cu priveliştea.

10

Tîrgul laşului era mai frumos decît Baia; se vedea de asemenea mai bogat. în timp ce aşteptau hangiii! să le aducă vinul, o caravană îşi făcu apariţia. Erau opt care cu ¡coviltire, trase de boi, pe care îi struneau ţărani moldoveni. La urmă veneau într-o căruţă doi neguţători, un evreu şi un armean. în timp ce hangiul le vorbea de toate bogăţiile pe care le lasă orice neguţător în trecerea spre Liov, din depărtare se auzi un cîntec, un .cîntec cunoscut. Pe măsură ce se apropia se auzeau cuvintele şi înţelesul lor.

„Nu e faptă-a omului Pe Dumnezeu să-slujească Ca rodul credinţei lui Pus în slujba strămoşească ..."

Şi apăru un lung convoi de oameni, bărbaţi şi femi, cu toţii purtînd pe umăr un sac de piele şi-n mînă o carte.

— Sînt bogomili... spuse Dominic.

Dar uimirea lor fu şi mai mare cînd recunoscură în fruntea şirului pe Ioanichie.

— Iată pe Ioanichie, principe! ... spuse căpitanul şi zîmbi. Acesta-i adevăratul om, conducînd un convoi de bogomili, iar nu cel care ţi s-a părut că te-a pîndit în tufiş ca să te lovească pe la spate.

Principele îşi înghiţi vorba. începuse şi el ¡să creadă că avusese *o* vedenie şi că Ioanichie era cu adevărat un nebun rătăcit, dar nu ¡primejdios.

De-abia se depărtă cîntecul, că izbucniră nişte strigăte şi vaiere, însoţite de pocnituri de bici, şi în curînd se văzu înaintînd o procesiune. În faţă se vedea un călugăr ducând o cruce, iar

după el, un copil cu un steag. în urma lor veneau oameni pe jumătate goi, urmaţi de vlăjgani vînjoşi care-i loveau cu bicele peste spatele gol. Iar mai apoi erau alţi oameni, care se loveau singuri cu bice şi vergele.

— Ce-o fi cu nebunii ăştia? — întrebă Katalin.

— Sînt nişte sectari, spuse Dominic, numiţi flagelanţi. După cum vedeţi, unii se lasă biciuiţi, iar ceilalţi se biciuiesc ei singuri. Mulţi din ei sînt nebuni, iar ceilalţi ascultă de o suferinţă, de care asculta şi regele Franciéi, Ludovic, numit şi „cel sfînt", nu fiindcă se lăsa biciuit, ci fiindcă era un om minunat şi a luptat cu necredincioşii în ţara sfântă.

— A făcut un lucru frumos, spuse Ion de Kölese ... şi în- toreîndu-se spre Katalin:

— Ce părere ai, domniţă?

Fata dete din umeri dar, pînă să-i răspundă, un nou vaier se ridică în preajma lor şi din josul uliţei se ivi un alt convoi, condus de doi călugări franciscan;. Erau oameni de toate vârstele, bătrîni şi copii, bărbaţi şi femei, în zdrenţe, cu feţe hîde, unii fără nas, alţii ehiorîţi, iar printre zdrenţele ce le acopereau trupul, apărea carnea crudă şi mari pete de puroi.

— Sînt leproşi, «puse Dominic şi se ridică să meargă ia ei.

Principele, care înţelese dorinţa lui Dominic de a-i ajuta, spuse în batjocură:

— Leacul pentru boala lor îl cunosc numai éu . . . trebuie adunaţi şi aruncaţi în foc cu toţii. . .

Ion de Kölese încuviinţă:

— Altcum, au să ne molipsească pe toţi.

Pater Dominic se întoarse însoţit de doi oameni, care după îmbrăcămintea lor bogată se vedeau a fi boieri.

— Eu sînt pîrgar în acest tîîrg, spuse unul dintre boieri, iar el e şoltuzul... şi arătînd către convoiul de leproşi, încheie:

. — Aceşti nenorociţi leproşi se duc tocmai la Baia, unde fraţii călugări din Molda au făcut spital a cărui faimă a ajuns pînă. aici . ..

-Ţ- Focul pentru leproşi şi streangul pentru tâlhari, făcu scurt principele.

— Cît despre tîlhari, bine grăieşti, răspunse şoltuzul... Iaitâj Mărite Doamne, colo am înălţat schelă pentru cazană. N-avem însă tâlhari . . . S-au pripăşit prin ţară nişte călugări, care pun pe tiîlhari la lucru în loc să ni-i trimită pentru cazană ... aşa că nu putem da poporului nici o pildă şi nici o ¡bucurie. De aceea ne încredinţăm înălţimilor voastre . . . Vedem că sînteţi ostaşi şi nobili de bună seamă aveţi oştirile voastre. Vă rugăm cu toată smerenia să prindeţi un tîlhar .şi să ni-l daţi. Plătim bine . . .

— Gît? — întrebă pofticios Ivanko.

— Plăţim pînă la două bucăţi de aur pentru un tîlhar.

— Cu două bucăţi de aur se cumpără un viţel.

— Dăm 'şi trei bucăţi.

Principele era mai zgîrcit la tocmeală ea cel mai zgîrcit negustor.

— Putem da pînă la cinci bucăţi de aur . . .

Îşi întinseră mîna, rămînînd ca principele să le trimită în timp de o lună un tîlhar pentru a fi căznit pe podul înălţat în mijlocul tîrgului Iaşilor.

Abia plecară cei doi fruntaşi că pater Dominic se încumetă să mustre pe Ivanko.

— Măria ta ai făcut un tîrg ruşinos. Şi tâlharul tot om este ... şi ai vândut un om . . . Şi apoi, de unde ai să găseşti un tîlhar?

— Dacă n-oi găsi, te vînd pe tine . . . făcu dispreţuitor principele.

Dar vorba lor fu oprită de un cîntec de cimpoi şi înaintea lor apărură patru orbi. Un eimpoier imergea în frunte, iar orbii, pipăind cu ciomegile, îl urmau.

— Opriţi! ... porunci principele.

Cimpoierul îşi întrerupse cîntecul. Se opriră şi orbii din mers. Credeau că le cade milostivire de undeva. Toată lumea privea cu uimire la principe, chiar şi trecătorii se strânseseră. Ivanko chemă pe birtaş.

— Ai un purcel sau un miel?

— Am un purcel, răspunse birtaşul, care credeam să-l tocmesc pentru cină.

— Ţi-l cumpăr eu . . . adă-l încoa!

Toţi priveau şi ascultau minunaţi. Nimeni nu îndrăznea să scoată o vorbă, dar bănuiau o poznă. Principele chemă pe cim- ponier, scoase un ban de argint, i-l arătă şi zise:

— Spune tu orbilor că banul ya fi al celui care va ucide purcelul din fugă.

Birtaşul aduse purcelul să-l arate lui Ivanko. Acesta se apropie de orbi.

— Ascultaţi păcătoşilor .. . acela dintre voi care va ucide cu măciuca lui purcelul din goană va primi şi banul de argint şi porcul ... şi făcu semn birtaşului >să sloboadă purcelul.

Purcelul rămase o clipă nemişcat. Dar cîteva chiote şi strigăte ale celor adunaţi, îl speriară. Ridică botul în sus, parcă să adulmece şi deodată, lăsîndu-şi botul în pămînt, îşi luă avînt. Redevenise parcă pui de mistreţ. Atît era de ciudat purcelul ce-şi făcea drum prin piaţa larg deschisă, că lumea rîdea eu hohote. Purcelul alerga guiţînd iar în urma lui, cei patru orbi cu cio- megile ridicate alergau să-l doboare, luîndu-se după guiţat. Toţi ardeau de nerăbdare. Aşteptau ca unul din orbi să se poticnească. Dar aceştia, ca şi cum ar fi văzut, erau mereu pe urma purcelului. După ce alergară cît alergară, orbii se opriră să pipăie pă- mîntul cu ciomagul şi apoi o luară iar după guiţături, cu ciomegele ridicate. Lumea făcuse cerc mare ca >să poată privi. Priveliştea era pe placul mulţimii. Unii îndemnau orbii, alţii dădeau chiote la purcel imediat ce se apropia de ei, speriindu-l. Orbii, înveseliţi şi ei, alergau repede după guiţături. Cel care bănuia -că are purcelul în faţă, ridica băţul şi-l azvîrlea cu toată

puterea ca să lovească dobitocul. Dar loveau în pămînt si mulţimea înveselită de păcăleala orbului izbucnea în rîsete şi chiuituri. Rîdeau ei, dar erau şi îndîrjiţi voind să ştie dacă orbii vor izbuti să ucidă purcelul. Şi orbii erau îndîrjiţi, iar purcelul, care bănuia parcă primejdia, alerga de colo pînă colo, ca să găsească o scăpare. Dar era cu neputinţă, căci privitorii, prinşi în joc, îl alungau imediat cu ţipete.

Deodată ... un orb căzu. Cel care venea în urmă, se împiedică şi căzu grămadă. Atunci se ridicară amîndoi şi începură să se ciomăgească. O privelişte minunată: doi orbi care se băteau cu ciomegile. Stăteau unul în faţa celuilalt, parcă se miroseau şi parcă iscodeau cu auzul, doar să se dibuiască . . . Dar cînd să pocnească, ciomagul cădea în gol. Atunci cei doi orbi, înnebuniţi, aruncară ciomagul şi se năpustiră unul asupra celuilalt, prinzîndu-se în braţe. Se muşcau, se trăgeau de păr, căutau să se lovească. Privelişiea se schimbase cu totul. Dar se vede că petrecerea cu purcdlul le era mai pe plac, căci doi inşi din mulţime se apropiară de orbi, îi desprinseră din luptă şi le porunciră:

— Alergaţi după purcel ...

Orbii începură să-şi caute ciomegile, pipăind pămîntul cu piciorul drept. Şi asta fu pe placul mulţimii căci începură să strige şi să ameninţe cu pumnii. Purcelul care se mai liniştise puţin, începu din nou goana lui nebună şi acum toţi cei patru orbi se găseau pe urma lui. Atunci, pater Dominic, şopti ceva la urechea lui Crăciun. Crăciun intră în ospătărie şl se întoarse cu un arc. Nimeni nu luă seama la el, toată lumea era cu aminte la orbi şi purcel. Deodată, o săgeată zbură şi se înfipse în purcel, în dreptul inimii. Purcelul căzu, se zbătu de cîteva ori, ajpoi se întoarse şi muri. Principele se ridică turbat şi se îndreptă către pater Dominic.

— Tu mi-ai făcut-o popo .. .

Şi cu toate că arcul se găsea pe braţul lui Crăciun, Ivanko striga nebun către Dominic:

— Tu mi-ai făcut-o, popo ... şi ai să-mi plăteşti!

Dar Dominic, fără să ia seama la ameninţările lui, luase un taler şi cerşea pentru bieţii orbi.

11

Drumul pe care-l urmau acum călăreţii, era de-a lungul Şiretului, drum bine bătătorit, drumul neguţătorilor, al carelor cu poveri şi al ţăranilor drumeţi. Foşnetul rîului ţinea isonul clipocitului valurilor împiedicate de bolovani şi rădăcini de pomi putreziţi de timp. Acum ei aveau o adevărată icoană a acestei ţări. Ţinutul dintre Şiret şi rîul Moldovei era luminos şi pe largul lui cuprins nici oameni dosiţi, nici primejdii tainice. Cele patru vînturi adiau aici în voie. Ochiul, inima şi gîndurile hoinăreau slobode. în tot locul se văd căsuţe mici sau bordeie însemnate pe cer cu,o dungă de fum, uneori strînse lîn pilcuri, alteori răsfirate pe cîmpie ca o salbă ruptă şi împrăştiată, iar noaptea opaiţele străluceau ca un roi de licurici. Tot de acolo soseau prin văzduh, lungile mugete" ale vitelor, nechezatul sforăit al cailor si lătratul

furios al cîinilor. Pe aci, între Moldova şi Şiret, ţinutul era plin de arături şi te îmbia la lumină şi muncă rodnică.

Lucrurile se lămureau ca de la sine. Această ţară a Moldovei era-despărţită de rîul Moldova în două ţinuturi, unul spre răsărit, aflat sub stăpînirea cavalerilor şi în care se găseau cele trei mănăstiri şi în jurul lor oameni mulţi, ce puteau fi folositori, şi apoi ţinutul de la apus de rîu, sălbatic şi pustiu de oameni. Doar cîţiva ţărani, cîţiva bogomi'li şi cîţiva cavaleri în urmărirea tătarilor se rătăceau pe aici.

— Dragoş îşi dădea **Seama că** în adevăr oamenii **fac** bogăţia unei ţări ... şi în mintea cneazului ţîşni un gînd aprig. Avea să dăruiască regelui o ţară şi nu un domeniu de vînătoare şi chemînd la sine pe cnezii din suită, le zise:Voi cnezi nedreptăţiţi de socrii voştri şi mai nedreptăţiţi de Bogdan, nu vreţi voi să fiţi .slobozi şi stăpîni pe mari pămînturi? Rămîneţi aici de-a lungul rîu'lui Moldovei împreună cu slugile voastre şi să munciţi pămîntul pe care vi-l dăruiesc în numele regelui, să fie pe veci în stăpînirea voastră.

Atunci se ridică Vasile, cel mai vîrstnic dintre ei şi răspunse:

— Mulţumim Domniei tale, şi mulţămim regelui. Vom ră- mîne cu oamenii noştri şi vom preschimba fiecare ţinut dăruit într-o gură de rai. Vom runculi codrii, vom tocmi case şi pe iarnă ne-om aduce şi femeile şi copiii noştri.

Şi după hărţile lui Peter Albrecht şi-au împărţit ţinutul dintre rîul Moldovei şi munţi în zece ţinuturi.

Şi ca să încheie cu bine acest legămînt, hotărîră o mareCAPITOLUL CINCI

Întorşi la Bedeu, oaspeţii lui Dragoş se aleseră în trei tabere. De o parte era înţeleptul Dominie, cu credinciosul său Crăciun, de altă parte Ivanko, mereu gălăgios, mereu în ceartă cu ceilalţi oameni şi împrejurul căruia stăruiau cele două tinere femei, Katalin şi Jo'lan, apoi palatinul, Dragoş şi Drag Sas. Cît despre cele două stăpîne ale casei, Doamna Anca şi Doamna Sandrina, ele stăteau în umbră, pe la cunie, pe la ţesătorie . . . Mai era o tabără, a lui Prepeliţă şi Ioanichie. Cum se împrieteniseră aceşti doi oameni, nimeni nu ştia.

Nu după mult timp, îşi făcu apariţia şi Dalmassio, la Bedeu. Dragoş îl întîmpină cu prietenie:

— Bun s.isit în mijlocul nostru, nobile Dalmassio ... şi noi sîntfm nobili şi preţuim măreaţa îndeletnicire a armelor . . . T* vom ajuta să-ţi găseşti oamenii de care harnica ta năzuinţă are lipsă.

Principele Ivanko înaintă spre el cu mîna întinsă:

— Prietene, eşti omul meu . . . Sînt principe de isînge şi deci cunosc numai oameni de soi. Dar mai ales sînt ostaş înăscut şi simt numai după răsunetul glasului pe adevăratul ostaş.

Dalmassio se înclină fără grabă, zornăind pintenii de argint prinşi de cişmele lui de piele roşie.

Ivanko chemase la vorbă, pe prispa casei, pe toţi oaspeţii din Bedeu şi fără să fi fost poftit de nimeni, de faţă cu toată obştea boierească, poruncise să se aducă vin din pivniţele lua Dragoş şi plăcinte din cămara Doamnei.. . Apoi, în timp ce îndemna, cu ochi lacomi, pe ceilalţi să se ospăteze peste măsură, luă cu trufie cuvîntul.

— După cum aţi văzut măriţi oaspeţi, din cercetarea ţinutului, oamenii duşmanilor noştri cată să facă din Moldova o mare împărăţie care să fie pusă sub comanda papii . . .

— Nu vă încredeţi în papa, întrerupse Dalmassio. El plăteşte numai cu binecuvîntări, deşi visteriile lui sînt pline cu aur . . . Nu vă încredeţi în papă!

— Bine gîndeşti, prietene Dalmassio, încuviinţă principele. Papa este cd mai mare pungaş...

— Principe, dacă nu m-ar opri haina asta, îl întrerupse Do- minic, ţi-aş arăta numaidecît cum se vorbeşte despre Prea Sfîn- tul Părinte.

Ivanko se ridică furios şi coborî în curte. De acolo strigă:

— Leapădă-ţi haina, popo! ... te aştept!

Şi atunci, lucru de necrezut, Dominic îşi lepădă sutana şi sări în curte. Fără haina preoţească, părea un tînăr gentilom cu braţe musculoase şi pieptul umflat sub vesta scurtă.

Cum îl văzu lîngă el, principele se repezi cu pumnii ridicaţi, să-l lovească (în cap. Dar Dominic, foarte iute, îl apucă de mijloc şi îl ridică în sus ca pe o scîndură. Ivanko se zbătea, înjura, da din mîini şi din picioare, dar braţele musculoase ale lui Dominic îl ţineau 'strîns. între acestea, principele izbuti să scoată de la cingătoare pumnalul, cu care în zadar încerca să-l lovească pe Dominic.

— Aşa ne fu vorba? spuse acesta . . . şi-şi repezi povara de pămînt.

Ivanko slăbit de luptă, stătea nemişcat, în timp ce Dominic arăta oaspeţilor de pe prispă, pumnalul.

— Ucide-l! ... ce anai aştepţi, strigă Katalin.

Dar fiindcă Ivanko începuse să se mişte, Dominic se aplecă asupra lui şl—1 ajută să se ridice. Apoi îi întoarse pumnalul.

— Principe, ai glumit. .. Te-am iertat, dar ... să nu mai glumeşti nici cu papa, nici cu pumnalul ... şi susţinîndu-l de subţiori, îl ajută să se întoarcă la masă.

Principele îşi reveni numaidecît. El trecea cu vederea uşor înfrîngerile după cum uita repede vorbele bune.

Ca să împiedice pe cel străin de lege şi trufaş, să aducă iar amărăciune în adunare, Crăciun luă cuvîntul:

— O mare împărăţie catolică ar aduce numai fericire .. . Primejdia turcilor se apropie.

Principele izbucni în rîs.

— Astea-s sperietori închipuite de Dominic. Eu. .. Se ridică în picioare, şi bătîndu-se cu pumnul în piept strigă:

— Eu voi face o mare împărăţie păgînă ... Şi adresîndu-se fiicei palatinului:

— Domniţă, mă ajuţi să facem o mare împărăţie păgînă. Am de partea mea pe tătari şi pe cumani... şi cred că vom putea aduce de partea noastră şi pe turci. . .

— Prietene Crăciun, nu ştiu dacă tu ai prins toată uneltirea? ... eu am înţeles-o.

— Care e, pater Dominio?

Amîndoi prietenii se plimbau pe ţărmul Tisei şi frumuseţea împrejurărilor dădeau mai mult farmec vorbei lor.

— Aici se dă o mare 'luptă ... Principele Ivanko n-a minţit. El vrea să întemeieze o nouă Romă, Roma prigoanei, Roma urii, a minciunii şi a silniciei. El, cu ajutorul lui Ivan Kaliţa, a netrebnicilor tătari şi a păgînilor ucrainieni, vrea să facă o împărăţie păgînă ... . Acesta poate părea un fapt mărunt, dar el este un semn al timpului , . . Pretutindeni nu vezi decît bogomili, necredincioşi, păgîni. .. Fiecare caută să explice într-un fel al său. Pentru unii, obîrşia acestui spirit, pe care grecii îl riumeau anarhic, se trage de la marea schismă. Sînt trei sute de ani de atunci şi biserica greacă nu face decît să păstreze anarhia lumii...

— Şi noi ce facem?. .. întrebă îngrijorat Crăciun.

— Noi plecăm să apărăm Roma cu adevărat creştină, Roma Sfîntului Petru, singura putere capabilă să restaureze armonia . . . fiindcă numai biserica romană cunoaşte puterea ierarhiei... Ierarhia, scumpul meu, este unealta prin care omul, punînd rîn- duia'lă în apucăturile lui, ajută pe Dumnezeu.

2

Vestea că Bogdan a dat pămînt oamenilor veniţi din Pocu- ţia şi învoiala de a se cîrmui după legea din bătrîni, s-a aşternut de-a lungul drumurilor pînă-n Pocuţia, Volhinia şi Haliri şi mulţi oameni necăjiţi de prigoana păgînilor căutau scăpare în ţara Maramureşului. Fugeau de asemenea şi mulţi iobagi de răul stăpînirii din Ungaria şi Transilvania.. . Bogdan le îngăduia fiecăruia loc de casă şi de ogor.

În jurul lui Bogdan, viaţa se scurgea feluritâ în îndeletniciri. O întîmplare nu era la fel cu cealaltă, iar veştile îi-aduceau numai zvonuri de mulţămire. Bogdan vedea că Maramureşul şi Potuţia alcătuiau, prin jocul împrejurărilor, un singur ţinut. Pe de altă parte, pribegii sosiţi din toate părţile, lucrau de zor să ridice locuinţe pentru ei şi adăposturi pentru vite. Sănătatea vitelor le era tot atît de scumpă ca şi dreptul la credinţa strămoşească şi la judecata obştelnică . . . Legaţi prin rubedenie, ei se simţeau şi mai legaţi prin credinţă şi obiceiuri. Băieşii aduşi de evrei, începuseră să sfredelească munţii ca să se afunde după aur şi sare. Cît despre evreii •neguţători, ei îşi ridicaseră boite de scîndură în piaţă şi trăiau precum într-un mare tîrg.

Vitus şi cu Dominic se îndreptau încet spre curte. Din povestirile lui Dominic, Bogdan înţelesese uşor că Vitus era un om de preţ şi trimisese imediat pe Aldea şi Crăciun la mănăstirea Molda pentru a-l pofti la Cuhea. Şi de cîteva zile, Vitus, oaspetele lui Bogdan, se putea desfăta în tovărăşia lui Dominic.

Cei doi prieteni fuseseră în tîrg să cerceteze biserica, şi după ce o recunoscură ca o lucrare demnă de un voievod se înapoiau la curte unde nu de mult poposiseră Aba şi Amade. Pe Bogdan îl găsiră de vorbă eu doamna Maria, cei doi cavaleri şi solii lui Basarab.

— Mărite Doamne, am vorbit tot timpul despre frumuseţea bisericii unite, care după gîndul Sfîntului Părinte de la Avignon, s-ar potrivi atît de bine neamului tău.

— Pater Dominic, eu nu te înţeleg, spuse doamna Maria. De ce nu doreşti o biserică romano-catolică şi vrei una amestecată, nici catolică nici răsăriteană.

— Ai să înţelegi mărită Doamnă, acest gînd al Sfîntului Scaun . .. Trebuie să ştii că biserica noastră romano-catolică, se găseşte în greu impas. Are de ales între împăcare şi grozăvia unei reforme, aşa cum o doresc mulţi cărturari francezi şi englezi. ..

Se opri,din vorbă şi ridicînd mîinile spre cer, Dominic mul- ţămi lui Dumnezeu: Doamne îţi mulţămesc! .... şi mereu cu ochii la cer:

— Dumnezeu m-a împărtăşit în clipa aceasta cu darul unei descoperiri... Iată am găsit misiunea acestui neam!... Latin prin duh şi răsăritean prin voinţă, acest neam va să facă marea împăcare a bisericilor. Iată Mărite Bogdane, misiunea ta este să urneşti marea împăcare a bisericilor.

3

Cneazul, Prepeliţă se împrietenise cu Ioanichie, bogomilul.

De la sosirea preoţilor bulgari, cînd doamna Anca părtinise **pe** Sofronie şi de la plimbarea boierilor prin ţară, cînd Prepeliţă nu fusese, poftit, cei doi prieteni se arătau supăraţi. Cneazul se trăsese în gazdă la Zaharia, cel mai înstărit dintre fraţii
I.udu. Casa acestuia era cea mai încăpătoare şi mai frumoasă din sat, după case'le domneşti şi deşi avea numai două încăperi, acestea erau înalte, cu pereţii albi şi podele de scîndură. În afară de masă, laviţă şi scaunul, obişnuit în orice casă, în odaie se afla — lucru rar — o oglindă, adusă de bătrînul Ludu de pe cînd luptase în Polonia.

Cît despre Ioanichie, pribeag din fire, propovăduitor prin menire, lipsind zile întregi, ca să apară cînd lumea uitase de el, el nu avea o locuinţă anumită. În popasul lui la Bedeu, el nu mai folosea hambarul lui Dragoş, ci se adăpostea la Balin sau Pălcuş, fraţii lui Zaharia, care ca şi acesta îmbrăţişaseră legea bogomilă.

Iscodind depărtările prin lungi călătorii, iscodind vorbele oamenilor străini şi păzind mişcările lui Prepeliţă, Ioanichie a-junsese să cunoască pe de rost patima şi dezbinarea din sufletul cneazului.

Tot mai des şi mai greu, îşi amintea Prepeliţă pricina care-l mînase la Bedeu ... Nemulţămit de hotărîrea lui Bogdan în cearta lui cu socru-său, venise să ceară ajutorul lui Dragoş. Acesta, ca să iasă din 'încurcătură, dăduse plîngerea în seama lui Oliver. Palatinul făgăduise că îi va aduce carte întăriă cu pecete regală . . . Dar timpul trecea, şi nimeni nu mai lua seama la el . . .Prepeliţă era tot mai îmboldit de setea de nea- tîrnare. În supărarea lui, acum, visa la întinderi mari pe care să poată pribegi în voie şi, încrezător în puterea sa, se credea hărăzit de soartă să ocîrmuiască mulţimea şi s-o ducă la fapte de vitejie fără seamăn . . . Despre numele său să rămînă urmă în lume, să nu piară ca fumul în vînt.

Ioanichie simţea că sosise dipa potrivită să-i urnească mî- nia împotriva lui Bogdan. El, Ioanichie, nu avea împotriva lui Bogdan o pricină anume, cum avea regele sau Prepeliţă. Era înverşunat numai pentru propăşirea legii bogomile . .. Dar dorea gffilceava, ca să poată el veni mai apoi cu duhul de pace al lui Ieremia şi Bazil, care osiîndea portul armelor şi războiul.

Irumperea lui Ioanichie în noaptea tîrzie aducea poate vestea cea bună şi sufletul lui Prepeliţă, care căuta o uşurare în fiecare clipă, se simţi mulţumit.

— Mărite Doamne, am venit pentru a te încunoştiinţa că a sosit timpul tău ... Omul îşi dovedeşte virtutea prinzînd şi fo- losind prielnicia lui . . . şi tu greşeşti neînţelegînd menirea ta şi străduind să-ţi aşezi curtea într-un ogor de răzeş, cînd soarta te îmbie la o curte domnească, care să privegheze hotare împă- răteşti . . .

Prepeliţă nu înţelegea vorbirea în pilde.

— Ai să te înăbuşi în ţarcul tău atît de strîmt, pe care niciodată nu l-a văzut soarele şi nici n-a strălucit deasupra lui . . . cînd rîvna unui om de seama ta este să stăpînească pămînt întins, cît lăţimea cerului . . .

— Nu-ţi înţeleg vorba, părinte Ioanichie . . .

Ioanichie simţea un imbold sălbatic şi vijelios lovindu-i pieptul, ca şi cînd ar fi bătut cu pumnul într-o uşă închisă. Dar strîngîndu-şi glasul în gîtlej, spuse cu o voce şoptită:

— Mă încredinţez ţie, Doamne . . . Izvorul duhului ce mă străbate este rîu de foc, şi cere suflet primitor ...

Două făclii se stinseră şi noaptea pătrunse mai adînc în odaie tulburînd văzduhul pîlpîitor cu umbre dese şi grele.

— Ce cauţi? . . . Ce-ţi trebuie? . . . întrebă Prepeliţă cu neliniște.

— Mărite Doamne, voi deschide sufletul meu ca pe o poartă, pentru ca vorba să curgă fără ocol: îmi trebuie o ţară în care obştea să înţeleagă legea bogomilă .. . Dumnezeu care lo- cuieşte în învăţătura bogomilă, are lipsă de o ţară cu adevărat drept-credincioasă. . . Asta-i pricina venirii mele aici cu Al- dea. îmi trebuie o împărăţie bogomilă, dusă de un împărat drept- credincios. .. Dar iată că tînărul acesta, în sîngele căruia curge sîngele Assaneştilor s-a dovedit a fi oa un nor răcoros, pe eare-l luminează soarele străbunilor. El nu a fost vrednic să se prefacă !în foc şi apă, ei 's-a împrăştiat ca fumul la adierea zefirului . . . E grea sarcina să primeşti pe frunte semnul dumnezeirii, ial Duhului.. . Acum îmi este lipsă de o suire

— Şi ce vrei tu de la mine?, întrebă Prepeliţă eu oarecare nădejde în glas.

Cu toată hotărîrea luată de a dezlega cît mai tîrziu legă- tura gîndului său adevărat, Ioanichie nu-şi putu astîmpăra văpaia sufletului şi-şi dădu drumul:

— Mărite Doamne, sînt gînduri dumnezeieşti oare erau foarte îndepărtate mai înainte, dar care la un anumit răstimp se împreună într-unui singur . . .

— Tot nu-ţi înţeleg rostul, părinte . ..

— Vreau să spun că ar trebui să-ţi cercetezi cugetul cu de-amănuntul, să vezi dacă nu cumva găseşti în împărtăşirea da- ruril'or lui Dumnezeu acel dar dătător de bine şi de iubir/ pentru obşte. /

Prepeliţă îşi simţea ochii sclipiţi de o bucurie neaşteptată. Chiar dacă gîndul popii nu se înfăptuia, vorba acestuia îl măgulea.

— Mărite Doamne, ca să pricepi bine gîndul meu trebuie să ştii cîte ceva din ţara. mea de baştină, de la miazăzi de Dunăre. ,

— Vorbeşte părinte... Cuvintele tale îmi aduc numai odihnă şi desfătare... şi luînd fădliile stinse, le aprinse din nou.

Dintr-o daţă, noi pînze, pîlpîitoare, de lumină, se născură în odaie.

— De buna seama c-ai auzit vorbindu-se de Petru Assan şi Ioniţă care au dus luptă grea împotriva împăraţilor din Bizanţ. Aceşti viteji s-au slujit în războiul lor de oştiri aduse dinţi ţările din miazănoapte de Dunăre, adică din ţara lui Basarab, din Transilvania şi, de bună seamă, şi de aici din Maramureăş şi din toate ţinuturile locuite de oameni cu aceeaşi limbă şi aceeaşi credinţă.

— Pravoslavnici?...

Răspundea în Prepeliţă credinţa, şi pravoslavenia, fiindcă de mic fusese pus să jure în faţa icoanelor că nu-şi va părăsi legea, jurămînt înnoit şi faţă de — fie iertat — tatăl său, pe patul de moarte.

— Nu, răspunse Ioanichie .'.. erau .bogomi'lii, adevăraţi credincioşi, care au alungat din viaţa lor toate ereziile greceşti şi papistaşe şi se poartă potrivit legii creştine. Aceşti bogomili au înfăptuit marde imperiu al fraţilor Assaneşti şi al lui Ioniţă .. . şi acest imperiu ţi—1 pun în faţă, cneazule Prepeliţă! .. . Simţi în vine virtutea de a-ţi pune pe frunte pecetea Darului Sfînt?

Prepeliţă se ¡străduia în sine şi nu ştia ce să răspundă.

— Nu vorbi pripit... culeă-te şi cugetă bine. Noaptea sloboade pe om din adîncul neputinţei lui... iar scularea te trezeşte cu o nouă suflare de viaţă. Cu'lcă-te cneazule, şi mîine dimineaţă gîndul cel bun să -strige în tine: ieşi din întuneric, am găsit lumina cea prea luminoasă ... Şi plecă să-şi găsească şi el odihna, ca un om care şi-a îndeplinit cu prisosinţă datorinţa.

4

Katalin era o fiinţă enigmatică. La cuvintele pline de înţeles ale principelui, ea ¡se mulţămea a ride sau a-şi^ vîntura cîr- lionţii părului ei frumos,, şi răspundea sucit. Pe măsură ce timpul trecea, ea se făcuse şi mai ispititoare dar şi mai ciudată. Principele o urmărea din scurt, îi iscodea plimbările, plecările şi întoarcerile la curte, dar mai ales vorbirile ei cu Drag. Începuse să-l înjosească cum îi venea la gură pe Drag şi se împrietenise cu San^rina pentru ca la nevoie s-o folosească împotriva soţului, care,' după credinţa lui, îi încurca socotelile.

\

Tîrziu, într-o după-amiază, cînd Katalin plecase călare în pădure, la vînătoare, principele îi luă urma. Era tare îngîndurat.. . îşi dădea seama că timpul fuge şi el nu izibutise să facă nici o ispravă ...

... înţelegea lămurit planul lui Ivan Kaliţă, deşi acesta nu i-l mărturisise decît fărâmiţat şi pe apucate. Gîndul acestui unchi al său i se părea măreţ şi luminos. După ce nimicea Tverul cu ajutorul tătarilor, el năzuia să dea o lovitură de moarte Kievului, care deşi putred şi aproape mort, îşi păstra datina unei măriri în duh şi cultură ... îşi dădea seama că de fapt el, Ivanko, era o iscoadă a lui Ivan Kaliţa ... Crezuse că vine în plimbare cînd de fapt ascultase de un- gînd al lui Kaliţa, care lupta pentru mărirea Moscovei... Ivanko vedea asemănările şi deosebirile dintre rege şi Kaliţa. Regele auzise de o ţară numită Moldova şi voia să facă din ea un domeniu de vînătoare. Kaliţa voia să se întindă ori unde putea, la miazăzi, la miazănoapte, la răsărit, la apus ori unde găsea o brazdă de cucerit... Şi de ce să şi-o însuşească regele Ungariei şi nu ţarul Moscovei? ... Şi ca să-şi arate drepturile, Ivanko născoci o poveste, că Moldova era ţara neamului lui, al berladnicilor şi că îi puseseră numele de la Molda, o căţea renumită prin meşteşugul ei la vînătoare.

Aproape de pădure îl văzu pe Glod. O lumină îi străpunse creştetul.. . Glod era doar omul lui... mai ales de cînd se întorsese otrăvit din nefericita-i solie la Bogdan. îl strigă, şi nebunul se apropie smerit.

— Glod, prietene ... îl luă principele cu vorba bună, poţi să-mi stai în ajutor?

Glod strîmbă dintr-un ochi. Pricepuse.

— Katalin?

— Cum de-ai ghicit?

Nebunul scoase limba apoi rîse prosteşte în hohot.

— Ha, ha, ha. .. nu eşti tu cel dintîi, nici cel din urmă. Principele înţelese că-nebunul voia bani.

— Glod, prietene ... îţi dau cît vrei . .. Katalin ni/e fata popii Filipaş ...

/

Glod învîrti mîna prin aer, ca să arate cît de scumpă era marfa pe care o tîrguia.

— Glod, prietene, se tîngui principele. /

— E greu ... lucru greu ...

Faţă de încăpăţânarea nebunului, principele se gîndi să schimbe mijloacele ... şi se răsti la el:

— Mi se pare că n-ai nici o putere, te grozăveşti numai .. .

— Eu? . . . se-nţânţoşă nebunul. Eu nu pot? ... Un cuvînt de al meu ar fi de ajuns să-ţi vină diseară în odaie.

— Atunci de ce mă laşi să mă perpelesc?

Glod puse un deget la buze, în semn de taină mare.

— Deocamdată pot spune, că numai aici la Bedeu, sînt doi care se prăpădesc cu zile după ea.

— Care doi?... făcu principele mirat. Eu nu văd decît unul.
— Ochii tăi nu văd decît jumătate din adevărul lucrurilor.
— Unul e Drag ... Care-i al doilea?
— Al doilea e căpitanul Albreeht Peter.
Ivanko făcu cu mîna un semn de dispreţ.
— Eşti un prost.
— Sînt mai deştept ca tine ... numai că pe ei nu-i place fata, spuse nebunul ... dar este unul, care, dacă ar fi ridicat un deget, Katalin l-ar fi urmat pînă-n pat.
Ivanko rămase uluit. Nu se aşteptase la aşa răspuns.
— Şi oîţi mai sînt la curtea din Vişegrad ...
Principele se lăsă prins . . . începu să-şi facă socotelile. Se credea un om frumos şi încă tînăr. Dar numai atît. Drag şi căpitanul erau nişte flăcăiandri pe lîngă el. Apoi amîndoi erau de prin partea locului. Puterea şi mărirea lui erau departe, la Moscova. Nici măcar boierul Sava nu era lîngă dînsul să adevereasc renumele neamului, bogăţia şi puterea lui.
La plăsmuire şi viclenie, Ivanko era neîntrecut. A doua zi dis-de-dimineaţă, chemă la el pe Glod. Nebunul era crescut la curtea regală şi cunoştea toate şiretlicurile potrivite acestor curţi.
— Glod, prietenul meu, îl luă cu binişorul Ivanko .. . m-am gîndit mult la tine.
Nebunul se închină ca în faţa unui înalt demnitar şi răspunse p^potrivă:
— Sî\teţi prea bun, înălţimea Voastră!
Ivanko se simţi măgulit. Pe cît era de amarnic în vorbe şi fapte, pe atît era de slăbănog la linguşiri.
— Glod, iubitule, eu vreau să te pricopsesc pe tine şi tot neamul tău.
Glod era prea isteţ ca să nu-şi dea seama că principele avea o socoteală ascunsă. Deşi ardea de nerăbdare, el făcea pe nepăsătorul, lăsînd pe principe să vorbească.
— Regde nu are ochi să vadă pe cavalerii teutoni şi templieri, care de fapt stăpînesc ţara Moldovei... Dacă îi alungă, această ţară rămîne fără stăpîn ... Eu aş lua-o bucuros pe domniţa Katalin de soţie, dacă ea mi-ar aduce în zestre aceste ţinuturi, şi sînt hotărît să intru în slujba regelui, ca maestru de vînătoare.
Şi, frecîndu-şi mîinile de bucurie:
— Mai departe mă priveşte . . . Voi face o curte ca la Vi- şegrad iar tu vei fi înaintat la treapta de şambelan.
Glod ridică braţul, rîzător.
— S-a făcut, mărite stăpîne!

5

Doamna Maria urmărea vorba celor de faţă, fără să arate prin nimic gîndurile ce o frămîntau. Pe fruntea ei, nici o cută care să trădeze neliniştea, iar privirea-i cenuşie dovedea aceeaşi seninătate, încuviinţînd vorba cu o uşoară mişcaTe a capului deşi se vedea a nu înţdege nimic. În schimb Bogdan, cu barba lui mare şi părul vîlvoi, cu trupul vînjos, avea o înfăţişare de ne-

cuprins. Chipul lui încruntat părea sfîşiat de mare luptă lăuntrică.

Pater Dominic căuta să facă pe episcopul Chirilă Romanul, să înţeleagă că Dumnezeu a lăsat omului trei mijloace de cunoaştere: judecata, credinţa şi intuiţia. Şi dacă Chirilă putea pricepe la ce foloseşte judecata şi ce este credinţa, nu putea înţelege defel ce era intuiţia.

— Intuiţia este cunoaşterea de-a-dreptul a lucrurilor, explica Dominic. înţelegerea lor fără ajutorul cuvintelor şi al gîn- dirii.

— Mintea omului este tocmită pentru judecată, spunea episcopul, simţirea lui, pentru credinţă ... cărui mădular al sufletului răspunde intuiţia?...

— Răspunde simţului frumosului, care depăşeşte şi /redinţa şi judecata . . . prin ajutorul căruia, noi prindem adevărata înfăţişare ascunsă şi strunită a materiei 'lucrurilor ...

J

— Vorbele tale, interveni Vitus, îmi amintesc' de sfîntul Buonaventura, care credea că sufletul curăţit printţ^o meditaţie cinstită, sfîrşeşte prin a se întâlni cu Dumnezeu ... /

— Da, acesta-i scopul intuiţiei. Dumnezeu!'./, şi foloasele pentru noi oamenii, să înfăptuim ceea ce duce spre Dumnezeu, în fiecare lucrare omenească există şi un resitnţ dumnezeiesc, pe care nu judecata şi nici credinţa îl vedereăză, ci numai intuiţia ...

— Şi mai ales în înfăptuirile politice ale ocîrmuitorului se vede darul acestei însuşiri, urmă Vitus.

— De bună seamă, fiindcă ocîrmuirea ţării este o artă . .. şi deci supusă frumosului... şi ocîrmuitorul trebue ¡să aibă intuiţia ca cea mai de seamă însuşire.

— Hotărîrile întemeiate pe cea mai amănunţită judecată, se dovedesc adesea a fi greşite ... pe cînd altele, luaţe în scăpărarea unei clipite, se arată a fi de folos şi înţelepte.

— În concilii stăpâneşte deopotrivă judecata, credinţa şi intuiţia şi de aceea conciliul este infailibil... spuse Dominic, din ce în ce mai însufleţit. De aceea, Monseniore, legea unită, iscată din hotărîrile conciliului din Lyon, este o idee luminată şi de 'bună seamă este cea mai potrivită pentru acest neam în- trucît reprezintă o sinteză între voinţa răsariteană şi duhul apusean .. .

Bogdan asculta în tăcere. Rar şi rar, cîte o sclipire a ochilor, arăta că sufletul lui este amestecat, chiar .pe tăcute, cu vorba din jur ... deşi nici un cuvînt nu-i ieşea din gură şi nici o mişcare nu-i dezvăluia simţirea.

— Asta-i legea cea mai nimerită pentru acest neam, urmă Dominic, lege care să-l scape de rătăcirea bogomilă şi de prigoana bulgară ...

Deodată Bogdan nu se mai putut stăpîni:

— Vorbeşte lămurit, pater Dominic .

Dar acesta, potrivit felului său, începu iar pe ocolite.

— Mărite Doamne, am mai spus, şi nu mă sfiesc să spun din nou, potrivit versului lui Horaţiu: *„Bis repetita*

placent" .. . Roma a putut întemeia o aşa de mare împărăţie, întrucît a putut îmbina în chip fericit voinţa cu duhul...

— Atunci de ce s-a prăbuşit? întrebă Chirilă.

— Fiindcă această îmbinare fericită n-a putut fi susţinută de cezarii romani. Fără înţelegere pentru creştinism, la care tindea scopul duhului roman, au despărţit în chip volnic, duhul de voinţă ... şi numai cu voinţa nu se poate ooîrmui un imperiu. \

— Nici numai cu duhul?. . . întrebă Cihirilă, care-l urmărea strîns.

— Voinţa este o pornire a firii, iar duhul o putere a lui Dumnezeu.

— Dar ţările nu sînt înfăptuiri ale firii? întrebă şi Bogdan.

— Ţara este o poruncă a firii, dar omul este un dar al duhului, şi aici este greşala Bizanţului care, ca moştenitor al voinţei cezarilor nu ia seama decît la ţară, uitînd oamenii... spre deosebire de Sfîntul Scaun, care se gîndeşte mai puţin la ţară şi mai mult la oameni...

6

Stelele străluceau în neastîmpăr, ca nişte picuri de argint viu, pe cerul cenuşiu. Cu toate că ziua se îngîna cu înnoptarea, seara era încă limpede. Clocotul de viaţă al satului se ştergea, împrăştiindu-se printre garduri, pomii şi căsuţele risipite pe deal. Dincolo de rîu se întindea un tăpşan cenuşiu, înconjurat de pădurea albastră pe care sclipeau din loc în loc, eoturile de argint ale Tisei. Din împletitura ştearsă a cîmpiei şi din unduirile rîu'lui se înălţau .şoapte tainice în aerul nemişcat.

Principele Ivanko şi domniţa Katalin înaintau singuri de-a lungul şirului de plopi care se legănau uşor. Ivanko îşi dădea seama că fata îl urmase fără împotrivire, cînd, scoborînd din sat, ocolise poarta curţii, despărţindu-se de ceilalţi, ca să-şi ducă mai departe preumblarea. El căuta un timp potrivit ca să-şi mărturisească dragostea şi acum, cînd toţi ceilalţi oaspeţi, însoţind pe palatin, se trăseseră în odăile lor, i se păruse prilejul foarte nimerit. în timpul din urmă gînduri'le i se adunaseră în hotărîri lămurite. îi plăcea fata, şi mai ales o socotea drept bună tovarăşă pentru planurile lui." Era aprigă la fire, cu adevărat femeie! De cîte ori îi vedea, chiar şi numai în gînd, obrajii albi, ca scăldaţi în lapte, cele două arcuri întunecate înconjurînd luminile verzi ale ochilor, pieptul tare şi coapsele rotunde, îl apuca tremurai. Dinţii ei mici dar strânşi cu putere, picioardle iuţi şi fără astîmpăr ... şi pe deasupra, odraslă de neam boieresc, bine văzut de rege şi ceilalţi demnitari de la Vi- şegrad. Ca nevastă ea îi aducea nu numai un trup tînăr şi poate şi o zestre bună, dar mai ales trecere la curte.

Se înnoptase deabinelea. Cele din urmă pîlpîiri de lumină se stingeau către apus şi luna se ivise ca un sloi rotund de zăpadă îngheţată. Cei doi tineri mergeau unul lingă altul. Orioît era de îndrăzneţ din fire, acum principele se simţea sfielnic. Îi trebuia glas şi vorbă pe potriva frumuseţii din jur. Şi fiindcă nu izbutea să găsească cuvinte potrivite pentru focul oare-i ardea

sufletul şi-i strîngea inima, se mulţumea să vorbească lucruri ne-însemnate, de la curte.

În jurul lor priveliştea se înfăşură tot mai mult în marmura albastră a nopţii. Luna plină urca acum pe cer, dinapoia crestelor stîncoase, prinzând în rotocoale de argint vîrfurile goale, risipindu-se apoi într-o pulbere albicioasă peste brazii şi pomii pădurilor, ca să licărească în şuvoaie şi lacuri argintate peste câmpiile întinse.

— Domniţă Katalin, priveşte luna . . . parcă-i un taler din care curge argint viu . . .

— îmi place mai mult argintul din baia.de la Custur, decît argintul lunii. . . râse ea în uşoară bătaie de joc.

— Îţi plac bogăţiile, domniţă Katalin?. .

— Mai mult decît orice pe pământ, răspunse fata numaide- cît. Sînt fete proaste, ea aceea a lui Zah Felieian, care se încântă de versurile poeţilor .sau de dîntul trubadurilor . .. Mie însă îmi place luxul şi bogăţia.

— Ţe-nţeleg, domniţă Katalin.

— îmi place tot ce desfată simţurile . . . muzica fiindcă mă face să dansez, versurile fiindcă-mi îmbie sufletul la iubire . . . dar mai ales, aurul!

— Domniţă Katalin, din toate fetele întîlnite, eşti singura fată pe care sufletul meu ... De aceea l-aş ruga pe tatăl domniei tale, să-mi încredinţeze mîna ta . . . Şi fiindcă fata ar fi vrut să spună un cuvânt, el O opri.

— Te rog ascultă-mă pînă la sfîrşit. . . Nu mi-au scăpat simţămintele pe care le nutreşti pentru cneazul Crăciun . . . Dar acesta e un mic boier, nepot al unui voievod maramureşan, în timp ce eu sînt principe moscovit şi nepot al .marelui Ivan Ka- liţa . . . Viitorul meu este altul .deoît cel al lui Crăciun . . . După câte ai văzut, în aceste locuri se ţes gânduri mari. Alexandru Basarab se crede urmaşul lui Ioniţă şi vrea o nouă împărăţie valaho-bulgară cu capitala la Curtea de Argeş... Papa vrea o împărăţie catolică, iar eu . . .

— Ce-i cu domnia-ta?

— Eu doresc o împărăţie păgână . .. Fur puterea tătarilor .. . împreună eu ei vom izgoni şi popii şi pe turci, şi facem o îm- păraţie păgînă cu capitala la Suceava ... Iar eu devin regele . . . Eu am un castel la Suceava . . . Domniţă Katalin, vom face acolo o nemaipomenită frumuseţe, care să-ţi veselească ochii . . . Vino cu mine şi te voi face împărăteasă! . . . După o clipă de gîndire, Katalin se învoi: — Principe, merg cu tine la Suceava ca împărăteasă a popoarelor.

— Voinţa, Mărite Doamne, este un drept al .firii şi se deosebeşte de putere, care este o însuşire a insului, om sau dobitoc.

Dominic mergea cu Bogdan prin curte, întoreîndu-se de la hotarul satului unde meşteşugarii îşi ridicau adăposturi şi sub îndrumarea cavalerilor deprindeau meşteşuguri noi. Bogdan voia să folosească tovărăşia cărturarului ca să poată cerceta mai amănunţit înţelesul anumitor gînduri care-l frămîntau. în faţa primejdiilor ce-l pîndeau, voievodul căuta să pătrundă viitorul şi

să găsească drum sigur şi adevărat în împrejurări în care toate păreau a fi numai ameninţări şi îndoieli.

— După cum ţi-am mai spus, Mărite Doamne, voinţa este un drept al firii. Ea depăşeşte omul. . .

— Cum? ... se minună voievodul. Voinţa mînă omul peste dorinţa lui?

— După cum ciocanul, ca să fie folositor, va să asculte de-o putere, aşa şi omul va să asculte de puterea firii, numită voinţă.

—- Şi cum se vedereazăă această voinţă?

— Numai prin hotărîrile vieţii. . . Acesta este un mare adevăr. Voinţa, acest drept al .firii, se arată în hotarele vieţii, care, de cele mai multe ori sînt potrivnice duhului...

—• Atunci omul trăieşte în două chipuri?

— Fără îndoială .. . potrivit firii, adică voinţei, şi potrivit duhului, adică lui Dumnezeu.

Bogdan se ¡simţea şi mai încurcat.

— Poate de aceea te-ai gîndit la legea unită? . . . spuse el.

Şi Dominic înţelese că acest gînd se străduia în sufletul lui
Bogdan să-şi facă drum spre lumină.

— Această lege este cea mai frumoasă şi cea mai adevărată rînduială a creştinismului...

Dominic părea el însuşi înduioşat de cuvintele pe care le rostea.

— Mărite Doamne, năvălirea barbarilor n-a stricat măreţia Romei, ci armonia omului nou ... Şi de aceea condamn eu schisma, care a adâncit această prăpastie. Pentru mine schisma este ca o a doua năvălire a barbarilor, care a despărţit şi mai adînc voinţa de duh ... şi la fel cu toate schismele ce vor veni — căci vor mai veni şi altele — nu vor fi decît urmarea năvălirii barbare, poruncită de voinţă împotriva duhului, despăr- ţind-o de duh... Biserica unită este cea mai impunătoare încercare de a reface măreţia Romei, în ceea ce are ea mai universal, împăcarea firii cu duhul... încă odată, Mărite Doamne, Sfîn- tul Duh, pornind din Nazaret ca spirit divin, şi-a găsit dezvoltarea omenească la Roma. Aşa a fost hotărîrea divină şi noi, bieţi oameni, .trebuie s-o primim şi s-o îndeplinim.

8

Katalin se găsea la sfat cu bărbaţii. Pe doamna Anca n-o bucura vorba ostaşilor, căci, de bunăseamă, bărbaţii adunau de către palatinul Oliver ca >să hotărască în ce fel să dea seama regelui de cele văzute în preumblarea lor prin ţară, se preschim- baseră în ostaşi.

în adunare se afla şi pater Dominic, poposit de curînd la curtea lui Dragoş şi Prepeliţă, cel fugit de răul lui socru-său. însufleţit de măreaţa idee a bisericii unite, Dominic încercase să pipăie sufletele boierilor din Bedeu, dar nu găsise nici o înţelegere. Doamna Anca era cu totul robită limbii bulgare, Drag nu avea mintea decît la frumoasa Katalin iar Dragoş nu lua de bun decît ce venea de la rege ca poruncă. Prepeliţă stăruia pe

lîngă palatin şi Dragoş pentru lămurirea pricinii sale cu cneazul Mihalca.

Chiar după înapoierea boierilor la Bedeu, timpul frumos al toamnei se sfîrşise. Jos în sat, nu sosise iarna, dar sus, pe culmile munţilor, întunericul se lupta să goneaască lumina şi liniştea. Strigătele jalnice ale păsărilor şi fîlfîitul fugii lor grăbite, tremurul văzduhului în noapte, şi mai ales acele lungi tăceri, înţepenite parcă, înfricoşau sufletul omului, amintindu-i de vremea rea şi viscoloasă.

Sub dogoarea focului din vatră şi sub puterea făcliilor de pe pereţi, în odaia de sfat nu străbăteau murmurele înăbuşite de afară. Căpitanul Albrecht era, ca de obicei, în cumpănă de judecată, să nimerească adevărul în adevăr.

— Regele greşeşte cînd vorbeşte de cucerirea munţilor pentru întinderea domeniilor de vînătoare ...

— Prostule ... chicoti Glod. Nu-nţelagi, că asta trebuie pentru istorie? Cronicile trebuie să scrie că regele s-a dus la vînătoare într-unui din domeniile ¡sale, şi că acolo a fost lovit de unul din vasalii săi — să zicem, cu numele Basarab . .. Asta sună mai frumos ... Pe cînd înfrîngerea în război... Br ... br . . ., urît de tot.

— Taci, Glod, şi bagă-te sub masă, porunci Katalin.

Nebunul se ghemui ca un căţeluş, sub masă.

— Regele are nu numai dreptul dar şi datoria să facă război împotriva răzvrătiţilor ... luă vorba Oliver.

— Atunci ar trebui să înceapă cu Bogdan ... ţîşni Glod de sub masă. De data aceasta Katalin nu se mai supără şi în această îngăduinţă Glod găsi prilejul să verse veninul spurcatei lui limbi împotriva boierilor de la Cuhea.

Cu toţii se temeau de amestecul lui Basarab prin mijlocirea lui Aba şi Amade şi apoi nu puteau uita pe Vlaieu, iscodind prin Moldova.

— Să am eu puterea, aş lămuri întreaga urzeală în timp de două zile, se repezi Ivanko.

— Ţi-o dăm, principe ... făcu repede Katalin.

— Puterea ta e mare, domniţă Katalin, dar numai faţă de mine ... împuternicirea întreagă numai de la rege o putem do- bîndi.

— Să cerem împuternicirea de la rege!

Oliver era în mare încurcătură. De cîtva timp, Katalin, fata lui, sprijinea pe principele moscovit. Cum putea el să înfăţişeze regelui pe un schismatic cînd atîţia bărbaţi de seamă, ca Ion de Kölese sau căpitanul Peter Albrecht se găseau gata să ajute pe rege cu spada şi cuvântul.

În toate pricinile grele, Katalin se găsea alături de palatin. Fata asta avea toate însuşirile unei femei frumoase, şi pe cele războinice ale unui bărbat. De aceea ar fi fost nefiresc să lipsească de la adunarea în care palatinul Oliver chemase pe oamenii cei mai aleşi în pricepere şi vitejie, ca să hotărască ce aveau să-i spună regelui... De data asta însă Katalin nu vorbea în acelaşi glas cu tatăl său

.Auzind .că tatăl său se va duce la rege, Katalin îl rugă să nu uite pe fata lui Zah Felician, care era acum mai frumoasă şi mai atrăgătoare ca înainte... şi de bună seamă Crăciun o iubea.

Numai auzind de Clara Zah, Katalin îşi simţea ochii înghimpaţi şi gura plină de otravă, darmite acum cînd la mijloc se afla Crăciun! Cu toate încercările de a uita pe frumosul tînăr, Katalin nu izbutea să-l alunge din suflet. Chiar acum, de cînd principele Ivanko se topea ca ceara în foc de dragul ei şi ea se simţea măgulită de patima unui om de aşa înalt rang şi atît de focos în dragoste, sufletul ei nu se putea despărţi cu uşurinţă de dragostea de departe. În mîinia ei ar fi vrut să ucidă pe fata lui Zah Felician, pe care o socotea rivala ei, şi să ducă pe Crăciun rob al ei în cetatea lui Hust unde să-l poată prigoni şi umili, pînă cînd podoabele trufiei i-ar căjlea ca perele cînd se scutură pomul prea încărcat.

înainte de plecare, Ivanko se înfăţişă palatinului. îl găsi împreună cu Domokoş, vătaful alaiului său, care-l ajuta la pregătirile de călătorie. Odaia era plină de haine frumoase, de cizme şi şei, hamuri şi zăbale, pinteni şi biciuşti. Domokoş îi strîngea hainele întro lădiţă de lemn, împăturindu-le frumos iar cizmele le punea într-un sac.

La intrarea principelui în odaie, Oliver tresări. în timpul din urmă începuse să bănuiască dragostea ce-o purta pentru Katalin.

— Ce-i principe? Nu cumva ai dori să mă însoţeşti? . . . timpul s-a îndreptat şi mai înainte de a se porni ploile, vom avea oîteva zile bune de călătorie.

Principele se răsuci pe călcîie, ea să-şi dovedească sprinteneala tinerească şi apoi răspunse c-o plecăciune:

— Cu drag aş porni alături de Măria-ta, ca să mă-nfăţişez regelui, dar o şi mai mare dorinţă mă opreşte aici.. .

Se opri nehotărît din vorbă, uitîndu-se cînd la palatin, cînd la Domokoş. Oliver se hotărî să-i vină în ajutor şi slobozi pe vătaf. Ivanko înţellese bunăvoinţa palatinului, înălţă capul, se înălţă din şale şi îl privi făţiş.

— Mărite Doamne, o mare dorinţă mă aduce la tine chiar în ceasul acesta <Jînd te pregăteşti pentru drum, fiindcă aş vrea ca gîndul şi vorbele mele s-ajungă la urechile regelui.

— Ce s-a întîmplat, principe?

O'liver ar fi vrut să i sune glasul cît mai dulce dar nu şi-l putea stăpîni îndeajuns, aşa că şi-l auzi tare şi răguşit.

— Mărite Doamne, o pricină a sufletului meu mă aduce la tine . . . pricină care însă are şi un temei politic.

Ivanko îşi pregătise cuvântarea. Ştia bine că numai prin politică putea atrage bunăvoinţa palatinului. între timp acesta îl cerceta cu coada ochiului. Era un flăcău oarecum în vîrstă, dar

se ţinea foarte bine, căci era falnic, plin de încredere în el. îndrăzneala îl prindea, făcînd pe toţi să se teamă de el, şi chiar dacă era schismatic, nu se putea uita că era nepotul lui Ivan Ka'liţa şi cu îndrituiri la ţara Berladuilui.

— Vorbeşte, principe . . . tună glasul său şi în odaie se lăsă deodată tăcerea adîncă.

Prin fereastra deschisă se auzi glasul de clopot al domniţei Katalin şi fiindcă la glasul ei principele parcă înnebunise, Oliver îl pofti să şadă pe scaun.

— Mărite Doamne, începu Ivanko, după ce glasul argintiu se pierdu printre ciripitul păsărilor, mie mi-e dragă fata voastră şi cred că şi eu îi sînt drag.

— Şi ai vrea s-o ceri de neyastă? . . . spuse palatinul cu o voce mai îndulcită.

Ivanko nu răspunse de-adreptul.

— Mărite Doamne, în ţara noastră e obiceiul ca fetele să fie cumpărate aşa că eu nu cer zestre ci aduc zestrea mea de fiu şi nepot de principe. Unchiul meu, Ivan Kaliţa, domneşte peste cel mai mare principat rusesc care va deveni cîndva împărăţie ... Eu am dreptul la principatul Berladului ... Eu nu cer zestre . . . cer numai ca regele să-mi recunoască principatul cu toa'te ţinuturile, ale brodnicilor şi ale bolohovenilor, pe car? mă învoiesc a le cuceri de la tătari şi cavaleri şi a le închina regelui. Mă învoiesc de asemenea să lupt împotriva lui Basa- rab ... şi asta numai pentru început. Gîndurile mele sînt mult mai măreţe . . .

Palatinul îi privea nasul arcuit ca de vultur şi îşi zicea că aduce a vultur şi ca fire nu numai la faţă.

— Dacă putem prinde pe Alexandru al Tverullui şi să-i zim- ţim işlicul, tot Tve-rul şi Kievul cad în stăpînirea noastră . . .

Oliver surîse.

Eu vorbesc cu temei, Mărite Doamne . . . mii de oameni de încredere urmăresc pe Alexandru al Tverului, care, fugit de frica lui Ivan Kaliţa e ascuns acum în ţara lui Basarab . . . şi-i vor da de urmă ca să-i facă de petrecanie... Şi atunci, împărăţia 'mea se va întinde de la munţi şi pînă la Volga . . .Uitase parcă de tot de dragoste şi vorbea numai de planurile sale şi ale lui Ivan Kaliţa, de a face o mare împărăţie moscovită. Palatinul îl asculta cu mare băgare de seamă, dar deodată izbucni:

^ ' ' "pe ... Eşti răsăritean şi ginerele meu

este o piedică princi

nu poate fi decît catolic . . .

— Această piedică e uşor de lămurit. Ne vom căsători şi apoi voi trece eu la legea catolică sau va trece domniţa Katalin la cea răsăriteană, după cum va fi de lipsă ca să înfrîngem pe Basarab şi să întregim ţara noastră.

— Văd că părerea ta e: Cujus regio, ejus religio.

— Nu înţeleg vorba latinească, dar pot să vă asigur că aşa-i bine ... şi domniţa Kafiallin încă mă vrea aşa.

—■ Atunci te vreau şi eu, spuse palatinul, care nu era în stare să se împotrivească voinţei fetei-lui.

— Vei vorbi regelui, Mărite Doamne?

— Voi vorbi...

10

La curtea lui Bogdan, lumea se frămînta. Treceau carele încărcate, strigau cărăuşii, plesneau bicele. În sat lucrătorii doborau schelele vechi şi înălţau altele noi. Treburile domniei se îngrămădiseră şi se amestecaseră iar Bogdan îşi dădea seama că nu-i va fi uşor de a curma urzeala şi a sfîrşi cu zăpăceala în care intrase aproape fără., voie. De aceea în învălmăşeala *ce* părea a nu se sfîrşi nicicând, se bucură cînd pe poartă se ivi evreul Menahim ben Kariş în tovărăşia lui Zdroabă.

— Mărite Doamne, spuse evreul, închinîndu-se în faţa lui Bogdan, să nu te minunezi de năvala asta de oameni, ci dimpotrivă să te bucuri . . ; Să nu te minunezi, fiindcă de la înălţarea lui Olgierd pe tronul Lituaniei, a început o şi mai mare prigoană atît împotriva creştinilor cît şi împotriva evreilor ... Şi să te bucuri că toţi cei prigoniţi iau drumul spre ţara ta, nu spre Polonia unde domneşte mare şi cumplită neorînduială din pricina luptelor dintre poloni şi germani... Căci nimic nu înspăimîntă pe oameni mai tare, ca neorînduiala.

— Ce pot face eu în mijlocul atîtor măriri duşmane, întrebă Bogdan ou teamă în glas.

— Te cheamă creştinii... Te cheamă evreii în Pocuţia . . .

— Ce să le fac eu?

— Auzi-le glasul de deznădejde, Doamne! . . . Creştinii şi evreii laolaltă strigă către tine... Auzi-'le glasul şi nu-i

lăsa piericiunii... Un adevărat ooîrmuitor are alte îndreptăţiri decît tînguirile nevolnicilor. Dacă-ţi vei da osteneala să mă asculţi îţi voi preface mînia în bunăvoinţă ... Eu Doamne, sînt negustor şi cutreier drumurile pămîntului, aud şi cunosc gînduri şi fapte care cu greu ajung la urechile tale... Ei bine, Doamne, pe deasupra tuturor primejdiilor se arată una şi mai mare: turcii ... La ameninţarea lor şi tătarii şi lituanienii şi-au mărit îndrăzneala ... -

Bogdan însă şovăia, răspunsul său întîrzia, sufletul lui gonea mînios . . .

— Mărite Doamne, dacă te îndoieşti de judecata mea, ar fi bine să ceri sfat şi de la cea mai luminată minte a lumii, de la papa de la Avignon... Te sfătuiesc eu, evreul, care a bătut lumea în lung şi-n lat şi cunosc oamenii mai bine deoît degetele mîinilor mele... Papa te va ajuta să ajungi domnitor în Po- cuţia şi Maramureş ...

După plecarea evreului, Bogdan chemă la sine pe Vitus şi Dominic şi le povesti cele spuse de Menahim, începînd cu amenînţarea turcească şi sfârşind cu încuviinţarea papii.

— Acest evreu este un înţelept, dealtfel ca mulţi dintre ei, spuse Vitus. El ţi-a pus înainte un mare adevăr: primejdia necredincioşilor turci... Şi a dat dovadă de mare înţelepciune îndemnîndu-te să ceri sfatul papii. Eu însă cunosc răspunsull Preasfântului Părinte: este porunca ce mi-a fost dată înainte de a purcede prin aceste ţinuturi...

— Papa se gîndeşte la tot. .. îşi arătă Dominic admiraţia.

— Noi ţi-am vorbit de legea unită, Mărite Doamne. . . Mulţi slujitori la Sfântul Scaun o socotesc c^ cea mai potrivită pentru neamurile ascultînd de imboldul Bizanţului. Pe de altă parte, mulţi cărturari, jurişti şi istorici de la Roma şi Avignon, cunoscători ai împrejurărilor din răsărit, socotesc că împăcarea marei schisme nu va putea purcede decît de la această nouă înjghebare, eu obîrşia la conciliull de la Lyon, marele conciliu al împăcării. Prin legea unită, Sfântul Scaun doreşte să întoarcă la el întreg răsăritul... Dar această lege — nu mă sfiesc a o spune — are şi un tîlc politic şi anume, unirea tuturor
" creştinilor împotriva păgînilor turci...

Chipul lui Bogdan se lumină:

— Acum înţeleg împăcarea dintre duh şi voinţă.

— Gândurile noastre Doamne, sînt cărări care se încrucişează.

— Aş dori ca puterea pe care o simt venind de dincolo de trupul şi făptura mea, să se prefacă în înfăptuire de lungă durată. Vreau ca puterea mea să reverse ceva nou în lume . . .

— Cezar a făcut o nouă Romă, dar Hristos, o lume nouă . . . spuse Dominie.

— Iată care este menirea ta, Mărite Doamne, îl lămuri Vi- tus. Tu trebuie să împaci voinţa Cezarilor cu duhul creştin . . . Eu nu mă sfiesc a mărturisi că Sfîntul Scaun, mai mult din- tr-un har divin, a înţeles firea neamului tău şi l-a ales ca mijloc de împăcare între Apus şi Răsărit. . . Prin misionari devotaţi a încercat cu Basarab, dar acolo s-a lovit de îndârjirea popilor bulgari.:. A încercat în Macedonia, dar s-a lovit de hereticii bogomilli şi nici în Transilvania nu i-a reuşit, căci acolo regii unguri n-au înţeles nimic ... Dar Sfîntul Scaun n-a deznădăjduit. El cunoaşte prea bine obîrşia şi firea latină a acestui neam, care se întinde de la marea Egee pînă la izvoarele Nistrului. Sfîntul Scaun vrea .să folosească duhul latin din limba şi firea vlahilor, ca să facă împăcarea între voinţa istorică şi aşezarea răsăriteană a acestui neam.

11

Pentru toată lumea era o taină rămînerea domniţei Katalin la Bedeu, ea care părea legată de tătîne-său ca viţa de harac. Fiecare socotea în altfel despărţirea fetei de tată. Doamna Anca credea, că obosită de zgomotoasele petreceri de la Vişegrad şi Buda, fata era dornică de acel duh curat şi cuviincios de la Bedeu. Ivanko îşi zicea că pentru el, Katalin se supusese despărţirii. Sandrina îşi bănuia bărbatul. Şi numai Dragoş credea să vadă bine. Katalin era privirea palatinului. Plecase omul. dar îi rămăsese privirea, care să vadă şi să însemne toate cele petrecute. Cu acest prilej, Dragoş băga de seamă că, fără voia sa, curtea din Bedeu se prefăcuse într-un loc de întîlnire pentru cele mai diferite gînduri şi înfăptuiri politice.

Plecarea palatinului slobozi foarte mult voia bună a oamenilor. Deşi Oliver se dovedise un om care nu cunoştea tufia, şi cu blîndeţe înfrunta îndărătnicia şi supunea voia oamenilor, era totuşi un străjer crăiesc, şi numai aceasta îl făcea de temut. Acum li se părea c-au scăpat de-o apăsare. Dintre toţi, cei mai înseninaţi păreau Sofronie pe de o parte şi Ioanichie pe de alta. Fiecare căta să iasă din ascunzătoarea în care fuseseră siliţi să stea pînă atunci şi să iasă la lumină. Fiecare simţea c-a sosjt clipa să-şi desăvârşească lucrarea, Sofronie prin mijlocirea doamnei Anca, iar Ioanichie prin cea a lui Prepeliţă. Sofronie era tot pe lîngă doamna Anca, propovăduindu-i că singura limbă împărătească éra limba builgară şi că lui Dumnezeu nu i se putea vorbi deoît în această limbă. Ioanichie îl însoţea mereu pe Prepeliţă, vorbindu-i de trecutul măreţ al lui Assan, Petru şi Ioniţă, împăraţii bogomili, domnind peste un imperiu bogo- miil.

Cu toată dragostea lui înfocată, Ivanko nu-şi schimbase firea batjocoritoare. Orice întîmplare, fie ea cea mai dureroasă —

moartea unui copil sau durerile de facere ale unei femei — era pentru él pricină de râs şi veselie. Katalin privea şi asculta, şi parcă tot mai mult îi plăcea omul acesta îndrăzneţ, iute la mînie şi dragoste, călăreţ neîntrecut şi vînător de seamă. Şi totuşi, adeseori se trezea gîndind **la** alt tînăr, şi mai frumos, al cărui chip, trecut <doar prin vîrful genelor îi pricinuia o ciudată tulburare şi o dorinţă neînţeleasă de aşteptare. Chiar dacă s-iar fi măritat cu Ivanko, simţea că **Va** aştepta mai departe, şi acest simţămînt de aşteptare pentru altcineva, îi arăta că măritişul ei n-avea să-i încheie viaţa, că fiorul care avea s-o fericească se găsea dincolo de binecuvîntarea preotului din Hust.

Doamna Anca începea să fie îngrijorată. Zadarnic se ostenea cu propovăduirea, zadarnic se ostenea cu lămurirea oamenilor: la şcoala pentru învăţătura limbii bulgare, aşezată într-o odaie a ţesătoriei, nici un şcolar . . . Făgăduise loc de preot pentru toţi ce vor învăţa buchea slavonă, făgăduise daruri mamelor şi loc bun de muncă bărbaţilor care-şi vor trimite copiii la şcoala părintelui Sofronie. Dar lumea se arăta ca omida de înceată Ia răspuns şi doamna Anca se vedea pusă la grea încercare. Se înverşunase la această lucrare binecuvântată de pronia cerească şi îşi - zicea că orice se va întîîmpla, gîndul ei va trebui să aibă izbăvire. Era încredinţată că Dumnezeu poruncise întregii pravoslăvii să se roage în limba bulgară, iar ei proşti şi nemernici, atât amar de vreme, îndulciţi de tihna zilei, şi orbiţi de ademenirea lui Dominic şi Ioanichie, n-au stat să vadă semnele Domnului. Noroc de Sofronie! El îi arătase puterea vrăjmaşă a limbii obştei... şi ea îşi însuşise acest gînd dumnezeiesc, hotărâtă să lupte ca să dărîme puterile vrăjmaşe şi să scape pe urmaşii urmaşilor lor, de nenorocirea şi pacostea prostiei bătrînilor. Şi în lupta ei, doamna Anca nu-şi dădea^ seama de schimbarea petrecuta în suflet. Se străduia să meargă departe, în lungă călătorie prin satele învecinate, să stea de vorbă cu cnejii şi cu oamenii din partea locului. A^a de mare îi era dorinţa de a îndepărta pe oameni de limba bătrînească şi a-i apropia de cea bulgară, încît nici nu se sfia şi nici nu se ruşina.

întîlnea care şi căruţe, întîlnea vînători, trecea munte de munte, străbătea drumuri lungi, numai pentru a-<şi potoli dorul de propovăduire... Bărbaţii ascultau supuşi dar femeile se arătau aprige: nici nu voiau să audă de limbă străină în biserica lor. Şi pentru întâia dată doamna Anca îşi dădea seama că, la patima ei de femeie, se găsea o altă patimă potrivnică, tot atât de puternică. Neînduplecată era voinţa ei, neînduplecată şi împotrivirea ce i se punea. Singurul suflet, care o înţelegea şi o sprijinea era noră-sa, doamrta Sandrina... dar Sandrina nu din însufleţire de duh ise găsea alături de dînsa, ci ca să despartă pe bărbatu-său de Katalin, care deşi de curînd încredinţata lui

Ivanko, îşi ducea mai departe vrăjile de femeie fermecătoare. De aceea doamna Anca nu era îndeajuns de bucuroasă de ajutorul noră-sii.

În drumurile ei, pe furiş făcute, doamna Anca ajunse chiar în ajun de Sfîntul Dumitru, la Sălişţea, unde auzise că pribegi veniţi din Pocuţia întemeiaseră aşezare de sat. Cunosdînd pe Bogdan din renume, ea se ferea să dea ochii cu el. Dar Sofronie o îndemna să nu piardă prilejul. Oamenii aceştia pribegi erau mai potriviţi pentru gîndul lor şi chiar dacă între Bogdan şi Dragoş nu éra mare prietenie, ea se putea furişa şi propovădui fără ca voievodul să afle.

Sofronie şi doamna Anca opriră căruţa pe dîmbul ce mărginea satul la răsărit, căci de aici puteau vedea ca-n oală, la cîteva zeci de prăjini de ei, satul pribegilor. Privirile lor se opriră însă asupra unui convoi de călăreţi care scoborau de sus de pe deal, în şir neîntrerupt. Erau înarmaţi, ducînd la oblînc scuturi mari şi suliţe iar în mînă arcul şi toporul. în fruntea lor se afla un uriaş, purtând o flamură însemnată cu o cruce neagră:

— Sînt cavalerii, şopti doamna Anca. Se recunosc după mantia lor albă ou cruce pe umărul drept. Toţi sînt tineri deşi au bărbi mari. . .

în urma convoiului veneau căruţele.

— Unde s-o fi ducând?, întrebă doamna.

— La vreo faptă diavolească ... răspunse Sofronie.

Oînd nu se mai zări nici urmă de cavaler, Sofronie sfătui pe doamnă să cerceteze cu de-amănuntul locuinţele.

— Nu ne ostenim pentru blestemaţii de papistaşi, ci pentru oamenii de colo ...

Casele şi colibele erau înălţate în jurul a două cercuri închise unul în celălalt, lăsînd la mijloc ţarc mare pentru biserică. Cirezi de vite erau mânate spre păşunea de dincolo de cercul caselor. Femeile şi fetele, înşirate într-o şerpuire prelungă se îndreptau spre rîu. Purtau cofeile pe cap, aducînd apă pentru meşterii zidari care lucrau de zor la biserica din mijlocul satului. Se vedeau meşteri căţăraţi pe schelă şi alţii jos, cioplind bîrnele şi stîlpii de lipsă. Se vedeau şi varniţele în care oamenii dezgoliţi pînă la brîu, mestecau zeama albă a tencuielii cu nişte lopeţi mari. Faţă de atâta hărnicie doamna Anca avu o sfială, dar Sofronie se simţea mai întărit. Şi ascultând de îndemnul popii, doamna îl însoţi spre biserică. Drumul era mai bun decât se aşteptase. .. Satul clocotea de viaţă aprigă. Se auzeau zgomote surde de târnăcop şi pocnetele de ciocănitoare ale ciocanelor care striveau grăunţele. Vârtejuri de praf se ridicau din curţi, unde oamenii îşi măturau bătătura. Rar şi rar se auzea oîte un glas. de om. Trudeau prea mult ca să mai aibă răgaz şi de vorbă.

încet, încet, ei se apropiau de biserică. Se gîndeau că aici se aflau în miezul lucrării lor şi vor putea mai uşor porni vorba.

Odihnind pe o buturugă se afla un bătrîn cu barba şi. pletele albe, pe careil recunoscură ca faţă bisericească. Bătrînul ţinea sub ochi înălţarea bisericii şi se vedea că toţi meşterii şi lucrătorii ascultau de el. Doamna Anca îndemnă pe Sofronie să înceapă vorba. Ea ştia cum să prindă pe femei, vorbindu-le despre pânzeturi şi ţesături, ispitindu-le s-o asculte, pînă ce ajungea la propovăduire.

Sofronie dete bună ziua şi spuse cine este ell şi cine e Doamna.

— Nu mă înşel cinstind pe cel ce stă în mijlocul bisericii ca pe un păstor de oameni şi ca pe .un izvor al dumnezeieştii slave.

La care bătrînul răspunse fără înconjur:

— Nu te înşeili frate întru Hristos. Am şi eu un picur cuprins în făptura mea, din duhul necuprins al lui Dumnezeu . . . Sînt episcopul Chirilă Romanul. ..

Cei doi propovăduitori nu se aşteptau la aşa întîlnire şi parcă simţeau o teamă. Sofronie fu cdl dintîi care-şi recăpătă stăpânirea de sine.

— Ne bucurăm foarte mult, Prea Sfinţite Părinte de întîlnirea aceasta.

Episcopul înălţă capul ca să asculte mai cu băgare de seamă şi-n ochi îi sclipi un licăr de mîndrie, pe care o prinse atît Sofronie cît şi doamna Anca.

— Frate . . .

— Sofronie, îmi este numele de călugăr.

— Frate Sofronie, mă bucur de sosirea oamenilor de ispravă, pentru care crucea făcătoare de viaţă este tot ţelul.

— Aşa e. . . Doamna mea se proslăveşte întru pomenirea tuturor sfinţilor şi se osteneşte pentru ca obştea să-şi cureţe visteria gândurilor de tot necazul şi să o umple de strălucirea nestimatelor învăţăturii lui Hristos.

•—• Vorba ta îmi place, frate .. . încuviinţă episcopul.

— îţi va place şi fapta noastră, aflînd ce sfat dumnezeiesc ne aduce la voi ...

Şi cu vorba iscusită, Sofronie povesti de şcoala din Bedeu şi despre marea învăţătură ce se putea dobîndi în ea. Dar, spre mirarea lui, episcopul care îl ascultase .ou luare aminte, îl întrerupse deodată:

— Tu, frate întru Hristos, unde ai fost sfinţit?

— La Tîrnova . . . răspunse cu jumătate de glas Sofronie.

— Eşti bulgar?

Dă "

— Şi învăţătura o arăţi în limba ta?

— De bună seamă . . .
Atunci bătrînul episcop sări în picioare de parcă l-ar fi împuns acul viespii. Om zdravăn, îmbrăcat ţărăneşte, cu căciulă pe cap şi opinci în picioare, vorbea ou gf.as de tunet.
— Şi acum ce vreţi voi?
Doamna Anca se smeri în sufletul ei, dar Sofronie arăta şi mai dîrz.
— Noi vrem să-nvăţăm ceaslovul şi liturghia pe tinerii ce vor să se preoţească.
— în limba ta spurcata?... strigă episcopul.
— Limba mea nu-i spurcată ... Ea isfărîmă porţile iadului, mîntuieşte oamenii şi scoate lumea din stricăciunea păcatului.
— Ca să-i sfinţeşti la Tîrnova?
Sofronie se făcu a nu auzi.
— Minţi, stricătorule de lege ... ţipă bătrînul. Lucrarea ta este izvorul şi noianul întunecimilor . . .
Faţă de vijelioasa izbucnire a episcopului, doamna Anca fu cuprinsă de un frig pătrunzător. Meşterii îşi opriseră lucrul şi priveau eu ochi prostiţi la cearta ce izbucnise jos, lîngă -schelă. Cunoşteau pe episcop ca omul llui Dumnezeu iar dacă se înfuriase de bunăseamă că avea o mare şi însemnată pricină. Doamna Anca 9e ţinea bine să nu izbucnească în p'l'îns. Ea venise cu gîn- duri bune şi era răsplătită cu nedreptate şi înverşunare şi ar fi vrut să-ngenuinche în faţa unei icoane, să mărturisească lui Dumnezeu -ceea ce nu putea să mărturisească oamenilor.
— Pentru asta am pornit noi în pribegie, striga episcopul Chirilă ca să scăpăm de prigoana paginilor ... Şi voi vreţi acum să ne fericiţi cu altă propă-şenie istrăină . . . Plecaţi! . . . Plecaţi! . . . răcni el.
Doamna Anca nu se mai putu -stăpîni şi izbucni în lacrimi, îi trebuia fără zăbavă o icoană la care să-şi arate cu umilinţă rănile sufletului. Plînsul o scutura şi jarul rugăciunii o ardea.
Sofronie sări ca un turbat să prindă pe episcop. Chirilă puse mîna pe ciocan.
—■ încearcă numai ... şi ai să vezi învăţătura în limba noastră!
Şi era atît de înspăimîntător cu ciocanul ridicat, încît Sofronie se trase înapoi. Meşterii de pe schelă scoborîră -să despartă pe cei -doi priein>aşi şi doamna Anca scuturată de plîns se îndreptă înapoi spre -căruţă. Sofronie se luă după ea şi din cînd în cînd întorcea -capul -să vadă dacă nu-i urmărit. Dar Iu-crătorii erau ad-unaţi în jurul episcopului care le vorbea.
întorcîndu-se -spre -căruţă, d-oamna Anca nu -putea înţelege bine întî-mplarea. Se simţea tare umilită şi paşii ei

mergeau la întîmpllare, -ca ai unui cîine alungat. Numai după -ce căruţa porni către Bedeu se simţi mai liniştită.

13

Viaţa de toate zilele nu-l mai mulţămea pe Bogdan. Era prea puternic -pentr-u ea, totuşi prea slab -pentru ceea ce năzuia acum. Uneori îşi simţea sufletul flacără pustiitoare, alteori, apă potolită. Domini-c dorea un spital care să întreacă -pe cel din Mol-da; cavalerii -cereau aşezăminte şi grajduri cuprinzătoare pentru oştire; Vitus voia să întemeieze o şcoală şi o cancelarie. Şi pentru toate aceste înfăptuiri se cereau bani, bani mulţi . . . În afară de aceasta şi doamna Maria avea nevoie de bani să pre-schimbe curtea în palat şi biserica în catedrală pentru a face din Cuhea un tîrg.

Mereu, mereu, în fiece clipă i se cereau bani . . . înainte vreme, oîştigul moşiei de la Cuhea îi îndestula cerinţele. Acum, dintr-o dată lucrurile se mişcau greu. Doamna Maria care cu-noştea datinile curţilor regeşti cerea să pună noi dări . . . darea portalis şi toate dările regeşti . . . Bogdan simţi zvîcnind în suflet pîlpîirea unui gînd îndrăzneţ. Nu va pune darea porta'.is, fiindcă nu intra în dreptul pămîntului -din bătrîni . . . dar dacă oprea vămile pe care lle lua regele şi le silea să se îndrepte acum către noul domnitor al Pocuţiei şi Maramureşului?'. . . Dar gîn- dul deşi ispititor i se părea totuşi prea îndrăzneţ, şi el n-avca încă îndrăzneala de lipsă.

De aceea doamna Maria era bucuroasă de venirea evreilor. Era ştiut că evreii sînt bogaţi şi duc în lăzile lor cele mai frumoase nestemate şi podoabe din lume. Cavalerul Gustav rămî-nea mereu potrivnic primirii evreilor, căci ei aduc duhul lăcomiei, al desfrînării şi al zgîrceniei. Numai templierul Raymond şi cu pater Dominic vorbeau în sprijinul necredincioşilor.

— Evreii au fost prigoniţi de regii Franciéi şi de toţi regii lumii, ca şi noi templierii. . .

— Şi cu drept cuvînt, răspunse teutonul, fiindcă împrumută bani şi nu se mulţămesc cu dobîndă în bani, ci mai cer bucăţi de carne şi de piele din trupul datornicului.

Dominic se împotrivi acestei vorbe nesocotite.

— Am cunoscut mulţi medici evrei, care erau -în stare să-şi dea şi sufletul pentru un bolnav, chiar dacă bolnavul era creştin .. . Nici gînd să ciopîrţească trupurile . . .

— Să nu uităm că cel mai bun prieten al divinului Dante a fost evreul Emánuel de Roma.. . Evreii sînt trebuincioşi omenirii, fiindcă numai prin proastele lor practici religioase se poate vedea măreţia bisericii creştine, adăugă Vitus. Apoi, ei sînt neguţători cinstiţi şi vor plăti dări pentru mărfurile vîndute şi pentru cele cumpărate ... vor aduce mărfurile trebuincioase

pentru înălţarea acestui tîrg, ca să se măsoare în curînd în mă-reţie cu Vişegradul, Buda şi Lyovul.

Judecata cumpănită a lui Vitus lumina sufletul lui Bogdan.

— Eu cred că nu trebuie să facem deosebire între supuşi, dacă aceştia sînt cinstiţi şi-şi fac datoria.

— Doamne, vorbeşti ca un mare domnitor, spuse Dominic. Pentru mine, cea mai mare virtute va să fie dreptatea ... Şi această justiţie, cum o numim noi cărturarii, nu ţi-a venit din a- fară, din cărţi, ci ¡din firea ta latină. În feilul acesta vei înălţa ţara ta.

... Şi Bogdan îşi dădea seama că din acele puteri nelămu-rite, un duh ai priceperii, care trăia dincolo de judecata binelui şi a răului, îl mîna. Şi îşi zicea că trebuie să aibe încredere în el.

Prepeliţă asculta cu luare-aminte vorba împodobită a lui Ioanichie şi vedea că fără a fi fost învăţăcelul lui Dominic, bogomilul îşi însuşise o vorbă aleasă.

În odaie era întuneric, flacăra unui opaiţ risipind cu anevoie negura intrată prin despicătura uşii şi a ferestrelor. Ioanichie stătea pe scaun şi arunca vorbe peste vorbe, pe nemăsurate ...

— Mărite doamne, vrednicia şi buna ta credinţă *It-zi* dovedit, nu mie, ci însuşi Domnului nostru Isus Hristos, cînd, în cearta dintre mine şi Sofronie, de partea căruia însăşi doamna Anca se dăduse, tu mi-ai luat apărarea... Şi luînd apărarea mea, ai apărat pe însuşi Domnul nostru Isus Hristos. . . căruia eu îi slujesc în totul.

Prepeliţă îşi aminti de această ceartă şi nu-şi găsea nici pînă azi îndreptare purtării lui. Cei doi popi se certaseră pentru întîietatea limbii. Sofronie ţinea morţiş că numai ¡limba bulgară e vrednică de adevărul istoriei, iar bogomilul se împotrivea apărînd drepturile limbii obşteşti. Poate că darul Duhului Sfînt îi poruncise, încît din senin, el, care niciînd nu se gîndise la rostul limbii, se trezi apărînd dreptatea limbii obşteşti. Poate era o rămăşiţă a învăţăturii lui Dominic care, în multe rînduieli omeneşti, vedea amintiri din trecut... Şi limba o fi la fel, o amintire din trecut . . .

Mare-i fu mirarea cînd Ioanichie răspunse, nu atît vorbei, cit mai ales gîndurilor lui.

— Dominic are dreptate socotind că graiul oamenilor este o virtute a sufletului.. . Prin acelaşi grai s-au adunat ostaşii lui Petru, Assan şi Ioniţă ... şi numai graiul a scăpat pe feciorii lui Assan — Ion şi Alexandru — adăpostindu-i la oameni de acelaşi grai, ,de dincoace de Dunăre. Şi Borilă care a fost nepot a! lui Ioniţă şi împărat în scaunul lui, s-a sprijinit la

început, tot pe oameni de graiul lui, ca să lupte împotriva francilor, a grecilor şi a epiroţilor . . . Ţi-am povestit toate aceste întîm- plări cunoscute mie din cronica unui mare cărturar, Georgius Cochimos, ca să adeveresc puterea graiului întru înălţarea oamenilor. Graiul este o unealtă tot atît de însemnată ca şi mîna omului. După cum omul n-ar fi putut să se numească om fără mină, tot aşa nu s-ar fi putut numi om fără de grai.. . Dar pentru ca graiul să fie de preţ, el trebuie să fie pus în slujba adevărului... Şi acest adevăr ni-'l aduce învăţătura fără greş a bogomililor ...

Prepeliţă, care era trîntit pe pat, sări în sus şi rămase aşa, ridicat pe jumătate. Ioanichie, puţin cam stînjenit de gîndul său, vorbea cu întretăieri şi opinteli.

— Dominic, deşi e papistaş — deci unealta lui Satanail — are darul învăţăturii, cu care mintea omului poate înconjura cerul şi pămîntul, să se vîre în fundul adîncului şi să se avînte în crugul cerului.

Prepeliţă simţea că vorba întrecuse vrerea popii bogomil, şi că pe deasupra vrerii lui, Ioanichie se arăta ucenic al mi- nunatului preot cărturar.

— învăţătura lui Dominic este, fără îndoială, o comoară . . . Dar fiind folosită întru mărirea papistăşiei, ea este o comoară sleită, în timp ce învăţătura mea, fiind în slujba adevărului, este o comoară neistovită ...

Lui Prepeliţă îi pierise moleşala din trup. Fusese peste zi la vînătoare cu Zaharia, cinase din plin şi se pregătea de odihnă, cînd Ioanichie intrase în odaie, să povestească împreună. Dar după cîteva cuvinte bine rostite, lui Prepeliţă îi pierise nevoia de somn şi, întins pe pat, simţea cum îi fuge oboseala din trup, lăsîndu-i numai şalele îndurerate... Dar, poate că fusese mai ostenit de viitoarea gîndurilor decît de vînătoarea de peste zi. Sămînţa ispitei aruncată de Ioanichie în sufletul său, dădea roade...

Plecase de acasă ca să scape de socru-său şi să izbutească într-o mare înfăptuire. Nu ştia care va fi acea înfăptuire, dar credea că Dumnezeu îi va aduce împrejurarea nimerită şi-i va lumina mintea ca s-o aleagă. Surîdea la gîndurile şi planurile lui ascunse, pe care nimeni nu le bănuia. Rîvna lui depăşea acum petecul de moşie din Apşa, şi chiar cele trei moşii ale lui socru- său. Era cneaz, dar se simţea în stare — după gîndul lui Ioanichie — să ajungă căpetenie, ocîrmuitor şi chiar voievod. La urma urmei, întrucît Bogdan, voievodul ţării, era mai iscusit decît dînsul? La luptă nu se dovedise mai vrednic şi nici la judecată mai priceput. Şi el ştia scrie şi ceti ... Că dealtfel pentru asta se găseau destui grămătici pribegi prin lume, ca pater Do-

minic, care pentru 'bani îţi ţineau o cancelarie cu toate scrisorile de lipsă.

Prepeliţă asculta pe Ioanichie şi găsea că şi acest nemernic popă bogomil avea în suflet dorinţi de mărire.

— Eu îţi pot face dovada, stăruia Ioanichie. Borilă, nepotul lui Ioniţă, înălţatul la domnie cu ajutorul bogomililor, sub înrâurirea grecilor, a început a-i prigoni... Şi asta i-a fost nefericirea. Părăsit de bogomilli, el a fost prins, orbit şi apoi ucis... Iată că din această poveste adevărată poţi să-ţi dai seama de puterea graiului pus în slujba adevărului . . .

Prepeliţă simţea cum gîndurile sale fuseseră zăgăzuite pe un singur drum: înălţarea ... Era ostenit, dar nu de vînătoare şi de muncă la dîmp, cît de ascultarea zilnică datorită socrului său. Acum îşi simţea ochii strălucind la slobozirea şi măreţia viitoare. Avea toate însuşirile de lipsă. De mult ar fi izbutit dacă nu l-ar fi împiedecat supuşenia faţă de socrul său. Şi ascullţînd cuvintele pline de avînt ale lui Ioanichie, îl cuprindea un dor de ducă .. . Nu era ca socru-său şi ca ceilalţi din jurul său, oameni dornici de gospodării aşezate. Nu ... El ar fi vrut să plece departe, dincolo de munţi, unde auzise că sînt ape repezi ce se scurg în mare. Nu-i tot una să auzi vorbind de măreţiile pămîntului sau să le vezi cu ochii tăi, să le trăieşti cu simţirea ta .. .

— Părinte Ioanichie, mie nu-mi place să visez cu ochii treji, şi nici să mă îmbăt de cuvinte .. .

Ioanichie se înălţă în picioare. Cu barba lui neîngrijită, cu părul răvăşit, cu privirile rătăcite, era fioros la înfăţişare. Avea ceva de stafie în trup dar şi o putere întunecată în ochi, care-l dovedea ca pe un om chinuit de un gînd. Răcnea parcă l-ar fi sugrumat cineva, şi cu pumnii ridicaţi ameninţa:

— Cneazule, Dumnezeu ţi-a pus noroc în trup, dar puţină minte în frunte. . . Ţi-a trimis şi călăuză potrivită, dar pui puţină isteţime în privire . . . Cneazule! . . . Dacă m-ai asculta pe mine, rîvna ta nu s-ar mulţămi c-un petic de păm-înt de la Apşa, ci ai năzui să intri în viitoarea faptelor mari ce se pregătesc în jurul tău ...

— Care fapte?

— Vai de capul tău ... Dumnezeu ţi-a dat ochi frumoşi, dar privire oarbă; mîini mari, dar putere de damblagiu.. . Bine omule, tu nu vezi cum se străduieşte Ivanko? . . .

La care Prepeliţă răspunse uimit:

— Ce am eu cu Ivanko?...

— Ai . . . fiindcă planul lui Ivanko, va să-l înfăptuiesţti tu şi nu el . . .

— Şi eare-i planul lui?

— Să cucerească ţara Kievului şi întreg ţinutul prînă la mare, pentru Ivan Kaliţa .. .

— Şi eu?

— Tu trebuie să cucereşti aceste ţinuturi, dar nu pentru Ivan Kaliţa ei împotriva lui . . . Mărite Doamne, urmă Ioanichie, pentru planul nostru avem nevoie de trei temeiuri: de credinţă, de grai şi de oştire. Credinţa şi graiul le avem în această mieunată lege bogomilă . . . Ne trebuie oştire, cu ajutorul căreia să cuprindem o ţară ... La început, ţara Berladului. . . Apoi şi alltele, fiindcă sînt destule ţări ale nimănui în ţinuturile învecinate, între munţi şi mare.

Prepeliţă rămase năuc. Ce rost avea el să se avînte într-o ţară, care din cîte auzise, se cuvenea lui Ivanko şi pentru care principele moscovit se ostenise tocmai din ţinuturile lui friguroase pînă aici?. . . Dar Ioanichie paică-i ghicise îndoielile.

— Doamne, să nu pregete cugetul tău. Ne trebuie o ţară . . . Să luăm pildă de la albine. La început regina face o singură chiliuţă, şi plecînd de la ea lucrătoarele tocmesc fagurele. Şi noi avem nevoie la început de un sîmbure în jurul căruia să înălţăm clădirea cea mare a împărăţiei bogomililor. Mă gîndesc acum la ţara Berladului, fiindcă ţinutul acesta e fără stăpîn ... Şi de ce să-l dobîndească un venetic şi un necredincios ca Ivanko şi nu un drept-credincios ca tine, şi de acelaşi grai cu obştea?

În urma acestor vorbe, Prepeliţă se crezu îndreptăţit la ţara Berladului ... şi acum rămase Ioanichie uimit de atîta potrivealä. Se nimereau nu numai la gîndire dar chiar şi la vorbă.

Dar o ispravă mare, care să nască o izbîndă mare, cere putere de braţe şi agerime de minte. în atari împrejurări, isteţimea minţii e mai bogată dacît oricare dobîndă. Tocmai de aceea ei căutau oameni pe potriva năzuinţei lor.

Cei mai la îndemînă oameni isteţi erau Ivlavie şi Zaheu, strîngătorii de dări, care nu numai că erau cunoscuţi prin toate satele dar erau şi temuţi ca fiind aspri la îndeplinirea slujbei şi necruţători faţă de cei în vină. Dar Zaheu şi cu IVlavie se daseră cu doamna Anca, popa Sofronie şi preoţii bulgari... De aceea se gîndiră la Zaharia şi ceilalţi fraţi ai săi. Zaharia era un om înstărit şi rîvnitor la măriri, la fel şi fraţii lui în afară de Luca, ginerele popii Filipaş, care avea să fie popă în locul acestuia şi care era robit limbii obştei dar şi legii răsăritene.

Cum Prepeliţă locuia la Zaharia, găsea de bine să înceapă cu el. Zaharia era obişnuit cu gîndurile înalte ale stăpînilor. Făcuse război sub porunca lui Dragoş, învăţase să asculte de cei mari şi mai ales învăţase să le cunoască gîndurile cele mai ascunse, acelea pe care gura nu le mărturiseşte ci se

bănuiesc doar din sdlipirea ochilor, dintr-un zîmbet sau dintr-o strîngere din buze.

Zaharia ascultă pînă la isfîrşit pe Ioanichie şi apoi, ştiind că vorba e a popii dar gîndul al cneazului, se îndreptă către acesta.

— Mărite Doamne şi sfinte părinte, am ascultat cu luare aminte cuvintele voastre ... Noi pe Bogdan nu-l iubim, şi cu dragă inimă l-am înlocui peste noapte ... Dar pentru asta e lipsă de cel puţin o sută de oameni, fiindcă Bogdan are mulţi slujitori credincioşi.

— Să facem o oştire ... se însufleţi Prepeliţă.

— Oştire?... se încruntă Zaharia. Foarte bine, dar cu ce o plătim? ... Cu bani de aramă? ... Şi Zaharia strîmbă din buze ... Puţin, foarte puţin!

— Le-om da pămînt. .. mult pămînt.

— Regele plăteşte pe ostaşi în bani de aur. Aşa-i timpul acum. Oamenii nu slujesc în oştire voios decît pentru aur şi argint, nu pentru pămînt. Cu aur îşi pot cumpăra cît pămînt doresc.

— Vor putea asculta sfînta liturghie în limba lor.

— Asta ar fi o făgăduială cu folos de cînd doamna Anca şi cu Sofronie cheamă pe învăţăceii de preot la şcoală bulgărească.

— Şi-i vom scuti de dări . . .

Zaharia îşi încuie faţa c-o încruntare. Prepeliţă îi înţelese necazul. Nu voia ca şi alţii să fie scutiţi de dări.

— Voi aduce bani mulţi de la socru-meu, care va fi fericit să-mi plătească zestrea în bani de aur şi argint ca să mă împac în pricina pămîntului.

Ochii lui Zaharia sclipiră de bucurie şi cei doi înţeleseră că vorba îi mersese drept la inimă.

Cu bani de aur şi argint, se duc oamenii pînă-n iad .. .În socotelile tăinuite dintre Sofronie şi doamna Anca, se amesteca acum şi Ivanko.

— în împrejurările de faţă, un singur mijloc izbuteşte, mijloc folosit de noi, principii moscoviţi: silnicia . . .

Şi fiindcă dangătul clopotului de la biserică suna tocmai atunci, astupînd ultimele cuvinte ale principelui, doamna Anca îşi aminti de datoria ei de creştină.

— Răbdătorul prigonit se închină neîncetat lui Isus, spuse
ea.

Ivanko, supărat pe clopot, strigă cu voce ascuţită către doamna ca şi cum ea ar fi fost vinovată.

— Măritä doamnă, cînd ai primit o mare chemare de la soartă eşti nevolnic dacă te încurci de viaţa unui om, a o sută sau a o mie de oameni. ..

— Nu-i vorba de oameni, răspunse cu sfială doamna, înduioşată de glasul blînd al clopotului şi înfricoşată de glasul aspru al principelui ... ci de credinţă.

— Credinţa, ca şi dreptul la viaţă a oamenilor, sînt închipuiri care, ca nişte strigoi, umplu negura sufletelor noastre . . .

— Credinţa sfărîmă porţile iadului şi scoate neamul omenesc din stricăciune, spuse ea, îmboldită de o neînţeleasă presimţire.

Principele privea la cnejină cu ochii lui vicleni.

— Dar dacă din întîmplare se prăpădeşte Filipaş?...

Doamna Anca se înfricoşă.

— Fereascä dumnezeu . . .

Principele zîmbi şiret şi apoi îşi trase vorba înapoi.

— Dacă de pildă n-ar muri . . . numai s-ar îmbolnăvi . . . Ar rămîne oamenii fără sfînta slujbă, cînd ar putea-o face părintele Sofronie? .. . Boala e o nenorocire firească şi poate lovi pe oricine. Nu-i bine s-o chemi nici cu vorba, nici cu gîndul, dar o primeşti cu cugetul împăcat.

Sofronie era prea iscusit ca să nu desluşească zbuciumul din sufletul doamnei şi prea şiret ca să folosească mijloace ce-ar putea soîrbi rîvna ei, şi se mulţămi ca deocamdată sa folosească numai mijloace mai blajine.

— Măritä doamnă, eu mă socot vrednic ca numai cu puterea vorbei şi duhul adevărului ce sălăşlueşte în ea, să întorc oamenii pe calea cea bună.

Şi doamna, fericită de a vedea depărtată viclenia pentru cuget şi silnicia pentru trup, se încredinţă cu totul iscusinţei şi darului lui Sofronie.

Părintele Filipaş nu-şi credea auzului. Doamna Anca, buna, cucernica şi milostiva lui stăpînă, îl chemase la ţesătorie şi-l judeca într-un chip cu totul neaşteptat:

— Părinte Filipaş, doresc ca ginerele tău Luea, să plece la Tîrnova sau la Curtea de Argeş ca să se îndulcească de frumuseţile dumnezeieşti ale graiului bulgar, să se sfinţească acolo, şi întors la noi să ne lumineze cu luminile cele prea luminate ale duhului acelui grai. •

— Mărită doamnă, încercă Filipaş să se împotrivească, din moşi-strămoşi preoţii au slujit lui Dumnezeu în graiul obştei, de- părtîn'd-o de la orice răutate. Prin graiul acesta am umblat ca printr-o cărare prielnică către limanul cel liniştit al păcii lăuntrice şi mîntuirii ... Şi iată la Cuhea a sosit Prea Sfîntul Chiri- lă, sprijinitor al limbii străvechi în biserică .. .

— Limba obştei este plină ca un burduf de întunecimea patimilor şi de năpădirea cea vicleană a dracilor ... Căci ea este limba heretieilor bogomili.. .

— Despre această rătăcire a bogomililor, noi abia acum am aflat... În munţii noştri n-avem ochi decît pentru steaua mult luminată a răsăritului. Ea luminează marginile lumii şi oricarc altă făclie pusă în lumina ei, se stinge ca firul de aramă în clocotul aurului topit...

Dar în pofida blîndeţii ei, doamna Anca se ţinea tare în credinţa cea vrăjmaşă.

— Nu se poate sluji lui Dumnezeu în limba prostimii. Nu vezi? Catolicii folosesc limba latină, iar pravoslavnicii pe cea grecească .. .

— Şi limba folosită de noi e tot atît de bătrînă ca cele două.

— Acesta-i un gînd prost... tunase un glas viforos şi trupul popii Sofronie se ivi de după un maldăr de lînă ... îi gîndul blestematului popă Dominic, înger la înfăţişare, dar la suflet drac, şi al pierdutului întru rătăcire, bogomilul Ioanichie.

Atunci, doamna Anca, mai hotărîtă ca niciodată, dete îndrumări lui Sofronie:

— Părinte, de mîine încolo, vei începe a învăţa buchiile pe toţi tinerii care vor să se sfinţească .. . Dacă printre ei se va găsi şi Luca, atît mai bine pentru dl şi pentru părintele Filipaş.

— Luca nu va fi printre ei.. . răspunse Filipaş, răzbit.

— Vom găsi noi pe altul sau pe alţii, care să se sfinţească . ..

— Mărită doamnă, încercă din nou să se roage Filipaş. ..

Dar doamna se ridicase şi chemase pe Sofronie s-o urmeze
în casă. Rămas oîtva timp singur în ţesătorie, părintele Filipaş nu ştia ce să facă. Fierbea de obidă şi mînie. Nu se mira de bulgarul Sofronie, dar nu se putea dumiri de purtarea doamnei Anca, buna lui stăpînă şi credincioasa lui mireană. Plecă trist şi amărît din ţesătorie şi începu să se învîrtă, singur prin «urte, fără nici un rost, aruncînd priviri deznădăjduite cînd spre casă, cînd spre grajd, căutînd parcă un sprijin... Gînd dinspre poartă se iviră Prepeliţă şi Ioanichie, simţi dintr-o dată o mare moieşeală în trup şi o durere fără margini în suflet. Nici ăştia nu erau pe vrerea sufletului său. Aveau dreptate şi doamna şi părintele Sofronie. Ioanichie era bogomil şi deci eretic, măcar că sprijinea limba obştească în slujba sfîntă. Filipaş ar fi vrut şă se înapoieze, dar în urmă se afla Sofronie. Se simţea prins de deznădejde între două focuri: de o parte pravoslavnicul, apărător al limbii bulgare, de alta heretieul, apărător al limbii de baştină.

Cei doi mergeau alene, oprindu-se din cînd în cînd ca să-şi •pună vorba lor tainică, şi apoi porneau mai departe. Filipaş se afla şi mai singur în faţa acestor doi tăinuitori. Pretutindeni numai uneltire şi taină! Şi de ce să se mire de alţii dacă însăşi doamna Anca, buna lui stăpînă, era în stare să unelteaască . . . Rări pasul căci n-avea zor să întâlnească pe cei doi.

— Doamne ajută ... se trezi el blagoslovind pe cei doi tăinuitori.

— Acasă-i cneazul Dragoş? întrebă Prepeliţă.

— Nu... A pornit dis-de-dimineaţă la vînătoare. Dar îi doamna acasă . . .

Ioanichie strîmbă din nas, iar Prepeliţă schimbă vorba.

— Noi cu cneazul avem treabă, nu cu doamna . . .

— E vorba de oştirea pe care o strîngeţi?

Cei doi rămaseră uluiţi. Cu toată amărăciunea din luflet, Filipaş se bucură. Ce proşti! .. . Credeau că pot strînge oaste pe ascunse, ca o vorbă spusă într-o uneltire ... Lui îi spusese Luca de Prepeliţă că aduna oştire, dar cu toţii credeau că era pentru «lujba regelui. . . Dar iată că încurcătura celor doi dovedea că la mijloc era o uneltire.

— Să ne-ntoarcem, frate Prepeliţă, spuse Ioanichie.

Cei doi făcură ocolul curţii, arucînd priviri furişe spre ţetătorie şi spre casă. În sfârşit se mistuiră pe poartă.

Soarele se înălţase pe cer de trei stînjeni risipind scînteieri în picurii de rouă de pe iarba uscată ... în curînd va fi amiaza şi el nu făcuse încă slujba utreniei . .. Poate că era vinovat că nu-şi îndeplinea cu prea mare stăruinţă datoria, şi grăbind pasul se îndreptă către biserică.

Cînd, la o săptămînă de la plecarea palatinului, Ivanko se duse de dimineaţă să întîlnească pe iubita lui, Katalin, pridvorul era gol. Principele scăpă o înjurătură. Era pentru întîia oară că i se întîmp'la acest necaz. în fiecare dimineaţă o găsea lucrînd în pridvor şi credea că în felul acesta se statornicise între ei un înţeles pentru locul de întîlnire. Furios, alergă s-o caute. Nimeri la ţesătorie unde de multe ori Katalin se ducea să înveţe a coase şi a ţese diferite podoabe, căci doamna Anca era neîntrecută în meşteşugul cusăturilor. Aici însă găsi pe doamna Anca de vorbă cu Sofronie. Se opri din goana lui ca să tragă cu urechea...

Cei doi nu se opriră din vorbă cînd îl văzură, aveau încredere în el. Sofronie asigurase pe doamna Anca că principele moscovit era de partea lor. Şi dacă lipsa domniţei Katalin nu i-ar fi mîniât sufletul, Ivanko ar fi izbucnit în rîs. Sofronie se plîngea doamnei că nu venise nici un şcolar să înveţe limba bulgară de la el pentru a se putea apoi sfinţi de preoţi. Ivanko se mulţumi să scuipe cu dispreţ.

— Dacă nu nrasculţi pe mine . . .

— Te ascultăm, Mărite Doamne. . . spuse deznădăjduită doamna.

Doamna nu-şi găsea linişte, înspăimîntată fiind de vorba aţiţătoare a lui Sofronie. Negura nedumnezeirii avea săjplutească pe casa aceasta, pe ţara aceasta, pe toată obştea, pîna ce năs- trapa cu vinul dumnezeiesc al limbii bulgare nu se va revărsa asupra bisericii, obştei şi ţării.

— Iată cum trebuie lucrat, spuse Ivanko: joi sînt sfinţii Arhangheli . .. Punem pe Sofronie să facă slujba în bulgăreşte, duminecă la fel ... şi tot aşa pînă ce oamenii au să se obişnuiască. începutul e mai greu, restul merge de la sine.

— Dar dacă se împotriveşte părintele Filipaş?

Jvanko izbucni în hohote:

— Parcă-i cerem voie! ... îl silim!

— Cum îll silim?

— Las' pe mine ... am eu ac de cojocul lui. Atît vă spun: de Sfinţii Arhangheli, Filipaş nu va face slujba.

Ivanko plecă apoi către odăile slugilor, unde găsi pe Glod.

— Glod, spuse el, joi e sărbătoare mare ... Trebuie ca părintele Filipaş să se îmbolnăvească de molima porcilor.

— Să se cureţe? . . . întrebă nebunul închiziînd şiret dintr-un ochi.

— Asta, cum crezi tu mai bine.

— Am înţeles stăpîne.

— Şi acum, spune-mi, unde se găseşte domniţa Katalin?

Glod începu să ţopăie; se învîrtea ca o sfîrleză, se răsucea pe loc, se bătea cu pumnul în piept şi svîrlea apoi cu mîinile în sus.

— Oprește nebunule! ... ce zburzi ca un viţel lovit de streche?
— Te-am prins, principe moscovit! . .. răcnea Glod. Te-am prins . . . Preţuești mai mult o uneltire prosteasca dedît pe domniţa Katalin. Am să te spun.
Ivanko pricepu dintr-o dată ce gîndea nebunul. în loc să întrebe cum era firesc, mai întîi de iubita lui, se 'lăsase prins de vorba doamnei cu Sofronie.
— Taci nebunule! . .. pentru gura ta prea slobodă am eu ac potrivit să ţi-o cos... şi scoase pumnalul din teacă.
Dar nebunul nu se sperie.
— Gura mea nu se poate coase ... se poate astupa .. . dar numai cu bani de aur.
— Bine, așa voi face . . . îngădui Ivanko, dar acum spune-mi unde-i stăpîna ta.
— Unde să fie?... în casa celui ce-o iubește mai mult... şi arătă spre casa mică.
Vestea asta îi insuliţă inima. Casa mică era a Iui Sas şi ştia că acesta se perpelea de dragul fetei. Pe Katalin o găsi de vorbă cu Sandrina lucrînd la gherghef.
— De azi dimineaţă te caut, domniţă Katalin.
Doamna Sandrina atît aşteptase parcă:
— Acum ai găsit-o . . . rămîi <să-i ţii de urît... şi plecă în casă. Ivanko băgă de seamă în glasul femeii un tremur de ciudă. Sandrina pizmuia pe frumoasa Katalin ... Rămase în picioare căci voia să înfioare fata prin făptura-i de oţel.
— Domniţă Katalin am vorbit şi cu tatăl tău de măreţul plan şi de strălucitul nostru viitor. în împrejurările cele mai vitrege, eu tot ajung voievod al Berladului şi al tuturor ţărilor pînă la mare şi munţi... iar dacă soarta mă ajută, voi fi principe al Tverului, al Kievului, ba chiar al Moscovei.
Şi în timp ce vorbea, el sorbea din ochi frumuseţea trupului ei. Ea ascullta trăgînd acul prin pînza albă a ştergarului şi privea pe sub gene furiş, la bărbatul neînfricat, care îi cerceta cu ochii lucioşi, de sălbatic moscovit, coapsele pe sub poala întinsă a rochiei şi sânii pe sub pieptar. Dar prin perdelele fumurii ale genelor, Katalin vedea alt chip .. . chipul altui bărbat, nu atît de îndrăzneţ ca principele, dar mult mai tînăr şi mai frumos. în acelaşi timp i se înfăţişa chipul viu al principelui şi chipul, închipuit al lui Crăciun. Sbîrcituri noi se adăugaseră ila cele vechi pe obrajii lui Ivanko, dar ochiul sufletului îi arăta un obraz al'b şi întins, ca de catifea, cu mustăcioara neagră . . . Şi faţă de trupul oarecum adus al principelui ea îşi mângâia sufletul privind nişte braţe cu încheieturi de oţel, care rotunjeau mîneca hainei. Nu erau de dispreţuit ochii principelui lucind sălbatic pe sub sprîncenele stufoase şi nici dinţii lui albi şi puternici, nici mîîinile mari şi noduroase, nici acel aer de batjocură, dovedind omul

stăpîn de sine, dar tot mai mult o atrăgeau acei ochi depărtaţi, cînd aprigi de fior lăuntric cînd îndulciţi de gânduri bune.

— Domniţă Katalin, timpul este al oamenilor vrednici. .. Ioanichie povesteşte de Petru şi Assan care au ajuns împăraţi din păstori ... Ce să zic de mine, care sînt om vrednic şi vlăstar de neam? ... Simt în ¡sufletul meu năzuinţe şi puteri împărăteşti ... şi rămase neclintit, aşteptând răspunsul ei.

Fata se simţea înfiorată de privirile aprinse ce ţîşneau din ochii lui focoşi şi îşi dădea seama că lîngă acest bărbat o aşteaptă bogăţia şi mărirea la care visa de pe vremea dînd petrecea la curtea din Vişegrad. Dar trebuia să-l aţiţe mai mult... De aceea se sculă, ghemui lucrul şi înfipse acul în pînza mototolită.

— Acum mă duc la doamna Anca, să-mi arate un nou iz- vod...

— Doamna Anca, rîse Ivanko, tăinuieşte cu Sofronie. Fiindcă părintele Filipaş s^a îmbolnăvit, ea vrea să pună pe Sofronie să slujească .. . Cu alte cuvinte, vrea să bage limba Dullgărească în biserică.

— Asciiltă, fără să vrea, de porunca lui Basarab.

— Dacă regele îmi dă putere, eu îl scap de primejdia pravoslavnicilor ...

— Dar domnia ta nu eşti pravoslavnic? . . . întrebă Katalin cu gura mică.

— Eu?... se minună Ivanko. Dacă domniţa Katalin mar iubi, m-aş preface peste noapte în cel mai înverşunat catolic.

Ea îi privi ochii strălucind ca la o fiară sălbatică şi răspunse:

— Ai dreptate principe ... şi eu pentru dragostea mea, n-aş pregeta să mă prefac peste noapte în aprigă pravoslavnică.

Un tremur puternic scutură toată făptura Iui Ivanko, la auzul acestor cuvinte. De bună seamă că nu pentru el vorbea Katalin. Simţea cum i se clatină bărbia şi nu era în stare să-şi oprească nebunele bătăi ale inimii.

Deodată în faţa lor se ivi Ioaniehie cu Prepeliţă. Văzîndui, loanichie şopti ce^a soţului său şi amîndoi se întoarseră din drum.

— Mare ticălos mai e şi ăsta, spuse Ivanko. şi rîse. De mine însă nu scapă el .. . Nu visează decît la împărăţia lui Ioniţă . . .

Katalin se simţi molipsită de veselia principelui.

— Acum e împărăţia nebunilor... toţi nebunii se visează împăraţir

— Se va găsi un om cinstit, spuse principele, care să încuie cu cheile porţile nebuniei . ..

În odaia lui, Bogdan se afla singur. Deseori îi plăcea să cugete în singurătate şi nu rareori i se întâmpla să se simtă străin în locul unde se născuse şi unde trăise, poate, jumătate din viaţa sa. Atunci era prins de un dpr pentru alte ţinuturi şi alte gînduri. De aceea îl plăceau clipele de singurătate, cînd mintea lui hoinară îl pribegea prin întîmplări şi privelişti care îl atrăgeau şi care parcă îi erau hărăzite. Atunci sufletul lui işi

Şăsea adevăratul locaş, în mijlocul cdor nicicînd văzute şi auzite, ar care, simţea el, îl întregesc. Chiar gîndurile şi povestirile părintelui Dominie nu-i erau străine, ci—1 atrăgeau ca şi cum ar fi fost parte din însăşi viaţa lui. Mintea lui începea să hoinărească pe drumuri nemaivăzute, dar de mult cunoscute de el. Farmecul cuvîntărilor lui Vitus şi Dominie îi deşteptau vedenia unor noi zarişti, iar viclenia înţeleaptă a evreului Menahim îi arăta că fusese prins prea mult timp în voievodatul său şi că-i venise timpul să-şi smulgă perdeaua de pe ochi ca să poată privi în voie lumina deschisă din juru-i.

Viaţa, îşi zicea el, nu se măsoară după numărul zilelor trăite, ci după vrednicia înfăptuirilor. Basarab putea închide ochii. Îşi dovedise vrednicia: întemeiase o ţară întinsă, o ţară cu bun renume şi mare cinste. Fără îndoială că voinţa, despre care atîta vorbea Dominic, irumpsese în el, şi cu ea mişcase viaţa întregii ţări şi o silise la ascultare. Această voinţă el n-o dobîndise nici cu avere mare, aşa cum rîvneau să aibă regii Franciei, nici cu deosebită silnicie, cum obişnuiau regii unguri, şi nici cu ruşinoasă închinare ca principele Kievului faţă de tătari.

. . . Sigur pe judecata lui, Basarab n-avea lipsă de sfaturile lui Vitus şi Dominic. Mintea lui ageră prindea deodată ce era mai însemnat, şi acesta se dovedea îndeobşte cel mai de folos lucru. EI nu se încurca în faptele mărunte, ţinea numai .vîrfurile şi înălţimile ca să scoboare apoi pe-ndelete către mărunţişuri pe care le ştergea din calea lui, fără cruţare. Erau Basarabii, fără îndoială, deosebiţi de ceilalţi domnitori, de regii unguri şi de voievozii bulgari şi sîrbi, şi de principii ruşi, şi chiar de el însuşi, cu care se găsea înrudit prin limbă, acea limbă despre care Dominic şi Vitus credeau că se trage din limba latină ... Şi se mai găsea înrudită prin lege, despre care Dominic şi Vitus credeau că este cea firească obştei ... Se sbătea în sîngele Ba- sarabilor o undă de sînge, alta decît a lui şi care nu le dădea astîmpăr, mînîndu-i mereu înainte şi tot mai sus.

Pater Dominic avea dreptate. Adevărata putere este un dar al Duhului Sfînt şi se trage de dincolo de înfăptuirile omeneşti ... Şi voievodul ajunse la încheierea că dobîndirea puterii se face numai prin înfăptuirea a ceva nou, dincolo de hotarele de rînd. Să înalţi ceva din nimic . .. iată puterea! Ea este însuşirea

de căpetenie a lui Dumnezeu şi a fost trecută omului prin ■mijlocirea Duhului Sfînt. A fi stăpînit de Duhul Sfînt, este a fi cu adevărat puternic. Şi din nou dorul i se întinde spre Dominic.

În mişcarea zgomotoasă din sufletul său nu-i fu de mirare auzind voci dincolo de uşa camerei sale. Şi nu după mult i se înlăţişţă Zdroabă cu unul din evreii pribegi, Rubin ben Core, ajutorul lui Menahim. După ce se închină pînă la pămînt şi rugă pe Zdroabă să-l lase singur cu voievodul, evreul îi mărturisi cu glas şoptit:

— Măria Ta, am venit la tine să te înştiinţez că mari furtuni stau să izbucnească în jurul nostru. Ca să le poţi ţine piept, va să ai o ţară mare ...

Bogdan se temea că nu e pregătit. .. Domnie! ... îşi dădea seama că va trebui să lucreze singur în casa sa, în odaia sa, şi de aici să poruncească *altora* să călărească în fruntea unor pilcuri de ostaşi... Se temea că nu e pregătit...

— împărat?. .. Rege?... Sau voievod?. .. Nu-i dădea pace evreul...

Tocmai atunci se iviră Vitus şi Dominie, prinziînd ultimele cuvinte.

— Iată voinţa care iese la iveală printr-o întrebare istorică, spuse Dominie.

— Ai grijă de noi, evreii de aici... se tînguia Rubin, şi de cei mulţi din Pocuţia... urmă el cu glas mai încet şi tremurat.

— Bine ... voi avea grijă de voi toţi... răspunse Bogdan.

— Doamne, vorba ta a fost un răspuns dat Duhului. . . fiindcă la voinţă răspunde intuiţia, iar duhului numai puterea, în dlipa aceasta te-ai arătat ca o mare putere ...

Faţă de cei trei fraţi mai vîrstnici — Balin, Zaharia şi Pălcuş — Ioanichie şi cu Prepeliţă, judecau pe fratele cel mai mic. Luca nu fusese încă sfinţit preot şi doamna Anca ar fi vrut să-l trimită la Curtea de Argeş, la episcopul bulgar. Dar Luca se împotrivea, spunînd că va fi sfinţit de episcopul Chirilă cel care sfinţise şi pe părintele Filipaş, socrul său, şi despre care auzise că ar fi adăpostit la Cuhea, la voievodul Bogdan ... şi nici despre armata lui Prepeliţă n-avea urechi de auzit.

— Eu mă ţin de sfaturile părintelui Dominie, spunea el.

— Sfaturile unui papistaş, vtîndut satanei ... răspunse Ioanichie. în oştirea noastră ai putea găsi mai multă mulţămire decît în sfaturile ticălosului de popă papistaş.

Atunci se ridică Luca turbat:

— Tu eşti cel mai ticălos. .. Cel puţin Sofronie îşi mărturiseşte dorinţa lui de bulgar, iar Ivanko, la fel ca vulpea, nu-şi ascunde şiretenia ... Dar tu propovăduieşti umilinţa şi trăieşti în trufie, lauzi adevărul şi împrăştii minciuna, îndemni la pace şi ridici oştire pe ascuns...

— Te-a cumpărat popa papistaş!... strigă înfuriat Ioanichie.

—■ înţeleg acum de ce te-a părăsit Aldea! .. .

— Du-te după el ... că nu eşti mai breaz ca el.

— Aşa am să şi fac . .. plec la Cuhea, unde voi găsi pe episcopul Ohirilă şi pe pater Dominic.

— De ei să ai parte ... îl blestemă Ioanichie.

Parcă de-abia acum începea Prepeliţă să cunoască pe Ioanichie şi uneori se chiar îndoia de curăţenia gândurilor lui. Prea multă iscodire, prea mare taină. Pe de altă parte se vedea prins într-o ţesătură din care nu mai putea scăpa. Fusese la Apşa şi se împăcase cu socru-său, părăsind pământul, pricina certei şi a neînţelegerii, în schimbul banilor trebuitori pentru oştire, căci de oştire nu se mai putea lipsi. Atît îi învălmăşise Ioanichie sufletul cu gândul măririi, că părăsind acest gînd, ar fi crezut că se prăbuşeşte şi moare. Nu era plăcere mai mare pentru el decât de a da porunci şi de a vedea că ele sînt ascultate, cum ascultă calul la îndemnul zăbalei. Nu mai putea da înapoi şi din altă pricină: Zaharia, Pălcuş şi Balin se socoteau căpitani de oştire şi fiecare din ei îşi chema ostaşii la deprinderea armelor şi la mlădierea trupului, iar el ajunsese să se teamă de ei. Nu-i putea slobozi acum, căci, mai înverşunaţi chiar decît el, s-ar fi putut răzvrăti împotriva-i, să-i facă cine ştie ce rău.

Lucrarea ostaşilor trebuia să se facă în taină şi mereu într-un loc schimbat. Aşa sunau poruncile lui Ioanichie, ca să nu se afle nimic la curte. Şi toate privirile cercetaşilor trebuiau să fie pe urma lui Ivanko ... şi Prepeliţă îşi amintea de prepusul principelui care bănuia pe Ioanichie de încercare de omor. Era fără îndoială o nebunie, dar împrejurările scoteau Ia iveală ca popa bogomil ura de moarte pe Ivanko şi-l urmărea deaproape.

19

De cîteva zile Bogdan era într-o mare învolburare. Cuvintele bubuiau în rostul său, azvîrlite sălbatic în faţa celor ce-l ascultau. A treia zi doamna Maria îl întrebă îngrijorată:

— Eşti bolnav?

— Nu ... nu sînt bolnav, răspunse el cu glas răguşit. Am gînduri prea multe.

— Împarte4e cu mine ... aşa am făcut întotdeauna, Ie vei purta mai uşor.

Voita liniştită a doamnei îi aminti că într-adevăr aşa făcuse pînă acum: în toate împrejurările grele, cu ea se sfătuise.

Dar oare acum ar fi fost nimerit?... Gîndurile lui erau numai ale lui şi parcă se temea să le împartă ou cineva ... Erau averea lui cea mai sigură şi singura avuţie ... Dacă altădată le împărtăşise cuiva, rău făcuse ...

Fără să vrea înălţă capull spre icoana Sfintei Fecioare. Doamna Maria îi prinse mişcarea. Bogdan ,se ruga lui Dumnezeu a-tot- puternic şi" a-tot-îndurător. Şi deodată, plecîndu-şi capul în xnîini, începu să-şi mişte buzele, şi printre degete, doamna Maria prinse şoaptele.

— Vorbeşte Doamne, şi uşurează-ţi sufletull de gîndurile ce se zvîrcolesc ca peştii pe jăratec.

Simţea cum în sufletul soţului ei, gîndurile se înălţau sălbatic, putere pe care n-o putea împăca şi care cerea neapărată slobozire.

— Vorbeşte Doamne şi nu dispreţui sfatul femeii, fiindcă prin femeie s-a vestit şi glasul Duhului Sfînt în Dumnezeirea lui Hristos.

Sufletul lui Bogdan se molcomi dintr-o dată. Dumnezeu îi dăduse o călăuzire la timp de grea cumpănă.

— Iată, scumpă doamnă ce doreşte sufletul meu . . . Evreul Menahim mi-a arătat datoria mea: să ocrotesc pe creştinii şi pe evreii din Pocuţia.

Doamna încuviinţă grija soţului ei.

— Menahim e bărbat chibzuit la minte . . .

— Ei bine, Menahim socoteşte maie greşeală a nu asculta de glasul pribegilor din Pocuţia.

— Da . . . izbucni doamna. E greşeală . . . fiindcă ţara ia adevărată e Pocuţia şi castelul tău va fi la Colomeea. Tu trebuie să ajungi domn al Pocuţiei. Nu te poţi mulţămi să rămîi viaţa întreagă voievod al MaranOTreşului.

Bogdan simţi deodată o mare uşurare. Voinţa istorică îi trimisese prin glasul doamnei, o călăuzire. Rege al Pocuţiei şi Maramureşului! . . . într-o clipă văzu banii de argint cu chipul «ău, înconjurat de un nimb pe care se găseau săpate cele trei litere ale cuvîntului: ,,REX".

Glod era încurcat în socotelile lui. Cunoştea taina prin care slugile şi oamenii din sat aveau atîţia bani de aur şi de argint. Leneveau oamenii la jocul de cărţi şi dl le cîştiga banii, dar avuţia lor tot nu sleia. Taina asta fusese repede dezlegată. Se schimbaseră oamenii, nu mai erau zăvoriţi la limbă ca pe vremuri ... Şi, la un pahar de vin, el află că banii veneau de la Zaharia Ludu pentru oştirea cneazului Prepeliţă. Vestea îi pusese în mişcare tot duhul vicleniei. O armată în spatele palatinului şi a viteazului cneaz Dragoş... A ce suna? .. . Suna ea a primejdie sau a folos?

Palatinul nu se întorsese încă şi nebunul îşi zicea că pînă atunci avea răgazul de lipsă să potrivească lucrurile cît mai bine pentru el. Acum să iscodească şi să afle cît mai multe, ca la înapoierea palatinului să se arate plin de vrednicie. Avea mîndria să nu-i scape nimic din ce se întîmplă şi de aceea trăgea cu ochiul oriunde nimerea, asculta vorbele tuturor şi, mai ales, cumpănea cu adîncă socotea'lă cele mai neînsemnate lucruri şi întîmplări. De aceea se hotărî să urmărească pe Zaharia pas cu pas.

... Şi cînd într-o dimineaţă, acesta, luîndu-şi suliţa şi scutul, a plecat înainte de revărsatul zorilor, Glod îl aştepta cu burta la pămînt, afundat în umbrele nopţii care se mişcau parcă odată cu foşnetul pomilor. Şi cînd Zaharia o luă spre cîmp, Glod nici că se mişcă, ci privea încordat cum umbra lui se pierde în întunericul dimineţii. Dar nu trecu mult şi o altă umbră se ivi pe drum. Zarea începea să se încununeze cu lumina cenuşie şi în curînd zorile începură să înălbească frunzişul pomilor şi acoperişul caselor.Acum îl desluşea pe Balin, celălalt frate, care era tot înarmat cu suliţă şi scut. îl lăsă şi pe el să treacă şi apoi nebunul sări din culcuş. Flăcări roşietice începeau să pîlpîie în vatra răsăritului. Dar el lăsă să treacă vreme îndelungată pînă să înceapă urmărirea. Balin urca dealul, şi în curînd avea să se mistuie printre copacii de pe culme. Dar nu mică fu mirarea lui Glod văzînd şi pe Pălcuş, al treilea frate, şi pe alţi oameni venind peste hotare şi luînd urma lui Zaharia şi a lui Balin. O ceaţă alburie, slobozită de văpăile aprinse ale răsăritului se îndesa printre umbrele întunericului. Ajungînd pe podişul de deasupra dealului, soarele răsărise şi risipea scîntei prin văzduhul brumat. Un murmur de glasuri se răspîndea, ca ceaţa cea albă, prin văzduh. Glod îşi struni sufletul. Auzul i se desprindea parcă din urechi, ca să se apropie de glasurile celor ce vorbeau. Strigătele creşteau, se auzeau poruncile ca nişte tunete astupînd larma oamenilor. Deodată se auzi un tropot şi Glod deosetoi o mulţime de oameni înarmaţi, fugind pe podiş, în frunte cu Zaharia şi Pălcuş. în urma lor rămăseseră Ioanichie şi Prepeliţă. Nici o îndoială nu mai rămînea, că era o adevărată oştire care se pregătea de luptă, o armată în toată legea, armata lui Prepeliţă şi a lui Ioanichie. Vîrful sulițelor sclipea în lumina aurie a soarelui, iar vîrfurile arcurilor prinse de umăr, păreau o pădure de ¡lăstari bătută de vijelie.

Cînd la o poruncă a lui Prepeliţă toată oştirea se întoarse cu spatele la el, Glod, ghemuit pe vine şi pitindu-se cînd după un tufiş, cînd după o movilă de pămînt, se mistui afară din bătaia văzului lor.

În lipsa lui Oii ver şi a lui Ion de Kölese, Dragoş se simţea împuternicit cu toate puterile regale, puteri ce depăşeau pe cele neînsemnate ale unui cneaz. Aşa că altfel, eu altă simţire, asculta plîngerea doamnei Anca. El ştia că .soţia lui, în tovărăşia popii Sofronie, povăţuia pe toţi să înveţe lirriba bulgară, şi dacă la început crezuse că-i numai o toană de femeie vrednică, mereu în silinţă de a-şi spori lucrul, în urmă îşi dădu seama că darul acesta izvora dintr-o putere mai presus de ifirea ei, şi după cum limbile de foc au înnoit sufletul ucenicilor lui Hris- tos, aşa şi doamna Anca găsise lumea cea adevărată în credinţa ei cea nouă. Şi pe nesimţite «e văzu şi el cotropit de gîn- dull lui Sofronie. Dacă Basarab tocmise cancelarie bulgărească şi silise pe preoţi să slujească liturghia în bulgăreşte poate că acea limbă avea o dulceaţă îngerească şi o înţelepciune folositoare tuturor creştinilor. De aceea Dragoş se făcu negru ea pămîn- tul aflînd de jignirea suferită .de doamna Anca la Săliştea din partea episcopului pribeag, Ohirilă.

Despre Chirilă, episcopul din Przemysl, auzise el la Cuhea. Aflase că ţinea de legea răsăriteană şi că sfinţeşte pe preoţi în limba obştei. Chiar şi părintele Filipaş tot la el fusese sfinţit, ■în sosirea lui Ohirilă la Cuhea şi apoi la Săliştea, Dragoş bănuia o nouă uneltire a lui Bogdan. Bine nu putea pricepe, deoarece Bogdan nu era atît de vajnic apărător al legii răsăritene, avînd soţie catolică. El îşi dădea seama că oricît ar fi bărbatul de aprig, ascultă fără vrere de muiere. Bogdan avea aplecare itpre papistăşie, după cum el avea spre legea răsăriteană, fiindcă aşa era duhul muieresc din casă.

Mai înverşunat se arăta însă a fi Ivanko.

— Cu vorba bună nicicînd nu ne vom înţelege cu Bog- dan ... va fi nevoie să-l lovim cu oaste.

Glod, care iscodea totul, ştia multe şi bănuia şi mai multe. El povestea că oamenii erau plini de bani şi ca dovadă scotea cînd dintr-un buzunar cînd din celălalt, bani veneţieni de aramă şi florini ungureşti de argint eîştigaţi de la ei la cărţi.

— Iar Zaharia, Balin şi Păleuş umblau înarmaţi .. .

Nebunul îi mai spunea că Prepeliţă şi Ioaniehie adunau oameni, pe care unul îi plătea iar celălalt îi învăţa credinţa bogo- milă. Nevasta paracliserului îi spusese că -cei doi adunau o oşti- re, dar pentru care socoteală nu se ştia. Ioaniehie zicea că el adună oamenii spre propovăduire ... Dar pe de ailtă parte ochiul ager al lui Glod se încredinţase că era vorba de o oştire în toată puterea cuvîntului. Ce urmărea oare Prepeliţă? Taină mare!

Sfătuindu-se cu Dalmassio şi eu Ivanko, Dragoş ajunse la hotărîrea că-i mai înţelept să ia pe Prepeliţă eu binele, căci le-ar putea fi de mare folos atunci cînd le va veni bine să lovească pe Bogdan în coastă. Iar dacă din îndărătnicie s-ar fi împotrivit,

trebuie folosit mijlocul de la Moscova. Şi povestind despre mijloacele de la Moscova, Ivanko scotea din teacă pumnalul lui l*ng şi subţire, cătînd la el să vadă eît îs de ascuţite muchiile.
22

Mînios de cearta sa cu doamna Anca şi cu Sofronie, episcopul Chirilă se duse la cneazul Simion să i se plîngă. Porniseră laolaltă din Pocuţia şi Chirilă socotea încă pe Simion de apărător al limbii străbune, chiar dacă acum se aflau între străini. Simion îl ascultă şi îi făgădui sprijinul.

Credincios acestei făgăduieli, cneazul se înfăţişă la Bogdan pe care îl recunoştea drept ocîrmuitor în întreaga ţară. Bogdan îl ascultă, dar apoi făcu cunoscut cneazului Simion noua sa ho- tărîre: o altă lege avea să domnească în ţara aceasta, cu mult mai frumoasă şi mai adevărată, aşa cum o zămislise conciliu! idin Lyon. El credea în siguranţa hotărîrilor, în infaibilitatea lor, cum ar fi spus Vitus sau Dominic. Această nouă lege era răsăriteană prin slujba sfîntă, dar catolică după dogmă. Recunoştea <pe papă drept cap al bisericii, dar făcea slujba în limba obştei, ■şi toate datinile şi toate eîntările erau păstrate. La care, Simion rămase nedumerit. În privinţa credinţei el nu asculta de alt glas decât de al lui Chirilă Romanul.

Şi cînd povesti bătrînului episcop cele aflate, acesta dete din cap cu deznădejde.

— Am greşit rău oprindu-ne în această ţară. Asta-i ţara satarnei ... De o parte ne pasc bulgarii, de cealaltă papistaşii.

— Ce-i de făcut? întrebă Simion.

— Sau pornim aiurea . . . sau ne tragem în bisericuţa noastră ca melcul în căsuţa lui.

Şi Simion care era un om înţelept, îl sfătui:

Să ne tragem în bisericuţa noastră ca melcul, în căsuţa lui..

.CAPITOLUL ŞASE

1

Palatinul Olivér s-a întors cu porunci crunte de la rege.

Carol Robert murise, dar Oliver se încumetase să povestească toate cele văzute la curtea lui Bogdan şi în ţara numită Moldova **şi lui** Ludovic, noul rege. Acesta luase asupra-şi toate Jignirile **şi** răzbunările răposatului său tată. Poruncile regelui erau lămurite.

Iatîi: Voievodul va fi numit „Bogdanus infidelis", în numele **regelui** şi lovit cu oştire puternică şi alungat de la

curtea «a **«lin** Cuhea, fără să mai aibă drept la adăpost în vreunul din **latele,** tîrgurile sau oraşele împărăţiei maghiare.

Al doilea: Ţara Maramureşului era preschimbată în comitat, **«emite** fiind Ion de Kőlese. Toate vechile drepturi şi legi din bătrîni se ştergeau, o singură lege putînd fiinţa—legea feudală.

Al treilea: Regele poruncea să se pornească totodată şi lupta împotriva cavalerilor, de orice tabără ar fi fost, fie templieri, fie **teutoni. în** această privinţă avea încuviinţarea papei şi a regelui **Franciéi.** Papa voia să trimită pe cavaleri în Lituania să creşti**neze** pe păgînii de acolo.

Al patrulea: Ţara Moldovei va fi socotită marcă de apă-**rare şi** domeniu de vînătoare regal iar Dragoş va fi numit **«agnat.**

în acelaşi timp, Oliver aduse spre ştiinţă că regele încuviinţa **•äisătoria fiicei** sale Katalin cu principele moscovit Ivanko, că- **raia îi** recunoştea dreptul asupra principatului Berladului şi **pe «are îl** numea maestru **de** vînătoare regală în Moldova.

Dragoş pricepea că regele se temea de cavaleri. Nu numai **că nu** se putea simţi stăpîn în Moldova din pricina lor, dar **eom** pelerinele cavalerilor erau văzute peste tot în Maramureş, **regele** bănuia, cu

îndreptăţită socoteală,
că aceşti cavaleri îl întăreau pe
Bogdan în mişcarea lui
de neatîrnare

.Ioanichie credea că era clipa cea mai potrivită pentru planul lor, şi Prepeliţă se lăsă prins de vorba lui. De bunăseama că regele, întărîtat de Oliver, avea să pedepsească pe neascultătorul voievod şi atunci — tocmai cînd Bogdan se găsea mai în strungă — să pornească şi ei răzvrătirea. Dacă alungau pe Bogdan, punea Prepeliţă stăpînire pe scaunul din Cuhea, făcînd numaidecît dovadă faţă de rege. De ce această ţară să fie dată lui Ion de Kölese şi să nu se folosească ei de această împrejurare prielnică.

Se putea vedea acum, gîndea Ioanichie, cîtă înţelepciune şi prevedere avusese el tocmind o oştire care să dea lovitura lui Bogdan şi ei să pună mîna pe scaunul voievodal. în faţa faptului împlinit, regele avea să închidă ochii. Şi astfel, apărat din partea apusului, el va putea să-şi întindă domnia luptînd împotriva tătarilor păgîni şi a moscoviţilor ... Să ajungă numai Prepeliţă domn de Maramureş şi pe urmă potriveau ei lucrurile cum se putea mai bine, avînd putinţa să facă din Maramureş chiagul şi sîmburele viitoarei împărăţii bogomile. Pentru asta se cerea oarecare isteţime şi multă şiretenie, dar mai ales înlăturarea lui Ivanko, a lui Aba şi Amade. Întîi şi întîi, pe Ivanko, omul Moscovei.

— Dacă ne scăpăm de Ivanko, toate ţările ne cad în palmă ...

Planurile lui Prepeliţă nu se întindeau atît de departe ca ale lui Ioanichie.

— Imperiul moscovit e clădit pe nisip ... o îmbrîncitură, şi alunecă în prăpastie.

— Cine să-l îmbrîncească? se minuna Prepeliţă.

— Noi...

— Ce să căutăm noi acolo? întrebă cneazul cu îndoială în glas.

— Noi ne ducem oriunde va fi loc ■liber pentru întinderea împărăţiei bogomile. De ce să fie cu putinţă o împărăţie bogo- milă la miazăzi de Dunăre şi să nu fie cu putinţă şi la miazănoapte?

Dar fiindcă Prepeliţă ise tot codea, Ioanichie găsea pilde de îmbărbătare. Dacă Ladislau Borş rîvnea la Transilvania, Aba şi Amade la cîte o altă ţară, de ce nu s-ar năzui şi Prepeliţă la izbîndă asemănătoare? . .. Dacă Ladislau Borş voia ca Transilvania să fie sîmburele unei împărăţii întemeiate de el, iar Basarab izbutise cu ţara de dincolo de munţi, de ce n-ar izbuti şi Prepeliţă? . . . N-avea decît să dea lovitura lui Bogdan, să cuprindă toată ţara şi apoi să se întindă ca şarpele, peste tot cuprinsul împărăţiei din închipuirea lor.

Boierii din Bedeu se arătau învoiţi ea Bogdan să fie socotit răzvrătit şi infidel şi că urgia regală era bine venită.

Răminea acum să se hotărască cine va fi «olul care să dea această ştire lui Bogdan. Glod ar fi vrut să se ducă tot el să înfrunte pe nemernicul răzvrătit, dar de data asta se cerea să fie însoţit de oaste mare cu care să pornească lupta. Nebunul voia să se vadă şi mare căpitan de oaste . .

Dar nici Oliver nici Ion de Kölese nu-şi deteră învoiala. Spuneau că pricina e prea însemnată spre a o sfîrşi, ca de cea-laltă dată, în baţjocoră, şi hotărîră că va trebui să se ducă însuşi Ion de Kölese.

Toţi erau îndestulaţi cu porunca de urgisire a lui Bogdan, dar erau îngrijoraţi de ridicarea de oşti.

— Bogdan e bine apărat de cavaleri, care încă n-au plecat... spunea Glod în ciuda tuturor ... şi boierii îşi dădeau seama că nebunul avea bună dreptate.

Ca să lupţi cu cavalerii trebuia să ai armată straşnică şi ei ştiau cît de greu mergea ridicarea unei armate. Trdbuiau bani mulţi, slobozire de dări şi alte foloase la care boierii se dovedeau zgîrciţi.

— Eu am oştirea mea, se lăuda Dalmassio, pe cumani. Eu n-am stat degeaba . . . Văzînd că nu izbutesc cu valahii, mai iubitori de gînduri popeşti decît de război, m-am legat de cumani ... .în timp ce Dominic le vorbea de purgatoriu, eu le-am făgăduit prăzi bogate, iar ei sînt ostaşi mai credincioşi decît cîinii de vînătoare. Kurt-Orman, unul din căpitanii lor, este un om pe sufletul meu ... E iubitor de primejdii şi preţuieşte folosul prăzilor. Cu el vom da lovitura ae moarte lui Bogdan.

Dar Ivanko îi făcu semn să stea jos şi-i spuse printre dinţi:

— Oştirea aceea îmi este mie de trebuinţă, pentru împărăţia mea.

— Dar nu uita, căpitane, spuse în necazul lui Glod, cavalerii sînt mulţi şi viteji... iar Bogdan prin Zdroabă şi Crăciun mai are şi oamenii lui...

— Ne-ar mai trebui o oştire . . . făcu ,Dragoş amarnic.

Boierii se posomorîră dintr-o dată şi mai rău. Se lăsă o tă-cere grea tulburată de tresăriri neaşteptate şi de un tremur de mînie. După ce-i lăsă un timp să se frămînte, Glod sări de «ub masă şi strigă:

— Vă găsesc eu o a doua; oştire . . . oştirea lui Ioanichie. După cum Dalmassio a înşfăcat oştirea lui Dominic, aşa şi eo pun mina pe cea a lui Ioanichie.

Toţi rămaseră înmărmuriţi.

— Mărite stăpîne, Ioanichie şi cu Prepeliţă au o oştire şi do aceea oamenii se vor codi să vină la strigarea cneazului Dragoş.

— De ce oştire vorbeşti?

— O oştire mare în sat. . . şi una şi mai mare în satele vecine . . . oştire de bogomili.

— Nu cred în bogomili. . . spuse Ivanko. Nebunii ăştia n« vor să audă de arme şi de război.

— Dar cînd e vorba de împărăţia bogomilă, se luptă ca nişte lei . . .

Şi cu toţii îşi amintiră de Ioanichie, în fruntea unui pîlc de eretici, străbătînd uliţele laşului. Vorba nebunului putea fi mai cuminte decît credeau ei. Glod se ţinea întruna:

— Prepeliţă şi Ioanichie au strîns oştire condusă de Zaha- ria şi Balin.

— Zaharia şi Balin sînt oamenii mei, spuse Dragoş şi vom trece uşor oştirea lui Prepeliţă sub poruncile noastre ... şi trimise pe Glod să cheme pe cei doi.

Glod fugi la grajd ţipînd ca un zănatec. Slugile rîdeau, căci în fuga lui, nebunul împrăştia păsările şi alunga cîinii. în cele din urmă dete peste Zaharia şi Balin, care jucau zaruri cu surugiii palatinului.

în adunarea boierilor, din pridvor, strigătele creşteau şi ţîş- neau încît văzduhul parcă tremura de înverşunarea lor.

Dar iată că la scară se iviră cei doi ostaşi, Zaharia şi Balin.

— Adevărat că Prepeliţă a strîns oştire mare? tună Dragoş.

— Adevărat, răspunseră cei doi, cam ameţiţi de băutură.

— împotriva cui?

— A lui Bogdan.

Atunci îi bine . .. încuviinţă Dragoş şi îşi zise să ie folosească de această oştire ca să slujească pe rege împotriva lui Bogdan.Ca un trăznet căzu la Cuhea vestea că papa avea de gînd să trimită pe toţi cavalerii în Lituania, să nimicească pe slujitorii de idoli.

Aiba şi Aimade, care aduseseră vestea, plecaseră iar în urma lor se lăsase un duh înveninat. Prin alungarea cavalerilor, Ba- sarab se simţea întărit şi era sigur că-şi va putea întinde puterea şi în Maramureş, cu ajutorul preoţilor bulgari care, la chemarea doamnei Anca de la Bedeu, şi începuseră să împîn- zească ţinutul.

Bogdan se simţea în mare impas. Nu atît de credincioşi, ca ceilalţi de la curte, el se simţea mai îngrijorat de plecarea cavalerilor decît de venirea popilor bulgari.. . Căci nu era minciună, aceşti cavaleri apărau toate ţinuturile, pînă la mare şi gurile Dunării, de sălbaticii tătari, iar prin aceasta ei apărau şi ţara Maramureşului. Prin tragerea cavalerilor în Lituania, Ma- ramureşul rămînea descoperit din toate părţile. N-avea altceva de făcut decît să închine ţara regelui şi el să devină un nobil ungur. Şi. tocmai asta îl supăra mai mult... De aceea chemă la sfat pe oamenii lui de încredere.

— E mare primejdie să fim loviţi de tătari şi de basara- benii lui Basarab . . . spuse Bogdan îngrijorat.

— Nu ne rămîne decît sprijinul regelui . .. şopti doamna Maria.

— Nu! se răsti voievodul.

Vădit lucru, răzvrătirea mocnea de mult timp în sufletul său, începu Dominic să-l judece în sinea lui. Dar nu trebuia să se pripească şi să-l osîndească. Răzvrătirea era duhul care plutea în văzduh. îşi amintea de vorba lui Benedict realistul şi la amintirea asta se perindau în faţa lui: Prepeliţă, cneazul din Apşa, Ioani- chie bogomilul, şi chiar el, Dominic nominalistul. Oare şi el nu era un răzvrătit împotriva autorităţilor bisericii, sprijinind nominalismul? . . . Aşa se petreceau lucrurile şi cu Bogdan. Duhul răzvrătirii pusese stăpînire pe el, ca molima pe trupul sănătos.

— Mai este un mijloc, Mărite Doamne, spuse templierul.

— Va trebui să-ţi alcătueşti o oaste. . . completă teutonul Gustav.

— Da, aşa e . . . să-ţi faci ,o oştire a ta .. . Fiindcă obiceiul de a ridica oştire numai în clipa primejdiei este vechi şi fără folot.

— Numai regii Angliei ştiu ce este o oştire, spuse Domin ic. Ei întreţin oastea cum ar întreţine o curte. Ostaşii nu fac altceva decît se pregătesc de război. De la regii Angliei au luat pildă şi cei ai Franciei şi apoi regii unguri. . . Dar aşa oştire

nu-i de preţuit. Ostaşii devin nişte lefegii, care fug la cea dintîi împotrivire a duşmanului. Adevărata oştire se întemeiază pe o mare credinţă. Crezi oare că aceşti nobili cavaleri ar fi luptat aici împotriva tătarilor, aşa cum vor lupta acum împotriva lituanienilor, fără imboldul unei mari credinţe?... Dealtfel, asta-i şi taina lui Basarab. Şi el a pus în faţa ostaşilor lui o mare credinţă.

— Care-i acea credinţă?

— Măreţia imperiului lui Ioniţă . . . prin asta el înverşunează şi pe bulgari şi pe valahi.

— Ce credinţă aş putea pune eu?

— O nouă lege ... spuse Vitus, aceea care leagă duhul roman de voinţa răsăriteană ... o credinţă pe potriva neamului tău . . . legea unită!

Cu toată firea sa cumpănită şi mereu strunită, Bogdan nu-şi putea struni năvala gîndurilor şi a îndoielilor. Uneori se simţea depăşit de îngrijorare. Prea multe şi prea mari gînduri. De aceea trebuia să lucreze cu cumpătare. Nimic mai vătămător decît nerăbdarea care-l îmboldea adeseaori ... Şi totuşi, îşi încheie el gîndurile, un domnitor fără să dispreţuiască judecata chibzuită, trebuie să se încreadă şi în acel simţ pe care Dominic îl numea intuiţie. Şi parcă în toate împrejurările grele prin care trecuse şi în care trebuise să hotărască, el folosise intuiţia. Abia acum îşi dădea seama că în sufletul lui se frămîntau puteri nedesluşite, care încercau să se închege peste judecata şi socotelile lui.

Tocmai atunci se vesti popa Luca din Bedeu, ginerele părintelui Filipaş. Venea să roage pe pater Dominic să dea îngrijire socrului său dar mai avea şi alte multe necazuri.

— La noi, la Bedeu, e mare batjocură, mărite Doamne . . . Popii bulgari fac liturghia în bulgăreşte şi învaţă pe copii limbă străină ... Pe de altă parte Ioanichie, bogomilul, împreună cu Prepeliţă, au ridicat oştire pe care vor s-o pună în slujba re- gelui.

Atunci se lăsă o tăcere grea. Chipul lui Bogdan, deşi nemişcat, arăta prin trăsăturile împietrite ale feţei şi cutele frunţii strivite între sprîncene, că sufletul voievodului se afla în- greu zbucium.

— Credinţa este batjocorită . .. spuse Luca.

— O mare credinţă, doamne! strigă Aldea.

— Da, acea credinţă o avem şi este credinţa noastră . .. strigă şi Bogdan ca ieşit din minţi. E biserica unită ...

— Duhul neamului tău a strigat prin glasul tău ... încuviinţă Dominic.

Bogdan se simţi uşurat, liniştit şi întărit, în sfatul adunat ca să hotărască cum puteau face faţă mai bine împrejurărilor. Vituis cerea să plece la Avignon fiind sigur că atît papa cît şi

cardinalii de seamă, priveau cu ochi buni o domnie înscăunată pe noua lege, unit^.

5

Tot atît de vajnic ca şi Sofronie, Ioanichie stătea mereu la pîndă. Scăpase pe Aldea din mînă şi, parcă să-şi îndrepte greşeala, se năpustise cu toată puterea lui de propovăduitor asupra lui Prepeliţă. Dar Prepeliţă parcă înnebunise. Nu voia decît oştire mare. Vorbind despre viitoarea lui oştire, ochii îi ardeau în flăcări, iar mîna dreaptă strîngea pumnul şi-l mişca voinicește ca pe un ciocan.

Ioanichie era însă atît de încredinţat de dreptatea învăţăturii bogomile încît nu se putea lăsa în voia nepăsării, greşeală mai ucigătoare chiar decît otrava popilor. Neîmblînzit în gîndirea sa, el nu putea pierde nici un prilej de a-şi desăvîrşi datoria şi a abate îndrumarea vieţii de la felul cum o propovăduia biserica răsăriteană şi cea apuseană.

înfrînt în năzuinţa sa de a cîştiga femeile, Ioanichie îşi îndreptă gîndul asupra bărbaţilor, încercînd pe Vanciue şi Moi- seu. Era doar lucru ştiut că lupta împotriva slăbiciunilor omeneşti se duce mai vîrtos cu bărbaţii decît cu muierile. Dar acum altă piedică şi chiar de la soţul său, Prepeliţă . .. Pentru Prepeliţă cei doi oameni ai bisericii ar fi fost buni ocîrmuitori de oaste şi nu voia ca Ioanichie să-i moaie cu poveştile lui popeşti. Dar cei doi parcă se prostiseră. Gînd auzi Vaneiuc despre ce este vorba începu să se tînguie:

— Nu mă mai amări şi măria ta . . . destul îs eu de nefericit. Mi-am înşelat prietenul, şi pentru ăst păcat nu se află decît o singură plată, să înfăptuiesc un gînd dumnezeiesc . . .

— Ce gînd dumnezeiesc?

— Să lupt pentru legea unită . . .

Furios, Prepeliţă se îndreptă spre Moiseu. Poate ăsta era mai deştept. Dar şi acum mare dezamăgire. Moiseu îl ascultă cu mare luare aminte apoi răspunsei

— Mărite doamne, ce însemnătate au aceste pricini omeneşti în ele? Altul e necazul ... în urma lor, un suflet de om a fost dat pe mîna călăului, ca fata lui Zah Felieian ...

— Acum ce ai de gînd să faci?

— Voi ajuta la apărarea acestei fete nevinovate .. . alături de Bogdan.

Prepeliţă se mînie şi mai tare de a-l vedea trecut de partea duşmanilor şi întoarse vorba:

— Parcă era vorba să te sfinţeşti?

— Nu... că nu sînt vrednic. Dacă papa îmi va da indulgenţele de lipsă şi mă va 9căpa din cazna remuşcării şi dacă voi deveni vrednic de haina preoţească şi o vrea episcopul Vitus să mă hirotonisească, atunci poate că mă voi sfinţi.. .

Prepeliţă era furios. Se vedea prins în lanţurile întinse de loanichie. Acesta propovăduise limba obştească, şi iată că din pricina asta oamenii se îndreptau spre unirea cu Roma, şi spre Bogdan. Şi astă învinuire i-o azvîrli, buzdugan în faţă lui loanichie.

Simţind vrajba şi neînţelegerea în vorba lui Prepeliţă, loanichie înţelese că nu se putea bizui pe el ... De aceea se hotărî la o mare înfăptuire. Să uite necazul împotriva lui Sofronie şi primejdiile ce-l ameninţau din partea lui Ivanko şi a lui Dalmassio şi să se însoţească cu ei.

6

Nici Ivanko n-avea linişte. Acum era momentul să pună mîna pe ţara rîvnită. între timp Ivan Kaliţa murise şi nu-l mai putea ajuta, aşa că numai ce putea el singur înfăptui era lucru de temei. Dar pentru ca truda lui să nu fie muncă deşartă, avea nevoie de ajutoare destoinice şi credincioase. De aceea chemă la sfat pe Dalmassio, pe Sofronie îşi pe Zakar, oameni pe care se putea bizui, şi le spuse temeiurile şi părerile lui, îmlbiindu-i la răspuns cinstit şi cumpănit. îl poftise chiar şi pe Glod, care nebun cum era, se dovedise a fi plin de pricepere la sfat. Ca să poată tăinui în voie porniră cîteşicinci în zăvoiul de lîngă Tisa. Dar mergînd prin curte, uitară de orice prevedere şi-şi deteră drum glasului. Mai cu seamă Dalmassio se arăta cel mai oţărît.

— Ca să te slujesc pe tine, am părăsit pe veneţieni şi pe genovezi ... şi care-i folosul?. .. Război, nu . . . bani, nu ...

— Mărite doamne, sări şi Glod cu gura, Dalmassio are dreptate. Ne trebuie o armată puternică.

— O vom avea! strigă principele răzbit.

— Dacă te gîndeşti la cumani, greşeşti, spuse Dalmassio, şi mai oţărît. Pe cumani i-a smintit Domin ic. Ei nu vorbesc acum decît de Sfînta Fecioara Maria şi rîvnesc la pămînt statornicit.

— Mărite doamne, continuă Dalmassio, ne trebuie o oştire puternică cu care să nu ne temem nici de tătari nici de Batarab.

— Tătarii nu-mi sînt duşmani.

— Dar sînt şi prietenii lui Basarab.

— Asta aşa-i, spuse şi Glod în batjocură.

— Va trebui să stricăm prietenia dintre ei . ..

— îţi trebuie o oştire puternică .. 4striga nebunul, şi glasul lui pătrunzător suna cu mai multă putere decît foşnetul vîn- tului printre crengile pomilor.

Curtea era liniştită şi pe cer stelele luceau. Iar luna parcă le ţinea isonul din strana norilor, căci lumina zgomotos, scuturînd

întreg cuprinsul şi făcînd parcă să tremure frunzele plopilor şi pietrişul nisipului.

— Îţi trebuie o oştire puternică ... o ţinea Glod întruna, ameninţînd cu pumnul ridicat spre cer.

— Această oştire o aduc eu . . . răsună pe neaşteptate un glas străin şi dintr-un tufiş sări Ioanidhie.

Fără să vrea, principele se trase un pas înapoi. Se aflau chiar lîngă tufişul unde fusese lovit mişeleşte.

— Acea oştire ţi-o aduc eu . .. repetă Ioanichie.

Cit era Ivanko de îndrăzneţ, rămase totuşi mut de îndrăzneala popii bogomil.

— Vreau să-ţi dovedesc că nu te urăsc, că nici n-am vrut să te ucid.

Şi ca şi cum nimic nu l-ar fi despărţit de oamenii aceia, Ioanichie se alipi de ei şi-i urmă, fiindu-le în voie cu vorba. Glod şi Dalmassio strînseră fiecare braţul principelui. Ivanko înţelese semnul. Trebuia să dea pace popii. Nu era clipa potrivită pentru răfuială, de aceea se afundă în tăcere, lăsînd pe ceilalţi să vorbească.

Eu vă aduc pe cumani în palmă şi încă mulţi alţi viteji şi voinici din ţinutul Apşei, din valea Tărăşului şi chiar din Remetea şi Sighet. Toţi sînt oamenii mei.

în sufletul lui Sofronie se înverşuna furtuna. Deodată nu se mai putu stăpîni şi, rupînd legăturile voinţei, ţipă:

— Ce?... vrei să spui că sălbaticii cumani şi pravoslavnicii creştini s-au dat în herezia bogomilă?

Principele simţi din nou strîrosoarea lui Glod şi a lui Dalmassio.

— Eu nu vorbesc cu tine . . . făcu Ioanichie dispreţuitor. Eu mă îndrept către principele Ivanko.

— Mărite Doamne, vrei o oştire viteză? . . . Caut-o la cneazul Prepeliţă. El este omul meu de încredere ... şi zicînd acestea,. se mistui într-unui din tufişurile de pe marginea drumului.

în faţa sfatului adunat în odaia lui Bogdan, Vitus cetea pentru a treia oară hrisovuil adus de la mănăstirea Molda din Baia, pe care papa îl trimisese împăratului Ioniţă şi în care vorbea de oamenii ce se trăgeau din „nobila prăsilă a Romei".

— „De nobili urbis Romae prosopia" . . ,[n] spunea Vitus şi se oprea asupra acestui crîmpei, în care se vorbea de ţara şi sîngele din care se trăgeau vlahii.

„Redegit no'brs în memoriam sanguinis et patriae vestrae antiquae a quo descenditis. . ,"[12]

Bogdan îşi simţea inima plină de fericire. Cuvintele papii îi încununau lucrarea. De bună seamă Papa se gîndise lă toţi cei

ce-şi aveau obîrşia în nobila cetate a Romei... îşi aminti de zbuciumul sufletesc, cînd se zbătea în nehotărâre. Dominic, cu Aldea şi Crăciun, văzuseră bine. Biserica unită va fi temelia noii lui împărăţii. Era mîndru acum de datoria fără ~de sf'îrşit a domniei şi de blestemul gîndirii noi care-i poruncise să pornească la acest drum primejdios. Nu se putea dezbăra de el şi nici nu voia... Să fie altul decît regelle ungur, altul decît Basarab. Să rămînă mereu vrednic de acest gînd, spre a dovedi altora şi lui însuşi că el, este el, şi nu altul. Va fi deci un domn „unit", va face din biserica din Cuhea o catedrală unită şi toţi preoţii sfinţiţi în ea vor merge la Roma să capete învăţătură multă, ca pater Dominic.

Cugetînd aşa, simţiri noi năvăleau în el şi porneau din el. Toţi trebuiau ¡să i se supună. El era o putere şi copiii lui vor

11 — „Din nobila stirpe a oraşului Roma..

12 „Ne-am amintit din nou de sîngele şi vechea voastră patrie din care vă trageţi (coborîţi) . . ." duce mai departe în lume această putere. Taina măririi viitoare îl atrăgea ca o vrajă. El va fi numai voievod, dar copilul lui va fi de bună seamă imperător ... Şi . . . parcă totuşi nu îndrăznea.

Tocmai atunci, paznicul de la poartă buciumă.

— Sol crăiesc, strigă Aldea şi fugi să vadă ce este;

în mîndria lui, lui Bogdan mai că-i venea să creadă că vestea s-a auzit la mari depărtări... Avea ca o bănuială că e un sol care vine să i se închine... Dar curînd se ivi Ion de Kölese, însoţit de Aldea.

— Mărite doamne, începu Ion de Kölese, iată aici împuternicirea mea... şi scoase din buzunarul dulămii mai multe suluri. Deşi începuse a bănui o duşmănie, Bogdan se stăpîni, zicîn- du-şi ca aşa şade bine unui adevărat domnitor.

— Mărite doamne, spuse mai departe Ion de Kölese, mă încred în legea ospitalităţii . . . Fiind nobil, am dreptul să fiu respectat ca nobil.

Bogdan îi întinse mîna.

— Cred, mărite doamne, că veştile ce aduc nu vor fi pe placul vostru.

Pe chipul lui Bogdan se aprinse un surîs. Ori cît de rele ar fi fost veştile adjise de Ion de Kölese, el va avea încuviinţare de la papă peste care nimeni nu putea trece.

— Măritul nostru stăpîn, regele Ungariei m-a încredinţat cu acest înscris:

Bogdan îl luă şi-l trecu lui Dominic.

— Citeşte, pater Dominic!

Călugărul rupse peceţile şi desfăcu sulul. Pe măsură ce citea faţa-i devenea stacojie. Toţi urmăreau chipul preotului şi vedeau că vestea era rea.

■— Ce scrie, pater Dominic?

— Regele vă declară „infidelis" şi vă sloboade din demnitatea de voievod.
Bogdan izbucni în rîs.
— Nu mă vrea voievod?... mă vrea poate rege?... şi îndreptîndu-se către Aldea:
— Să vină Menahim! ... .
în tăcerea înfricată a celor de faţă, evreul se înfăţişă ghemuit şi ismerit.
— Menahim, de mîine să-ncepi a bate bani de aur şi de argint, cu chipul meu ... Şi dedesubt să fie scris „REX".
— Prea bine, mărite doamne . . . spuse evreul şi părăsi odaia tot atît de umil.
— Iată care este răspunsul meu!
— Nu-i de ajuns să te socoteşti rege, trebuie să te recunoască şi ceilalţi, spuse Ion de Kölese.
— Voi fi recunoscut de papa, şi asta-mi e de ajuns.. .
— Aţi trecut cumva la biserica romană?. .. întrebă Ion de Kölese îngrijorat.
— Nu, am rămas răsăriteni, dar legaţi de papă, potrivit hotărârilor conciliului din Lyon. Această biserică .nouă, răsăriteană prin cult şi apostolică prin dogmă, e cea mai frumoasă şi pe ea îmi întemeiez noua mea domnie.
Ion de Kölese se ridică.
— Eu mi-am făcut datoria . . . acum pot pleca liniştit de la infidelul voievod al Maramureşului.
— Nu mai sînt voievod . .. Chiar azi, regele m-a făcut singur rege al Pocuţiei şi al Maramureşului . . .
— Maramureşul va fi comitat în regatul ungar.
— Nu!, Maramureşul va fi principat în regatul meu.
De la uşă Ion de Kölese se întoarse:
— Mărite Doamne, pînă acum am vorbit ca sol; acum îţi vorbesc ca prieten şi ca soţ de arme. Gîndeşte-te bine... Să nu greşeşti ascultînd de voci străine.
— Nu vreau să fiu o minciună . . ascult de vocea neamului meu.
După plecarea solului crăiesc, Bogdan se îndreptă către Vitus:
— Monseniore, vei pleca mîine la Roma şi la Avignon, ca să vesteşti întemeierea noului regat pe temeiul bisericii unite.
Apoi începu să împartă ordine celor din jur. Dominic era încredinţat să plece la Strîmtura pentru a încerca să aducă pe cumani în oastea lui Bogdan. Aldea şi Crăciun aveau să plece numaidecît la Cetatea Neamţului ca să deprindă de la cavaleri, cît mai erau încă în ţară, taina şi învăţătura ostăşească.

Faptul că Ivanko a poftit pe Prepeliţă la sfatul său n-a minunat pe nimeni. Între cei doi bărbaţi nu fusese nicicînd vreo neînţelegere sau duşmănie, ci dimpotrivă, principele încuviinţa răzvrătirea ginerelui împotriva socrului. însă nespusă mirare a pricinuit sosirea lui Ioanichie. însuşi principele îl poftise. Parcă îşi uitase necazul şi bănuiala împotriva popii bogomil. Şi acum, Ioanichie şi Prepeliţă vorbeau laolaltă, cu aceeaşi îngăduinţă şi slobozenie ca şi ceilalţi.

— Zadarnic vă străduiţi să adunaţi o oştire cumană ... Bogdan v-a luat-o înainte, spunea cu o nemaipomenită îndrăzneală Ioanichie. Cumanii ascultă vorba lui Dominic, omul lui Bogdan.

După ce le dovedi primejdia cea mare, aceeaşi pentru toţi, de a pierde pe cumani, el le puse două întrebări: ce era de făcut faţă de uneltirile lui Dominic, şi ce, faţă de neîncrederea cumanilor?... Şi ar fi vrut ca toţi în cor să hotărască moartea călugărului. Dar spre uimirea lui, Glod izbucni în rîs.

— Te-ai trezit cam tîrziu, Dominic a plecat astă-noapte la Cuhea ... şi nu singur, ci însoţit de Luca... şi în locul lor au sosit, tot azi-noapte Aba şi Amade.

Ioanichie tresări de mînie dar se stăpîni. Duşmanii se arătau a fi mai tari ca el.

— A rămas atunci a doua întrebare: cumanii... Dominic sădeşte în ei duhul catolic.

Cît era de aprig Ivanko, totuşi nu găsi gînd destul de tare pentru întrebarea popii bogomil.

— Tot eu vă dau şi sfatul de cuviinţă, adăugă Ioanichie.

— Care? . . . Care? . . . întrebară nerăbdători cu toţii.

Dar Ioanichie ocoli vorba ca să-l joace pe principe după voia lui.

— Vreau să te convingi că nu-ţi sînt duşman . . .

— Spune repede...

— Iată gîndul meu: cumanii sînt încă păgîni în sufletul lor ... şi noi să-i facem şi mai păgîni. Sînt unii păgîni, ucrai- nieni care aduc jertfe de oameni, idolului lor Swatovit. . . Va trebui să-i facem şi pe cumani tot aşa de păgîni . . . Sînt o mul-ţime de leproşi, de orbi şi de păcătoşi... să-i dăm lui Kurt-Or- man iar ci să ne dea în schimb ostaşi.

— Idolul Swatovit e tocmai ce le trebuie cumanilor, spuse Ivanko. Jertfind oameni, ne pot folosi şi nouă . . .

— Mai întîi scăpăm ţara de leproşi, se băgă în vorbă şi Sofronie.

— Zakar se va duce peste Nistru. Acolo îs mulţi ucrainieni care se închină la idoli. El ne va aduce de acolo cîţiva preoţi păgîni. . . cum a adus şi preoţi bulgari. ..

— Nu-i tot una, strigă Sofronie.

— Pentru socotelile noastre e tot una. Noi avem lipsă de oştirea cumană!

— Şi o vei avea, sări eu rîvnă Dalmasssio, dacă Zakar se dovedeşte om de ispravă.

Adunarea se sparse cu hotărîrea ca Zakar să plece a doua zi chiar.

9

Aba şi Amade povesteau minuni şi inima lui Ivanko se zbătea ca peştele pe mal. Cavalerii începuseră a părăsi ţinutul Moldei, adică ţara bolohovenilor şi a brodnicilor, precum şi ţara Berladului, ca să se ducă în Lituania, lăsînd pe Bogdan descoperit la Cuhea. Dar voievodul luase apucături de domnitor măreţ. împărţea dregătorii şi danii şi hotăra un fel de lege papistaşă pentru obşte. Se dovedea din ce în ce mai semeţ şi mai îndărătnic. Nebun se arătase de la început, iar la mustrarea regelui în loc de căinţă, trufaşă aţiţare cu vorba şi cu fapta!'

Dragoş îşi zicea să fie cu mintea trează şi să i păzeiscă cărările. Poate că era -bine să lase pe nebun să intre singur în foc, iar dacă n-o făcea, să-i stea într-ajutor.

Dar şi Prepeliţă era din cale afară de îndîrjit...

Cei doi răzvrătiţi îşi plimbau vedeniile visului fără nici o oprelişte, ca nişte bondari zumzetul într-o grădină înflorită. Primiseră învoială de la Basarab ca fiecare să-şi ia în primire ţara rîvnită. De aceea veniseră să caute pe cumani, să-i ia cu ei ca oşteni şi lucrători de pămînt. Şi umflaţi ca nişte păuni cu coada răsfirată, se vedeau mari domnitori, împărţind hrisoave, moşii şi drepturi de boierie.

Deşi îngîndurat de viitoarea lui căsătorie, Ivanko îşi dădea seama că nu putea pierde prilejul. Dacă cei doi se înscăunau în ţările rîvnite, cu greu i-ar mai fi putut urni de acolo şi cu greu mai putea el dobîndi ţara Berladului, aşezată tocmai între ţinuturile lor.

Dalmassio, mereu de faţă, fierbea de nerăbdare. El era ostaş de meserie şi se ducea oriunde era rost de cîştigat bani buni. Dar acum se legase de Ivanko. Deşi prinţul nu-i făgăduise anume ce foloase avea să tragă din credinţa sa, simţea că viitorul acestuia nu era la fel cu al oricărui om de rînd, şi că o strălucire deosebită avea să-i încunune viaţa. De aceea, ca să nu piardă bunăvoinţa celor doi viitori domni şi să nu părăsească nici pe Ivanko, el îi sfătui să vorbească cu Prepeliţă care avea oştire gata pregătită.

Cînd cei doi plecară să caute pe Prepeliţă, Ivanko îi mulţumi:

— Prietene Dalmassio, soarta a pus la încercare credinţa ta . . . de aceea ai cîştigat pe deplin încrederea mea. Dacă te dădeai cu răzvrătiţii sau îi sfătuiai să cîştige pe cumani, te socoteam viclean ... şi te asigur că pe cît de bine e să fie cineva prietenul lui Ivanko, e vai de zilele aceluia care îi este duşman . . .

Dalmassio răspunse pe ocolite, zîmbind pe sub mustaţă:

— Atunci, e vai şi amar de aceşti doi nepricopsiţi.

Parcă era în firea lucrurilor sosirea lui Ghiurli Orman şi a lui Kurt-Orman. Atît de mult vorbiseră de cele două căpetenii cumane, că sosirea lor nu părea o întîmplare ci un lucru bine chibzuit de soartă.

Oliver, cu viclenia deprinsă la curte, începu prin a se interesa de viaţa lor de la Strîmtura. De unde pînă acum cumanii se arătau a fi recunoscători lui Bogdan, acum începură să-şi arate nemulţămirea. Nu departe de Strîmtura, la Codru, Slatina şi Slătioara, se găseau băi de sare şi argint. Cumanii se săturaseră de viaţa nomadă şi de lupte şi ar fi fost bucuroşi să scobească în băile de sare, să lucreze pentru rege.

Oliver găsi clipa potrivită:

— Fraţilor, vă dau eu tot ce vreţi. Pentru cei ce iubesc viaţa pribeagă, vă dau păşuni şi păduri, pentru cei ce vor băi, le dau băi...

Şi atunci, cu multă dibăcie le povesti că regele voia să prefacă ţinutul numit Moldova într-un domeniu de vînătoare. Acolo erau şi multe băi.. . Deci trebuiau să scoboare în acest ţinut ca robi ai regelui, iar cei doi conducători aveau să devină nobili.

Dragoş care fusese de faţă la tîrg îşi dădea seama că palatinul păcălise pe cei doi căpitani cumani.

Rămas singur, principele începu să se sfătuiască cu el întuşi. . .

Cei doi răzvrătiţi, Aba şi Amade erau mai primejdioşi decît i se păruse la început. Cu ajutorul lui Basarab, ei cuprindeau tot pămîntul dintre munţi şi Nistru, care, după vorba călugărilor şi a cavalerilor, începea acum să aibă o ciudată numire: Molda sau Moldova. Şi pentru întîia dată îşi dădea seama că această numire, care aduna ţinuturi altădată despărţite, era şi mai primejdioasă decît vrăjmăşia sau vitejia celor doi nobili răzvrătiţi.. . Cum să te lupţi cu un nume?... Se pare că-i un fum, o părere, dar iată că-i mai puternic decît pamîntul aievea . ..

întâmplările îi strâmbaseră încrederea în drumul nesmintit al ursitei... Pe cumani îi pierduse .. . Ivan Kaliţa murise şi lituanienii deveniseră stăpîni pe Kiew şi Volhinia, aşa că despărţit de rădăcina sa moscovkă, el nu se putea bizui decît pe mîinile şi isteţimea sa.

. . . Nu mai avea timp de pierdut! . . .

10

Primejdia era mai apropiată decît s-ar fi crezut la început. Cavalerii de la Cuhea mărturiseau porunca de plecare. Grosul oştirii avea să treacă în Lituania iar la Cetatea Neamţului, scaunul de reşedinţă al marelui Maestru, aveau să rămînă numai doi cavaleri de încredere.

Templierul Raymond şi teutonul Gustav, erau gata de plecare. Adunaseră pilcurile de cavaleri de sub comanda lor şi acum aşteptau numai porunca magistrului. Strîngerea ostaşilor cavaleri se făcea cu mare iuţeală. Ei aveau multe semne tainice, prin focuri aprinse la anumite ceasuri şi de pe anumite înălţimi, aşa că primeau cy repeziciune poruncile de la Baia şi cu aceeaşi repeziciune le trimiteau mai departe. Toţi cavalerii risipiţi prin Maramureş, erau strânşi acuma în faţa curţii din Cuhea, aşteptînd sosirea marelui magistru. în afară de cavalerii maramureşeni treceau în pâlcuri şi cei veniţi din ţara Moldei.

Ce mîndreţe de oştire! Caii păşeau încet, cu urechile ridicate, înfioraţi de plăcere. De mult timp nu fuseseră scoşi din grajd şi bănuiau drum plăcut, prin câmpii întinse şi păduri răcoroase. În urma oştirii de călăreţi, veneau carele cu merinde şi muniţii de luptă. Timp de o săptămînă, pâlcuri, pilcuri, soseau de peste munţi .... Mugetul îndepărtat al cirezilor, behăitul oilor, alcătuind zestrea de hrană a oştirii se auzeau ca un vuiet prelung, întrerupt de tropotul cailor şi de poruncile căpitanilor.

Lui Bogdan, zgomotul acesta îi suna mereu în urechi... Şi el se vedea făcînd faţă unei oştiri care cerea numai porunci, pentru apărarea creştinătăţii. . . Dar iată că prin tragerea grăbită a cavalerilor spre Lituania, el nu mai avea timpul să tocmească oştirea de lipsă ca să apere întreg ţinutul împotriva năvălirilor tătărăşti sau a altor păgîni.

Sosirea magistrului Walpot însoţit de Aldea, fu ră de soare pentru Bogdan.

— Mărite doamne, am venit la tine din îndemnul acestui tînăr Aldea care deşi de puţin timp între noi, şi-a însuşit întru totul vitejia cavalerilor şi dragostea de Sfînta noastră Biseri-

— Aldea a avut un dascăl bun, pe pater Dominic.

— Mai mult încă ... are în sufletul său, acele daruri care fac din om un adevărat cavaler .... apoi, revenind da vorba cea dintîi:

—■ Iată ce mă aduce la tine. Eu plec, din porunca papii, cu grosul oştirii mele în Lituania, părăsind astfel ţara pe care am întemeiat-o ca un dar pentru Sfînta Fecioară.

— Care ţară? se minună Bogdan.

— Ţara bolohovenilor, sări Aldea cu răspunsul.

— Adevărat grăieşti ... O parte din acest ţinut se numea altă dată ţara bolohovenilor, dar de la călugării franciscani care locuiau la Cîmpulung, şi-a luat numele de Mulde sau Molda iar oamenii au început a se numi moldoveni. Prin aşezările întemeiate de noi, ţara s-a întins şi azi, întregului ţinut dintre munţi şi Nistr.u i se zice ţara Moldei.

Ridicmdu-şi ochii la magistrul, care nu voia să stea jos şi tot căta spre fereastră la cavalerii lui, Bogdan spuse:

— Magistre, această ţară este a lui Basarab.

— Nu! ... răspunse dîrz magistrul, nu e a lui Basarab, după cum nu e nici a regelui şi nu e nici a tătarilor. Din aceste ţinuturi locuite de vlahi, noi am făcut o ţară . . . am întemeiat-o pentru papa, dar papa unindu-se cu regele ungur şi cu regele Franciei a pornit prigoană împotriva noastră . . . Acum ne trimite să cucerim Lituania pentru ţara ungurească . . . Atunci, noi am hărăzit această ţară Sfintei Fecioare Maria.

Şi întorcîndu-se cu rugăminte-n glas, către Bogdan:

— Mărite doamne, are tot ce-i trebuie unei ţări. Credinţă mare şi oameni care ştiu să se apere. I-am învăţat noi meşteşugul războiului ... Le trebuie numai un domnitor demn. Am venit să ţi-o încredinţăm ţie . . .

Şi fiindcă Bogdan rămînea cufundat în gînduri, ca într-o rugăciune, magistrul îşi urmă vorba:

—■ Nu pregeta doamne... Fii vrednic, Dumnezeu porunceşte. E o ţară pusă sub oblăduirea Fecioarei Maria.Bogdan auzea şi parcă nu auzea. Cuvintele se opreau în urechi, dar înţelesul lor pătrundea din ce în ce mai mult, ca un vin dulce, încît simţi că sufletu-i îndîrjit începe să se înmoaie şi o linişte adîncă îl înconjoară, înălţîndu-l spre o cuilme. Bogdan îşi lăsă capul greu în piept.

— Fii vrednic, doamne! ... auzi el glasul magistrului... Şi din nou simţi aceeaşi năvalnică şovăire a voinţei.

— Să nu fiu o minciună ... îşi zicea el.

Aldea asculta cu luare aminte poruncile lui Bogdan. Avea să umble din sat în sat, îndemnînd oamenii să-şi facă arcuri, să-şi ascută săgeţi şi să-şi tocmească paveze de piele, căptuşite cu bucăţi de fier. Să-şi facă mai ales ghioage şi topoare şi să fie gata la cea dintîi bueiumare a voievodului.

Bogdan nu se temea de vreun atac. Nici regele, nici tătarii, nici Basarab, n-avuseseră răgazul să afle de schimbările petrecute mai mult în sufletul său decît în fapte ... dar nici mult nu aveau să întîrzie.

Apoi Bogdan chemă şi pe Crăciun.

— Nepoate, împrejurări grele se vestesc. Iată că aceşti nobili prieteni ai noştri, cavalerii, ne părăsesc din porunca papii. Tătarii pe care vitejia cavalerilor i-a alungat, îndată ce vor

afla vestea — şi de bunăseamă au şi aflat-o — se vor năpusti din nou . . . Atunci în fruntea oştirii nu se va mai găsi magistrul Walpot, ci voievodul Bogdan ... De aceea, dacă eu mă voi prăpădi, îţi las ţie, nepotul meu drag, grija de a veghea asupra copiilor mei, Laţcu .şi Margareta-. . .

Crăciun făcu un pas înainte şi îngenunehe:

— Mărite doamne, jur că aşa voi face.

CAPITOLUL ŞAPTE

Katalin călărea alături de viitorul ei soţ spre Suceava, străbătînd în pasul grăbit al cailor, urcuşul greu al munţilor. La fiecare pas ea îl privea. Parcă nu4 cunoştea îndeajuns. Bărbatul ăsta îi plăcea. Cu trupul aplecat înainte spre a uşura greutatea, el îşi îndrepta chipul cu faţa arsă de soare, cu mustaţa rasă şi privirea cînd şireată cînd aspră. Şi îmbrăcămintea îi da o înfăţişare îndoielnică. Nu era îmbrăcat nici ca polonii, nici ca ungurii, ci mai mult ca tătarii, cu o mică pălărie pe cap, cu o haină de pănură şi pantaloni de piele şi cisme groase. Avea lanţ şi pinteni de argint. Călărea pe o şa de lemn despărţită de spinarea calului printr-o blană de uns... Şi omul ăsta îi plăcea. Nu putea spune că îl iubea, dar era un bărbat puternic şi îndrăzneţ.

Acum, după îndemnul lui, venea la Suceava, unde Ivanko clădea în cinstea ei, castel încăpător şi măreţ. Drumul urmat urca printre rînduri de salcîmi piperniciţi şi tufe de agrişe şi zmeură. În urma lor Domokoş şi Zakar, veneau la mare depărtare. Ajunşi în vîrful unei coaste stîncoase, principele trase de hăţuri şi caii se opriră. De aici, Ivanko arătă cu mîna în zarea larg deschisă. în jos valea mare îşi arăta pămîntul roditor, acoperit cu rare cocioabe, crîmpeie de vii şi multe arături, apoi rîul cu apele năvalnice, repezite în vadul îngust. De cealaltă parte, făcînd un zid întunecat, cei din urmă munţi împăduriţi des, din care ţîşnea, ca sîmburele dintr-o prună, satul Suceava. După ce se saturară de aceste priviri, începură să coboare drumul ce duce în sat. Drumul mergea ocolit între rîu şi colinele care închideau şi uneori tăiau satul.

Pe măsură ce se apropiau, satul se desluşea mai întîi prin casele ascunse, ca nişte cuiburi, în frunzişul pomilor, despărţite prin mici ţarini şi vii. Priveliştea era încîntătoare. Pe de o parte satul se pierdea în pădurile bătrîne, care urcau pe munţii stîncoşi, iar pe de altă parte costişa cobora pînă-n rîul care se vedea ca un fum de argint. în depărtare, dincolo de satul împădurit, se ridica zidul de munţi care îşi înălţau vîrfurile lor ascuţite sau boante, presărate cu numeroase stînei, care ca o horbotă spumoasă îşi dovedeai; coborîşurile lor strecurate de fire de argint şi colţurile albe de zăpadă.

— Acolo, la poala munţilor, spuse principele, se găseşte casa lui Sava Moldovanul.
Katalin răspunse în răspăr:
— Acolo locuieşte şi fiica lui, Albioara.
— Da, acolo . . . răspunse sec principele.
— E o fată frumoasă, făcu cu necaz Katalin.
— Să nu mai vorbim de ea. Ne pierdem timpul, cu asemenea mărunţişuri.
Katalin rîse şi dete pinteni calului, care o luă la fugă. Principele o urmă şi amîndoi intrară în sat.
Satul era o adunare de căsuţe împrăştiate printre pomi, şi numai drumul de care, cu multe ocolişuri, părea să le lege între ele. Pe alocurea se desluşea cîte o grădină pe lîngă casă, cu uraturi de muşcate şi gherghine.....
Katalin dete un strigăt de mirare cînd deodată drumul se deschise îtur-o poiană mai mare, plină de fîntîni cu cumpănă. Aci părea să fie mijlocul satului. Ivanko puse pintenii în pîn- tecul calului. Calul ţîşni; Katalin după el. Se opriră la marginea satului, în faţa unui turn roşiatic, care părea înălţat acolo la întîmplare.
— Domniţă Katalin, aici va fi viitorul nostru palat. Să descălecăm. Şi făcu semn lui Zakar să se apropie de ei.
— Du caii în grajd, porunci el.
Katalin rămase mirată. Nu vedea nici casă, nici grajd, ci doar acest turn roşiatic, înălţat parcă după chipul principelui.
— Priveşte la acest turn, îi spuse Ivanko, el este simbolul viitoarei noastre ţări.
Katalin nu putu vedea nimic, decît un zid şi nişte ferestre.
— Priveşte jos. . . iată aici pădurea de suliţe.
în adevăr, la piciorul turnului se găseau numeroase, suliţe cu vîrful în sus.
— Ce-i asta? întrebă ea speriată.
— Aici e pădurea de suliţe ... Pe cel duşman, îl închid în turn şi de acolo, călăul îl prăbuşeşte de la înălţime, în pădurea de suliţe, care îl străpung. Şi-l las acolo să se zbată, pînă ce moare.
Katalin se îngrozi.
— Mult se zbate?
— Mult... Pe măsură ce se zbate, pe aceeaşi măsură sulițele îl pătrund mai adînc.
Şi rîzînd:
— Dacă nu mă iubeşti, te arunc de acolo de sus.. .
— De unde ai învăţat asta?
— E obicei tătar .. . Tătarii ne dau totul. Ţeapa şi pădurea de sulițe.
De cînd Ivanko părăsise Suceava, multe prefaceri se întîmplaseră în acest mic sat ales de principe ca să poată supra-

veghea sălbăticiile împrejurimilor. El avea aici o casă alcătuită doar din cinci încăperi.

— Pînă va fi gata castelul nostru, vom locui în casa cea mică, unde ne vor sluji robi şi roabe, tatari şi meşteşugari nemţi, unguri şi poloni.

Ivanko şi Katalin se socoteau căsătoriţi deşi nu păşiseră laolaltă în faţa altarului, nici nu se învoiseră în faţa unui notar şi nici nu făcuseră ospăţul de cuviinţă. Dar ei se socoteau pă- gîni şi dispreţuiau orice morală omenească sau dumnezeiască.

— Ne aşezăm aici, veghind zidirea noului nostru castel.

Katalin era îngrijorată; nu vedea scopul vieţii ei. La Vişegrad erau petreceri după moda franţuzească, apoi vînători grandioase şi intrigi politice interesînd întreg apusul. Dar aici, în acest fund de ţara, în mijlocul codrilor, ce năzuinţe fericite o puteau îmbia? ...

Ivanko avea însă gînduri cu totul diferite.

— O să ne petrecem timpul în vînători, războaie şi jafuri. .. Jaful este cea mai de căpetenie îndeletnicire a unui principe.

Şi firea pătimaşă a lui Katalin se însufleţi.

— Mă iei şi pe mine la război şi jaf? . . .'dar apoi, întris- tîndu-se deodată:

— Nu văd ce ai putea jefui...

— Uiţi pe evreii bogaţi de la Baia şi de la Cuhea, pe călugării plini de bani din toate mănăstirile catolice. . .

Katalin îl privea cu uimire. Omul acesta i se descoperea tot mai tare.

Pe urmă, spuse principele, aş vrea să dăm o lovitură împotriva porturilor Maurocastro şi Licostoma. Acolo e mare bogăţie. .. Apoi am

de gînd să mut vama de la Baia, aici la Suceava. Pînă acum banii vămii îi luau călugării şi regele ungur . . . Acum vreau să-i iau eu! . . . Lasă scumpă Katalin, o să-ţi fac un trc.i cum nici una din fetele de la Vişegrad nu are ... Şi acum hai să cercetăm pe meşterii care lucrează la castelul nostru

.Viaţa se mai liniştise la Bedeu. Oliver şi cu Ion de Kölese erau duşi din nou la rege. Fără un cuvînt, Ivanko şi cu Katalin dispăruseră într-o bună zi. Prepeliţă şi Ioanichie plecaseră cu Aba şi Amade, oamenii lui Basarab. Rămăsese numai Sofronie, povăţuind pe doamna Anca să ridice mănăstire la Peri, cu meşteri bulgari.

Dar nici n-apucă Dragoş să se desmeticească bine, după toată zarva din ultimul timp, cînd îqtr-o dimineaţă, în curte dete năvală un călăreţ. Calul era înspumat iar omul, ghemuit pe spatele animalului, lovea din răsputeri cu o frînghie în trupul dobitocului înnebunit.

Cavalerul descălecă din mersul calului şi veni în goană de se închină stăpînului. Dragoş recunoscu pe Iohan, servitorul văduvei Mina din Baia.

Plecase nebun din Baia şi după o goană de o zi, cădea la curtea din Bedeu, speriat.

— Măria ta. .. mare prăpăd, făcu gîfiind servitorul. Au izbit tătarii şi nu e om harnic care să apere tîrgul şi averea doamnei Mina.

Şi după ce toată curtea se strînse în jurul lui, omul se mai desmetici şi putu îngăima cîteva cuvinte mai lămurite. Tătarii, conduşi de Ivanko şi Atlamos, puseseră foc evreilor, năpăstuiseră pe călugări şi acum au năvălit asupra gospodăriilor doamnei Mina şi-au pîrjolit totul.

Dragoş se făcu foc. Prin urmare Ivanko era iscoada tătarilor. Venise cu vorbe mieroase şi cu prietenie, în timp ce inima vrăjmaşă iscodea şi vărsa numai venin.

Cneazul nu aşteptă alt îndemn. Numaidecît chemă pe Dalmassio şi cu el porni la sălaşul cumanilor. Le luă deoparte pe cele două căpetenii, Ghiurli şi Kürt-Orma« şi le spuse:

— Fraţilor, duşmanii noştri, tătarii au năvălit şi au prăpădit Baia Moldovei. Veniţi să-i alungăm şi dobîndа voastră va fi mare. Tot ce-ţi prinde, al vostru este . . .

Kurt-Orman se învoi îndată dar, spre mirarea lui Dragoş oamenii lui Ghiurli-Orman nu se lăsau uşor ademeniţi.

— Mărite doamne, de cît dobînda de acolo, mai mare dobira dă e în cer. Noi nu vrem ce e a altora. Nouă să ne dai pămiînt şi loc de biserică şi acolo să rămânem ... şi-om fi mereu în coasta tătarilor.

Dragoş scoborî de-a lungul drumului pînă la Baia. în oastea lui se găseau cumani şi toţi ţăranii slobozi care se înspăimîntau de venirea tătarilor. Ajunşi deasupra Băii, o privelişte îngrozitoare . .. Oraşul ardea din coate părţile. Dragoş şi cu Dalmassio străbătură oraşul pustiu ... Luaţi pe neaşteptate, oamenii fugiseră care încotro ... Nici unul nu fusese destul de

vrednic să se apere. Gînd ajunseră la Mina, femeia plîngea. Toate gospodăriile ei fuseseră nimicite.

Iscodind prin împrejurimi Dalmassio află că tătarii porniseră spre Suceava şi se luă după ei, în timp ce Dragoş rămase la Baia să stăpânească de aici toată ţara.

3

Veştile venite din toate părţile ca şi forfota de oameni, neobişnuită, începeau să-i dea de gîndit lui Bogdan. Aldea povestea că oamenii pe care îi găsise nu se prea îndemnau cînd era vorba de oaste. Primeau înştiinţarea cu linişte, ascultînd cu feţe încremenite de nepăsare, vorbind în şoapte între ei. Dar îndată ce auzeau că vor lupta alături de Bogdan, chipul lor se însufleţea. Vitejia şi dorul de neatîrnare a voievodului le dădea încredere. Numai că oamenii se împuţinaseră. Unii plecaseră cu Dragoş în Moldova să alunge pe tătari. Alţii pribegeau de bunăvoie, de răul regelui ungur care voia să-i lege de pă- mînt. Alţii se băgaseră mai dinainte în armata lui Prepeliţă şi plecaseră cu Aba şi Amade.

Mai neliniştitoare erau ştirile venite din ţara Moldei, ştiri de necrezut şi de ne-nţeles... Nu auzeai decît: prigoană şi iar prigoană. Prigonit era poporul, prigoniţi erau preoţii. . . Unii vorbeau de tătari, şi de ucrainienii păgîni, alţii de popii bogomili... Ba erau unii care spuneau că şi preoţii bulgari pravoslavnici se puseseră pe prigoană . . . Era o învălmăşeală din care nu se putea înţelege nimic. Dar mulţi erau cei care credeau că toate acestea erau uneltirile lui Ivanko, principele moscovit, care încerca să năruiască orînduirea aşa de bine întocmită în Moldova.

înnebuniţi, Aldea şi Crăciun alergau peste tot dar nici ei nu puteau alege adevărul. îngrijorat de soarta bolnavilor de la mănăstirea Molda, de a căror soartă se simţea răspunzător, Dominic hotărî să plece la Baia să le stea în ajutor.Sala cea mare de la curtea din Cuhea era luminată ca-rs zilele de mare sărbătoare. De la plecarea cavalerilor, luminile nu mai fuseseră aprinse ca acum ... Un oaspete de seamă, Vlaicu., fiul lui Alexandru Basarab, venise întins de la Curtea de Argeş. După plecarea cavalerilor, tătarii se făceau din nou văzuţi în Moldova. La acea ţară rîvnea şi Basarab. Avea lipsă de ea în lupta împotriva turcilor, tot mai ameninţători.

Se nimerise la masă şi pater Dominic, venit înadins de la Baia să se plîngă lui Bogdan de fărădelegile lui Ivanko.

— Cîţi preoţi cu limbile tăiate n-au sosit la Baia ca să le dreg limba şi să le redau graiul.

Şi preotul adăogă oftînd:

— Au rămas sărmanii oameni fără preoţi.

Vlaicu avea însă alte gînduri. Pe el nu-l interesau certurile sau necazurile popeşti.

— Altul e marele nostru necaz în clipa de faţă: turcii. Taică-meu care doreşte renaşterea imperiului Assaneştilor, are numai această singură teamă. Şi de aceea m-a trimis, să urnesc pe toţi principii creştini împotriva păgînilor.

— Noi ne temem de tătari, spuse Dominic .. . fiindcă tătarii pîrjolesc pe socoteala lor dar se pun şi în slujba celor ce le plăteşte mai bine, ca acest Ivanko.

— La urma urmei, cine este acest Ivanko?, întrebă nedumerit Vlaicu.

•— Este, după expresia apuseană, un aventurier, care s-a găsit într-o ţară gata făcută dar fără stăpîn.

— Ce ţară? se minună Vlaicu.

— Această ţară este Moldova, care din lipsa unei dinastii stăpînitoare a căzut pe mîna aventurierului Ivanko . .. Cînd mă gîndesc că la Padova şi la Roma, sînt învăţaţi care combat monarhia .. . dar iată că aici se vedereză însemnătatea monarhiei. Să fi avut Moldova o casă domnitoare n-ar fi fost cu putinţă să se ajungă o lîftă spurcată ca Ivanko.

— Aşa e, încuviinţă Vlaicu. Cea mai fericită formă a fost imperiul roman al cărui urmaş este azi Bizanţul, şi apoi imperiul Assaneştilor ... Şi va fi cel pe care tatăl meu îl va înfiinţa la Curtea de Argeş.

timp ce Bogdan tăinuia cu Vlaicu, pater Dominic luă cu sine pe Crăciun şi pe Aldea.

— Fraţilor, le spuse el, acum este o clipă potrivită să înzestrăm cu preoţi catolici tot pămîntul văduvit de preoţi valahi. Oamenii sînt doritori de sfinte taine ... Eu alerg de la Şiret la

Putna şi de acolo la Milcovia, şi pe toţi călugării îi aduc să slujească în bisericile fără preoţi. Vom făuri în acest fel o ţară a Sfintei Fecioare Maria. Tu Aldea aduni oşteni de la Sălişte şi din împrejurimi iar tu Crăciun alergi după Dalmassio. Cu oştirea vom întregi ce nu poate cuvîntul . . . Cuvîntul lui Dumnezeu are nevoie de putere .. . Acum să avem şi învoirea lui Bogdan.

Bogdan cu fdlul lui iute la treabă luă numaidacît hotărîrea. Se învoi ca în bisericile rămase fără popi să treacă preoţi catolici. Dominic avea să vegheze la asta, iar el îi va sta în ajutor eu oştirea ce-o vor putea aduna cei doi tineri.

Crăciun aduse veşti rele din Moldova. între timp Dragoş se prăpădise şi Sas, urmaşul său, făcuse episcop pe Sofronie şi închinase biserica Ohridei. Acum Sofronie alerga după preoţi bulgari care să înlocuiască popii de legea veche. în schimb, găsise pe Dalmassio lîngă cetatea Maurocastro şi acesta făgăduise că avea să vină cu toată oastea lui lîngă Bogdan. Se săturase de uneltirile lui Ivanko. El era ostaş şi-i plăcea lupta deschisă la care-l chema voievodul.

— Doamne, spuse Dominic, mai am o îndreptare... Să cerem încuviinţare şi regelui.

Bogdan se mînie.

— Ce să amestecăm pe rege! . . .

Dominic răspunse cu felul lui calm:

— Să nu cădem în greşeala lui Ivanko. Să fim smeriţi. .. Regele trebuie să ştie.

Şi Dominic, după multă bătaie de cap, primi încuviinţarea lui Bogdan.

— Bine părinte! ... să te duci tu... Dar ia seama cum vorbeşti, să nu mă faci de rîs.

Solia lui Dominic fu cu totul fără izbîndă. Regele nu voia să audă de un ajutor dat lui Basarab. Ba mai mult, oprea răspîndirea liturghiei romane ... schismaticii să nu fie mîntuiţi... să rămînă de-a pururea sortiţi furcilor iadului.

Un singur lucru nu putea înţelege Dominic: cum un rege apostolic împiedeca o ţară să devină catolică. Bogdan care era limpede la minte, prinse numaidecît pricina.

— Pizma, spunea el, este cea mai tare dintre însuşirile omului. O Moldovă catolică e o mare primejdie pentru fala regelui ungur.

5

Drag Sas era hotărît acum să se dovedească în faţa regelui om de mare ispravă dar mai mult dorea ca în faţa domniţei Kjatalin să apară ca un mare îndrăgostit. Cu atît mai vîrtos trebuia să purceadă la treabă, cu cît după plecarea dosită a lui Dalmassio, Ivanko avea de bună seama să cheme pe turci.

Trelbuia să i-o ia înainte ... De aceea chemă la el pe Cândea şi pe Glod.

— Din voi doi voi face sfetnicii mei, dacă-mi staţi în ajutor. Am lipsă să adunăm oştire mare ... Şi m-am gîndit bine că Prepeliţă, ca şi Dominic, aveau dreptate. Ei ziceau că oamenilor, ca să lupte, trebuie să le dai o credinţă mare . . .

— Şi mai ales un cîştig mare . . . adăugă Cândea.

— Poate că ai, dreptate, încuviinţă Drag. Iată că Prepeliţă le-a pus înainte credinţa bogomilă, iar Bogdan pe cea unită ... Şi unde e oştirea lui Prepeliţă? Unde-i oştirea lui Bogdan? . ..

Glod sări numaidecît:

— Oastea lui Bogdan nici n-a fost ridicată, iar cea a lui Prepeliţă slujeşte lui Vlaicu.

— De aceea noi să făgăduim oamenilor pămînt...

— Şi vite .. . întări Cîndea. Nimic nu îndîrjeşte pe om la luptă ca prada în vite.

— Atunci mergeţi şi strîngeţi oameni cu făgăduinţa asta: pămînt şi vite ... iar pe voi doi vă voi face cneji şi stăpînitori ai ţinuturilor, pe vecie . . . Acum plecaţi la treabă . . .

Rămas singur, Drag se gîndi că prin agerimea minţii urnise o treabă bună şi acum trebuia s-o ducă la bun sfîrşit, căci după măreţia sfîrşitului se socoteşte şi măreţia isprăvii. Şi din nou gîndul îi fu la Prepeliţă. Ce minte uşoară la omul acesta, să cate a aduna oştire pe temeiul unei credinţe. Dă omului pămînt şi vite şi vei face din cel mai nevolnic, un ostaş viteaz .. . Dar strîngerea unei oştiri, izvodeşte multe gînduri şi griji. Trebuie să priveghezi întruna la buna ei stare, la sănătatea şi mulţămirea ostaşilor, apoi la cai, la vite, căruţe şi la căpetenii ce trebuiau să struneascâ pe oameni. Toate sînt deopotrivă de însemnate ...Dar, pe deasupra, mai trebuia găsit totuşi şi un îndemn . .. Ia- tă-se deci de unde plecase ... şi se pierdu îngîndurat, cu barba în piept..
Se trezi ascultînd. în apropiere se auzea un zgomot... şi în odaie se repezi Glod, ghemuit pe vine. în faţa lui Sas se ridică în picioare.
— Mărite doamne, a ta e judecata cea bună . . . Drag îi aruncă o privire ascuţită.
— Ai judecat bine ... Ne trebuie un gînd mare ea să putem aduna oştire ...
— Pămînt şi vite ...
— Nu-i gînd ... ăsta-i folos. Omul se înverşunează numai pentru gînd, nu pentru folos... şi la luptă e mai ales, de înver- şunare nevoie.
— Ce gînd am putea născoci?
Nebunul se cocoşă şi trase cu dosul palmei peste pîntecele cneazului.
— Gîndul meu este aici. .. şi-şi ciocăni fruntea cu dege- tul.
— Spune . . . .făcu Drag neräbdător. Nebunul scoase din buzunar un ban de aur.
— Priveşte măria ta . .. Ăsta-i un ban de la Menahim. Drag luă banul şi citi: Bogdanus, rex .. .
— Aceşti bani n-au avut timp să ajungă de la om la om ... Dar gîndul cel mare al lui Bogdan, este scris pe acest ban de
— Şi ce învăţăminte putem noi trage de aici?
— Multe ... în cel dintîi rînd, vei cunoaşte care este meni- rea ta . .. Gîndul lui Bogdan, va trebui să-l înfăptuieşti tu: rege al Maramureşului!... ţara care cuprinde Maramureşul, Pocuţia şi ţara numită de Basarab, Basarabia. De ce Basarabia şi nu Dragovia?
Drag se simţea parcă despicat. Mintea lui asculta de Glod, iar inima glăsuia parcă domniţei Katalin.
— Nu te sfii, doamne ... asta-i dorinţa domniţei Katalin.
— Ţi-a spus ea?...

— Nu... dar eu ştiu ghici gîndul femeilor îndrăgostite. Pentru Drag, vorba nebunului era dulce şi atrăgătoare. îl îmboldea la vitejie şi-i aducea aminte de Katalin; împreuna gîndul măririi cu cel al iubirii. în înverşunarea lui, nu mai ţinea seama că el era om însurat, şi că domniţa Katalin avea bărbat. Mintea lui pusă faţă-n faţă eu poftele măririi, nu mai lua seama nici la păcat, nici la nelegiuire. Prea ardea patima în el.

— Şi încă ceva doamne .. .

Drag devenise ascultător. Era mulţumit de vorba lui Glod. Privind în urmă, vedea că nu fusese fericit. îi iplăcea să privească la mărirea şi iubirea altora şi nici nu bănuise că un astfel de noroc s-ar putea dbate asupra lui. Şi iată că acum se îngrămădeau, în aceeaşi clipă, şi iubirea şi gloria.

Glod scoase din nou banul de aur

— Ştii cum a întocmit Bogdan aceşti bani?

Drag dete din umeri cu nepăsare.

— E de mare însemnătate pentru planul nostru. .. spuse nebunul, învîrtindu-se prin odaie eu mîinile la spate. Aceşti bani au fost lucraţi de meşteri evrei. îi plină ţara de ei. Scot aurul şi ştiu tocmi o mulţime de scule frumoase.

— Te gîndeşti la domniţa Katalin?!.

— Nu! . .. răspunse hotărît nebunul. Eu mă gîndesc la planul de a strînge oştire. Ne trebuie un gînd mare . ..

— Şi-l găseşti la evrei?

— Da, mărite doamne. Pentru obşte, vom spune că e de lipsă o oştire ea să pornim împotriva evreilor ...

Drag îl privea cu nedumerire.

— Mărite doamne, lasă-mă pe mine să vorbesc. Oştirea noastră va avea de scop răzbunarea domnului nostru Isus Hris- tos... Nimic nu înverşunează pe un creştin, ca gîndul acesta.

Drag nu părea încredinţat.

— Doamne, nu se află pe pămînt un gînd mai plăcut creştinilor decît uciderea evreilor . . . Evreii pătrund în toate lucrurile . ..

6

Vestea că Ivanko trimisese solie turcilor, fu prinsă din vînt şi adusă la Cuhea în goana cailor, de oameni înnebuniţi de spaimă.

Bogdan se cutremură. Iată că din nou Ivanko i-o lua înainte ... Şi numai papa era vinovat. Făcînd jocul celor doi regi, papa alungase pe cavaleri, fără a ţine seama de primejdia pă- .gîniior, contra cărora, şi el Bogdan, îi ceruse ajutor ... Ca să fie puternic zid de apărare, rugase el pe papă să-l recunoască

rege al Pocuţiei şi al Maramureşului... dar papa, ocupat .cu •urzelile, nu-i trimisese răspuns în nioi un fel.

Poate că măcar acum, în ceasul al doisprezecelea, avea să înţeleagă ...

Bogdan se hotărî pe loc. Porunci lui Aldea să încalece şi să plece fără zăbavă la Vitus în Şiret, ca acesta să-i dea scrisoare către papa, să întoarcă pe cavaleri. Aldea avea să ducă el însuşi scrisoarea la Sfîntul Scaun şi pentru că treaba trebuia îndeplinită cu iuţeală, avea să ia din Moldova, pe spesele voievodului, cei mai de soi armăsari.

În puţine zile, Aldea fu înapoi. Papa nici nu voia să audă de cavaleri. Aceia — zicea el — au rostul lor în Lituania. Pentru apărarea creştinătăţii, Sfîntul Scaun încredinţase pe regele ungur să purceadă cruciadă împotriva păgînilor ...

— Puţin îi pasă regelui de creştinătate! ... şi de creştini, nici atît! ... tuna Bogdan. Cu turcii îl ţine în frîu pe Basarab ... Şi papa, ca să nu se strice şi mai mult cu regele Franciéi, îi ţine hangul.. . Biserica romană e cea mai mare unelti- toare din lume! ...

Zadarnic încerca Dominic să pună stavilă răzvrătirii voievodului.

— Intrigile le fac oamenii, ca Ivanko sau regele, spunea ell, nu biserica.

Dar Bogdan era neînduplecat... Ceea ce îl îndîrjea cel mai mult era faptul că atîta vreme se lăsase prostit . . . Vorbele îi năvăleau ca viitura pîraielor învolburate la topirea nămeţilor, iar sufletul şi-l simţea, parcă în voia talazurilor pe marea înspumată ... Şi parcă atîta bogăţie de furie, îi făcea bine ... îi scotea din adîncuri toate gîndurile negîndite care îl rodeau la temelie cu îndoieli neştiute ...

Apoi, pe încetul, zbuciumul se mai domoli şi, gînd lîngă gînd, începu să prindă cheag, dreapta judecată ... şi Bogdan înţelese cît de adînc greşise aşteptînd ajutor din afară.

La două zile după întoarcerea lui Aldea, se înfiinţă şi Oliver la curtea din Cuhea. Era în drum spre Suceava, unde mergea să ceară socoteală ginerelui său. Regele aflase despre isprăvile lui Ivanko, care se purta, nu ea un slujbaş regal, ci ca un domnitor. Oprise dările, iar de vămi şi sare, nici pomeneală. Şiapoi tătarii se plimbau prin Moldova ca prin ţara lor. Regele era furios că Dragoş nu-i putuse goni, iar acum Sas nu părea nici el să fie mai iscusit.

Dar Oliver avea porunci şi pentru Bogdan. Regele nu se mai putea învoi ca Maramureşul să fie neatîrnat. Ceea ce Caro!Robert nu izbutise să facă cu voia bună, Ludovic era hotărît să izbândească prin silnicie. Regele nu mai recunoştea voievodatul de Maramureş şi Bogdan era poftit să facă act de fidelitate ea nobil în slujba regelui, să plătească dările şi să înfăptuiască toate cerinţele unui nobil maghiar, sau dacă nu ... să părăsească ţara. Altcum regele v.a veni ou oştire să silească pe necredinciosul domn ... Şi fiindcă Bogdan nu părea încredinţat de nestrămutarea voinţei crăieşti, Oliver scoase de la brîu un sul cu pecete regală, începu să-l desfăşoare cu mişcări largi şi alene, astfel încît toţi cei de faţă să poată ceti înscrisul:

„Bogdanus infidelis notorius"

Sub acest nume, „fostul" voievod avea să fie trecut în toate scrierile şi hrisoavele cancelariilor regale şi mănăstireşti pentru ca să fie cunoscut deapururi şi în toate ţinuturile, de către toţi locuitorii regatului, pentru a se şti că oricine îi va sta în ajutor, duşmanul regelui este.

Bogdan nu-şi pierdu cumpătul. Porni ipe Crăciun la Dalmassio şi pe Aldea la Vlaieu şi în scurt timp oştirile lui păzeau trecătorile care din Transilvania dădeau în Maramureş.

CAPITOLUL OPT

În grădina mănăstirii, la umbra unui nuc, pater Dominic citea *De constantia sapientis*. Din ultima lui călătorie la Avignon şi Roma, Vitus adusese un vraf de cărţi şi acum înţeleptul călugăr îşi desfăta sufletul în tovărăşia lui Seneca, filosoful păgîn, în care Dumnezeu pusese atîta gîndire şi atîta ¡simţire creştină.

După plecarea cavalerilor, Dominic se statornicise în Moldova pentru a putea griji de sufletele ¡credincioşilor rămaşi fără apărare.

Vara era în toi şi grădina mănăstirii din Şiret, unde Dominic ajunsese stareţ, alcătuia un colţ tăinuit în care bogăţia culorilor, din straturile frumos îngrijite şi frunzişul răsfirat al crengilor uşor legănate de vînt, îndemnau gîndurile să se mişte în mersul celor mai frumoase gînduri ale filozofului.

Glasuri, aduse de boarea vîntului, îi întrerupseră cititul. Pe drumul presărat cu pietriş mărunt, între cele ¡două pălimare de gard viu făcute din împletirea tulpinelor de caprifoi şi de trandafir de munte, venea fratele Paul, portarul, însoţit de doi ostaşi. Fără să vrea, Dominic îşi strînse pleoapele ca să împiedice belşugul de lumină să şteargă ţinta privirii şi recunoscu în cei doi ostaşi pe Aldea şi Prepeliţă. Deşi se plinise la trup şi chip, Aldea păstra aceeaşi curată şi luminoasă privire şi, deşi îmbrăcat ostăşeşte, cu pieptar de zale, spadă la şold şi pumnal la brîu, răspîndea acelaşi duh curat de nevinovăţie. în schimb, Prepeliţă slăbise şi se ofilise. Nu mai era omul zdravăn, care vorbea în gura

mare şi rîdea cu hohote, certîndu-se cu socru-său pentru pămînt. Faţa lui albă se înnegrise şi pielea i se afunda în cute adînci, iar părul, odinioară creţ, stătea acum încîlcit într-o chică de un galben murdar.

Călugărul se uită lung la ei. Firul versului început în cartea, lui Seneca se destrăma într-un duh de prietenie.

— Dumnezeu să vă ocrotească paşii şi să vă lumineze gîndurile . .. Sînt totdeauna dornic de petrecere prietenoasă. Dar ce mare dor, necaz sau trebuinţă v-a adus pînă la mine?

— Pater Dominic, vreau să mulţumesc mai întîi lui Dumnezeu pentru darul lui de a te fi găsit în acest turn al Babi-Ionului, care este lumea de azi. . . iar în al doil-ea rînd să-ţi mul-ţumesc ţie pentru voia bună cu care mă iprimeşti. Darul mîngîierîi este cel mai de seamă cu care Dumnezeu a înv rednicit pe aleşii Săi... Acest dar îl găsesc azi la tine, ca şi pe vremuri.

— Află de la mine, prietene, acest adevăr .. .Cu cît omuî îşi simte chemarea mai înaltă, cu atît va să fie mai smerit în inima sa... Omul va să dea lui Dumnezeu tot binele primit.

— Iată, pater Dominie, că se plineşte un răstimp de trei ani, de la despărţirea noastră, de cînd această ţară este ocîrmu- ită de Ivanko şi Katalin ... De atunci eu tot pribegesc, hrănin- du-mă, ca păsările cerului, din mila lui Dumnezeu ... şi adă- postindu-mă pe la casele oamenilor, buni creştini. După plecarea cavalerilor am căutat să duc mai departe lucrarea lor, apărînd' pe creştini de prigoana păgînilor şi a bogomililor, care au împînzit ţara, învăţîndu-i deosebitele meşteşuguri, cunoscute de mine de la aceşti oameni de ispravă şi întărindu-i în păstrarea sfintei legi unite, împotriva căreia s-a pornit mai eu seamă prigoana lui Ivanko.

— Eşti cavaler, copile? . . . întrebă Dominie.

— Am căutat să intru în tagma lor, răspunde Aldea, să lupt pentru Dumnezeu cu sabia, şi am fost primit. . . dar măr-turisind legea unită şi nefiind de neam teuton sau francez, n-am putut ajunge decît frate convers. Ei m-au înv rednicit cu această îmbrăcăminte, fiind deprins cu mînuirea armelor şi alte multe meşteşuguri. Odată cu această îmbrăcăminte, am îmbrăţişat şi dorinţa de a lupta pentru cruce. Or, în lupta pentru cruce, va să mînuieşti atît sabia cît şi cuvîntul. Cuvîntul nu este ascuţit ca sabia, el poate fi alinător ca alifia cea tămăduitoare . .. Şi aşa m-a prins un dor neostoit de domnia-ta şi de pacea lui Isus Hristos. . . Rămaşi credincioşi lui Bogdan, am căutat, după fuga voievodului la Colomeea, să pregătim oameni pentru o oştire mare. .. dar strădania a fost zadarnică. Ţara a ajuns de nerecunoscut. Din sfînta noastră lege unită, doar cîte un schit singuratec, sau un

preot drept-credincios mai poartă amintirea unui gînd măreţ şi frumos. încolo, mişună păgînătatea sub toate chipurile, bogomilii mărind rătăcirea, preoţii lui Swatovit, silnicia ... iar evreii oumpărînd sufletele cu aurul şi argintul scos din belşug din măruntaiele munţilor noştri...

— Asta-i roada popilor bulgari, aduşi de doamna Anca ... Ei păstoresc fără însufleţire într-o limbă străină obştii... adăugă Prepeliţă.

— Vedeţi şi voi acum, încheie Dominic, puterea duhului închis în cuvin* ... în cuvînt sălăşluieşte singurul şi nesmintitul adevăr...

— De aceea ne-am grăbit să te căutăm în lumea asta mare şi amestecată ... fiindcă aiurea am găsit numai desbinare şi ură. Popii lui Swatovit s-au înmulţit ca ciupercile, şi drumurile sînt pline de ostaşi ucrainieni, în slujba stăpînilor care vor să alunge pe popii băştinaşi, înlocuindu-i pe cei bulgari. . . Acum, Ivanko, adevăratul stăpîn, umblă să mute scaunul domnesc de la Baia la Suceava, din care vrea să facă cetate împărătească . . . De aceea a înlocuit lucrul în parte şi cel în devălmăşie, prin mir, ca astfel strîngerea dărilor să fie mai lesnicioasă şi nici un petic de pămînt sa nu rămîie nelucrat, nici chiar mejdinile dintre locuri . .. Am căutat să ajut pe bieţii oameni pe cît am putut, vorbindu-le însufleţit despre virtuţile creştine, întă- rindu-le credinţa în timpuri mai bune ... şi am văzut cu multă bucurie că oamenii se gîndeau mai mult la suflet decît s-ar putea crede ... şi mai lesne urmează calea cea strimtă, ce duce la viaţa adevărată, decît calea cea largă ce duce la pierzanie . . .

— Dar tu, prietene? . . . întrebă Dominic îndreptîndu-şi privirea către Prepeliţă.

— Şi eu îs pribeag de trei ani . . . dar nu din bunătate şi străduanie pentru mîntuirea altora, ci din vifor şi adîncă turbu- rare, pricinuită de caznele fără de sfîrşit ale remuşcării . . .

Şi se întoarse spre Aldea, zîmbind dureros. Acesta îl încuraja.

— Povesteşte paterului Dominic ... el va înţelege.

Pe chipul lui Prepeliţă lumina surîsul îndurerat vederînd că demonul nedormit din sufletul lui se domolise.

— Da, pater Dominic . . . sînt hărăzit unei soarte îndurerate. Ai auzit poate de moartea lui Ioanichie ... Ei bine, eu am fost părtaş în mare măsură. Prins de remuşcări, după această groaznică întîmplare, m-am tras acasă cu gîndul să mă împac cu ai mei. Dar aci, nenorocire . . . Socrul şi copilul mi se prăpădiseră între timp, iar soţia, în marea ei deznădejde, părăsită, de mine şi lipsită de tot ce-i era drag, a intrat în mănăstirea Snagov, după ce a luat de la mitropolitul de la Curtea de Argeş, carte de

despărţire . . . Aşa că sînt singur pe lume... întîlnindu-mă cu acest tînăr, m-am hotărît să-l urmez întru întărirea virtuţilor creştine şi apărarea celor obidiţi de soartă.

— Copiii mei, venirea voastră mă bucură din plin — spuse Dominic . .. Vă arătaţi rîvnitori în slujba lui Dumnezeu şi vă veţi bucura în curînd de plata ostenelilor voastre ...

— Drept grăieşti, pater Dominic, .spuse din nou Aldea, fiindcă pribegia nu mi-a lăsat în suflet numai deznădejde şi amărăciune... Am cunoscut în chip amănunţit planul lui Ivanko. El aduce ucrainieni şi ruşi de peste Nistru, ca să înnăbuşe obştea băştinaşă... şi tot pentru asta apără idolii păgînilor.

— Este lucrarea semănătorului de neghină, spini şi bălării. .. căci, în afară de semănătorul 'de lumină: cuvîntul lui Dumnezeu* mai este şi semănătorul de întuneric ... iar acestea numai prin roada duhului înşelător şi a învăţăturii demonilor pot să se înalţe în cinstea vremelnică a dregătoriilor.

— Cu toată năvala roadei întunericului, trebuie să-ţi spun, pater Dominic, spre marea noastră bucurie, am văzut că strădaniile noastre, purtate cu mare îngrijire şi neadormită priveghere, au izbutit să dea roade bune. Azi, în toate bisericile^ înşirate de-a lungul Şiretului, Prutului şi Nistrului, se mărturiseşte că Sfîntul Spirit purcede de la Tatăl şi de la Fiul... şi toţi preoţii şi mirenii obştii ascultă de poruncile Sfîntului Scaun, trecute prin rostul preasfinţitului Vitus, episcopul nostru...

2

Nici pater Dominic, nici cei doi oaspeţi ai săi nu s-au minunat cînd în faţa lor s-a înfăţişat popa Luca. Era în firea lucrurilor, şi poate chiar mai mult, era voia lui Dumnezeu. Dominic vorbea tocmai despre gîndul său iubit, despre filozofia nominalistă.

— Nominalismul m-a dus la studiul medicinii... nu studiul medicinii m-a făcut nominalist...

Şi tocmai atunci se înfăţişă Luca, însoţit de portar.

— Numai cine ştie să preţuiască în întregime cuvîntul poate auzi pe Dumnezeu înlăuntr-ul său. Prin folosirea îndemînate că a cuvîntului poţi dovedi dogma Sfintei Treimi... Şi tot prin meşteşugul cuvîntului poţi cunoaşte răul din trupul bolnavului şi să potriveşti leacul cel mai nimerit.

Popa Luca privea la el cu ochi întunecaţi, iar în privirea lui se citea o uimire nefirească. Deodată se aprinse la faţă şi izbucni aproape fără să-şi dea seama:

— Pater Dominic, mă tem că de la preţuirea prea mare a cuvîntului ni se trage toată nefericirea ...

Dominic îl privi îndelung cu multă băgare de seamă. Cunoştea sufletul oamenilor şi felul prin care chipul lor tîlcuieşte

adevărul, suferinţele sau bucuriile. Popa Luca răspîndea groaza prin ochii lui rotunzi şi negri, de felul lor liniştiţi.

— Te văd tare înspăimîntat... ce s-a întîmplat, frate?

— Bogomilii. .. bogomilii... şi se opri, năpădit de un năduf care-i voribea în piept.

— Linişteşte-te, frate... şi povesteşte pe-ndelete... şi ducîndu-se lîngă Luca îl luă şi-l iduse pe bancă lîngă el.

Luca începu să povestească necazul său. La ei în Lipcani, pe Prut, unde fusese trimis de monseniorul Vitus, găsise o obşte ascultătoare, pregătită mai înainte de cavaleri, lucrîndu-şi în linişte pămîntul. Dar acum cîteva săptămîni veni popa bogomil Urghie, cu straşnică poruncă de la domnie să clădească un mir. Oamenii s-au împotrivit, dar numaidecît au apărut ca din pă- mînt Zaheu cu oşteni ucrainieni, ridicînd pe băştinaşi şi ducîn- du-i peste Nistru. Iar de la noi din sat, Ivlavie a pogorît cu blestemata sa rătăcire şi cu straşnică poruncă, din sat în sat. . . iar oamenii, ademeniţi de puterea cuvîntului, înfricoşaţi de străşnicia poruncii domneşti, tocmeau miruri, se închinau la Dumnezeul cel bun, rugîndu^se de cel rău . .. pînă cînd, încetul cu încetul ţara s-a umplut de rătăcirea bogomilă. Iată unde ne-a adus trufaşa preţuire a cuvîntului.. . căci şi bogomilii tot pe cuvînt îşi întemeiază spurcata lor rătăcire ...

Dominic îl îmbie să poposească cîteva zile în această sfîntă mănăstire, fericită să dea adăpost tuturor necăjiţilor şi doborî- ţilor de supărare.

— Rămîi lîngă mine ... nu ca străin călător, ci ca prieten, cu inima înălţată către Dumnezeu ... şi-i cu neputinţă să nu te pătrunzi de cuvîntul lui Dumnezeu.

— Ce ne facem, pater Dominic?... întrebă Luca. Cine ne sprijină?... Cine ne ajută? . . . Cine ne apără? . ; . Iată că fraţii mei, Pălcuş şi Balin au trecut la bogomili. . . şi mă tem de mai rău. Să nu-i văd slujind idolului Swatovit. Dar să nu ne grăbim a-i osîndi.. . Cine ne sprijină?... Cine ne apără?.. .

— Eu!... strigă Prepeliţă, ridicîndu-se în picioare.

Şi-n viforul care-i tulbura simţirea, părea şi mai înalt şi mai uscat.

— Prin mine s-a pornit rătăcirea ... prin mine va apune.

— Iar eu îţi voi fi soţ nelipsit... spuse Aildea... fiindcă am jurat să umblu în adevăr şi smerenie. Dacă smerenia m-a ferit ide cursa amăgirilor, vreau ca adevărul să înflăcăreze sufletul meu ... vreau ca, robit de adevăr, să fiu slobod şi fericit în toate clipele vieţii mele.

— Mă bucură rîvna voastră, adăugă Dominic. Dar n-ar fi oare mai ide folos un cap încărunţit şi un piept mai oţelit să fie metereză în greaua noastră luptă? Mă gîndeam la Bogdan ...

— Bogdan e departe... nu şi-a rputut ajuta sieşi, necum nouă . ..

— Omul e mai harnic cînd e pus în slujba obştei, decît cînd e pus în slujba sa ...

Acum vorba îşi schimbă cursul, începînd să judece pe Bogdan. Vorbeau despre el cu vorbe frumoase, dar în sinea lor, Prepeliţă, Aldea şi Luca îl osîndeau . . .

După alungarea regelui la Borşa, Bogdan coborîse La Cetatea Neamţului, împreună cu Vlaicu, Aldea, Crăciun şi Dalmassio. De aici ochiul lui putea cuprinde întreaga ţară şi de asemenea putea orîndui întăriturile şi planul de apărare împotriva pă- gînilor ... Numai că în äst timp, Basarab făcuse legămînt lui Ludovic al Ungariei... Şi nici n-apucase Bogdan să se înscăuneze la Cetatea Neamţului, că Vlaicu se sculă şi-l lovi pe neaşteptate. Şi iată că Bogdan care se arătase atît de îndrăzneţ,, înfruntînd pe rege la Borşa, se dovedi nevolnic de astă dată . . . Bogdan fugise la Colomeea şi lăsase poporul în voia întîmplă-rilor. În urma lui, regele împărţise ţara în trei; Maramureşul dîndu-l lui Ion de Kölese, Moldova lui Sas — unde cu toţii ştiau că de fapt istăpîn era Ivanko — iar Pocuţia; polonilor.

— Pe măsură ce trece timpul mi se vederează mai aprig păcatul lui Bogdan, spuse Luca.

Pater Dominic înclină capul.

— Nuri timpul să-i facem vreo vină, fiindcă greşea!a-i este fără voie. Omul n-a putut, nu că n-a vrut.. . Greşeala lui este că n-a fost îndeajuns de credincios. N-a fost un ostaş al lui Dumnezeu . .. Un mare domnitor va să înfăptuiască voinţa şi cuvîntul lui Dumnezeu. N-a simţit duhul lui Dumnezeu lovin- du-i creştetul... şi este de datoria voastră şi a fiului său, Laţcu,, să-ndreptaţi ceea ce n-a putut el înfăptui...

Cei doi tineri înţelegeau acum vorba lui Dominic. Faţă de prigoana lui Ivanko, întemeiată în silnicie, oamenii lui Dumnezeu mu puteau răzbi decît prin răbdarea sprijinită pe adevărul cu-vîntului. Dar vorbirea lor plină de duh fu întreruptă de fratele Pavel, portarul, care venea gîfîind şi roşu la faţă.

— Părinte stareţ, vino degrabă ... Veste cumplită . . . Mănăstirea este înconjurată de oştire .. .

Pater Dominic nu se tulbură. Ridicîndu-se încet, porni pe urmele portarului, făcînd semn lui Aldea şi Prepeliţă să-l urmeze. în cancelaria mănăstirii aştepta un pîlc de ostaşi şi nu mieă-i fu mirarea cînd văzu pe Ivlavie desprinzîndu-se din mijlocul lor. Era tot aşa de voinic şi de hain la înfăţişare, deşi părul îi era mai sur şi pielea obrajilor mai brăzdată.

— Din porunca Măriei sale, domnul nostru Ivanko, averea acestei mănăstiri, ca şi cea a tuturor mănăstirilor din această ţară, trece în stăpînirea domnitorului, astfel că toţi locuitorii ajung iobagii săi. Clădirea trece în ocîrmuirea preasfinţitului Sofronie de la Suceava.

— Stai... nu fi aşa de grăbit. Să purcedem liniştit... spuse Dominic.

— Eu n-am răgaz de zăbovit. ..

— Dar mai este şi o lege ... spuse nesmintit Dominic.

— Eu nu cunosc decît porunca stăpânului meu.

— Ascultă o clipă şi de lege, spuse iar netulburat Dominic, fiindcă după dreptul canonic, recunoscut de toate puterile, averile bisericeşti nu pot fi luate, nici trecute în stăpînire străină fără învoirea Prea Sfîntului Părinte de la Roma .. .

Ivlavie izbucni în rîs. Luase obiceiul stăpînului său, să batjocorească prin rîs toate vorbele cinstite.

— Te-nşeli, părinte stareţ. .. Azi nu se mai ascultă de Sfîntul Părite de la Roma, ci de cel de la Moskova, al cărui sol este preasfinţia sa Sofronie .. .

înfuriat de atîta batjocură, Aldea se repezi, dar pater Dominic, prinzîndu-l de braţ, spuse:

— Tu poţi pleca la îndatorirea ta ...

— Eu nu te părăsesc cînd eşti în impas, părinte Dominic . . .

Ivlavie îi aruncă o privire dispreţuitoare, dar Aldea se schimbase cu totul. Omul cel subţirel, cu ochii sfioşi şi gura mereu zîmbitoare, se dovedea a fi acum un tînăr zdravăn, plin de bărbăţie, cu ochi scînteietori şi fruntea cutată între sprîncene.

Între acestea coborîse şi Vitus. Locuinţa episcopului Vitus se găsea tot în clădirea mănăstirii. îndată după ce-l vestise portarul, făcuse o scurtă rugăciune şi scoborî, să stea în ajutorul stareţului.

— Monseniore, spuse Dominic episcopului, .iată ce poruncă am primit de la domnul Ivanko ... Ce-i de făcut?...

— Răspunde iute. .. făcu Ivlavie, ciocnind duşumeaua cu tocul cismei. Am mult de lucru . .. Trebuie să iau în stăpînire toate mănăstirile pînă la Nistru .. .

Fără voia lui, Dominic surise. înţelegea că vorba cădea în pofida lor. Dacă nu primeau porunca de bună, aveau s-o primească siliţi de oştire.

— Nu te grăbi, prietene.. . aici e o problemă de drept...

— Ce-i aia, drept?.. . rîse Ivlavie.

— Aşa-i... spuse Vitus, privind cu amărăciune pe Dominic. Dreptul implică o conştiinţă .. . Dreptul şi prinţul

Ivanko! .. - E cam cum am cere focului să facă dreptate clăii de fîn .. .

3

De pe prispa chiliei sale, pater Dominic privea pregătirile de plecare. Fiindcă după o sfătuire cu mare luare aminte şi răbdare, Vitus şi Dominic se hotărîseră să se supună rînduielii poruncite cu atîta străşnicie de către Ivanko. Luînd de pildă cele ştiute şi după sfat întins pînă la miezul nopţii pentru a cerceta cu de-amănuntul toate împrejurările, hotărîră să se tragă cu întreaga avere şi cu toţi călugării şi slujitorii în cetatea de piatră, căreia i se zicea şi Cetatea Neamţului, unde puteau sluji în voie, la adăpostul zidurilor celor de nepătruns.

Pater Dominic privea la pregătirile de plecare cu aceeaşi ochi buni cu care îngrijea bolnavii în spital şi făcea slujba în altar.. Dar atît Aldea eît şi Prepeliţă cunoşteau durerea eare-l chinuia, în acele clipe. Prigoana împotriva mănăstirii Şiret era doar un semn. Aceeaşi soartă era hărăzită şi celei din Cîmpu- lung şi mănăstirii Molda din Baia. Acolo, îngrijind de leproşi, se găsea ascunsă între zidurile mănăstirii fiica lui Zah FeliciaH, şi el nu putea uita înverşunata ură a lui Katalin împotriva Clarei Zah şi nici ura lui Ivanko împotriva leproşilor. Pentru stăpînul ţării era foarte potrivit să dea foc unui spital de leproşi. Tot acolo mai era o şcoală pentru învăţătura viitorilor preoţi. De bunăseamă că, în cîteva zile şi ele vor fi lovite şi batjocorite de Ivlavie. De aceea ajunseseră ei la încheierea să dea deplină ascultare ameninţărilor lui Ivlavie.

Popa Luca avea să se întoarcă în parohia lui din Lipcani, să-şi mîngîie enoriaşii, iar ceilalţi doi prieteni, Aldea şi Prepeliţă, fură încredinţaţi cu alte sarcini. Trebuia să se ţină seama de graba primejdiilor şi de aceea aveau să amîne lupta împotriva bogomililor. Dominic şi Vitus eu călugării, aveau să se tragă în Cetatea zisă a Neamţului, călugăriţele 'din Molda puteau fi găzduite în casa boierului Sava, iar bolnavii duşi de asemenea în Cetatea Neamţului. Deci deteră poruncă să se adune toate averile mănăstirii, iar Prepeliţă şi Aldea să facă pregătirile de plecare. A doua zi porniră pe căi diferite. Aldea cu convoiul de călugări porni în josul rîului, spre Cetatea Neamţului iar Prepeliţă în sus, către mănăstirile din Molda şi Cîmp-ulung. După ce va fi adăpostit pe călugăriţe la boierul Sava, va scoborî cu întreaga obşte a călugărilor şi -a bolnavilor către Cetatea de Piatră.

Timp de trei zile convoiul călugărilor, avînd în frunte pe Vitus, Dominic şi Aldea, coborî spre vale. Nu cunoşteau ţinutul, dar simţeau că se depărtează de acei oameni, duşmani, şi mergeau cu voie bună în pofida drumului întins şi singuratec.

Uneori treceau ceasuri întregi fără a întîlni vreo vietate. Aldea îi ducea pe un drum înconjurat de stînci şi tufişe întunecoase. Trebuiau să taie drumul ca să ocolească Suceava şi Baia, cele două cetăţi ale scaunului domnesc. Convoiul mergea către miazăzi şi poposea numai cînd soarele fierbinte de amiază, alungîndu-i prin luminişul pădurii, îi silea să se oprească. Noaptea poposeau în cîte o livadă, fiindcă oamenii se temeau mai mult de zi decît de noapte. Călugării n-aveau nici ştiinţa şi nici priceperea lui Aldea, şi se bizuiau pe obişnuinţa lui de a călători, şi mai cu seamă se bizuiau pe simţul lui Dominic, care, trăind numai din călătorii, adunase multe cunoştinţe şi -mintea i se luminase.

Către a patra zi de mers, spre seară, văzură înaintea lor licărind o lumină.

— Un sat. . . strigă Aldea bucuros.

— Un sat... încuviinţară în acelaşi glas Vitus şi Dominic şi grăbiră oaii. Chiar călugării, -care călătoreau pe jos, grăbiră pasul. Aldea, dînd pinteni calului, se -desprinse de convoi şi alergă în goană către sat. Trăgeau nădejde la vreo casă primitoare, în care să-şi odihnească oasele într-un pat sau pe-o saltea de paie. Cu toată înserarea ce se apropia, timpul era cald şi în curînd toată bolta fu luminată de focurile mărunte ale stelelor de vară.

Acum călugării puteau desluşi în afară de luminiţele opaiţelor, şi focuri. Tot satul era luminat de flăcări şi un vînt de seară, pornit dinspre munţi, iuţea vîlvătaia. Nu după mult timp văzură pe Aldea înapoindu-se, însoţit de doi oameni. Dominic nu pricepea ce se întîmplase, dar simţul lui îi vestea o primejdie. Pesemne că acelaşi gînd ascuns le vorbea şi celorlalţi călugări, căci întreg convoiul încetinise pasul.

— P-ater Dominic, mare primejdie.. . Tot satul va fi mînat peste Nistru din porunca lui Ivanko ...

— Cunosc pricina, spuse Dominic, privind la cei doi însoţitori ai lui Aldea.

■— N-au voit să-şi lepede legea, să primească mirul şi legea bogomilă ... adăugă Aldea.

— Aşa e ... încuviinţară şi cei doi martori. Mîine satul va fi umplut cu ucrainieni păgîni...

În ceata călugărilor, .simţământul de primejdie se prefăcu în spaimă.

— Să poposim aici şi mîine, pe cale ocolită, vom călători mai departe . .. spuse în numele obştei portarul Pavel.

— Fiindcă împotriva acestui duşman, puterea noastră nu ne poate ajuta ...

Vitus încuviinţă şi călugării întinseră corturile în pajiştea de lângă drum.

— Mă-ntreb ce interes îl mînă pe Ivanko să apere într-atît legea bogomilă . .. spuse Vitus.

Se afla împreună cu Dominic şi Aldea, odihnind pe cîte o buturgă în jurul lespedei care le servise drept masă. în depărtare, coloane de scântei se împrăştiau în văzduh şi, la luminile focurilor, se vedeau căsuţele, plopii răsfiraţi şi chiar apa rîului jucându-şi feţişoarele nesfîrşite sub bătaia văpăilor pîlpîitoare. Şi dincolo de gardul pomilor se întindea urcuşul, întunecat şi amenințător, al munţilor, cu crestele împădurite pierdute în negura nopţii.

— în afară de duhul vrăjmăşesc, care-l împotriveşte omului, Ivanko mai are un mare interes: mirtul... spuse Dominic... şi părea să privească mai atent la culmile, care se acopereau cu mari flori roşi şi sinilii, după cum para focurilor cădea pe stînca goală sau pe pajiştile înverzite.

— Eu cred că patima răzbunătoare se trage de la firea lui vrăjmaşă, mai repede decît de la iubirea de câştig. Fîrea lui îi lacomă de suferinţele oamenilor, şi bucuria de a face rău depăşeşte dobînda cîştigului .. . Din nenorocire sânt oameni alcătuiţi astfel din naştere . . .

Cînd îşi sfîrşi Vitus vorba, tăcerea era şi mai adâncă. Orice mişcare încremenise parcă. Chiar şi pîlpîirile uşoare ale (focurilor apăreau şi se ştergeau ca nişte umbre luminoase, fără să tulbure cu nimic nemişcarea întinsă, de la firul de iarbă şi până la frunza pomilor.

Acum cuvânta Aldea:

— Se prea poate, monseniore... Sânt oameni blestemaţi, cu pecetea 'lui Cain în frunte, care urase omul numai din trebuinţa de a urî... şi Ivanko se numără printre aceştia . . . dar şi mirul, care-i aduce mai uşor zecima şi dijma îi întețește ura împotriva omului.

Vitus clătina din cap cu amar.

— Acest om este chipul diavolului şi multe prigoane om mai vedea dezlănţuindu-se din poftele lui de rău . . .

— Mai e ceva, izbucni Dominic.

Pînă atunci chipul lui rămăsese neclintit, privind peste focuri pînă-n tăcerea adâncă a munţilor întunecaţi. A.ldea se simţi pătruns deodată de un frig, simţea că în mintea paterului izbucnise un gînd viforos.

— Ura lui Ivanko are altă pricină ... Ea duce prigoana cuvîntului slav împotriva cuvîntului latin. Să nu uităm că legea ibogomilă îşi are matca în Bulgaria, şi că mutînd obştile cum mută şi duhul oamenilor, slujeşte cuvîntul bulgar, şi nu pe cel al obştii.. . Cuvîntul slavon potrivnic celui latin, iată adevărata obîrşie a nebuniei lui Ivanko . . . Singura vină a acestui popor este că moşteneşte pe marele popor roman.

— Nominalismul colorează într-un singur tel toate gîn- durile tale, pater Dominic .. . spuse Vitus.

Tocmai atunci venea portarul, să-i poftească la cină, si le curmă vorba.

— Frate întru Hristos, nu-mi pot deprinde mintea cu cuvintele tale de ieri... spunea Vitus lui Dominic.

Convoiul, plecat de dimineaţă, îşi urma drumul în linişte. Oamenii păreau furaţi de înfăţişarea stâncilor goale, de care, cînd se apropiau, cînd se depărtau. Ocoleau zăvoaie cu răchită, dumbrăvi de salcîmi, apoi poieni însorite şi numeroase şuviţe de pîraie, pe întinsuri pustii.

— La ce cugeţi, monseniore? întrebă călugărul.

— N-aş vrea să mărturisesc împotriva filozofiei taie nominaliste . . . dar eu ca istoric şi jurist care priveşte în lumina trecutului, cred în alte puteri decît în cea a cuvîntului.

— Nu te-nţeleg, monseniore . . .

— Mă gîndesc că dacă darul cuvîntului este, precum crezi, singura realitate, atunci pentru ce acest neam, a cărui limbă este fără îndoială de obîrşie latină, n-a păstrat în numirea sa nici o amintire romană ... Iată, neamul tău se numeşte roman ... şi locuitorii, ce se ţin de Roma, se numesc romani. . . Dar aceştia? . . . Unii îşi zic moldoveni, după cum au fost botezaţi de călugării din Molda, iar alţii maramureşeni, după . . .

— După numele rîului Marls, din care năvălitorii barbari au făcut Mureş...

Vitus clătina din caip eu neîncredere. Dar şi Dominic îşi oprise voita. De pe colina din faţă se vedea coborînd un lung convoi.

— îs ucrainieni ... strigă Aldea.

Carele înaintau, nu în şir obişnuit, ei umplînd zarea, ca mulţimea de corăbii ce trag spre ţărm. Mugetul cirezilor, behăitul oilor şi nechezatul cailor alcătuiau un zgomot lung şi întunecat, care nu izbutea totuşi să se aştearnă peste tăcerea groasă ca o pernă.

Fără să spună o vorbă, Vitus cîrmi calul către un pîle de stejari şi în curînd călugării fură ascunşi în desimea pădurii, putînd vedea fără să fie văzuţi.

împotriva voinţei lui, Dominic se gîndea că poate a greşit, poate că trebuia să îndemne pe oameni la luptă, şi el să le sară în ajutor cu toţi călugării şi slugile mănăstirii. Cuvîntul lui Dumnezeu va să fie şi apărat, nu numai propovăduit.

— Pater Dominic, să facem un ocol... şopti Vitus. Oamenii aceştia ne-ar putea sili să purcedem la luptă şi noi nu sîntem în stare ... Şi, cîrmind calul, se afundă în pădure.

Convoiul potrivnic se îndrepta spre sat. Dominic şi cu Aldea schimbară o privire. Amîndoi simţeau la fel. îşi ziceau că

trebuie să înfrunte orice primejdie, chiar şi lupta, pentru o gîndire pe care, în clipa aceea le era cu neputinţă s-o lămurească. Cînd ajunseră într-o poiană, Dominic făcu semn de oprire şi binecuvîntă lucrarea oamenilor pe ziua aceea.

— Mă tem, pater Dominic, c-am fost nevolnici şi nu ne-am îndeplinit datoria ... spuse Aldea.

Vitus îi dădu din nou în grijă să fie băgător de seamă şi să ocolească pe ucrainieni şi pe ceilalţi păgîni, ca să ajungă în pace şi eu voie bună la Cetatea de piatră, unde-i aşteptau mari şi însemnate înfăptuiri. Şi făcînd semn asupră-le, dete semn de plecare.

4

Zidurile cetăţii în ruină îşi mai înălţau foişoarele retezate ca nişte clopotniţe cu vîrfurile trăsnite. Un val de pămînt, întins de-a lungul zidului şi despărţit de el grintr-un şanţ adînc, dovedea că cetatea fusese cîndva întărită spre apărare. O poartă acoperită cu un arc de triumf, dind într-o curte cu coloane, mărturisea şi timpuri de glorie trecută. Legînd calul de un pom, Prepeliţă începu să facă înconjurul cetăţii. Gîndurile îl purtau înapoi asupra drumului făcut. După ce străbătuse peria deasă a pădurilor de la Rădăuţi, se lovise de alte greutăţi. Gropi adînci, crăpături întortocheate, şi între ele grămezi de piatră şi adunături de stînci făceau drumul anevoios. Descălecat, cu calul de căpăstru, abia se strecurase printre piedici, păşind cu mare grijă. Cînd, după multă trudă, în faţa lui cornul de pădure se sparse ca dintr-o izbitură şi cerul întreg, ca printr-o gaură de pînlnie, se repezi asupra pămîntului. Cîmpia nu se întindea dreaptă, ci unduia în valuri din ce în ce mai înalte, ca să se piardă în pîcla zării împinsă de colţii stîncilor. Şi în mijlocul acestui ţarc luminat, care se înălţă ca o cumpănă a cerului, cetatea. Cetatea romană ... îşi zise el, amintindu-şi de învăţăturile lui Dominic, omul priceput în cele vechi. Sta privind cu uimire şi cu părere de rău, totodată. Cîţi oameni n-or fi murit ca să se ridice cetatea în munţi! Cîte bucurii, dureri, vitejii şi înfrîngeri n-o fi prilejuit măreaţa cetate! Şi toate-i aminteau de nelegiuirile şi primejdiile de acum. Dar greutăţile şi primejdiile parcă-i fericeau în clipa de faţă. Ele însemnau începutul mîntuirii. Trebuia să se umilească, el, care se îngîmfase, să-şi mărturisească slăbiciunile, fiindcă prea se crezuse puternic. Şi mai ales, trebuia să dreagă răul. în drumul lui îşi putuse da seama cit de întinsă era acum credinţa bogo.milă. Sate întregi mărturiseau cei doi dumnezei şi pretutindeni nu se vorbea decît de mir, temeiul pămîntesc al bogomililor. Dar el nu se simţea fericit, ci dimpotrivă, i se părea a fi vinovat de răul pornit din pricina lui.

Vara era în toi. Apele ploilor răscoliseră pămîntul, care acum se zbicise. Pajiştile erau stropite cu diferite culori şi, în bătaia soarelui, petele colorate păreau de mătase.

După ce străbătu pajiştea, Prepeliţă îşi făcu drum prin tufele de aninişuri cu crengile încîlcite şi, călcînd în picioare trunchiuri de scai şi buruieni, ajunse lîngă ziduri. Ciudat! . . . După învăţăturile lui Dominic, nu s-ar fi putut spune că romanii să-şi fi întins stăpînirea pînă-n aceste meleaguri. Şi tristeţea împrejurimilor îl ducea cu sufletul către întunericul de dincolo celor ştiute şi scrise.' Cetatea îi amintea de Cetatea Neamţului, ţinta călătoriei lui Dominic şi a lui Vitus, şi din nou îşi zise că, pentru a sa mîntuire, trebuia să înveţe de la Hristos calea, adevărul şi viaţa.

Ocoli în tăcere zidul în ruină, pe care lujeri de viţă sălbatică şi iedera începuseră să se urce. Stoluri de vrăbii şi de porumbei sălbatici se ridicau la paşii lui. Deodată, zidul parcă vorbi. Nu era o părere; dincolo de colţul de la miazăzi, nişte copii priveau la el, nedumeriţi.

— Satul trebuie să fie pe aproape, îşi zise el.

Prepeliţă făcu semn copiilor cu mîna, chemîndu-i la e!. Să nu carecumva să se teamă. Unul mai îndrăzneţ se apropie. Era desculţ, îmbrăcat cu sumănel şi căciulă mare în cap. Pe umăr îi atîrna un săculeţ care zăngănea de cîte ori copilul mişca braţul.

— Cum îi zice la zidul ăsta? întrebă el pe copil.

Copilul privi în sus, căta parcă să-şi amintească şi apoi arătînd cu degettil:

— Cetatea bătrînă.

— Cetatea bătrînă . .. repetă Prepeliţă şi numaidecît începu tă socotească.

Potrivit celor deprinse de la Dominic, Prepeliţă acum povestea singur cu el, căutînd să-şi dea seama de preţul fiecărui cuvînt.

Copilul nu era sperios defel. Povestea cu uşurinţă şi voie bună despre oamenii răi şi lotri ce se ascundeau pe aci şi despre tătarii care zdrobeau pe călugării care tămăduiau pe oamenii bolnavi.

—^ Cine a făcut zidul acesta?

Copilul răspunse numaidecît:

— Vitejii Roman şi Vlahala .. .

Atît îi trebui lui Prepeliţă ca să-şi înceapă iscodirea. Dar copilul nu mai ştia multe. Aflase numai că pe vremuri au fost doi viteji de seamă: Roman şi Vlahala, fii de împărat.

Prepeliţă ar fi stat mujt de poveşti. Vorba copilului îi ducea mintea ţintă înapoi la casa lui, unde zburda copilul lui. Dar acum trebuia să se mulţumească cu vorbele şi rîsetul altor copii.

Simţea, după flacăra din ochii lui, că şi această încercare făcea parte din drumul anevoios al mîntuirii sale.

— Dar în sac ce ai? întrebă el.

Copilul ridică poala cămăşii şi-işi slobozi în ea tot avutul.

Şi din nou gîndul lui Prepeliţă fu la pater Dominic, fiindcă aici se găsea o adevărată avere: statuete de aramă închipuind zei şi zeiţe păgîne,' mărgele de fildeş şi de sticlă şi alte multe geme şi bani de aramă şi argint.

— De unde le ai pe astea toate?

— De la ostaşii care au săpat zidurile cetăţii ... spuse copilul.

Şi Prepeliţă înţelesese că ostaşii trimişi de Ivanko, veniseră să caute prin pivniţele şi ruinele cetăţii comorile tăinuite, iar copiii se luaseră după ei, avînd de cîştigat bani şi merinde. Cu părere de rău se despărţi el de copil. Prin vorbele copilului a- diau vorbele adormite ale trecutului.

Ajuns la drum, încălecă şi mult timp pe drum se gîndi la vorbele paterului Dominie şi se simţi dator să se mărturisească ca şi cum ar fi fost de faţă.

— Ai dreptate, scumpe prieten ... Să nu crezi că învăţăturile tale n-au avut răsunet în sufletul meu. Vreau mîntuirea!

De la cetate, drumul scobora în pantă dulce între maluri de pămînt negru, întărit de stînci mari de piatră albă. Pămîn- tul era presărat de smocuri de iarbă, pe alocuri se ridicau tufe de ienuperi şi merişor. Flori vineţii şi albăstrele ieşeau ici şi colo din pămînt şi urcau chiar pe stînci. Deasupra lui roteau ereţi şi zburau pîlcuri de ciori. în fundul zării o culme se pleca uşor, ac oglindea în apa unui rîuleţ, strălucind în soare, şi lar îc ridica. O pîclă uşoară ca un fum argintiu învăluia colina dealului. Pe urmă fumul se lămuri şi, cum ies stîncile din stufişu- rile tufelor, aşa izbucniră acoperişurile căsuţelor dintre pomi. în faţa lui se afla satul Cîmpulung.

Satul Cîmpulung se vedea risipit pe coastă. Şi abia acum, la faţa locului, Prepeliţă îşi dădea seama de aşezarea cetăţii. Mă- car că, ieşind din asprimea pădurilor, întîlnise loc luminat, drumul unduia peste valurile de pămînt, pînă ce pe un colnic retezat ca un butuc şi rotund ca o pecetie, se înălţa cetatea. De aci, zarea se lărgea peste valea rîului. O unduire lină de dealuri joase, ducînd în jocul lor căsuţe singuratice sau adunate mai nvlte laolaltă, şi pîLcuri de pomi şi zăvoaie, printre care sclipeau apele rîului Molda.

Calea mergea zăbăvită pe lîngă colina dealului şi, pe mă- sură ce înainta, aşezările se tot arătau mai ¡desluşite la trup şi cu cuprins. Căsuţe mici albite, apoi bordeie acoperite cu stuf, aci ascunse de frunzişul pomilor, aci răsărite ca din pămînt, fără

împrejurimi, risipite pe tot .cuprinsul şi adunate numai de puterea bisericii. La podeţul din jos, drumul se împărţea ca o crăcană, o ramură îndreptîndu-se spre sat, alta urcînd de-a lun* gul rîului.

Potcoavele calului începură să se împletească în auz, alene, ca un cîntec dulce. Soarele era puternic. Susura prin praful de aur al văzduhului un bîzîit de gîze, proaspăt ieşite la viaţă, în curînd începură să se vadă şi ţarini lucrate, livezi de pruni şi meri, apoi cumpăna fîntînii. Ţară pustie .. . spusese căpitanul Alforecht. Ţară pustie?... se trezi din gîndurile sale Prepeliţă. Dar cum să fie pustie, cînd priveliştea îi umplea ochii şi sufletul cu o bogăţie de lumină, cînd în pomi se îmbulzea frunzişul verde, şi pajiştile se acopereau de flori, cînd la miazănoapte, se vedea chiar de aici mînăstirea Molda, adăpostul leproşilor şi al tuturor oamenilor nefericiţi?... Cîte gînduri nu umpleau văzduhul, venind din toate părţile lumii, şi cîte gînduri nu porneau, împrăştiindu-se în toate părţile lumii? Nu . . . Un locaş de alinare al suferinţelor umple singur o ţară întreagă!

Aerul scînteia în sclipiri de lumină şi în piept simţea un spor de viaţă ca aerul proaspăt al dimineţii. Iată acum şi o turmă de oi, iată şi două care lîngă fîntînă . . . Boii, dezjugaţi şi prinşi doar de funii, rumegau mişcîndu-şi alene fălcile; un bou, întins pe pîntec, îşi lingea cu limba piciorul dinapoi. Oamenii scoteau apă din fîntînă şi la trecerea călăreţului se opriră, să privească după el.

— Mai e mult pînă la curtea boierului Sava?

— Din capul dealului, se vede ...

Prepeliţă trecu mai departe. Se afla chiar în sat. Cîinii începură să sară pe el şi să-l latre, ieşeau copiii, ieşeau femeile. Satul era mai cuprins decît ar fi crezut la început. Oamenii aveau ogrăzi îngrădite cu stufăriş şi pe alocuri se vedeau garduri de nuiele, cu pari de întărire... Lîngă case se găseau şi coşare şi garduri. Şi vite multe şi multe galiţe. Şi oamenii nu se speriau de călătorul străin. Ieşeau pe prispă şi de acolo îl purtau cu privirile, iar copiii alergau hîrjonindu-se în praful ridicat de copitele calului.

Cerul era limpede şi î-n depărtări, dr o parte v- de alta, «e înălţau colinele şi dealurile ca treptele scării.

Deodată clopotul bisericii începu să sune. Prepeliţă trase de hăţuri, opri calul şi-şi făcu cruce.

Prepeliţă sta cu ochii peroniţi la crucea bisericii şi auzul lui părea lipsă din urechi. într-un tîrziu îl trezi o smucitură a inimii. . . Apoi dete pinteni calului.

— Semn bun, sînt întîmpinat cu cuvîntul lui Dumnezeu.

Călăreţul grăbi pasul calului. Nu era doritor de odihnă, cît de o mare înfăptuire.

Ajunse la malul rîului şi acum priveliştea se deschidea ca două braţe mari. Avea de coborît o vale, şi sus pe dealul din faţă, înconjurată de pădure ca de o întăritură de cetate, se găsea casa boierului Sava.

Prepeliţă mîngîie burta calului cu pintenii. Calul porni în fugă săltată'şi, pe măsură ce satul rămînea în urmă în cuprinsul livezilor, din pădure se tot desprindea casa boierului Sava. IFn brîu de zid înalt îi da ocol, ca să se piardă în pădurea care în nemărginirea ei se făcea una cu zarea. Un lanţ de plopi ţărmurea drumul pînă la poarta mare de fier. în curînd văzu oameni scoborînd dinspre pădure. Erau argaţii.

— Acasa-i măria sa?

Oamenii răspundeau cu voie bună. Prepeliţă era recunoscător părintelui Dominic a cărui poruncă îl aducea prin meleagurile astea atît de frumoase.

Cînd să intre pe poartă, îl izbi un gînd . ..

— Cum se face, întrebă el pe unul din oameni, că în dramul meu, de atîtea zile, n-am întîlnit nici slugi crăieşti, nici chipuri urîte de tătari?

Slujitorul răspunse cu mirare:

— Ce să cate aici?.. . doar e ţara boierului Sava Moldo- vanul...

Intrară în curte. Numaidecît începură să se arate bogăţiile. În ocol se găsea cireada de boi şi turma de oi. De prin grajduri ajungea pînă la el tropotul cailor. Argaţi mulţi duceau vitele din urmă. Femei mergeau grăbite cu ciubere şi cu cofe pe cap; altele duceau ulcioare. Era o mare forfotă. Pe prispa ridicată deasupra beciului, se găsea boierul Sava. îl văzuse pe semne din mari depărtări şi acum îl aştepta după cuviinţă, cu masa ÎMtimsă şi ulcioarele pline.

— mările doamne, dacă ini-ai uitat cumva înfăţişarea, atunci află că eu sînt cneazul Prepeliţă, ginerele lui Miha!ca din Apşa şi ne-am cunoscut la Bedeu. Am venit ca sol al părintelui Do- mimic pe lîngă măria ta.

Sări de pe cal, dete dîrlogii unui copil de casă, iar el urcă «cara. Bătrânul Sava îl primi cu braţele deschise.

— Mărite stăpîn, sînt sol al paterului Dominic şi al hi Vitus, care, prin mine, te roagă să iei sub ocrotirea ta pe * iaica Felicia, fiica lui Zah Felician. Pe de altă parte am însarc-.narea iă comduc călugării şi pe bolnavii de aici la Mănăstirea Neiro- ţului... Dominic şi Vitus vor să-i scape de prigoana lui Ivanko şi a domniţei Katalin.

Şi povesti cu de-amăntutul necazul abătut asupra credincioşilor catolici şi uniţi. Ţara întreagă căzuse pradă rătăcirii bogo- mile. Bătrînul Sava îl asculta cu mare băgare de seamă şi Prepeliţă era fericit. în jurul Iui totul răspîndea fericire, bunăstare şi linişte, un duh de voie bună şi încredere.

— Ai făcut bine, fiindcă slujitorii mei m-au înştiinţat de iscoadele ucrainiene, care nu-s altceva decît ostaşii lui Ivanko.

în această potrivire de gînduri era desigur mîna lui Dumnezeu.

— Mărite stăpîne, pater Dominic mai are o rugăminte . . . să adăposteşti în casa ta şi călugăriţele de la Molda, fiindu-le prea greu să purceadă pe aşa drum lung pînă la Cetatea Neamţului.

Bătrînul se ridică şi cu braţele deschise îmbrăţişă pe Prepeliţă, care se simţea în clipa aceea, mic şi fără nici o însemnătate prin viaţa lui trecută. Şi înţelegea că numai de acum încolo, devenind sluga oamenilor, viaţa lui căpăta oarecare măreţie.

5

Dimineaţa era încîntătoare. Lumina ¡soarelui se resfira în şuviţe ce se prindeau ca peteala de crengile copacilor, umplmd poienele şi pajiştile cu pînzele tremurătoare de borangic auriu. Din toate părţile se adunau cîntecele păsărelelor de munte, care gungurind ca vorbele copilului'în leagan, care gîlgîimd ca şuierul mierlei. Se vedeau firele de apă adunîndu-se într-un pîrîiaş şi nu rareori se pomeneau cu sălbăticiuni necunoscute, care-i priveau cu uimire, fără frică de oameni şi de cai. Slugile îndemnaţi boii şi carele înaintau scîrţîind. Nu o dată călăreţii se îndepărtau de care, ca să aleagă drum mai îridemînatec.

Dominic, Vitus şi Aldea mergeau prin zăvoiul de prundiş, cercetînd cu luare aminte luminişurile pădurii de sălcii, plopi şi arini. Urmaseră vadul Şiretului, de-a lungul căruia se mai găseau răsleţite mănăstiri unite şi aşezări cavalereşti părăsite; iar între Corni şi Frumuşica trecuseră podul de lemn ca să ajungă la Liteni, unde era preot Vanciuc, fostul paracliser din Bedeu. Dar satul era gol şi preotul fugit. Amărîţi, dar fără să fi pierdut nădejdea, lăsară în părăsire valea Şiretului ca s-o ia către apus, spre întîlnirea cu apa Moldovei oare avea să-l călăuzească pînă la cetatea Neamţului. Acum îşi urmau -drumul către prispele împădurite tăiate pieziş de rîul Moldei. Luaseră cu ei întreaga avere a mănăstirii de la Şiret, nădăjduind că harul lui Dumnezeu îi va aduce înapoi. Ce frumoase vremuri se perindau în gîndu- rile lor! Şi zilele petrecute acolo, în singurătatea codrului, ajutînd pe săraci şi pe oropsiţi, rugîndu-se pentru toată obştea.şi ducînd cuvîntul bun al Evangheliei în propovăduirea lor.

Vremea era liniştită, aerul moleşit. Către prînz, ajunseră la Vadul Moldei. Era o încîntare să călătoreşti pe prundişul curat lîngă apa strălucitoare. Nici cea mai mică adiere a vîntului nu turbura tăcerea ce plutea în aerul călduţ, de-a lungul drumului între pomii încremeniţi. Soarele, înălţat la jumătatea ocolului său între răsărit şi amurg, îşi pierduse din putere, şi umbre răcoroase se desprindeau din pomi, tufişuri, şi chiar din bolovanii răsleţiţi de-a lungul drumului. Deodată izbucniră strigăte sălbatice, adevărate urlete. în aceeaşi clipă, A Idea şi Dominic au împuns pîntecele cailor şi au pornit în goană. La cea dintîi cotitură, Aldea, care o luase înainte, strigă:

— Priveşte, pater Dominic . . . priveşte . ..

înaintea lor, chiar în drum, se vedea o luptă în toată pu-i«rea cuvîntului.

— Templierii... strigă Dominic către Vitus. Sînt cavalerii templieri. îi cunosc după îmbrăcăminte şi după felul lor de luptă.

Aldea, cu paloşul în mînă, se aruncase în toiul luptei. Duş-manii, luaţi pe neaşteptate, se împrăştiară, iar Aldea îşi făcu érum în urma lor, lovind cu putere cînd în stînga, cînd în dreapta. Simţea pe pater Dominic în urma lui, făcîndu-şi drum cu calul prin mulţimea duşmană. în curînd, toţi ostaşii vrăjmaşi se mistuiră, lăsînd în urma lor grămada celor căzuţi. Cînd Aldea întoarse capul, o privelişte neaşteptată i se ivi. Călugării şi slujitorii părăsiseră convoiul şi alergau în sprijinul cavalerilor, imboldul lui Aldea fusese necugetat. Atît el cît şi pater Dominic ar fi putut fi măcelăriţi. Dar dumnezeu voise altfel. Atunci *e ridică din mijlocul celor rămaşi în drum, un ins, care, deşi îmbrăcat în simian şi cisme, îi, se păru foarte cunoscut. După el **«e** mai ridică din drum un tînăr.

— Pater Dominic, şi tu, doamne Aldea, dumnezeu v-a trimis în clipa potrivită ... pe voi şi pe vrednicii cavaleri...

Atunci recunoscură pe Vanciuc.

— Eu sînt Florea, feciorul lui Zdroabă, spuse tînărul.

Dominic descălecase oa să dea îngrijire celor căzuţi în árum. Erau patru bărbaţi şi trei femei. Ceilalţi se ridicaseră şi «dihneau în marginea drumului. Acum cînd duşmanii pieriseră printre pomii codrului, cavalerii templieri se trăseseră de-o parte. Căpitanul lor era Raymond, vechea cunoştinţă a lui Dominic.

— Pater Dominic, spuse el, iată-ne din nou în această ţară, ameninţată iarăşi de primejdia turcilor şi a tătarilor. în afară, iar înăuntru măcinată de toate ereziile şi idolatriile. Bogdan ne-a învoit de la marele maestru să apărăm ca pe vremuri această ţară.

— Bogdan nu-şi dezminte destinul... spuse Dominic fericit.

Tocmai atunci se apropie de ei Vanciuc, care se arăta a fi credincios sprijinitor al legii unite. Toţi oamenii din sat îl ascultau cu drag, după cum ascultau şi poruncile episcopului Vi- tus din Şiret. Cît despre Florea, care fusese ucenicul lui Dominic, la Cuhea, ar fi dorit să rămînă preot acolo. Dar de la fuga lui Bogdan se pornise mare prigoană, astfel că pornise în pribegie cu alţi mulţi credincioşi şi pripăşise în Liteni, unde era preot Vanciuc. Acolo au pus bună tovărăşie, el învăţînd pe copii literile şi rugăciunile în limba obştească, pînă ce şi aici se năpustise asupra lor prigoana lui Ivanko. Ucrainienii, tovarăşii lui Zaheu, prădaseră acum casele, luaseră icoanele şi odoarele din biserică, ca să sprijine legea bogomilă. Totodată siliseră pe oamenii să intre în mir. Nemaiputînd îndura batjocura, oamenii, cu cei doi preoţi, s-au năpustit asupra prădătorilor, i-au ajuns din urmă şi aşa a început cearta. Şi ar fi fost poate în- frînţi de oameni lui Zaheu, dacă Dumnezeu n-ar fi trimis pe aceşti vrednici cavaleri să-i apere şi să"i scape de rău. Cu mare drag ar fi purces împreună, dar cavalerii trebuiau să coboare spre Nistru, unde amenin ţarea paginilor era mai arzătoare.

— Nu vă temeţi, fraţilor ... le spuse Raymond. Noi sîn- tem numai cercetaşi, grosul armatei vine mai în urmă şi în cu- rînd veţi fi puşi din nou sub scutul crucii.

Oamenii năpăstuiţi se aşezară în convoiul călugărilor şi încet, încet porniră spre Cetatea Neamţului. în drum povestiră de urgia lui Ivanko şi a Katalinéi, care, nu numai că sileau pe băştinaşi să treacă la legea bogomilă şi să intre în mir, dar îi sileau şi să părăsească locurile ca să aducă ucrainieni păgîni.

— Mă gîndesc, spuse. Vitus, că rătăcirea bogomilă a ajuni Ia o îndrăzneală şi îngîmfare, care mă înspăimîntă ...

— Pe mine mă înspăimîntă altcum, spuse şi Dominic. N® pricep cum vorbe goale şi lucruri fără rost pot birui, fie chiar vremelnic ...

Vitus oftă.

— Mă doare că bucuria şi veselia vor pieri din grădinile acestei frumoase ţări...

— Şi cuvîntul latin. .. Frumosul cuvînt latin se va înă- buşi ca floarea de livadă sub năpasta buruienilor. . . adăugă Dominic.

După ce oamenii străini se traseră la casele lor şi convoiul se urni din loc, Dominic se hotărî să nu se mai abată de la drumul prin Baia, ci dimpotrivă, să caute a întîlni acolo pe Ivanko şi Katalin.

— Doamna Katalin mi-a fost elevă ... E cu neputinţă să nu-i fi rămas nimic din dragostea pentru sfinţenia învăţăturii apusene ... Tu Aldea, copilul meu, vei duce convoiul la Cetate, şi

eu voi veni eînd voi fi sfîrşit lucrarea mea. Nu te teme .. . eu sînt apărat de acest braţ, de această spadă şi de această cruce ...

Lucrarea lui Prepeliţă n-a mers atît de lesnicios pe cît ar fi dorit. Călugăriţele au înţeles primejdia şi, sub povăţuirea Albioarei, s-au tras la casa boierului Sava, care şi-a adunat toate slugile şi oamenii de credinţă, punîndu-i să-i apere curtea ca pe-o cetate. Nu s-au putut învoi cu călugării, care cereau carte scrisă de la monseniorul Benedict din 'Miilcovia. Or, în graba şi-n dezordinea pricinuită de năvala lui Ivlavie, nimeni nu se gîndise la cartea scrisă.

— Noi avem o încredinţare din partea monseniorului Benedict ... el ne este episcop. Vitus este episcopul uniţilor. îl iubim şi-l preţuim, dar nu putem călca ierarhia . . . spunea Antonie, stareţul din mînăstirea Cîmpulung. Şi apoi, noi vrem să întocmim un nou spital pentru leproşi în Cetatea bătrînă .. . Vino să vezi... să ai ce povesti lui Dominic şi lui Vitus.

Toţi călugării se dovediră la fel de împotriviţi. Făcuseră un jurămînt de ascultare şi sub nici un cuvînt nu-l puteau călca . .. Pentru ei episcopul era ocîrmuitorul cel mai mare, şi fără învoirea lui nu făceau nici un pas. Şi acum stăruiau să vadă înfăptuirile lor, care atingeau culmi de frumuseţe nebănuită.

Mănăstirea Molda se găsea la miazăzi de Cîmpulung, acolo unde rîul e prins în capcana a două maluri abrupte. De la malurile rîului, colinele munţilor se ridicau pieziş, la început goale şi apoi din ce în ce mai răvăşite de mormane de stînci, printre care se găseau cîteva coline. Pe un podiş rotund se înălţa ca într-un ocol, mănăstirea.

La început, mănăstirea de călugări a trecut în seama călugăriţelor franciscane, socotite de Sfîntul Scaun ca mai devotate îngrijirii leproşilor. Prepeliţă stătea minunat de virtutea, credinţa şi priceperea acestor călugăriţe, ca să poată trăi în acestc locuri sălbatice. Chiar după luminişul în care se ridicau caselc şi mănăstirea, începea ţinutul sălbatic al pădurii. Stejari, cu trunchiuri puternice, ulmi înalţi cu crengi îmbelşugate, pini şi brazi se grămădeau unii în alţii alcătuind o acoperitoare de frunziş greu de pătruns de razele soarelui. Şi totuşi, mumele »pitalului din Molda ajunsese pînă-n mari depărtări, încît nu numai rîului îi ziceau apa Moldei, dar chiar şi cuprinsul căpătase numele de ţa£a Moldei.

Şi cercetînd această mănăstire, Prepeliţă îşi dădea seama de iubirea pe care biserica romană o propovăduia pentru partea omenească a lui Hristos. într-adevăr, alinînd suferinţele omului, slujeai lui Hristos tot atît de mult ca şi printro rugăciune oricît de

avîntată. înţelegea de asemenea că bunăstarea omului se împacă foarte bine cu iubirea de Hristos. Faţă de primejdiile ce se iveau, călugării se hotărîseră să mute spitalul de la Molda în Cetatea bătrînă. Şi Prepeliţă putea vedea cu ochii lui înfăptuirea unor suflete mînate de credinţă şi iubire. înlăuntrul zidurilor cetăţii se înălţa opera unor oameni pentru care iubirea de tăcere şi singurătate mărturisea lauda lui Dumnezeu şi facerile de bine în folosul aproapelui. în zidul roman călugării destoinici ridicaseră schele pentru multe şi felurite încăperi. în mijloc, capela era gata; iar pe lături se vedeau chiliile călugărilor şi lungul adăpost pentru leproşi, iar în altă parte adăpostul pentru ceilalţi bolnavi nemolipsitori.

— Acolo e şcoala, spuse stareţul Antonie, arătînd către fundul curţii, o casă albă depărtată de spital.

— Biserică, şcoală şi spital . . . gîndi Prepeliţă.

Şi Antonie, parcă înţelegîndu-i gîndul, răspunse:

— Cînd ai zăbovit în sfatul regelui, mai mic te întorci acasă . . . dar cînd petreci aici, cîştigi mai mult decît ai pierdut în lume.

Şi Prepeliţă simţi că în tăcerea şi singurătatea din Cîmpulung, se descoperă sufletului cinstit, adevărul ascuns în cuvîntuJ Evangheliei. Pricepea acum îndârjirea călugărilor de a sluji această cetate păgînă, devenită acum loc de preamărire a lui Dumnezeu, şi îşi jură să o apere cu braţul şi mintea *ta*.Abia pornise convoiul ca la cotitura ce-i spune Lespezi se auzi în urmăle un glas strigînd cu deznădejde.

— Pater Dominic .. . Pater Dominic ...

Călugărul, care călărea în frunte între Vitus şi Aldea, întoarse calul şi rămase în urmă. Mare-i fu mirarea recunoscînd în omul ce fugea după ei pe Ghiurli Orman.

— Pater Dominic, alerg după tine de la Şiret. Am văzut cu ochii mei acolo baţjocura lui Ivlavie. Şi o nefericire şi maî mare ameninţă sălaşul meu. De loviturile paginilor nu mă maî tem de cînd am văzut flamura crucii în rîndul cavalerilor . . . Dumnezeu s-a îndurat şi a trimis din nou în ţara asta fără stăpîn o putere creştină, să facă rînduială.

Şi frînse povestirea, aducînd vorba despre ceea ce-l durea.

— E mare molimă printre copii.. . Vino să ne sări într- ajutor. Vino de botează în numele crucii pe cei rămaşi necreştinaţi. Numai crucea-i singura putere ce poate răzbate răul mo- limii şi vrăjmăşia lui Ivanko. Altcum, mă tem că oamenii mei vor fi momiţi de învăţătura bogomilă sau de preoţii lui Swatovit. . . Vino, pater Dominic . . .

Pater Dominic era omul înfăptuirilor repezi. Se înapoie în capul convoiului, se sfătui scurt timp cu Vitus şi Aldea, şi, lăsînd totul în grija acestora, se întoarse la căpitanul cuman.

— Prietene, spuse el, lui Ghiurli Orman, eu şi aşa tot părăseam convoiul, să mă duc la Baia la eleva mea Katalin . . .

— înainte de a ajunge la Baia, să ne abatem 1a Raşca, unde se află sălaşul meu, şi după ce vei fi sfîrşit lucrarea de creştinare a oamenilor mei, te vei duce şi la Baia.

Şi lăsînd convoiul să plece în drumul lui, cei doi întoarseră drumul, spre Raşca şi Baia. Căpitanul cuman se mărturisi preotului. Ivanko sprijinea făţiş pe bogomilî şi, mai mult chiar, îngăduise credincioşilor lui Swatovit să-şi îndeplinească în voie jertfele sîngeroase. Asta, ca să fie pe placul tătarilor, căci nu se sfia să mărturisească în eura mare supuşenia faţă de tătari. El năzuia să-şi îndeplinească, cu ajutorul acestora, planul de ' a cotropi Kievul şi Moscova, şi de aceea se arăta credincioasa lor slugă. Rătăciţii bogomili şi păgînii se înmulţiseră ca ciupercile. Şi nu numai cumanii, ucralnienii şi tătarii sprijineau această credinţă, ci chiar şi mulţi creştini. Zeul Swatovit era plin de bunăvoinţă faţă de aleşii săi. îngăduia să-ţi ucizi muierea, cînd îmbătrînea, ca să iei alta tînără în loc, şi mai multe chiar. Apoi

Ghiurli Orman trecu la durerile lui personale. Unul dintre copiii lui din sălaşul cuman din Raşca se îmbolnăvise de molimă şi de aceea ţinea s-aducă pe călugăr acolo, stăruind în amintirea lui faima de mare vraci şi fermecător a lui Dominic.

8

Tabăra lui Ghiurli Orman se găsea pe un podiş, dincolo de apa Moldei, de unde privirea aluneca spre răsărit, în pantă dulce, pînă-în apa Şiretului, iar în apus se lovea de culmile munţilor Bistriţei. Aşezat la jumătatea drumului dintre Baia şi Cetatea Neamţului, tabăra cumanilor nu mai era un sălaş ca cel de la Strîmtura, alcătuit dintr-un cerc de care înţepenite în pămînt, corturi prinse în ţepi de lemn şi cîteva colibe. Oamenii se schimbaseră. Din păstori şi vînători, ajunseseră acum muncitori de ogoare. Se puteau vedea şi case, făcute din împletituri de crengi umplute cu lut şi tencuite cu var, acoperite cu stuf, iar unele chiar cu scînduri. în mijlocul taberei sta înălţată o biserică de lemn.

Paznici călări supravegheau intrarea în tabără. în faţa lui Ghiurli Orman ridicară în sus unealta de luptă în semn de bunăvenire. Căpetenia cumană şi pater Dominic merseră încet pe drumul bătătorit din mijlocul- taberei. în faţa unei căsuţe, cumanul se opri, descălecă şi porni pe Dominic să facă la fel şi să-l urmeze î.n casă. Călugărul băgă de seamă că nu mai fură întîmpinaţi de chipuri bărboase şi ciufulite, şi că oamenii folo- »eau limba obştei. Cuvîntul latin, ca vinul vechi, te îmbată iute şi te cucereşte. Dar în mijlocul vorbelor şi strigătelor de bucurie, se desluşi o veste neaşteptată. Chiar în dimineaţa aceea sosise Zdroabă, omul Iui Bogdan, cu porunci de la voievod. La auzul acestora, Ghiurli Orman şi Dominic se repeziră înăuntru. Omul lui Bogdan amintea ¡de mulţi ani în urmă, oîrnd toţi erau însufleţiţi ¡de ¡planuri mari. Zdroabă venise cu mare iuţeală ¡de la Colomeea şi era obosit ca boul ce cade în jug. Şi Dominic era obosit, dar îşi zicea ¡că trebuie să se folosească de orice cîipă, să nu se lase pradă ispititoarei hodini ci, ca furnica, să adune toate cele de trebuinţă pentru lucrarea sa.Casa lui Ghiurli Orman avea două încăperi, despărţite prin- tr-o tindă, unde se afla vatra de fiert. Fiecare odaie avea o fereastră astupată cu sticlă. Acoperişul era din lemn şi depăşea prispa, proptindu-se de stîlpi groşi, ciopliţi cu barda. O masă şi cîteva scaune de lemn, coarne, sulițe, pene, arcuri, scuturi din piele şi din oţel, topoare, săbii . .. toate se găseau atîrnate pe peretele odăii, dînd fală de războinic căpitanului cuman.

— Uite, am adus şi piatră, ca să-mi înalţ o locuinţă din piatră ... spuse el arătînd pe fereastră la un morman de les- pezi trântite în curte.

Pater Dominic privea cu uimire la omul din faţa lui şi nu înceta să se minuneze de schimbarea lui. Cu toată pielea lui măslinie, era un om frumos şi ochii negri, aprinşi, aruncau o privire cam dispreţuitoare. M-ustaţa neagră, lucioasă, îi întuneca şi mai -tare chipul. Cămaşa lui era bătută cu plăcuţe aurite, purtînd de asemeni pe haină şi pe coiful de piele, podoabe

— Să >nu te mire faptul că te-am silit să mă urmezi, pater Dominic, dar sufletele .noastre sînt în mare primejdie . . . Propovăduitorii bogomili şi preoţii lui Swatovit au fost înadins trimişi în ţară, ca să răspîndească necredinţa credinţelor lor. Viaţa noastră şi a ta chiar, se află în mare primejdie ... Ei se lăfăiesc în ţară ca peştii în iaz, iar la propovaduirea lor adaugă şi ameninţarea . . .în timp ce după ei sosesc Ivlavie şi Zaheu cu ostaşii ucranieni. Ivanko şi Katalin ne-au urgisit. ..

— De aceea trebuie să-i văd şi să le vorbesc . . .

— Nu . . . pentru numele lui Hristos . . . ţipa cu deznădejde Ghiurli Orman. Oamenii aceia nu cunosc ce-i omenia, nu te duce la ei . . .

— Ce necaz să aibă împotriva mea?

— Cel mai mare necaz... Ei socotesc că tu, cu vorbele tale, împiedici obştea să se dea de partea lui Swatovit.

— Dar, oare, principele Ivanko şi eleva mea Katalin s-au dat de partea păgânilor?

Ghiurli Orman se simţea fericit să aibă pe Dominic în casa lui. În oamenii lui n-avea mare încredere. Deşi catolici, păstrau cu toţii în fundul sufletului rădăcinile păgînismului. Nici o încredere nu putea avea nici în oamenii lui Kurt-Orman, celălalt căpitan cuman, rămaşi păgîni, care jertfeau încă lui Swatovit şi Perun.

— Trebuie să ştii, pater Dominic, că oamenii îs mai răi ca fiarele, fiindcă au î.n slujba răutăţii lor mintea cea născocitoare, care lipseşte fiarelor. . . Ascultă şi te-ngrozeşte de cele ce ţi-oi povesti. . . Toate le-am auzit de la fratele meu, Kurt- Orman şi sînt adevărate .. .

Dar Zdroabă, care tăcuse pînă atunci, se ridică în picioare şi zise:

— Lăsaţi-imă să spun ceea ce ştiu eu ... Nu din a mea minte proastă, ci din cugetul unui om care judecă bine şi întotdeauna are dreptate ... Vreau să vă spun gîndurile lui Bogdairf.

Cu roate că Dominic nu era tot aşa de încredinţat ca Zdroabă de siguranţa judecăţii voievodului, era topuşi doritor să-i cunoască gîndurile.

— Ura lui Ivanko şi a lui Katalin împotriva cavalerilor templieri este o poruncă a regelui ungur căruia şi lui îi

poruncește regele Franciei... Se crede că templierii au mari bogăţii ascunse în aceste locuri. ..

Se opri din vorbă, privindu-i în ochi şi frecîndu-şi mîinile cu degetele lui lungi şi subţiri. Deodată îşi ridică trupul voinicește. Acum se vedea cît era de frumos, plin de foc şi greu de stăpînit.

— După cîte am auzit de la stăpînul meu, a cărui vitejie şi isteţime va fi mereu înfrîntă de greşeala fugii lui la Colomeea .. . Sînt întîmplări de care va să tragem foloase ...

Zdroabă se muncea ou gîndul, se învîrtea pe loc şi nu era în stare să se lămurească.

— Vorbeşte făţiş, prietene... Numai aşa te vei uşura de înnouratul chin al vrajbei lăuntrice.

Momit de cuvintele paterului, Zdroabă începu să vorbească:

— Fiecare zi, pater Dominic, mă face mai bătrîn... şi mai înţelept... şi deci mai puternic. Nu vreau să fac^de rîs această haină de nobil, şi mai mult încă, nu vreau să necinstesc credinţa stăpînului meu .. .

Pater Dominic se gîndea că înfăţişarea asta nouă a lui Zdroabă era una dintre cele mai frumoase pe care le văzuse. Sluga nu-şi întorcea faţa de la stăpînul în restriște şi-şi amintea acum de mila lui din trecut.

— Pater Dominic, nu trebuie să te minuneze valurile mîmei lui Ivanko împotriva creştinătăţii... El e sluga supusă a tătarilor şi înfăptuieşte tot ceea ce poruncește hanul . . . Dar tătarii vor acum să cucerească Constantinopole şi iau ca ajutor pe principii r-uşi şi pe turci. Pînă se vor crta între ei — caa, de bunăseamă, aceşti sălbatici, mai răi decît fiarele codrului se vor împăca între ei — dar pînă atunci sînt uniţi şi foarte primejdioşi. De aceea regele ungur vrea să-i abată de-a dreptul asupra lui Basarab, şi de aceea are lipsă de oştirea păgînă .. . ca să nimicească pe creştini... n-are încredere în oşteni creştini ... De aici ura lui împotriva cavalerilor care vor să creştineze ţara, pentru a aduna o oştire creştină cu care să cuce- reasca\Sfîntul Mormînt. Ierusalimul deoparte, Constantinopole de altaV . iată cele două puteri... iar în slujba lor se află deoparte Ivanko, de alta cavalerii. . .

Dominic era uimit de felul de judecată a unui om simplu pînă acum cîtva timp slujitor.

— Lupta eSte între Constantinopole şi Ierusalim . . . întări Zdroabă.

— Sfîntă Fecioară, strigă Dominic, nu lăsa Sfîntul Mormînt . . .

Zdroabă ridică mîna dreaptă şi cu o zmucitură ameninţă pe un duşman nevăzut, apoi lăsă amîndouă mîinile să-i cadă în jos şi, învins parcă de o soartă nemiloasă, adăugă:

— Nefericirea se trage de la regele ungur... Ca să fie pe placul regelui Franciei, prigoneşte pe cavalerii - templieri şi chiar pe cei teutoni, care, înfruntînd toate primejdiile, îşi fac drum pînă în cele mai îndepărtate cătune şi sate, ca să îmbărbăteze pe oameni ş,i să le ducă sfînta lege creştină.

— Mai rămîne şi papa, spuse Dominic.

Atunci Zdroabă se înroşi de mînie:

— Papa nu-nţelege nimic... Cînd stăpânul meu a vrut să pornească o cruciadă împotriva turcilor, papa, în loc să-i încredinţeze lui conducerea, l-a însărcinat pe regele ungur. Ivanko' a momit pe Oliver şi a zăpăcit pe regele ungur.. .

Dominic părea obosit de atâta vorbă şi se cufundă în tăcere. Umbre grele, căzute prin fereastră, păreau să-l învăluiască în întregime. El ştia că spusele ¡lui Zdroabă erau adevărate. Papa nu voise să ţină seama de firea generoasă a lui Bogdan şi însărcinase pe regele ungur să pornească cruciada împotriva tuturor păgînilor şi ereticilor.

— Treburile .nu merg bine. . . spuse Dominic, şi cu atît mai mult noi trebuie să strîngem rândurile şi să apărăm creştinătatea ...

— De asta va avea grijă Benedict, din Milcovia, spuse în batjocură Zdroabă. El judecă aspru pe cavaleri şi pe bogo- mili... şi-i va da pe mîna lui Ivanko.

Dominic rămase înmărmurit de voiba asta. Neliniştea din sufletul lui creştea pe măsură ce se încredinţa că spusele lui Zdroabă puteau 'fi adevărate. Un

hohot mut îi zbuciuma sufletul. Va trebui să văd neapărat pe Ivanko şi pe Katalin . .. gîndea el. în lupta dintre Constantinopole şi Ierusalim, trebuie să triumfe Ierusalimul. .

.Dacă n-ar fi fost amenințarea lui Ivlavie, omul lui Ivanko, viața s-ar fi scurs la Cîmpulung în liniște deplină' și mulțumire. Oameni singuratici în case rare, oi blînde în poieni îmbelșugate cu iarbă multă și moale, și numai cîțnii se regăseau sălbatici, rătăcind prin umerii de piatră ai munților. Așezări omenești mai cu temei se găseau doar în preajma casei 'boierului Sava, stăpînul munților și al poienilor cu" fînețe; el împărțea pămîntul oricărui din neamul său, care-i înmulțea norodul și aduna noi puteri de muncă.

Era o zi călduroasă de septembrie. Soarele, agățat deasupra capetelor, încălzea atît de tare, încît copacii pârjoliți lăsau să cadă cîte o frunză scorțoasă ca arsă pe jar. în tindă, Prepeliță stătea de vorbă la o masă cu boierul Sava, Albioara și maica Felicia, fiica lui Zah Felician.

— Numele așezărilor omenești, ca și numele oamenilor, spunea Prepeliță, atîta vreme cît umblă în adevăr și smerenie, nu au a se teme de năvălirea relelor, căci adevărul îi va mîntui de po- nosul defăimării ca și de năvălirea relelor. Privesc la acest loc, ascuns oamenilor și lumii întregi, Molda, prin faptul că învață ce este bun, drept și folositor, a ajuns un loc cunoscut pînă-n mari depărtări... Ivanko sileşte pe oameni să creadă că numele apei și a țării se trage de la căţeaua lui, Molda, înecată chiar în acest rîu ... Dar nu-i adevărat. Numele acesta-i cu mult mai sfînt și-i legat de icoana Sfintei Fecioare, patroana mănăstirii din Molda, și de la alinarea suferințelor celor bolnavi și năpăstuiți.

În clipa a,ceea se înfățișă la scară copilul păstor, cunoscut lui Prepeliță.

— Ge-i, mă Ioane?.. . întrebă Sava.

Zgîriat pe față și pe mîini, ou cămaşa sfîrtecată, copilul arătă spre Prepeliță.

— Cat pe boierul aista, să-i arăt ce-am găsit.. . și-i întinse un vîrf de lance. Prepeliță îl luă în mînă și-n timp ce-l privea îl cumpănea ca să-i încerce greutatea.

— Asta-i o armă tare veche... spuse maica Felicia. E făcută din aramă, metal înlocuit de romani prin fier. Arma asta a slujit uriui ostaș care nu era roman.

— Și-naintea romanilor pământul acesta a fost frămîntat de alte popoare ...

10

\— S-au nimicit cu toatele . . . dar a rămas totuși ceva, spuse Sava\ Sufletele celor de atunci trăiesc în copilul acesta.. . suflete!« lor nu s-au pierdut, și într-o zi se vor trezi puternic la viață . .\

\

La o săptămînă după sosirea sa în tabăra cumană, Dominic sfârşise lucrările pentru care fusese chemat. Molima încetase şi copiii se întremau văzînd cu ochii. Chipul lui Ghiurli Orman se luminase. El era bun .creştin şi făgăduiala de vindecare prin credinţă se adeverise. în tabără oamenii se liniştiseră, erau sprinteni şi odihniţi, deveniseră mult mai ascultători, fiind gata să pornească lupta oricînd dacă li se poruncea. Dominic sfătui pe căpitanul cuman să asculte de poruncile lui Bogdan care-l înnobilase, şi pe care trebuia să-l socotească de stăpîn. La fel de înţelepţeşte sfătui pe Zdroabă, să ia fără întîrziere legăturile cu Bogdan şi cu templierii, care aveau să-şi aşeze tabere de apărare la cele. patru reşedinţe: Cetatea de piatră, Milcovia, Şiret şi Cîmpulungul Moldei. Din aceste patru locuri întărite, ei puteau supraveghea şi sări cu uşurinţă în ajutorul unui ţinut ameninţat.

Zdroabă plecă învoit. Avea să facă potrivit sfatului lui Dominic, să scoată toată obştea creştină împotriva turcilor şi tătarilor, să cheme în ajutor pe templierii cavaleri şi, la timpul potrivit, să dea de ştire lui Bogdan, ca să se aşeze în fruntea oştilor. După ce şi-a pus treburile în rînd, Dominic stătea în cumpănă încotro s-o pornească, la Cetatea de piatră sau la Baia, unde-l mîna datoria?

Dis-de-dimineaţă, clopotele bisericii vesteau oamenilor lui Ghiurli Orman că era duminică. Pater Dominic, care-şi citise rugăciunile, n-avea nevoie de nici un ajutor străin. Dar pentru cumanii de curînd creştinaţi, ziua domnului .trebuia vestită prin loviturile clopotelor. Oamenii îşi lăsau munca şi în curînd uliţa era o sclipire de fuste roşii şi de mantale albe. Nu după puţin, apăru şi preotul. Era Moiseu, fostul paracliser de la Bedeu, preot acum la Cîrligi, lîngă Raşca. Dominic era fericit. Munca lui dădea roade. Popa Moiseu îi povesti greutăţile, dar şi izbînzile. întruna şi întruna acelaşi strigăt de jade: prigoana lui Iv,anko şi a Katalinéi.

— Au trimis asupră-ne pe rătăciţii bogomili şi pe nevrednicii preoţii ai lui Swatovit... /

Dominic îl asculta tăcut. Fericirea revederii începi/ să se schimbe într-o îngrijorată întrebare. Moiseu nu minţea. înţelegea bine durerea oamenilor şi batjocura la care eiau supuşi. Deodată pe uliţă se porni o mişcare, ia început mai mult o închipuire, ca şi cum vîntul şi vremea ameninţătoare ar fi grăbit lumea, dar în curînd şirul de oameni de pe uliţă începu a se strînge, oamenii alergau în goană. Chiar şi Ghiurli Orman alerga, ca să vadă ce se întîmplă şi dădea porunci.

— Să scoborîm, pater Dominic . . . e mare primejdie . ... spuse Moiseu, şi amîndoi se amestecară printre cei ce se duceau către biserică. Pe poiana din faţa bisericii era adunat tot

sălaşul. în curînd se iviră duşmanii, înalţi ca bradul, cu privirea posomorită şi îmbrăcaţi în straie cenuşii de pănură proastă, cu paloşe vechi la brîu, având arcuri pe după gît şi suliţe înălţate pe umăr.

— Asta-i o oştire, de bunăseamă .. . spuse Moiseu lui Dominic. Trebuie să ne ascundem în mulţime ea să privim fără, să fim văzuţi. Nu-i acuma clipa prielnică pentru luptă ... Asta-i unealta stăpînirii.. .

Sunete de surle şi trîmbiţe deteră alarma. întreaga grămadă se despărţi în două, făcînd drum de trecere. Venind în goană mare, în faţa lor se opri un pilc de călăreţi. în fruntea lor se găsea Ivlavie, cu paloşul ridicat.

— Voi, nemernici supuşi ai înălţimii sale, principele Ivanko, dacă ţineţi la vjaţa voastră, a femeilor şi copiilor voştri, ascultaţi de poruncile, care, prin rostul meu glăsuiesc ... De azi înainte nu vă mai este îngăduit să vă duceţi la biserica asta veche ...

Glasul trădătorului tremura de mînie.

— Veţi 'dărâma biserica şi din piatra ei vă veţi înălţa locuinţe trainice...

Oamenii îl ascultau într-o tăcere de prohod.

— Nu vă mai este îngăduit a vă ruga la icoane, sau să ascultaţi liturghia . ..

în tăcerea de mormînt, numai sforăitul cailor se mai auzea.

— De azi înainte, vă veţi închina lui Swatovit.

Un murmur înfundat se trezi în mijlocul mulţimii. Ivlavie ameninţă şi mai fioros.

— Iată, aici e preotul lui Swatovit, care va locui în casa preotului unit. Acestuia nu-i mai este îngăduit să rămînă nici o clipă printre voi, nici să boteze şi nici să înmormînteze ... Principele Ivanko mu vrea vărsări de sînge. Cine nu se supune va tras în ţeapă, iar neamul lui trecut dincolo de Nistru, în Ucraih^., să uite cu desăvîrşire de poveştile creştine şi să devină credincioşii lui Swatovit...

Un art murmur de jale se ridică din piepturile celor ce ascultau. '

— Şi încă ceva... Nimeni nu va mai lucra pămîntul de capul lui. Toată lumea se va aduna în mir. Aşa-i drept şi aşa va fi... Să n-aud de vreo nesupunere, dacă nu vreţi să fiţi trimeşi peste Nistru, ca sănnvăţaţi acolo adevărata credinţă către Swatovit, şi binefacerile mirului ...

Şi dînd pinteni calului, Ivlavie pieri însoţit de pilcul lui de călăreţi. Iar Dominc gîndea că trebuie neapărat să stea de vorbă cu eleva lui, Katalin. Ea nu putea încuviinţa atîtea blestemăţii.

Codrul se întindea pe tot cuprinsul dintre Raşca şi Baia, dar pater Dominic era obişnuit cu călătoriile prin negura şi singurătatea pădurilor. Era îngîndurat. întîmplarea de la Raşca, din tabăra lui Ghiurli Orman îl urmărea întruna. îl urmărea atît îndrăzneala năvălitorilor, cit şi nevolnicia cumanilor şi a lui Ghiurli Orman. Ar fi trebuit să se împotrivească. Apoi iar se întorcea. Nu trebuia să-i învinovăţească. Fuseseră luaţi pe neaşteptate. Ivlavie nu era poate decit vîrful oastei.. .

Trebuia neapărat să vorbească lui Ivanko şi Katalinéi. Putuse oare principele să-şi piardă într-atît simţul creştin, şi Katalin, fosta lui elevă, să se fi dat de partea hanului?

Baia nu era o cetate cu ziduri şi foişoare de pază, oi numai un tîrg cu case mai mari şi mai strînse, cu boite unde se vindeau mărfuri, cîrciumi pline de cheflii şi diferite meşteşugării pentru lucratul lemnului şi al fierului. întîlneai oameni cu porturi şi obiceiuri deosebite. Bărbaţi, femei şi copii se mişcau încoace şi-ncolo, căscînd ochii mari la tarabele bolţilor, unde negustorii străini îşi întinseseră mărfurile.

La intrarea în tîrg se întîlni cu Pălcuş, acum preot bogomil. Pălcuş se plîngea de pacostea abătută asupra lui.

— La început Ivanko m-a ocrotit, fiindcă legea noastră foloseşte mirul. .. Dar acum, după ce şi-a însuşit toate mirurile, ne sileşte să trecem la legea lui Swatovit.

Cu toată cunoaşterea lui despre oameni şi pătrundere^ în sufletele omeneşti, Dominic ¡nu putea pricepe jocul lui Ivankó.

— Care să-i fie scopul?

— Asta-i gîndul domniţei Katalin ...

— Cu neputinţă... izbucni Dominic. Ea a fost eleva mea şi chiar dacă e o femeie pătimaşă, n-u-i un suflet păgîn.

— Aşa vorbeşte obştea ... Şi ţine minte -de la mine, pater Dominic, obştea nu se-nşală -niciodată.

Cu toate că nu i-ar fi fost îngăduit să călătorească alături de un păgîn, vorbele lui Pălcuş îi -aţîţau prea tare dorinţa cercetării, încît ispita de a afla depăşea poruncile cinului călugăresc. Preotul bogomil povestea minunăţii. Toată obştea asculta acum de legea lui Sw-atovit. Principele Ivanko, nu numai c-o îngăduia, idar o sprijinea chiar din toate puterile. Ivlavie şi Zaheu erau acum în slujba principelui şi foloseau puterea oştirii ca să aducă obştea la credinţa lui Sw-atovi-t. Pe măsură ce her-eticul vorbea, sufletul lui Dominic se îndurera. El voise o ţară a duhului, şi iată că ,-se alesese cu o ţară a păgînătăţii celei mai urîte.

— Da ... şi episcopul Benedi-ct, din Milcovia, îi sprijină . .. spuse bogomihil.

Dominic tresări.

— Aşa e... el e inchizitor şi judecă n-u numai pe templieri, dar chiar pe bogomili. Oamenii lui Ivlavie şi Zaheu îi dibuie

pe -cei rămaşi în credinţă şini răpesc să-i aducă la judecata dim Milcovia. Benedict îi judecă şi-i dă pe mîna lui Ivanko.

Dominic îşi aminti de prigoana regelui Franciéi împotriva templierilor.

— Sînt cumva templieri pe aici? — întrebă el.

— Se mai rătăceşte din cînd în cînd cîte un pîlc . . . Au cetăţi dosite pri-n munţi şi case numai de ei ştiute. Pe ei îi vîneazăoamenii l-ui Ivlavie şi Zaheu.

Dominic rămase îngîndurat. Aveau ei cavalerii o taină, pe care o păzeau c-u străşnicie. Atunci se auzi un urlet îngrozitor şi m-ulţime de oameni -se năpusti asupra lor ca valurile unei mări. Dominic se trase de-o parte, într-o .poiană. Privea mulţimea care gonea în neştire şi îşi dădea seama că această tălăzuire nu era un joc de copii. Pe urmă, lucrurile se lămuriră. Oamenii înspăimîntaţi, bărbaţi şi femei, goneau, urmăriţi fiind de călăreţi ce roteau deasupra capetelor lor bice lungi şi ei trebuiau să fugă ca să nu fie atinşi de sficiurile bicelor, şi să nu f-ie călcaţi în picioarele cailor.

În lumea asta pestriţă nimeni nu lua seama la perechea asta atât de ciudată: un călugăr călare şi un preot heretic, mergînd alături de el. Ajunseră la poarta unui zid lung, vopsit cu var, părînd a fi ruinele unei cetăţi.

— Aici e palatul... făcu preotul bogomil.

Dominie struni calul ca să poată privi în voie. în faţa palatului se deschidea o poiană umbrită de frunzarul mai multor copaci, iar casele tîrgului se întindeau roată dincolo de marginea poienii. Soarele se lăsa la asfinţit; iar sus, la răscrucea cerului, văzduhul curăţit şi limpezit de pulberea strălucitoare a razelor, se întinde ca o scoarţă de catifea albastră.

Printre magaziile, ridicate pe stîlpi şi acoperite cu papură, în care se vedeau cărămizi, scînduri şi var, se înălţau schele. Călugărul trecu drumul în poiană şi văzu chiar în faţa palatului, un foişor neobişnuit de înalt, legat cu palatul printr-o trecătoare. Era aşa de înalt, încît cuprindea mai multe caturi. La fiecare cat se întindea o prispă îngrădită, la care se ajungea printr-o uşă deschisă. Numeroasele ferestre serveau de bună- teamă pentru a iscodi năva'la vrăjmaşilor din diferite părţi. Nu pvtea pricepe însă altceva. Jos, la temelia foişorului, se făcea o lucrare ciudată. într-o curte îngustă ca un ţarc, înconjurat cu gard de fier se găseau înfipte suliţe cu vîrful îndreptat în tu». Era un fel de lan de ţepi de oţel, ale căror vîrfuri sclipeau în bătaia soarelui ca poleiala unui pîlc de suliţari, mergînd umăr la umăr.

— Ce faceţi aici? — întrebă Dominie pe un" lucrător.

Era un rutean gălbui, cu faţa latăşi ochii mici, gura mare şi nasul cîrn.

— Astea-s pentru cei din prinsoare ...

Şi Dominie îşi dete seama că foişorul nu slujea la paza ţării, ci aici erau întemniţaţi duşmanii principelui care, după ce erau chinuiţi în chiliile de sus, erau azvîrliţi în lanul cu ţepi.

— Să vezi cum se zvîrcolesc ... rîse ruteanul. Am încercat ieri cu un cîine. Pe măsură ce se zbătea, se tot băga mai adînc în ţepi. .. Nemaipomenit... şi rîse fericit.

Dominie plecă cu inima îndurerată. Își aminti că și Bogdan voia să înalțe un scaun de domnie, dar începuse mai întîi cu b.lirica, în timp ce Ivanko purcedea la lucru cu boltnițe pentru du,r!iani și cu lan de țepi în care să se chinuiască toți cei ce i ii: împotriveau ˅ ''Zgomotul creștea mereu în odaie. Masa se. sfârșise dar oaspeții beau zdravăn, ciocneau ulcelele, vorbind cu glas tare și scoțând strigăte puternice. Slugile alergau țopăind prin odaie, strângând ulcelele și talerele goale, și punând în loc altele pline. Glod se tîra pe pămînt, încet, încet, de la stăpîna sa pînă la principele Ivanko. Era beat turtă, și nu mai sălta zgomotos și nici nu mai ciripea ca un stol de păsărele, ci înainta din greu ca și cum scândurile odăii ar fi fost un drum bolovănos.

Dominic era, nedumerit. Nu putea cugeta în voie. Masa era îmbelșugată, vinul prea mult, și mai cu seamă larma asta făcea 'roi din gîndurile sale. Fusese bine primit de principele Ivanko și de domnița Katalin. Cînd Glod vestise sosirea călugărului, fosta lui elevă porunci să fie primit numaidecît. Dar de vorbit nici gînd, nu putuseră schimba nici un cuvânt pînă la masă. Glod, nebunul, îi tălmăci pricina. Katalin era îndrăgostită de Atlamoș, principele tătar, iar Ivanko nu-și vedea capul de tre-buri. Și nici la masă nu putu Dominic să dea drumul păsului său. Katalin vorbea tot timpul cu Atlamoș, iar Ivanko bea și tăinuia cu oamenii lui. Nădăjduia că după-masă să aibă prilej mai fericit, dar atunci se-ntinse beția. Și în curînd, Ivanko, deși mai putea vorbi, era tot atît de beat ca și Glod și vorbea cu voce tare, grozăvindu-se:

' ' '

argint, fluturând peste pantalonii negri, iar în cingătoarea de piele stăteau înfipte două pumnale.

Şi Katalin se făcuse mai frumoasă, dar frumuseţea ei se trăgea de la acea rochie de catifea albastră, cu mîneci scurte, care lăsau să i se vadă braţele albe şi rotunde, de la umăr, şi mai-ales de la privirea luminoasă şi veselă, căci nu făcea altceva decît să surîdă. Şi acum, cîtă vreme soţul ei se înverşunase cu oamenii lui la vorbe războinice, ea îşi adunase toate farmecele numai asupra frumosului tătar, uitînd că de faţă se afla soţul ei.

— Principe Atlamoş, se înălţă în picioare Ivanko, dă-mi două iute de călăreţi şi-ţi aduc pe toţi cavalerii legaţi.

— Asta-i altă isocoteală ... făcu Katalin bosumflată.

Nu-i plăcuse să fie întreruptă din plăcuta ei vorbire tainică.

— Pe cavaleri, va să-i judece monseniorul Benedict de la Milcovia... el e inchizitorul... şi după judecata lui îi aşteaptă lanul cu ţepi...

Tocmai atunci intrase Ivlavie şi pofti pe principe afară. Abia ieşiseră cei doi, că Glod, ridicînd capul, spuse celor doi îndrăgostiţi:

— Dar sărutaţi-vă acum . .. sărutaţi-vă oît lipseşte bărbatul.. .

— Şi pe tine am să te azvîrl în lanul cu ţepi. . . strigă Katalin rîzînd.

— Ce dreptate-i asta? . . . spuse nebunul. Voi, în lanul cu grîu, şi eu în cel cu ţepi.. .

— Taci, iticâlosule... şi făcu semn să ridice mîna. Dar nu mai avea, ca pe vremuri, biciuşca în mîmă, şi nebunul avu răgaz să se furişeze pe uşă afară.

— Cum poţi vorbi aşa, domniţă Katalin? . . . spuse Dominie. Eşti doar creştină ...

Dar Katalin, cu o oală 'de vin în mînă, strigă:

— Mai bine bea o ulcică cu vin, patere. În vino, veritas. .. **Ai** să găseşti adevărul în el mai mult decît în cărţile tale ne- «ferite ...

— Domniţă Katalin, vorba ta mă înspăimântă. Vorbeşti ca •n . . .

— Ca un păgîn .. . completă Katalin. Să ştii că nu Isus, «i Swatovit ,ne dă fericirea ...

Dominie întoarse privirea spre uşă, fără să vrea.

— Nu te speria, pater Dominie, astea, le spun şi faţă de •oţul meu. Da, Swatovit ne asigură fericirea ...

Şi întoarse spre principele tătar o privire languroasă.

— Da, principe . .. dacă aş fi fost credincioasă lui Swato- vit, aş fi fost cu mult ma'i fericită.

— Ce ţi-a lipsit ca să fii fericită? — întrebă Dominic.

— N-am iubit şi n-am fost îndeajuns de iubită ... închi- puieşte-ţi c-am fost odată îndrăgostită de un oarecare Crăciun... Şi acel tînăr m-a înfruntat... Iar acum l-aş arunca în lanul cu ţepi. Dar nevolnicul e departe. În' schimb mă iubea un fel de ţăran prost, numit Drag ... îmi plăcea să mă joc cu el ea să-i fac în necaz nevesti-sii... Ţi-aminteşti, pater, de Sandrina?

— Sandrina nu era atît de proastă, iar el este domnul acestei ţări, răspunse Dominic.

— Să-i am în mînă, pe amîndoi i-aş arunoa în lanul cu ţepi... strigă Katalin, pentru ca Swatovit să ajute iubirii mele ...

Şi privind linguşitoare spre Atlamoş:

— Cunoşti, principe, iubirea mea ...

Şi apropiindu-şi capul de capul principelui:

— La fel principe .. . dacă nu mă mai iubeşti.

Dominic rămase înmărmurit. Nu se aşteptase la aşa mărturisire. Dar Atlamoş izbucni în rîs:

— Dacă nu te-oi mai iubi mă arunci în lanul cu ţepi?

— Nu.. . ţipă cu deznădejde Katalin. Dacă nu mai mă iubeşti, mă arunc eu în lanul cu ţepi...

Atlamoş rîse iar. Tocmai atunci se întoarse Ivanko. Katalin se ridică în picioare şi, ca şi cum ar fi urmărit mai departe o vorbă cu Dominic, spuse:

— Pater Dominic, ştiu că la mănăstirea Molda se află ascunsă cea mai mare duşmană a mea, Clara Zah ... în curînd, potera mi-o va aduce, s-o arunc eu mîinile mele în lanul cu ţepi, jertfă zeului Swatovit...

13

Sosirea lui Dominic la Cîmpulung a pricinuit numai bucurie. Bucurie bolnavilor, care auziseră de minunatele vindecări ale medicului; bucurie călugărilor, îinspăimîntaţi de veştile rele ajunse pînă la ei; bucurie, bătrînului Sava şi dulcei Albioara, pentru oare călugărul cărturar era izvor de apă vie.

Dominic găsi bună rînduiala de la cetatea bătrînă. Spital, şcoală şi biserică . . . aşa cum trebuiau să fie mînăstirile catolice. Şi fiindcă cctatea avea ziduri zdravene, era un locaş uşor de apărat. El nu se sfii să povestească tuturor despre primejdiile ce-i amenin̦au din partea lui Ivanko şi a lui Katalin, care voiau să-nchine toată ţara zeului Swatovit.

— Dumnezeu nu ,ne va lăsa ... încheie Dominic . .. Cavalerii templieri sînt din nou în ţară .. . Tu, Prepeliţă,- va să purcezi la Şiret şi la Cetatea de piatră să-.i rogi din parte-mi să fie un ajutor pentru acest ţinut...

Ou toate sfaturile lui întăritoare, neliniştea nu putea fi stăvilită. Veşti groaznice soseau prin cîte un muntean, care cobora cu calul încărcat cu lemne pînă la Chilia sau Cetatea Albă, unde negu̦ătorii străini cumpărau pe bani de argint, şi chiar pe

aur, lemnul, care era marfa cea mai căutată după sare. Dar sarea în întregime era a lui Ivanko şi numai pe furiş oamenii o puteau dobîndi fără vamă. La întoarcere, ei povesteau cele văzute şi auzite. Sate întregi prinse în capcană de oamenii lui Ivla- vic şi Zaheu, erau mínate peste Nistru. La întoarcerea lor, oamenii întîlneau chipuri necunoscute şi limbi neînţelese, neamuri străine, mai cu seamă ucrainieni, tătari şi unguri. Unii povesteau şi despre alte răutăţi. Bisericile erau prădate de oştiri pă- gîne, preoţii alungaţi şi în urma lor rugurile se ridicau, închinate în cinstea lui Swatovit.

Dominic trebuia să recunoască partea elevei sale Katalin, în toate acestea. Ea întrecea în răutăţi pe Ivanko ... şi atâtea nelegiuiri, pe care poporul nu le mai putea suferi, numai din dragostea ei pătimaşă pentru Atlamoş. Parcă viclenia şi răutatea lui Ivanko erau mai în firea lucrurilor, el avea lipsă de sprijinul tătarilor jjentru ambiţia lui nemăsurată, dar Kâtalin n-avea nici o pricina în afară de stricăciunea din sufletul ei.

Curtea începea să clocotească de mişcare. Pe drum se ridicau suluri de praf. Se întorceau căruţele din jjădure şi turmele de la păscut. Dar zgomotul căruţelor, strigatele oamenilor şi răgetele vitelor nu tulburau liniştea, ci dimpotrivă, parcă o aşezau în temeiurile ei. Pe prispă, boierul Sava stâtea la vorbă tihnită ou oaspeţii săi.

Soarele apusese şi cele din urmă raze aruncau praf de aramă peste pădure şi rîu. Ca un şarpe cu solzii de aramă, se zvîrcolea rîul, şi frunzele pomilor sclipeau, în întunericul ce le cotrc?- pea, ea nişte fluturi de oţel într-o zale de culoare neagră.

— Ia te uită ce oaspeţi mari ne sosesc... spuse zîmbind boierul Sava.

Toţi se uitară către poartă. Zîmbind luminos, cu traista pe umeri, înainta Ionaş, iscusitul cioban şi îndemînatecul căutător al rămăşiţelor din trecut. Priviri iscoditoare plecau din ochii Ini iuţi şi strălucitori, ca smaragdul.

— Ce unelte noi ai mai descoperit, Ionaş? — întrebă boierul.

Dintr-o dată, băiatul se întunecă la faţă şi mîinile începură să-i tremure uşor.

— Mărite Doamne, începu el cu glas cumpătat în timp c® arunca priviri cercetătoare şi neîncrezătoare spre călugărul necunoscut.

— Vorbeşte, copilule ... îl îndemnă Sava.

— Mă tem că ascunzătoarea vitejilor Roman şi Vlahala a fost dibuită ...

Dominic, mereu la pîndă după gîndurile oamenilor simpli se amestecă numaidecît în voită.

— Despre ce ascunzătoare vorbeşti, copilule?

Tocmai atunci se întoarse Albioara, aducând vîrful de lance descoperit de Ionaş. Călugărul luă unealta în mînă, o cercetă cu de-amănuntul şi apoi îşi dete părerea.

— Asta-i o unealtă scită, de război... se deosebeşte de armele romane . ..

— Şi eu am socotit la fel, glăsui maica Felicia.

— Cărturarii, care au studiat viaţa şi obiceiurile romane, nu pot face nici o greşeală în această privinţă.

— Boierule, veniţi degrabă ... ma tem ca. furii să nu va- tăme ascunzătoarea vitejilor Roman şi Vlahala ... spuse copilul.

Pater Dominic făcu un semn lui Prepeliţă şi amîndoi se ridicară.

— Copilul are dreptate. Trebuie să vedem . .. Poate că a- colo-i un tezaur mai mare decât ne închipuim.

— Să-ţi mai dau doi oameni ajutor, spuse Sava . ..

Şi porunci la doi oameni din curte să alerge după ei. La ieşirea din curte, Dominic spuse lui Prepeliţă.

— Du-te şi ia două făclii, iască şi amnar şi un şomoiog cătrănit, pentru luminat, fiindcă — de buinăseamă — acest copil ne duce într-un loc ascuns.

— Sub pămînt... completă Ionaş.

— Vezi... nu-i de lipsă numai 'sabia şi toporul, ci şi lumina ...

Prepeliţă se întoarse numaidecît cu cele de .trebuinţă. Copilul le povesti în puţine cuvinte, dar de o limpezime de cleştar, felul cum descoperise pivniţa unde erau ascunse uneltele găsite de el. Alergînd după vite, juicându-se cu copiii şi căutând .să gă- •ească cuibarele şerpilor, piciorul i ¡se prinsese într-o gaură. Doritor să afle ce-i acolo, curaţi locul şi nu mică-i fu mirarea cînd îşi dete seama că acea gaură este intrarea într-o pivniţă sub pămînt. Chiar la piciorul dealului se vedea o movilă de bolovani, acolo era intrarea dosită de copil. Rîmduiala bolovanilor fusese stricată şi asta îngrijora pe Ionaţ.

— Mergi tu înainte, îi spuse Dominic.

Copilul începu să arunce bolovanii la o parte şi apăru o despicătură în care intră. Oîteva lespezi aruncate la întîmplare le folosi la scoborîre. Lumina zilei mai limpezi drumul cîţiva paşi, apoi întunericul se îngroşă, încît nu se mai putea vedea nimic.

— Aprindeţi luminile... porunci Dominic celor din urma lui.

Şi la lumina făcliilor, el îşi dete seama că peştera fusese lucrată de mînă de om. Lespezile şi treptele unei scări erau prea bine tocmite, ,ca să nu se vadă rostul unui gînd omenesc. La capătul scării stăruia întunericul ca o pînză neagră. Dar ochii lui

se obişnuiseră cu lumina făcliilor şi putură, încet, încet, desluşi lucrurile. Şi Dominic îşi dădu seama că se găseau sub cetate. De bunăseamă că cei din cetate aveau drum tăinuit, pe unde să poată ieşi la pricină de primejdie.

În mijlocul încăperii se găsea un stîlp. Tăcerea era atît de adîncă încît nu se auzeau nici vorbele vecinilor săi. Atunci, la lumina făcliei lui Prepeliţă, care semăna perdele alburiijpeste întreaga încăpere, se văzu un om cu tîrnăcopul în mînă, sapînd pămîntul. Dar pesemne că pereţii de piatră ai pivniţei acopereau zgomotele, căci loviturile omului rămîneau fără răsunet, parcă ar fi lovit în lînă. Deodată, omul văzu lumina şi se opri. Atunci îşi dete seama că fusese descoperit, ridică tîrnăcopul şi se repezii la ei. Dar Dominic îl opri eu mîna ridicată. Omul zvîrli unealta şi se prăbuşi în genunchii.

— Pater Dominic, iartă-mă ...

Tocmai atunci, printr-o răsuflătoare ascunsă, intră o pală de vînt, care, mişcind aerul, făcu să răsune vorbele.

— Iartă-mă, pater Dominic ...

Era Zdroabă.

— Ce cauţi, tu, om cinstit, să foloseşti meşteşugurile necinstite ale furilor şi nelegiuiţilor? . .. întrebă Dominic.

Acum parcă pătrunsese şi o dîră de lumină. Şi vîntul şi lumina dădeau răsunet vorbelor.

— Caut comoara templierilor ...

— Ce cauţi? — întrebă nedumerit Dominic.

— Caut comoara templierilor... şi dete să fugă.

Dar Dominic îl prinse de mînă.

— Nu fugi, frate... Prin mine, Dumnezeu nu te-a' lăsat tă înfăptuieşti o fără-de-lege. Arată-mi şi mie locul unde credeai că se află comoara.

Conduşi de Zdroabă se duseră către stîlpul din mijlocul pivniţei. Ochii li se dăduseră cu întunericul albia luminat, şi urechile, cu vorbele. Dominic văzuse multe în viaţa sa, dar tot rămase uimit în faţa acestei lucrări. Mulţi meşteşugari, nu numai neobosiţi, dar şi pricepuţi, trebuiseră ca să scobească în pămînt o ascunzătoare atît de mare şi de frumoasă. Mintea sa <e topea de admiraţie. Meşterul arhitect, care făcuse aşa ceva, era demn să ridice şi o catedrală. Căci, în afară de măreţia lucrării, pe pereţi se vedeau sculptaţi sfinţi, mai mari decît trupul omenesc, şi pe alocuri se desprindeau din zidul de piatră firide în care se găseau statui sfinte. Stîlpii, care sprijineau tavanul rotund, erau de asemenea sculptaţi.

— Aioi trebuie să fie, spuse Zdroabă, arătînd o lespede ascunsă sub un morman de pămînt.

Dominic ceru să se apropie lumina şi după ce citi inscripţia, dete cu amar din cap.

— Adevăr grăieşti.. . Aci se află o comoară ... dar nu comoara templierilor, ci comoara acestui neam. Iată ce scrie în litere latine: . . .

Şi după o scurtă tăcere, tîloui în vorbirea obştei: „Aci odihneşte episcopul Nichita Remesianul, care prin vorba lui bună şi viersul lui frumos, a creştinat pe cel mai îndărătnic trib scit, pe moldavi".

Călugărul era adînc mişcat.

— Frate Zdroabă, ai găsit o comoară mai mare decît toate comorile pămîntului după care rîvneai.

Atunci cuvîntă Prepeliţă:

— Fraţilor, să ne închinăm în faţa acestei descoperiri, făcută prin mîinile acestui prieten al nostru .. .

Şi începură cu ţ toţii să cînte „Te Deum laudamus". Cînd isprăvirâ scurta cîntare, Prepeliţă spuse:

— Pater Dominic, aci zac osemintele sfîntului... Să le luăm, căci ele vor servi la clădirea multor biserici şi mănăstiri, în această ţară şi aiurea ... Să deschidem saroofagul şi tă ne fericim de privirea acestor sfinte relicve ...

Da .'.. făcură cu toţii în acelaşi glas. Să le ferim de prigoana lui Ivlavie şi Zaheu, precum şi de oştirile păgîne ale ucrainenilor şi tătarilor.Puseră cu topi mîna şi ridicară cu greutate lespedea de piatră. Atunci li se înfăţişă o privelişte nespus de frumoasă. Sfântul odihnea în sarcofagul de piatră, ca şi cum ar fi dormit. Aproape o mie de ani de cînd odihnea aeo'lo şi nici un semn al morţii nu vătămase chipul său senin. Barba şi pletele-i albe îi acopereau chipul blând.

Deodată, Zdroabă se repezi din nou să fugă. După el se repeziră şi cele două slugi ale lui Sava. Şi atunci, altă minune. La vîntul făcut de fuga celor trei, chipul şi haina sfîntului se pustiiră şi din făptura lui sfântă nu mai rămăsese decât un morman de praf.

14

Pater Dominic stătea de vorbă cu monseniorul Vitus. Focul ardea în cămin, -şi amîndoi prelaţii se încălzeau la flăcările lui pâlpâitoare. Vitus asculta cu chipul nemişcat, iar ochii lui întunecaţi priveau scînteietori.

— Monseniore, spuse călugărul, mă bucur din inimă că Dumnezeu ne-a întărit în ceea ce noi am intuit numai. Creştinarea acestui neam a fost înfăptuită de Nichita Remezeanu, deci a fost înfăptuită în spirit roman. Gândul tău de a întoarce pe aceşti oameni la Sfîntul Scaun a fost nu numai un îndreptar politic, ci încheierea unei voinţe dumnezeieşti, începută prin propovăduirea lui Niohita Remezeanu ...

Popoarele au un simţ aparte, răspunse Vitus. Ele rezolvă adevăruri, pe care cărturarii şi căpeteniile lor nici nu le bănuiesc. Dar pentru mine, ca istoric, **un** alt adevăr mi se dovedeşte ... Descoperirea de la Cetatea Veche ne-a arătat că numele acestei ţări nu se trage de la călugării germani care au numit rîul „die Mulde" ... Acest nume e **cu** mult mai vechi **şi** se trage de la acel neam **9cit** care a locuit **prin** aceste ţinuturi, în Mol da via . . .

Zdroabă, care însoţise pe Dominic la Cetatea de Piatră, vani să-i vestească trebuinţa sa de a pleca la stăpînul său. Chemarea depărtărilor, strigătul fără glas al lui Bogdan, nu-i dădeau pace, îl trăgeau spre Colomeea.

Odată îmblânzit de vorba bună a lui Dominic şi de dorul după stăpânul său, Zdroabă se lăsă dus în voia mărturisirii.

— Bogdan e prea sărac ca s-ajungă domnitor, spuse el. îi trebuie curte mare şi oştire aleasă, care se ţine cu bani grei. . . De aceea tot alerg eu după comoara templierilor .. .

Dominie era tot mai mirat. Puţini se mai gîndeau la Bogdan şi la răzbunarea lui. Numai Zdroabă nu-l uitase. Avea şi el ceva măreţ în firea lui.

Un lucru însă mu-şi putea explica Dominie. De unde aflase Zdroabă de acel loc?

— De la domnul şi stăpînul meu Bogdan, mărturisi Zdroabă. De la el am aflat despre comoara templierilor şi că nu-i vorbă de şagă şi nici minciună ... şi că ea este ascunsă în beciul unei cetăţi din această ţară ... Bogdan mi-a încredinţat mie taina templierilor, pe oare-o aflase de La cavalerul Raymond.

Tăcură cîtva timp, fiecare pierdut în g-îodurile lui. Zdroabă gîndea că trebuia să se mişte fără încetare ea să înalţe pe stăpînul său la culmea întrezărită de el. Domiinic gîndea că, fără voia lui, devenea părtaş la taina templierilor.

— Cc vei face dacă vei găsi comoara?

— Stăpînul meu are încredinţarea să zidească de-a lungul Moldei, Şiretului şi Prutului, cetăţi pentru marile cruciade, care vor porni de la miazănoapte, după ce Lituania se va creştina.

— Şi Bogdan şi-a dat învoirea?

— Da. .. Bogdan a făgăduit cavalerilor că va preschimba ţara într-o cetate de apărare împotriva păgînilor şi pentru ajutorarea creştinilor.

Dominie vedea că Bogdan, îmboldit de o mare frămîntare, căuta înaintea lui înfăptuirea măreaţă, şi în căutarea lui nedesluşită se folosea de mijloace neîngăduite, ca destăinuirea unei taine.

— Pater Dominie, eu pentru mîntuirea domnului meu Bogdan m-am îmbrăcat în haina tâlharului şi am răbdat toate necazurile mustrării de cuget... .nu din gînd nelegiuit, ci din dragoste... să văd pe stăpînul meu înălţat la looul lui ce i se cuvine.

Pater Dominie cugeta la toate acestea vedea că Zdroabă era înfierbîntat la minte dar 'nu era nelegiuit. El ^era un răsad dintr-un neam puternic şi seînteietor, viteaz şi îndărătnic. Poate că prin truda lui se împlinea o mare voinţă. El, Dominie, fusese odată tîleuitorul ideii de voinţă şi de putere. Poate că Zdroabă era umbra măreţiei lui Bogdan şi mergea înaintea stăpînului său, ca umbra nourului înainte de lumina trăsnetului.

CAPITOLUL NOUA

1

Cînd episcopul de Cracovia a înălţat crucifixul, toţi oaspeţii se ridicară. în felul acesta se vestea că logodna se sfârşise. Sărbătoarea avusese loc în sala cavalerilor din palatul prinţului Zaslowski, din Colomeea. Aici se pecetluise logodna lui Crăciun cu Elena, nepoata prinţului, şi în felul acesta se strângeau şi mai mult legăturile dintre familia lui Bogdan şi cea a prinţului Zaslowski, fiind Mari-a, soţia lui Bogdan, sora cea mică a prinţului. Sărbătoarea avea o strălucire regală. Săbiile oaspeţilor

erau legate în teci de catifea, iar mînerele împodobite cu nestemate şi mărgele mari.

Cînd principii şi principesele au părăsit sala, au început să răsune uralele. Iar după plecarea stăpânilor şi a episcopilor, petrecerea nu se sfîrşi, ci dimpotrivă, pofta de joc şi băutură se înteţi, oamenii fiind mai liberi şi mai voioşi, căci stăpânul, fără să fi fost un om aspru, avea ochiul ascuţit şi nimic nu-i scăpa din vedere, aşa că greu puteau ânmulţi numărul oalelor cu vin şi să dea drumul vorbei cu înţeles îndoielnic. Acum, în mijlocul mulţimii soînreietoare de nobili, popi şi scutieri, pater Dominic putea desluşi oamenii cu care i-ar fi fost drag să stea de vorbă, şi alţii care-i vătămau voia bună prin trufaşa lor înfăţişare. între aceştia se găsea şi contele ungur Poszony Pal, solul regelui Ludovic. Purta pe cap o pălărie de piele verde, care-i stătea tare şi strîns,- de gîtu-i puternic atârna un lanţ gros de aur, care-i cădea pe pieptarul verde, strîns pe pieptu-i vîn- jos. Cizmele-i erau negre, acoperite de" pulpare verzi, întinse pînă la genunchi, iar la brîu sabie cu mîner aurit.

Dominic înţelegea pricina, sau mai bine-zis, pricinile îngîmfării nobilului ungur. Era tînăr, înalt şi sprinten, ochii îi scînteiau luminînd o faţă albă, întunecată doar de sprâncenele şi mustaţa neagră. De bunăseamă, că la frumuseţe şi tinereţe, se adăuga încă bogăţia şi demnitatea lui. Era mare comis regal, deci — călăreţ fără seamăn, şi ţintaş la sigur — şi fusese trimis de regele ungur ca om de înoredere pe lîngă principele Zaslowski, să tîrgui^scă pentru el coroana Poloniei, al cărui rege, bolnav, putea dintr-o zi pe alta, să-şi dea obştescul sfîrşit.

În afară de'Poszony Pal, Dominic recunoscu pe ducele Ladislau de Oppeln, ştiut lui de la curtea .Lui Oliver din Vişegrad, şi pe prinţul Ziernovit, fratele logodnicei, pe care-l cunoscuse numai la sosirea sa la Colomeea. Venise aici trimis de marele maestru al templierilor, care cereau ajutor fraţilor lor întru Htistos, cavalerilor teutoni. Vlaicu, fiul lui Basarab, făcuse o raită prin ţară, se luptase cu tătarii şi ucrainienii lui Ivanko şi ou ajutorul templierilor îi alungase. Dar la urmă a izbucnit cearta. Vlaicu, învingător, se ridicase împotriva templierilor, vrînd neapărat să le găsească ascunzişul comoarei. Dominic privea icu privirile întoarse aiurea. Comoara şi iar comoara! . . . Zvonul aruncat de regele Franciei se răspîndise pecingine, pe tot cuprinsul lumii.

După tragerea oştilor lui Vlaicu, templierii ieşiseră la vedere şi, prin Dominic, cereau ajutor fraţilor teutoni împotriva altor mari prigoane ce puteau veni. Aşa ajunsese Dominic la Colomeea. Dar la Colomeea află o veste neprielnică. Papa, la cererea regelui Cazimir, trecuse pe teutoni în Pomerania. Slabă

nădejde de a ajuta pe bieţii templieri, căzuţi pradă duşmăniilor din toate părţile.

Dominic alegea cu -drag, printre boierii de faţă, pe Bogdan. Timpul şi nenorocirile îl făcuseră mai chipeş şi mai impunător. Şi, mai ales, se purta ea cel mai desăvîrşit domnitor. Mantaua de catifea albastră, pe care o purta învăluită în jurul braţului, cădea în falduri largi; statura ii era viguroasă şi barba rotundă, în care sclipeau fire argintii, era pe potriva ochilor lui mari şi atît de vii ca şi cînd ar fi fost împătimiţi de o flacără întunecată..

Văzîndu-ise singur, Bogdan se apropie de călugăr. După el venea în paşi grăbiţi un tinerel, chipeş şi frumos îmbrăcat. Purta ddlman de catifea albă, închis cu şireturi negre prinse în copci de aur şi cătărămi de nestemate, iar la gît, horbotă, împletită ca o cusătură de cureluşe. Pantalonii îi erau de mătase stacojie şi cişmele roşii cu pinteni de aur. La gît îi atîma un lanţ greu de aur; iar la cingătoare, o spadă bizantină scurtă.

— Iată, pater Dominic, spuse Bogdan, acest tînăr doreşte să te cunoască ... El e de neam domnesc, nepot fiind lui Ni- colae Alexandru Basarab.

— Şi am venit înadins aici, spuse tînărull, să cunosc legile şi datinile acestei ţări... Mă numesc Costea şi sînt nepot lui Nieolae Alexandru Basarab. Din pricina lui am purces de la Curtea de Argeş... mai întîi la Con stan tinopole şi apoi la Tîrnovo, iar acum aici, ca să cunosc, nu datinele şi obiceiurile popoarelor, ci legile pe care măritul rege Cazimir le-a dat poporului său.

Gîndul lui Domini-c zbură în depărtare, la soliile de răzvrătire ale lui Aba şi Amade. După răzvrătire, basarabii se gîndeau Ia lege.

— Renumele regelui Cazimir a ajuns pînă la noi. Pretutindeni e cunoscut ca regele ţăranilor ... şi Basarab vrea să ajungă domn al rumânilor ...

Dominic tresări. în sufletului lui tresări un gînd iuţit.

— Cum spui?

— Da ... Basarab vrea s-ajungă domnul rumânilor.

— Ce sînt rumânii, tinere?

— Rumânii sînt ţărani clăeaşi, cei numiţi aici iobagi..
.

Atît îi trebui lui Dominic. Ademenit de vorba proaspătă începu să se piardă î-ntr^un discurs avîntat. Descoperise o taină şi nu voia să se lase copleşit de năvalnica ei -frumuseţe.

— Copilul meu, prin rostul -tău mi s-a descoperit una din marile taine -ale acestui neam, pe care de multă vreme o caut.

Își amintea de întrebarea lui Vitus, care-i cerea mărturie grăitoare întru dovedirea latinității acestui neam. Iată că acum o găsise.

— Ce taină? . . . întrebă mirat Costea.

— Voi, locuitorii -acestor ținuturi sînteți de o'bîrșie romană.. . O dovedește vorba și datina ... Lipsea o singură verigă pentru înn-odarea -dovezilor. Nu știați cum vă -cheamă. Unii vă numeați basarabeni, după numele lui Basarab; alții munteni, după munții dragi vouă, și alții, moldoveni, după numele unui trib de sciți care a locuit cu mult înainte de Roma, pe aici. Și tu, copilul meu, mi-ai adus dovada cea sigură .. . voi sînteți rumâni, adică romani...

Costea era un tînăr deștept și simțitor. Cuvintele călugărului cărturar, despre care auzise atîta vorbind pe Crăciun, îl îndurerau.

— Da, pater Dominic ... noi, cu toții sîntem niște -rumâni . . .

Dominic îi pricepea dorul.

Nu» fi îndurerat, -copilul meu. Ouvîntul român poate să numească azi pe iobag, dar el cuprinde toată măreţia Romei . . . Şi mare e gîn-dull lui Basarab vrîod să ajungă domnul românilor.înainte de începerea jocului, Crăciun pofti pe pater Dominic să arunce o privire asupra sălii. Cu toate -că numai luminările de pe cămin şi făcliile din pereţi erau aprinse, se putea desluşi felul împodobirii. Dat fiind numărul mare al .părtaşilor, a fost de lipsă să se deschidă şi odaia oaspeţilor, vecină sălii cavalerilor. Slujitorii ungeau cu ceară podeaua de marmoră, pentru ca. paşii să alunece uşor la dans, iar alţii împodobeau căminul cel mare de cărămidă smălţuită, cu vase de flori şi statuete de pămînt ars, închipuind viteji înconjuraţi de cîini sau prinţese frumoase. Dar orînduiala era şi mai mare fiindcă "alţi slujitori, suiţi pe scări, agăţau tablouri pe pereţi. Pe lîngă zid se întindeau laviţele acoperite de covoare, pe care aveau să se odihnească cei mai vîrstnici şi cei obosiţi de joc. Cînd s-au ivit muzicanţii slujitorii au înţeles că trebuiau să-şi strîngă uneltele şi să plece.

Muzica era formată din doi harpişti, cinci violonişti, cinci trâmbiţaşi, cinci flautişti şi un toboşar. Muzicanţii s-au adunat pe o podeaţă lîngă uşa dintre cele două încăperi. Apoi a venit majordomul cu făclia de răşină, cu care a aprins toate lumînă-nările. Erau luminări pe cămin, în candelabrele din toate colţurile şi pe lîngă oglinzile de argint sprijinite pe pereţi. Luminările aruncau trîmbe roşii, galbene şi albastre şi în lumina lor chipurile oamenilor păreau de un albastru vineţiu, ca a unui lac în lăsarea amurgului.

Tocmai voia Crăciun să ceară sfatul paterului Dominic, cînd în sală izbucni un rîs hohotit şi în urma lui intră Margareta urmărită de Costea.

— Muşata ... o mustră Crăciun. Du^te şi te culcă. Copiii n-au ce căuta aici. . .

Atunci Costea, rîzînd îndrăzneţ, răspunse:

— Muşata e învoită să stea la petrecere... Şi luînd-o de mină, fugiră amîndoi de ursuzul Crăciun.

— De ce-i **'Spui** Muşata? întrebă Dominic.

•—■ Aşa-i porunca lui Bogdan.

Zîmbind binevoitor, Dominic spuse:

— În zăpăceala iscată de nenumăratele întîmplări potrivnice,. Bogdan a căpătat un simţ ee-l face să vadă limpede unde trebuie îndreptat neamul lui.

— Ştiu, pater Dominic, că te gîndeşti la ideea romană . . .

— Care, fiind veşnică şi neschimbătoare, trăieşte vie chiar în somnul trândăviei şi a răcelii care zace în mintea acestui neam ... şi de aceea o găseşti la Bogdan în cele mai neînsemnate

fapte ca aceasta. Mușata este o rămășiță a cuvîntului Fru- mușata sau frumusețea, care nu-i altul decît latinescul formosus, purtat din gură în gură de-a lungul veacurilor ca însemn al drăgălășeniei femeii în copilăria ei. . .

Atunci începu să răsune toba, care vestea adunarea oaspeților și, la acest semn, ușile de stejar alle încăperilor se deschiseră și oaspeții intrară și ocupară locurile pe care li-l arăta majordomul curții cu bastonul ridicat.

Oînd sosi Maria împreună cu Elena, logodnica lui Crăciun, un murmur de uimire străbătu întreaga adunare. Amândouă voiau să-și arate frumusețea. Maria, soția lui Bogdan, în pofida vârstei, nu pierudse inimic din farmecele ei de altă dată. Fața ei era ca mărul, sînii puternici potrivindu-se de minune cu statura înaltă și șoldurile unduitoare. În părul galben avea o coroană în care scîn reiau pietrele de rubin. Dar și Elena era o iată frumoasă. Fața roșie, aprinsă de bucuria de a se ști tînără și atrăgătoare, împrăștia văpăi pînă-n părul ei de culoarea inului și-n ochii albaștri ca cerul senin. Amîndouă femeile rămăseseră! în mijlocul odăii așteptând omagiul de cuviință din partea cavalerilor. Dar Crăciun stătea de vorbă eu Dominic, și Bogdan întîrziase la sfat cu principele. Atunci se repezi contele Poszony Pal și, după ce ¡se închină în fața celor două femei, oferi brațul, mai întîi doamnei Maria și apoi domniței Elena, plimbîndu-le în cerc de-a lungul 'băncilor, unde se adunaseră boierii și familiile lor. Numaidecît doamna Maria și-a desfăcut evantaiul în iformă de inimă, strălucitor, și apoi s-a oprit la cea dintîi oglindă să se privească. Doamnele au stăruit mult acolo, potrivindu-și coroanele pe cap și buclele pe sub coroane, urmărindu-și apoi îr^et plimbarea, știindu-se privite de întreaga sală, plină de oaspeți. Pater Dominic recunoscu într-un colț adunarea magiștrilor cărturari, filozofi, juriști, istorici. Apoi își făcu apariția pe ușă cancelarul principelui Batryn, .un moșneag falnic, mândru ia înfățișare, cu fruntea înaltă, de cărturar înțelept. Gîrnd și-a desfăcut puțin mantaua de hermină lungă pînă la pământ și i-a apărut pe piept crucea cu pietre prețioase, pater Dominic și-a dat seama că Batryn era- un principe al bisericii. Cancelarul se închină în fața doamnei Maria, apoi se grăbi spre colțul cărturarilor.

— Ăștia cunosc doar scânteierea civilizației, nu și civilizația, ca și caii ce se frămîntă în hamuri împodobite de fierturi, și se cred vrednici de a alerga la circ.

Dominic se întoarse. Era Costea. Tînărul era îmbrăcat într-o dulamă de catifea verde, împodobită cu găetane de aur și guler de zibelină, iar în cușmă îi stătea prinsă o pană de cocor. Mîndru, chipeș~și plin de sine, vorbea eu oarecare dispreț. Pater

Dominic nu se supără. Tînărul înfumurat vorbea potrivit vîrstei şi împrejurărilor în ¡care fusese crescut, dar se simţea obligat să apere darul cel mai de preţ după cel al preoţimii, cel al civilizaţiei romane.

—• Prietene, spuse el, cred că nu cunoşti acel tezaur al gândirii greco-romane, al ¡cărui vistiernic a rămas şi de-a pururi va rămîne Roma.

— De cînd sînt aici, pater Dominic, am învăţat gramatica retorica şi dialectica. .. fiindcă, dacă Basarab m-a trimis cu un rost politic, gîndul meu pentru învăţătură întoarce ochiul cu nesaţ către orice prilej de împodobire a minţii.. . dar mărturisesc cinstit că nici gramatica, nici retorica şi nici dialectica nu mi-au arătat decît cuvinte frumoase oare nu m-au făcut nici mai sfînt, nici mai bun . . .

Costea vorbea limba latină ¡cu iscusinţă, dovedindu-se astfel cărturar. Dar pater Dominic nu-i răspunse fiind ou ochii aţintiţi la nobilii ce soseau întruna, căutînd să le recunoască demnitatea după port şi înfăţişare. Erau preoţi îmbrăcaţi în reverandă, şi vlădici preschimbaţi în curteni, cu dolmane încărcate de scumpeturi, pantaloni umflaţi, de mătase, şi ¡sabia la ¡cingătoare.

— Pater Dominic, spuse tînărul mai tare, după cum îţi spun, nici gramatica, nici retorica nu m-au făcut mai bun sau mai sfînt.

— Drept grăieşti, răspunse Dominic, pentru că nici gramatica şi nici retorica nu pot demonstra ce este treimea. . . ci - numai credinţa, şi mai cu seamă fapta bună, la care să fie părtaşă dragostea omului şi harul lui Dumnezeu . ..

Dar tocmai atunci majordomul aruncă o privire fulgerătoare către muzicanţi şi ridică bastonul în sus. Şi acum s-a pornit muzica. Doi copii ¡de ¡casă alergară ¡să tragă la o parte perdelele care mai ¡închid uşa de la încăperea principilor. Se aude un foşnet prelung, perdeaua se ¡desparte în două şi principii înaintează către cele două strane înalte, cu trei trepte mai sus ca celelalte ¡scaune.

între acestea în ¡cele două încăperi s-a pornit mişcare mare. .Principele a scoborît de pe tron şi a .întins braţul nepoatei sale, Elena, iar principesa s-a dus la contele Pozsony şi i-a oferit braţul pentru cel ¡dinţii joc. Acum bărbaţii şi femeile s-au sculat de la locurile lor, ca să se aşeze în două şiruri ¡lungi, unul în faţa celuilalt. Tobele, prin bătăi cadenţate, porunceau pasul.

— De ce nu intri în dans? întrebă Domin io, pe Costea.

— îmi place mai mult să vorbesc ou domnia ta despre a cărei mare înţelepciune şi învăţătură mi-a vorbit Crăciun.

— De ce nu te tragi în colţul acelor înţelepţi? adăugă Dominic, arătînd spre cărturarii, care, înteţiţi la vorbă, nu păreau gata să se amestece în rîndul dănţuitorilor.

— Mie m-i drag să vorbesc cu domnia ta ...

— Faţă de această mărturisire eu nu mă pot trage deoparte, spuse Domiinic, şi cu dragă inimă îţi voi sta într-ajutor... căci schimbul de vorbă şi de gînduri aduce mai mult spor sufletului decît tăcerea şi singurătatea.

— îmi place vorba ta, pater Dominic ... Este înţeleaptă şi cinstită. Dar şi gîndurile mele sînt cinstite şi adeseori înţelepte, după spusele lui Basarab, domnul, stăpînul şi unchiul meu.

Dominic rămase uimit. Vorba tînărului era îndrăzneaţă, dar mărturisea că el avea simţul propriei sale virtuţi. Amîndoi urmăreau cu priviri strunite dansul. Elena, logodnica lui Crăciun, îmbrăcată într-o, rochie albastră de mătase, cu podoabe de aur, purtând la gît o salbă de smaragde şi-n păr o coroană de, aur, atrăgea privirile tuturor prin frumuseţea şi vioiciunea ei. Şi Maria, soţia principelui, mlădioasă ca o pisică, întunecată la ʿaţă şi luminată doar de ochii ei verzi, fermeca pe toată lumea.

Perechile se învârteau ţinîndu-se de mijloc şi desfăşurîndu-se în şiruri lungi, ca apoi din nou să se frângă perechi, care se învîrteau în mers pînă ajungeau la locul .de unde porniseră. Rochiile fetelor şi femeilor, precum şi podoabele de aur şi argint ale bărbaţilor, sclipeau când treceau pe lângă lumina candelabrelor, iar culorile vii şi sclipirea .nestematelor se mistuiau lăsîn.d văzduhul luminos îndată ce se îndepărtau.

Dintre tineri, Poszony Păi, comisul regelui ungur, atrăgea mai cu seamă privirile. Tânăr, frumos, Poszony Păi trecea din braţele unei femei în braţele alteia, cu siguranţa pe care i-o dădeau acei ochi sălbatici, lucind pe sub sprîncenele stufoase, şi trupul lui vînjos, cu ceafa sculptată, dinţi puternici şi mîini mari şi noduroase. Pe băncile de lîngă pereţi se afla marele cerc al celor ce nu dansau, femei bătrâne şi femei însărcinate.

— Rînduiala catolică, spuse Costea, e nefirească. Iată, aici se mărturiseşte în toată a ei slăbiciune. Oamenii bisericii stau îndepărtaţi de oamenii stăpînirii...

Dominic rămase nedumerit. îndrăzneala tânărului îl uimea, dar îl şi minuna, fiindcă nu se sfia să judece ân chip îndrăzneţ.

— Numai Bizanţul, unde biserica face trup cu puterea imperială, a găsit adevărata rînduială . . . urmă Costea.

Dominic se simţea plăcut mişcat de îndrăzneala tânărului.

— Nu voi învinui pe catolici că. postesc marţea şi de faptul că îngăduie laptele în prima săptămână a postului mare... Sînt lucruri prea mărunte. Alta e rînduială firii... Nu se poate

înţelege o Romă fără împărat şi fără senat... De aceea Genstantinopole este nu noua Romă, ei adevărata Romă a timpurilor noastre.

Călugărul îşi dădea seama că tânărul, prin rostul lui, nu făcea decît să ducă mai departe cele aflate la curtea lui Basarab. De bunăseamă că acolo stăruia părerea, după care puterea politică trebuie să stăpînească ierarhia religioasă. Şi se gîndea cu dragoste şi admiraţie la ierarhii bisericii romane, care organizaseră biserica lor ca pe o putere spirituală, socială, deosebită de puterea lumească şi în care stăruie idealul perfecţiunii creştine.

Atunci muzica îşi opri cîntarea şi jocul se opri. Toţi se traseră pe bănci, iar în mijloc rămase numai comisul Poszony şi eu Elena, tînăra logodnică. El începu isă icînte, în timp ce tînăra fată îl însoţea rmngîind strunele unei harfe mici, ţinută la piept.

3

în sfatul adunat de principe se găseau cei mai de seamă oaspeţi. Obişnuit să fie chemat la toate adunările politice, pater Dominic-nu s-a mirat primind înştiinţarea, dar l-a uimit amestecul printre oameni atît de vîrstnici, ca episcopul de Varşovia şi cel de la Colomeea, a unui tinerel de seama lui Costea. Fără îndoială că cinstea aceasta o datora lui Basarab, al cărui sol era. Deodată, auzind glasul principelui, cei doi copii de -casă, care străjuiau uşa cea mare, au deschis-o şi apoi s-au. grăbit să treacă înapoi, stînd de-o parte de masa lunga la care se găseau sfetnicii şi demnitarii ţării. La intrarea principelui, toţi s-au ridicat şi s-au înclinat cu plecăciune adîncă. Principele a răspuns închinăciunii, apoi a luat loc făcînd semn şi celorlalţi să se aşeze. Aceştia i-au urmat pilda, .potrivit rangului lor. Cel dintîi a luat loc Pozsoray Pal, vrîtid să-şi arate însemnătatea de sol al regelui ungur. Ca şi principele, era îirihrăcat simplu, fără podoabe de aur şi de nestemate. Purta un dolman de postav negru, scurt până la mijloc, cu brâu împletit din păr de cal, şi cu cizme roşii pînă la genunchi. Singura podoabă erau prin- tenii de aur, de care nu se lipsea niciodată.

După el, numaidecât, s-a aşezat Costea, fără să ţină seama că looul .lui era de codaş faţă de rangul şi vârsta celorlalţi, 'fără să ţină seama de privirile piezişe. Abia atunci a avut şi Dominic răgaz să ia loc, după episcopul de Cracovia şi cel de Colomeea, şi rând pe rînd şi ceilalţi' nobili, Wolodowski, paharnicul, şi Bileviez, judele ţării; apoi mulţimea asesorilor nobilitari şi comitatelor şi tocmai la sfârşit a venit rîndul lui Bogdan.

Dominic privea cu interes desfăşurarea consiliului. După ce s-au aşezat cu toţii, a luat cuvântul principele, care a salutat pe cei de faţă, apoi le-a spus pricina grabnică pentru care au fost adunaţi. Regele, bolnav de multă vreme, nu dădea nici un semn de însănătoşire, aşa că era timpul să se gîndească la un urmaş.

Potrivit dreptului de moştenire, tronul ţării se .cuvenea lui Ludovic, regele ungur. Dar iată că mulţi nobili şi orăşeni se împotrivesc, ei vor un rege polon. Şi el ruga pe fiecare să-şi arate gî radul cinstit, dar că taina să rămînă taină.

— Drept au . . . se răsti Bogdan.

Toţi rămaseră uimiţi de irumperea neaşteptată a voievodului, voievod pribeag, adăpostit de milă la curtea princiară.

— Cum au dreptate?... se repezi Poszony.

— Au dreptate, fiindcă primejdia vine din partea turcilor ... Şi regele ungur, cu toate că are împuternicire de la papă, nu^şi vede de îndatorire, ci dimpotrivă, sprijină pe păgînii tătari, prietenii turcilor.

— Te înşeli, prietene . . . făcu zîmbind a batjocură Pozsony, oştile regelui au gonit pe tătari.

— Minciună, minciună... strigă Costea. Tătarii au fost goniţi de oştirea lui Basarab ... Eu am luptat în rîndul acelei oştiri...

— Iar eu pot să aduc mărturisire scrisă a papei şi a cronicarilor de război, spuse Pozsony.

— Iar eu v-adue mărturii vii. Iată .. . Şi-şi suflecă mîneoa hainei, lăsînd să se vadă urma unei tăieturi. Cine a fost în război cu tătarii, recunoaşte .urjna spadei tătărăşti...

— Oştirile regeşti au alungat pe tătari... Îţi mărturisesc eu în calitate de istoric. Iată, aici, şi pe Fra To'bias, licenţiat al universităţilor din Paris şi Toulon, şi pe Aprod Ianoş, secretarul regelui... Ei au cercetat, împreună cu mine, documentele lui Marton Benedek, prepozit al Budei, medic şi magistru de filozofie.

— Nu-i vrednic să fie rege. . . strigă Costea, decît acéla care a şters iobăgia din moşiile sale şi a ajuns ca Basarab,. Domn al românilor, adică al iobagilor . ..

— Vorbeşte în tine duhul jaqueriilor franceze, se răsti la Costea, Zambo György, uşier regal, care făcea parte din solia maghiară.

— Voi nu pricepeţi inimic... De ce vorbiţi de jaqueriile îndepărtate şi nu vă amintiţi de răzvrătirile apropiate... Aţi uitat de faptele ltii Petru de Jara şi ale lui Humfi împotriva oamenilor regelui? Dar răzvrătirea lui Nan Pop din Giuleşti, a lui Stetiu, a lui Ştefan Pene şi a lui Petre Gherghes? ... Pentru ce nu vreţi să vă amintiţi de ele?. .. Nu înţelegeţi voi, c-a sosit timpul iobagilor? ... V-o spun eu, care sînt nobil ca şi voi... Pînă acum a stăpânit puterea oraşelor şi a nobililor. Dar iată acum o altă putere, pe care tocmai jaqueriile ne-au arătat-o. Şi înţelept este acel rege care, ea Basarab şi regele Poloniei, a îoţdles această nouă putere .. .

— Iobagii mu isînt mai mult decît nişte unelte, spuse dispreţuitor Poszony. Nu poţi cere sclavului să aibă un gînd, şi mai eu seamă un vot de adunare ... După cum nu poţi cere aceste drepturi pentru piatra de moară sau fierul de plug . .. Altcum vom cădea neapărat în acel „Infernum rusticorum".

— Eşti de părerea lui Varro .. . pentru care sclavii erau nişte „Instrumenti genus vocale" . . . adăugă Dominic, eu mare tristeţe în glas...

Potrivit obiceiului său, Dominic fusese, încă din prima zi a sosirii lui, să cerceteze pe bolnavii din satul vecin. Putuse vedea cu ochii lui; nefericirea în care trăia iobăgimea, în bordeie de lut, mîncînd pîine necoaptă, făcută din făină de ghindă, şi o fiertură din terci de secară încolţită. Şi după felul lui de a iscodi, mai aflase că boierul oprea pe iobagi să îmbrace haine de postav, cisme de piele şi căciulă îmblănită. în urma ciumii care bîntuise cu eîţiva ani în urmă, rămăsese mult pămînt nelucrat şi muite suflete- de oameni fără pîine. Ţăranii mu se sfiau să învinovăţească pe nobili de pedeapsa lui Dumnezeu, căci prea mult deşfrîu domnea în easple boiereşti.. . Numai petreceri şi chefuri, încît dumnezeu nu mai putea răbda... Şi iată că după aceşti îngîmfaţi nobili, jaqueriile franceze <şi răzvrătirile din Ungaria şi Anglia erau puse pe seama cîimilor de iobagi.

— „Infernum rusticorum" ... îl trezi din visare glasul lui Poszony Pal.

— Servile căpiat nullum jus habet... spuneau jurisconsulţii romani, adăugă episcopul de Cracovia, zîmbind cu înţeles lui Dominic.

— Numai că acestea se petreceau înainte de venirea creştinismului în lume ... răspunse Dominic. Prin creştinism, sclavul şi nobilul primesc acelaşi botez, aceeaşi împărtăşanie şi sînt înmormîntaţi în acelaşi cimitir. Papa Celestin al IlHea a fost sclav înainte de botez . ..

Şi îndreptîndu-se spre Costea:

— Deci creştinează purcede Basaralb, vrînd isă vină în ajutorul rumânilor, după cum creştineşte a purces şi regele Cazimir cîrad şi făcut un scop în a deveni regele iobagilor.

— Dar ne-am îndepărtat de vorba noastră ... făcu principele. Cine va fi regele nostru? ... Asta-i întrebarea .. .

Şi atunci, spre uimirea tuturor, luă cuvîntul episcopul de Cracovia.

— Noi trebuie să ne supunem voinţei nobililor şi oraşelor... fiindcă numai două sînt puterile care înseamnă ceva: nobilii şi oraşele...

— Asta-i o mare greşeală ... se' repezi din nou Costea. Eu am fost trimis înadins aici ca să cercetez legile în

folosul iobagilor, fiindcă Basara'b, stăpînul meu, doreşte s-ajungă prin lege, domn al rumânilor.

Dar principele îi opri vorba avîntată:

— Iar ne-am îndepărtat prieteni, de miezul întrebării noastre. Dacă regele ungur ajunge şi rege al Poloniei, trebuie să recunoaştem că vom deveni cea mai mare putere din Europa ...

— Vom ajunge un imperiu precum cel roman . .. spuse cu mîndrie Poszony. Numai un imperiu este. nepieritor .. .

— Cum ite înşeli prietene... spuse Dominic, privindu-l ou milă. Un popor este ceva firesc, fiind stăpînit de legile firii... pe cînd împărăţia este făcută eu silnicie, deci contra firii. . . şi ca atare poartă în ea elementele prăbuşirii şi anume: lăcomia, ambiţia şi răutatea, care au silit pe unele popoare să se lase subjugate altora mai mari, mai puternice şi mai silnice.

— Dar Roma? . .făcu Poszony în batjocură. Oare nu e Roma eternă?...

Călugărul înţelese că batjocura lui Poszony cădea în pofida lui.

Atunci se ridică Dominic... Nu era mînios, părea chiar vesel şi un duh al fericirii cereşti se desprindea din privirile sale.

— Roma? ... Roma este eternă, nu pentru că a fost capitala imperiului roman... Au mai fost cetăţi vestite, capitale de imperiu, care păreau să înfrunte nemurirea: Babilonul, Ninive, Atena, Cartagina ... şi to.ate s-au prăbuşit. Aşa s-ar fi întîmplat şi cu Roma, dacă n-ar fi ifost cetatea aleasă de Sfântul Petru pentru răspândirea creştinismului... Roma este nepieritoare, nu pentru că a fost reşedinţa puterii cezarilor, ci fiindcă a fost şi a rămas puterea cuvîntului lui Isus. Roma -cezarilor s-a prăbuşit de mult... A moştenite regele Franciéi şi împăratul germanilor ...

— Şi împăratul Bizanţului... adăugă Costea.

— Mai ales împăratul Bizanţului, încuviinţă Dominic...

Şi numaidecît urmă:

— Roma eternă este Roma lui Petru. Ea asigură unitatea; lumii nu prin sabie, ci prin cuvîntul lui Hristos.

4

Pe lăncilc lungi ale heralzilor unguri au început să fâlfâie steguleţe cu emblema familiei de Anjou, în timp ce trâm'biţaşii sunau din răsputeri semnalul de plecare. Mîndra solie a regelui ungur, se pregătea să plece. în faţa scării de la intrare, cavalerii se luptau să-şi stăpânească fugoşii cai. în sfârşit s-a arătat şi contele Poszony Pál călare, îmbrăcat de călătorie într-un vest-mînt de culoare cenuşie, calul fiind acoperit cu zeghe de aceeaşi culoare. Privea mîndru, chiar cu asprime. Solia lui sfîrşise rău. Principele Zaslowski, cu toate vorbele învăluite şi şirete, ale solilor unguri, nu părea deloc hotărît să-i recunoască regelui

ungur coroana Poloniei, care, fără îndoială, avea să rămînă fără stăpân potrivit.

Când Dominic s-a apropiat de grămada slujitorilor, şi-a dat seama că toţi râdeau, înghiontindu-se unul pe altul. Petreceau grozav, şi abia, abia, se ţineau să nu hohotească. Dacă rîd astfel, înseamnă că e bine, gândea Dominic. Tot e mai liniştitor râsul, oricât de umilitor ar fi, decât lacrimile de jale.

Văzîndu-l, oamenii .se porniră şi mai tare pe râs. Călugărul agrăi pe un slujitor, care se ţinea de iburtă în timp ce lacrâmilo ii curgeau pe obraz.

— Ce veste bună, sau ce pricină de veselie vă deşteaptă pofta de rîs?

În mijlocul lor stătea liniştit şi surâzător, majordomul. Şi el petrecea în sinea lui, dar reuşea să se stăpânească.

— Ce este, prietene?

— Oamenii ăştia povestesc o întâmplare ciudată.

— Ce anume?

Omul parcă-şi venise în fire, căci eu -glas scăzut, aproape şoptit, spuse:

— Se pare că Domniţa Elena ... şi se opri.

— Spune! ... se răsti Dominic.

— Se pare că domniţa Elena, logodnica, a fugit... cu contele ungur . ..

— Cu neputinţă... strigă Dominic, şi în mintea lui se ivi frumoasa zugrăvealâ a lui Crăciun.

Între oameni începuse acum o adevărată gîlceavă. Care? Cum? De ce? . . . Atunci bucătarul, stăp'înindu-şi rîsul, începu să povestească.

Nevasta lui era în serviciu la principe, iar domniţa Elena îi lăsase o scrisoare, care trebuia înaintată unchiului ei, după plecarea soliei ungureşti. în scrisoare, fata mărturisea dragostea ei pentru frumosul ungur şi dorinţa de a-l urma la Vişegrad.

Copleşit de această veste, Dominic părăsi ticăloasa adunare. Gândurile îi dădeau năvală. Se gîrtdea la nefericirea lui Crăciun, la jignirea adusă principelui şi întregului neam de oameni aleşi, şi-şi dădu seama că ungurul se răzbunase în felul acesta de neizbutita lui solie.

ÎNeştiind ce să facă, se îndreptă spre gardul ce împrejmuia curtea. Tocmai atunci, poarta de lemn se deschise şi în faţa lui se ivirâ Costea şi Muşata. Fata era îmbrăcată 'bărbăteşte, pur- tînd pe umeri arcul şi tolba cu săgeţi: Pater Dominic îşi aminti de Katalin . . . Aşa fusese cîndva şi nevasta lui Ivanko, o copilă nevinovată, iar azi era pricina atîtor nefericiri.

— Mergem în pădure. Vreau să învăţ pe Muşata să vî- neze . . . spuse Costea.

— Nu! ... se împotrivi Dominic, nu mergeţi mai departe.

— Voievodul Bogdan are încredere în mine, spuse tînărul. El mi-a încredinţat-o şi eu voi fi apărător. . . apoi către Muşata:

— 'Să mergem . ..

— Nu, rn-o să vă duceţi... se răsti Dominic, eu gîndul la Katalin.

Şi dîndu-şi seama că fusese prea aspru, începu să-i roage:

— Copiii mei, dacă mă,iubiţi, întoarceţi-vă acasă. Faceţi un semn în gard şi aşa obişnuiţi-vă mîna şi ochiul ou tragerea la ţintă.

— De ce pater Dominic?. ..

—• Nu-i bine să vă duceţi în pădure.

— Crezi că mi-e frică? întrebă Costea.

— Ştiu că eşti viteaz. .. dar nu-i bine pentru Muşata.

— Pater Dominic, am în trupul meu un suflet de viteaz şi o minte de bărbat în cap... Vreau ca ochiul şi mîna să-mi fie tot atît de sigure ca sufletul şi mintea ... N-asculta Costea,. vorbele astea popeşti... Hai să vînăm ... şi fugiră spre pădure..

Călugărului i se păru că această copilă e mai fioroasă decît era Katalin la vîrsta ei. Porni încet, facînd înconjurul gardului- O putere de neînvins îi strângea inima şi-l trăgea la pămînt..

Cu ochii măriţi de groază, privi Dominic, cînd uşa se deschise printr-o straşnică lovitură, şi-n prag se ivi fioros,. Bogdan. Dominic simţi o strînsoare în beregată .ca şî cînd un nebun i-ar fi înfipt degetele în gît.

Dar fără a fi scos un cuvînt, chipul voievodului se schimbă.. Privea batjocoritor, cu pumnul sprijinit în şold. Dominic gîmdea pe acelaşi drum, şi aştepta ghemuit pe patul său, cu bărbia pe genunchi, privind la omul din faţa sa, care i se părea că ¡stătea stingher pe lume ca un copac cu crengile .desfrunzite pe cîmpia nesfîrşită a iemii. Dar, lucru neaşteptat flăcările din privirea, lui Bogdan se mistuiră şi umbrele întunecate din josul sprînce- nelor se şterseră, iar în colţurile gurii, ¡bătute de întuneric, se ivi parcă un zîmbet:

— Sînt fericit, pater Dominic ... strigă voievodul.

Cuvintele sunau vesele în glasul său. Călugărul nu-i văzuse
nicicînd în aşa stare şi se .întreba dacă nu cumva era bolnav,

— Mare izbîndă, pater Dominic ...

Pe Dominic îl cuprinse deodată o mare neliniște. Nu-şi bătea oare soarta joc de omul acesta?. .. Cum de-şi îngăduia să vorbească de izbîndă.

— Da, pater Dominic, o mare izbîndă . . .

Întunecata culoare de plumb a obrajilor se luminase cu o uşoară rumeneală.

Prinţul Zaslowski a ascultat de gîndul meu şi se împotriveşte regelui ungur ... Şi este cel mai puternic, mai ascultat şi mai temut nobil. Ce vrea el, vor şi ceilalţi... Cînd spune el „nu", „nu" vor spune şi ceilalţi. .. Coroana Poloniei va împodobi deci creştetul lui sau al altui nobil polonez, .dar nicidecum al lui Ludovic. .. Aşa că solul a trebuit să plece cu mîna goală la Vişegrad .. .Voievodul se însufleţise, rîdea chiar, el care, de felul lui, era atît de .posomorit.

Dominic judeca mai crunt întîmplarea. Văzduhul părea încărcat de puteri nevăzute, gata să răbufnească.

— Izbînda este a mea... numai a mea ... Ludovic nu va fi rege al Poloniei.. . Acum a sosit şi timpul meu . . .

Apoi, dintr-o dată, ca prin minune, totul în Bogdan se schimbă ... Parcă vedeai cu ochii cum îşi lepăda trufia, ca pe o haină veche ... Aşezîndu-se pe pat, începu cu glas blajin:

— Eu am greşit adînc, pater Dominic ...

Şi Dominic înţelese că în sufletul voievodului neliniştea şi disperarea născute din remuşcare, făcuseră loc căinţei aducătoare de pace şi mulţămire.

— Eu am greşit adînc. . . reluă vorba Bogdan. Iată că Basarab mi-a deschis ochii. Ştiii de ce a învins el pe Carol Robert?

Gîndurile care mai adineauri se ridicaseră sălbatic se potoliseră acum şi le spunea senin şi nepărtinitor.

— Fiindcă Basarab a ştiut să fie domnul rumînilor . .. Acest copilandru Costea, mult 'scusit şi învăţat pentru vîrsta lui, mi-a deschis ochii. Eu n-am ştiut să fiu domnul celor de-o lege cu mine ... Am umblat după închipuiri.

— Legea unită nu-i o închipuire .. . spuse Dominic.

— Domnul rumânilor ... este singurul mare adevăr.

EPILOG

în sala cea mare a curţii domneşti din Baia, doamna Anca se spovedea lui Dominic. Bale, nepotul ei, alungat de Bogdan, se trăsese în Maramureş. La fel şi doamna Sandrina a trebuit să fugă şi să-şi găsească alt adăpost. Dar doamna Anca era prea îndurerată ca să mai aibă aminte la cerinţele lumii acesteia.. . De la moartea lui Dragoş, nu-şi mai găsea mîngîiere. Prea mulr durase căsnicia, prea strînsă unire sufletească se statornicise între ei, ca despărţirea să fi fost uşor de îndurat. Dar oricum, moartea era ceva în firea lucrurilor ... Altă durere şi mai mare,, sleise puterea sufletului ei bun şi credincios. Drag, copilul crescut de ea, se dovedise tot mai necugetat. Parcă nici nu-şi dădea seama ide greutatea şi răspunderea unei domnii. Umbla tot timpul năuc, pe drumuri întinse, şi biata mamă nu putuse nicicum să-i stea în ajutor. Ea se temea că crunta mustrare de cuget nu-l păsuia să-şi adune minţile şi să-şi statornicească virtutea. Şi asta i se trăgea de la moartea lui Ivanko. Pe măsură' ce timpul trecea,

se întărea părerea că Ivanko fusese ucis de mînă de om, şi văzînd pe fiul ei tot mai turburat, se întărise în sufletul ei credinţa că Drag fusese părtaş la uciderea lui, dacă nu chiar făptaşul. Toate rugăciunile şi dezlegările slujite de episcopul Sofronie se dovediseră fără folos şi pînă la urmă, răpus de atîta obidă, Drag se prăpădise şi el.

Acum, doamna Anca nu mai avea altă dorinţă decît să se retragă din lumea aceasta.

— Mănăstirea Moldei e adăpostul cel mai bun. pentru un suflet însetat de pace, o sfătui Dominic.

în cameră se lăsă o tăcere grea. Atunci, prin fereastra deschisă străbătu glasul crainicului din piaţă. Era glasul lui Luca.

— în numele măritului voievod Bogdan, prin mila lui Dumnezeu şi voinţa obştei, domn al întregului ţinut al Moldei, aduc la cunoştinţa obştei:

„Io, Bogdan, Voievod, mă socotesc domn de sine stătător, slugă credincioasă a lui Dumnezeu şi a neamului meu.

De azi înainte, ţara aceasta· dintre munţi şi Nistru se va numi Bogdania, după cum ţara dintre Nistru şi Dunăre se va numi Basarabia după domnul ei Alexandru Nioolae Basarab.Din porunca mea se nimiceşte mirul în .toată ţara.

Toţi cei ce mi-au stat într-ajutor şi au luptat alături de mine să slobozim ţara de jug străin şi ,care ma vor sprijini şi de aici înainte să statornicim pacea şi rînduiala, stăpîni rămîn pe pămînturile lor, ca în veci ale lor şi ale copiilor lor să fie.

Tot pămîntul cnejilor care au făcut legămînt craiului unguresc se socoteşte a fi al domnului. Aşijderea tîrgurile, braniştele şi locurile pustii iar domnul va răsplăti cu ele pe toţi supuşii săi, fie icneji fie clăcaşi, fără osebire, după dreapta lor credinţă şi vitejie.

Aşa să-mi ajute Dumnezeu!"

Glasul crainicului care se îndepărta, se auzea din ce în ce mai slab.

— Bogdamus infidelis notorius.. . spuse în şoaptă doamna Anca. Unde e adevărul?

Adevărul e numai acolo unde voinţa cîrmuitorului se împleteşte cu voinţa obştei, răspunse Dominic.. . Bogdan care se temea să nu fie o minciună, a ştiut să găsească adevărul.CUPRINS

Romanul istoric — o interpretare polemică 3
Nota asupra ediţiei.....; , . u
Epilog.....302

COLEGIUL TEHNIC "PETRU - RAREŞ"
bîbuqtecă

Lector: ANA-MARIA BOARIU Tehnoredactor: A. MOLNAR Apărut: 1982. Bun de tipar: 11.11.1982 Comanda nr. 2259 Coli de tipar: 19. Hiitia: semivelină de 63 g/m

[8] Catari = Adepţi ai unei secte creştine din Europa apuseană (sec. XI-
rau proprietatea privată ca pfe un păcat. Au fost nimiciţi de biserica
oficiadă
şi de seniorii feudali (sec. XIII—XIV). În Sudul Franţei se numeau albi-
genzi.

[8] Pavliceni = Membri ai unei secte cu caracter antifeudal,
care îmbină creştinismul primitiv al apostolului Pavel cu gnosticismul şi
mazdakismul. A apărut în jurul anului 660 în Armenia şi s-a răspîndit în
întreg Imperiul Bizantin. Fiind supuşi la crînc'ene persecuţii, au dispărut
prin sec al XII-lea. A influenţat apariţia bogomilismului.